

TREMKÓ M. MÁRIA

KIRÁLYNÉK KEGYELTJE

Budapest

2003

ISBN 963 430 203 3

TARTALOM

ELSŐ RÉSZ

- I. XII. Károly ismét hazai földön**
- II. Új eszmék veszélye**
- III. A tudós halála**
- IV. Normann kisasszonyból svéd báróné**
- V. Családviszály**
- VI. Meghalt X. Károly, éljen a XI.**
- VII. Magyar földről hazafelé**
- VIII. Visszahúz Beszterce vidéke**
- IX. Történelmi kaleidoszkóp**
- X. A Napkirály udvaráról**
- XI. A birtok gondjai**
- XII. Királynék kegyeltje**
- XIII. A koronázás**
- XIV. A nagyratörő XII. Károly**
- XV. A századfordulón**
- XVI. A századelő első éve**

MÁSODIK RÉSZ

- XVII. A király hadrakel**
- XVIII. Győzelem a dánok felett**
- XIX. Francia földön**
- XX. Ágost legyőzése**
- XXI. Lengyel belviszályok**
- XXII. Királyi vadászat**
- XXIII. Békevágy**
- XXIV. Látogatás Rákóczi fejedelemnél**
- XXV. XII. Károly és Péter cár csatája**
- XXVI. Legyőzve**
- XXVII. Száműzetésben**
- XXVIII. A csel**
- XXIX. A trón kötelez**
- XXX. Újra a poroszok ellen**
- XXXI. A király? Halott!**
- Utószó**

A regényben említett Vasa és Pfalz-Zweibrücken koronásfők uralkodásának időtáblázata
A regényben említett Rákócziak leszármazása férfiágon a 16. századtól
A regényhez hasznos adalékul ajánlhatom
A képek forrásai

Képmelléletek

ELSŐ RÉSZ

I. XII. Károly ismét hazai földön

Az Oxstiern palota körül napok óta nagy volt a jövés-menés. A gyengélkedő báróné¹ betegágyánál szinte kivétel nélkül megfordult Stockholm előkelősége. A látogatás természetesen elsősorban a matrónának szólt, de nagyszerű alkalomként kínálkozott, hogy kötetlenül meg tárgyalhassák a legfrissebb eseményt, mely lázban tartotta a fővárost. 1714 novemberében, egyik fagyos napon ugyanis futótűzként terjedt el a hír, hogy a király, XII. Károly² annyi évi távollét után török földről váratlanul Stralsundba érkezett.³

A beteget fárasztotta az olykor felerősödő suttogó beszéd, a brokátköpenyek surrogása, és lehangolta a sok aggódó, már-már résztvevő tekintet. Inkább alvást mímelt. Csend iránti igényét legalább a háznép igyekezett tiszteletben tartani. S míg rezzenéstelen arccal feküdt magas fejealján, feszülten igyekezett elkapni a beszédfoszlányokat és összerakni agyában az egymást sűrűn váltogatók ajkáról elhangzó gazdag híryananyagot. *Károly végre visszatért* - sóhajtott megkönnyebbülten az idős hölgy, és fél szemmel menyére, Amáliára⁴ sandított, aki a látogatók karéjában közvetlenül a hatalmas fekvőhely egyik oszlopának támaszkodva élénken részt vett a gyengébb nem társalgásában. *Előnyére vált neki az öregedés* - nyugtázta jólesően a báróné, miközben eszébe ötlött, milyen jelentéktelen kis személy volt, amikor hajdanán családjukba került.

- Képzeld, kedves néném, a király egyetlen kísérelőjével 14 napig egyfolytában úton volt⁵ - suttogta lázas sietséggel a tábornok unokalánya, szemmel láthatóan élvezve, hogy a figyelem középpontjába került. - Nekem elhihetik, hölgyeim, első szájból hallottam, nagyapa gyorsfutárjától.

- Több, mint két hétig úton volt? Ágyat sem látott? - sápítozott egy javakorbeli dáma, majd észbe kapva, kezét szájára tapasztva a betegágyra meredt. - Szegény barátném - érintette meg könnyedén a gyapjuszövet takarót - milyen borzasztó, hogy ilyen állapotban látom önt viszont - selypítette kedveskedően, és lassú mozdulattal elfordult a betegtől.

- Hogy hányszor látott ágyat, azt nem jelentették nagyapának - folytatta nem zavartatva magát az unokalány. - Azt viszont igen, hogy a felség valahol útközben, amikor már teljesen kimerült, megpihent hajnalig egy kimondhatatlan nevű városban, hogy utána eszeveszetten folytassák a lovaglást.

¹ *Anne-Marie Dechanel (Dösanel) Oxstiern (1634-1720), a regény főszereplője* (a képzelet szülötteinek adatai a továbbiakban dőlt betűvel szerepelnek)

² XII. Károly (1682-1718), uralk.:1697-1718. (Kép a mellékletben) (A róla elnevezett térnek ma is díszje a katonakirálynak 1868-ban J.P. Molin készítette szobor)

³ Stralsund a svéd koronához tartozó város. Fellegvárát bevehetlennek tartott sáncmű védte, melyet csak egy keskeny töltésen lehetett megközelíteni

⁴ *Amália Sharp, a kincstárnok lánya, Jörg Oxstiern felesége (1661-1723)*

⁵ XII. Károly 14 nap alatt tette meg a romániai Pitesti és a svéd Stralsund közötti 2700 km-es utat, mely lovasbravurt - úgy tartják - azóta sem tudta más lovas megismételni. Zilah, Nagyvárad után 1714 november elején Pesten pihent meg. A Váci utca 43. szám alatti iskola falán emléktábla örökíti meg az eseményt. A dombormű felirata: Carl XII. rastada här på Ridt från Türiet till Stralsund nov. 1714. (Itt pihent meg XII. Károly 1714. novemberében útból lovon Törökországból Stralsundba).

- Üldözték őket? - rettent meg Amália.

Talán a saját lelkiismerete hajtotta - tűnődött magában a betegnek elkönyvelt báróné, és jóleső melegség öntötte el szíve táját.

- Mi történt ezután Stralsundban? - kérdezte sűrgetőleg a szót a témára visszatérve Amália.

- A király futárnak adta ki magát, aki fontos megbízással jön Törökhonból, az uralkodótól. Ráparancsolt a kapuőrre, hogy nyomban beszélnie kell a kormányzóval.

- A nagyapáddal? - nyitotta kerekre szemét a legifjabb Oxstiern dédunoka.

- Úgy igaz - hessegette vissza a megzavart kisasszony a fiúcskát az álmélkodó dajkához.

- A király olyannyira sűrgette az öröket, hogy azok látták, ennek fele sem tréfa. Választhattak, vagy ez a türelmetlen futár hányja őket kardélre, vagy a kormányzó veti őket áristomba a késő éjszakai zavarás miatt. Az utóbbi rosszat választották és felzörgették nagyapát, aki szinte még félig alva, hálósipkában fogadta a király futárát.

Amália messzebbre tessékelt a hölgykoszorút a betegágytól. A báróné bosszúsan figyelte a távozókat lehunytt pillái alól. Jól tudta, hogy menyé tapintatból terelte ki az ágyasházból a beszélgetésbe egyre hangosabban belemerült látogatókat, sajnálta viszont, hogy így már nem tudja elcsípni a szavakat. *Sebaj* - vigasztalta magát - *holnap töviről-hegyire kikérdezem Amáliát az eseményről* - gondolta, és a beálló csendben azon mód elnyomta őt az álom.

- És akkor azt mondta a király nagyapának - folytatta az unokalány - „Hát elfelejtettek már a leghűségesebb alattvalóim is?” Nagyapa ekkor ismerte fel a futárban az uralkodót. Amint szétfutott a hír, hogy hazatért a király, kivilágítottak minden ablakot. Az emberek közül egyre többen fáklyákkal vonultak a kormányzói rezidencia elé. Nagyapa üdvölvéseket adatott le.

- Igaz, hogy borzasztó állapotban érkezett meg a király? - kérdezte a kisasszonyok közül a legfiatalabb.

- Úgy bedagadt a lába, hogy csizmája szárát szét kellett vágni, hogy lehúzhassák azt - bólogattak a jólétesültek.

- A király, miután kissé kipihente magát, nyomban szemlét tartott a csapatok felett és megtekintette az erődítményt is. Sőt, szétküldte még aznap a parancsot, hogy haladéktalanul gyűljenek zászlaja alá, mert még erélyesebben folytatni akarja a harcot valamennyi ellenségünkkel szemben - mondta lelkesen az egyik már nem éppen ifjú szenátor, aki mintha új erőre kapott volna, amióta a felség személyes üzenetét kézbe vette.

- Ez nagyon is ráillik uralkodónk jellemére - fűzte az előzőkhöz a szót a gazdag vasgyáros, aki a báróné Jörg fiával⁶ állt nemes gazdasági versengésben.

Az előkelőségek közül senki sem firtatta, miért éppen most, és miért ily sietve érkezett haza Dimotikából több mint négy esztendei kényszerű tartózkodás után a király. Sőt, mindenki abban a bizakodó hitben tért meg otthonába az Oxstiern palotából, hogy a király végre újra saját kezébe fogja venni az ország irányítását, és győztes hadjáratokkal öregbíti majd Svédország nevét.

A társaságban kevesen gondoltak csak arra, hogy az európai helyzet egészen más lett, mint volt 1701-ben, Károly távozásakor. Ezek közé a kevesek közé tartozott a báróné, akinek egészsége bár hónapról hónapra romlott, érdeklődése a világ történései iránt bámulatosan friss

⁶ Jörg Oxstiern, a család elsőszülött fia, a birtok ura

maradt. A madárcsontú, már-már töpörödött idős hölgy naponta kinyilvánította irigylésre méltó élni akarását. Amikor már az udvari felcser komolyan aggódni kezdett elesettsége miatt, a matróna gyors felépüléssel válaszolt környezete őszinte örömére. Annak ellenére, hogy a királyné⁷ halálát követően teljesen elmaradt a királyi udvarból, a szenátorok némelyike még mindig szívesen hasznosította az idős hölgy csevegéssel átszőtt tanácsait. Mindenki tudta, hogy a báróné diplomata öccsének, Jean Dechanelnek⁸ évekkorábban kiépített futárhálózata révén olykor hamarabb érkeznek hozzá a megbízható hírek, mint XII. Károly személyes üzenetei és parancsai a hivatalos csatornákon keresztül.

Teodor Oxstiern özvegye hatvan év elteltével sem tudta megszokni a korán beköszönő telet. Az idegen föld időjárása mindvégig követhetetlen maradt számára. A tavasz túlságosan száraz, a nyár rövid, az ősz túl csapadékos, és a tél igen hosszú - tűnődött el újra és újra. *Otthon*, Normandiában volt olyan tél, hogy havat sem láttak, és a szél enyhe tengerszagot sodort a partközeli falvakba, városokba. *Itthon*, a főváros minden szegletében hallani, ahogy magasra csapnak a hullámok a szirteken és a sziklafalakon. Otthon? Itthon? - ingatta lassú ütemben csipkés-főkötős fejét, miközben köszvénytől csúfított csomós ujjával egy elefánt-csont-berakásokkal díszített ébenfa ládikót simogatott. Egy mozdulattal felkattintotta fedelét. Évtizedek óta ebben őrizte legkedvesebb leveleit, szívéhez nőtt apró kincseit. Hajdanán, még szülőföldjén, egy velencei vásáros varázsdobozt mutogatott egy pünkösdi vigadalomban. Növéreivel ő is belekukkanthatott a prizmás tükrös-csőbe, melyet, ha a portékáját hangosan kínáló mutatványos összerázott, színes alakzattal újabb látnivalót varázsolt a hengerecske végébe. Ez jutott most az idős hölgy eszébe, amikor az emlékek szárnyán jó hatvan esztendő visszarepült az időben. A súlyos gyertyatartót ügyel-bajjal közelebb húzta karszékéhez, és egy talján mester munkáját dicsérő, vagyont érő csiszolt üveglemezkét szorosan hunyorgó szeme vonalába helyezett. Hatalmas címeres pecséttel ellátott levélköteg aljából jócskán megsárgult, szálkás betűkkel cirkalmasan címzett borítékfelét emelt ki: „Anne-Marie Dechanel kisasszonynak, szeretett lányomnak, professzor Descartes korrespondenciájával”. A bárónénak ugyancsak nehézkesen sikerült merev ujjával a kenderzsinegkötegből kiszabadítani a levelet. E hosszadalmas művelet közben emlékbütykéről meglevenedett előtte az az időszak, amikor egy háromárbócos fedélzetén Normandiából Stockholmba érkezett.

⁷ Ulrika Eleonora, III. Frigyes dán király leánya, akit 1680-ban vett feleségül XI. Károly. +1693. augusztus 5.

⁸ Jean Dechanel francia diplomata (1642-1707)

II. Új eszmék veszélye

Anne-Marie Dechanel 1649 áprilisában érkezett svéd földre látogatóba. Keresztapja, a sokak által tisztelt filozófus és matematikus, René Descartes⁹ hívta meg magához, miután Krisztina királynő kegyelméből rendeződtek dolgai, és a Linde palotában nyugodt munkafeltételekhez jutott. Az épület palotának csak jóindulattal volt nevezhető, de a középkori ház átépítése olyannyira jól sikerült, a homlokzat szépségéből oly sokat megőrzött, hogy Krisztina királynő szemet vetett az épületre és két másik palotát adott kárpótlásul az idős Linde tanácsosnak. Aztán - asszony lévén - hamarosan ráunt e homlokzat csodálására, de megválni untában sem akart szerzeményétől. Így kapóra jött a kancellár javaslata, hogy a vendég filozófust kvártélyozzák be ide.

Descartes már beleszokott a gyakori helyváltoztatásba, és aránylag jól tűrte a környezet- és szokásváltozásokat. Hátrahagyott barátait, kiváltképp azonban rokonait nagyon hiányolta. Különösen Dechaneléket, akivel a család szoros sógor-komaságban volt, mert igen szapora família lévén, emberöltők óta a Descartes-ok számára arát és vőlegényt adtak. Amikor a hajdani játszótársnál minden évben beköszöntött egy lánygyermek, a nyolcadik után már beletörődtek Isten ebbéli akaratába. Komának kérték fel az ifjú tudóst, sőt a kilencediknél is, akit szintén kislánként tartottak keresztvíz alá. A családfő - aki a legkegyelmesebb uralkodó, XIV. Lajos adószedője volt - irigylésre méltó nyugalommal tekintett az egyre sokasodó terítékre asztala körül, és férfi volta ellenére, cseperedő lányai őt választották titoknokuknak.

Dechanelnének éppen elég gondot adott az egyre harsányabb gyerekhad, no meg a háztartás. Bár fiatalabb korában szívesen elhallgatta, ahogy hites ura és a falu abbéja vitatkozik az újdonsült „komám-urammal”, később már inkább az aggodalom költözött vele kapcsolatosan a szívébe, ahogy hírért vette, miként kell a régi barátnak egyik városból a másikba, sőt egyik országból a másikba vándorolnia, miután tanai miatt szülőföldjéről elűzték. Olykor nagymosás közben vissza-visszaemlékezett (ha nem is igen értette a nyitját) ama egyik vihart kavart Descartes-i megállapításra, mellyel a fiatalember régtől fogva elborzasztotta az abbé lelkét. Olyat mert mondani, hogy szerinte két véges elv mozgatja a világot: a kiterjedt és a gondolkodó szubsztancia, mely egymástól párhuzamosan és függetlenül létezik.

- Istenkáromlás - ismételte ilyenkor kivörösödött képpel a pap és nyugtalanul fészkelődött a helyén.

- Miért volna istenkáromlás - replikázott az ifjú Descartes. - Csak egy kis racionális gondolkodás szükségeltetik, és ez máris belátható - csendesedett le jó szokása szerint a nekihevülés pillanatában, és - ha volt az asztalon - bekapott egy kis darab süvegcsukrot.

- Nemrégiben valami intuícioról is szóltál - nézett tisztelettel Dechanel úr a sógorfelére, és készségesen keze ügyébe helyezte a gyerekek számára tartalékolt édességet.

- Minden helyes megismerés az intuitív belátásból származik - nyomott meg minden szót kis szüneteket tartva az előbbi.

⁹ René Descartes kiemelkedő francia filozófus, matematikus, természettudós (1596-1650). (Kép a mellékletben) (Az Adolf Frigyes templomban található síremlékét T. Sergel készítette 1780-81-ben.)

- Mely ön szerint mindig a racionális gondolkodás útján jön létre - húzta gúnyosan szélesre száját az abbé, akin látszott, mily erőfeszítésébe kerül a torkosság ördögének ellenállnia. Már már kétszer is átnyúlt az asztalon a cukorsüveg felé, de mozdulatai megálltak a levegőben. A szellem óriása azonban már se látott, se hallott, csak magyarázott:

- Így igaz, az intuíció által belátott általános igazságok legfőbb ismérve a világosság és az érthetőség.

- Világosság, érthetőség - ismételte kissé zavarodva a házigazda, és fél füllel a szomszéd szobából behallatszó visításra figyelt.

- Ahogy mondod, sógor - erősítette az előbbi Descartes. Ezekből az általános igazságokból kell kiindulnunk...

- Csak nem publikálta ön már mindezt? - vágott az abbé a fiatalember szavába. Ajánlom, ne is próbálkozzék vele. Hallott már a szent inkvizícióról, nemde?

- Az az idő elmúlt, amikor Giordano Brunókat égettek meg. Immáron a XVII. század első harmadát tapossuk - ütött az asztalra heveskedve a kérdező. A skolasztikus áltudománynak is vége. Szükséges a kételkedés a továbblépéshez, a racionális gondolkodás.

- Ugyan öcsém, ön ebből akar majd megélni? - emelkedett fel helyéről a szent ember, és hirtelen mozdulattal lecsapott a süvegcsukor maradékára.

- Nemcsak megélni, de katedrára is kerülni - volt a válasz, miután a sivalkodás abbamaradt az ajtó előtt.

- Előbb szét kell szedni gondolatilag a tárgyakat, majd a gondolati elemeket újra össze kell rakni, vagy... legalább is meg kell próbálni - váltott át csendes tűnődésbe Descartes.

- Lári, fári - pöckölte le „szoknyájáról” a süvegcsukor morzsáit felálltában az abbé. - Önből sem lesz professzor, ha így halad, öcsém - vicsorította mosolyra húsos száját búcsúzófélben.

Az ajtó nagyot dördült, ahogy a léghuzat becsapta a távozó után. Dechanel asszony össze-rezgett a zajra, bár hozzá volt edződve az erős hangokhoz. Lesimította kötőjét és sóhajtván felszította a tűzhely lángját. A vacsorához készülődött.

Nemrégén múlt, hogy a család Falaise városkába költözött, mert a családfőnek itt adott kenyeret az adószedés. Dechanel úr néha több napig volt távol tavasszal és ősszel, ha adóelszámolás miatt a másfélnapi járőföldre lévő Párizsba kellett mennie. Anne-Marie, a legkisebb, már vidáman hancúrozott a kiscicákkal, amikor - csodák, csodája - tizedik gyermekként fiút hozott Dechanelékhoz a gólya. Eggyel több öröm, még eggyel több gond! A családfő egyre komorabban gondolt a lányok kiházásításával járó költségekre. Csak Dechanel asszony arcáról nem hervadtak le a jókedv rózsái. Igazi hadvezérhez méltóan kommandírozta a családot.

Tíz éves koráig Anne-Marie csak akkor lépte át városkájuk kapuit, ha nővéreihez igyekezett a szomszéd településre. És bizony ez egyre gyakrabban fordult elő, ahogy néneinek sorra bekötötték a fejét, és azoknál sem maradt sokáig üres a jól ismert bölcső. Elkélt a ringató kéz. Egyedül a hetedik lány került el a környékről úgy a negyvenes évek közepén. Szerencséje volt. Tanult férjet kapott. Descartes egyik tanítványának akadt meg a dolgos lányon a szeme, és magával vitte Lyonba, amint magisztrátusi álláshoz jutott. Nagyjából erre az időre tehető, hogy Descartes - akiről évekig jót alig hallottak - egyre többször adott megint életjelt magáról. Igen kötődött a kicsikhez, nagyokhoz egyaránt. Ahogy írta, a királyi kegynek köszönhetően, úgy véli, végre révbe ért. Sok viszontagságos év után otthonra lelt, amolyan igazi otthonra Stockholmban. Arra gondolt, meghívja valamelyik még pártában lévő keresztlányát magához. (Hátha akad megfelelő kérő is új ismerősei körében). Így történt, hogy azon a már említett

áprilisi napon a postahajók egyikén a svéd fővárosba érkezett a 15 esztendőes Anne-Marie Dechanel.

A kisasszony hamar beleszokott új környezetébe. Descartes súlyt helyezett arra, hogy az újonnan érkezett megismerje annak a városnak, országnak a történetét, amelynek vendégszeretetét élvezi, és mihamarább elsajátítsa nyelvét, mely lehetővé teszi, hogy a társaság vérkeringésébe is bekapcsolódhasson. Csakhogy keresztapjánál főleg koros emberekkel, tudós néppel találkozott, ahol szerepe inkább a hallgatás és a figyelés volt.

Anne-Marie szorgalmasan ismerkedett a várossal. Elcsodálkozott nyüzsgő frissességén, a sziget alakjához érdekesen igazodó nyílegyenes utcákon, melyek nem engedik, hogy ő eltévedjen. Micsoda különbség, gondolta a jövevény, Falaise girbe-gurba utcácskáira emlékezve. És a házak? - valóságos paloták! - nézegette elámulva a sok emeletes favázás épületet. Őfeléjük - gondolta - a fa aranynál is drágább, még az ő kis házuk is terméskőből épült. Itt pedig a széles tornácok, a faragott lépcsők, az igen magas fedélszékek, mind sudár oszlopokból készültek. Gyakoriak is ezért a tűzvészek. Egész utcasorok égnék le ilyenkor. Már ő is részese volt egy ilyen nagy riadalomnak az utcájuk végében. Szinte égig csaptak a lángnyelvek, és a félrevert harangok szünet nélkül kongtak siettetve az embereket, hogy szaporábban adogassák egymásnak a vízzel telt vödöröket. És a rákövetkező reggelen - ó, borzalom - csak egy hatalmas kupac hamu éktelenkedett az előző nap még barátságos otthon helyén!

Járt a királyi palota környékén is. Szép, szép, de csöppet sem pompásabb a mi Louvre-unknál - mustrálgatta megnyugodva a kisasszony a séták alatt miközben a svéd királyok rezidenciájának oromzatát szemlélgette. (Büszkén nyugtázta, hogy van összehasonlítási alapja. Milyen jó - görgette tovább gondolatainak fonálát -, hogy atyja magával vitte egyik útja alkalmával Párizsba. Megérte a rázatás a szekéraljban, mert a családfő még magyarázott is jártukban-keltükben.) Az átalakítási munkálatok mindenhol látszottak, vége-hossza nem volt a szorgos munkának. Ahogy tekintetével felmérte az építési törmelékkupacokat, gondolataiban visszatért Falaise városkához és az otthon maradottakhoz. Az jutott eszébe, milyen jó sora is volt a szerető körben. Pedig nem volt ilyen gyöngy élete, mint most. Rendszeres munkára, sőt tanulásra fogták szülei már kicsi kora óta. Dechanel úr ugyanis általában mindenben hallgatott hitvesére, így egyetértésre talált nála azon javaslat is, hogy hetedik lányukat öccsével együtt végül ne csak a betűvetés rejtelseibe vezessék be, hanem adjanak némi lehetőséget legalább a descartes-i tanok elsajátítására is. Egy Descartes rokon - mondta nem csekély göggel időnként az asszonyosság - mégha Dechanelnek született is, többet érdemel a fakanálnál. Így aztán Anne-Marie - igaz, nem analitikus matematikát (mert hisz azt tanítója sem igen értette) - de sok ismeret csipett fel az abbé úr óráin. Ilyenkor élénk sötét szeme kitágult, kreol bőre neki-pirosodott, és a szalagok csak úgy röpködtek gesztenyeszín fonataiban, ahogy triumfálva megrázta fejét egy-egy helyes feladat után.

Krisztina királynő kegye folytán szabad bejárása lett az itteni királyi parkba. Az udvari kegy kezdetben kimondottan kétségbeeséssel töltötte el. Falaise városkába legfeljebb az uralkodói udvar furcsaságairól jutottak el hírek, de itt, a marcona őrséggel védett királyi kert fái között, már nem volt elegendő a hallgatag nézelődés, meg kellett birkóznia a legalapvetőbb udvari etikettel is. Sétálása közben ismerkedett meg egy francia kertépítővel, és csakúgy repesett a szíve, amikor végre egy honfitársával cseveghetett és számára ismeretlen növényekről hallott tőle. Nem gondolt akkor arra, hogy később saját Skäfthammar-i¹⁰ kertjét olyan Németalföldről származó tulipánok fogják díszíteni, amelyek hagymáit először ennek a kertésznek kezében

¹⁰ Skäfthammar mezőgazdasági jellegű település, mely már a XIV-XV, században létezett.

látta! Volt azonban valami, amivel nem tudott kezdetől fogva megbirkózni, mégpedig a halszaggal. Igen, igen, ezzel a búzzal, amely beleette magát a házak faszerkezetébe, a hölgyek és urak öltözékébe, és még a lovak lószagát is halszaggal elegyítette. *Érdekes* - tűnődött jártában-keltében - *mifelénk, ha Caen felől fúj a szél, meleg halszag áradt szerteszét, még télen is. Itt pedig benne vagyunk a nyárban, és mégis hideg sós leheletű ez a szag.*

Descartes-ot ideérkezte óta lefoglalták penzumai. Ritkán mozdult ki otthonából, de el nem mulasztotta volna, hogy hetenként meg ne jelenjék az udvarnál, a királynő tudós társasága körében. Időnként az uralkodónő is megtisztelte ezeket az összejöveteleket, és nem áttallott legkegyelmesebben vitatkozni, ha véleménye nem egyezett valamelyik jelenlevőével. Éles elméje és jól hegyezett nyelve volt a felségnek, és mindig nyitott a pénzeszsákja, ha a tudomány és a művészet pártolásáról volt szó. Lassanként a Linde-palota, Descartes mostani otthona is színterévé vált néhány építész, egy-egy költő, de főként a számok ismerői összejöveteleinek. Az itt találkozó elsősorban nem származásukkal vagy vagyonukkal, hanem tudásukkal vívtak ki tiszteletet, elismerést környezetüktől. Itt kötött barátságot a matematikus Stierhielmmel¹¹, akit a svéd költészet atyjaként tiszteltek, vagy az építész de la Vallée fivéreivel, és szabad bejárása lett Tessin építésznek is. Anne-Marie már készen kapta ezt a társaságot, és ünnepnek tekintette, ha ő is megjelenhetett egy-egy délutáni összejövetelen. Bájos fiatalsága üde színfoltot jelentett a „vének tanácsának” (ahogy azok magukat nevezték). A fiatal lánynak a hallottak többet jelentettek minden gazdag hozománynál. Be nem vallottan azonban az igazsághoz tartozik, hogy nemcsak a tudós beszélgetések vonzották őt a félhomályos komor terembe, hanem az ifjabb Simon de la Vallée, aki alkalmanként atyját elkísérte. A fiatalember szintén építésznek készült. Érkeztekor hevesebben kezdett dobogni Anne-Marie szíve, és képes volt egész délután szótlánul üldögelni a legtávolabbi sarokba húzódva.

Descartes időnként maga mellé ültette húgocskáját, és vérbeli professzorként próbára akarta tenni, elsajátított-e a kisasszony valamit a magvas beszélgetésekből. Már erősen benne jártak az őszen, és a tudós éppen kedvtelve hallgatta kedvenc témájáról beszámolni a kipirult hajadont, amikor tekintete többször a ház X betűhöz hasonló falkötővasaira siklott.

- Megvan! - kiáltott fel váratlanul, Anne-Marie nem kis meglepetésére. - Hogy én erre eddig nem jöttem rá - pattant fel szokatlan fürgeséggel és írópultjához sietett. - Megvan - ismételte még egyszer, és egy fehér lapra hatalmas X-et rajzolt. - Mától fogva az ismeretlen matematikai egységet így fogom jelölni - szólt át a szobán magyarázólag védencéhez, majd ott folytatta előbbi okfejtését, ahol alig pár perce abbahagyta.

¹¹ Georg Stierhielm (1598-1672) a harmincéves háború Villonja. A svéd költészet atyjaként ünnepelték. Költészetét a népköltés is gazdagította

III. A tudós halála

Hosszú sorban kígyózott a temetési menet a Västerlanggata-n a Szent Miklós székesegyháztól délre elterülő temető felé. Az élen haladó üveghintó fekete bóbitás lovai elől kényszeredetten húzódott félre az utcanép, hogy később kíváncsian csatlakozzék a gyászolók hintóihoz.

1650 februárjának második szerdája. Az embert próbáló hidegérzetet a napok óta süvöltő szél még csak fokozta. Az üveghintó üggyel-bajjal, de méltóságteljesen rendeltetési helyére érkezett. A fekete drapériával borított koporsóban a francia filozófust, Descartes professzort kísérték utolsó útjára. A gyászolók az alig letaposott hóban széles karéjt alkotva készülődtek a szertartáshoz.

- Mily váratlan vég - forgatta tollas kalpagját kezei között a koporsó közelében álló egyik úr.

- Még most is lesújtva érzem magam a veszteség által - válaszolja az idősebbik, a városszerte neves építész. - Hiszen amióta városunkba érkezett a professzor, megtisztelt barátságával. Szinte hihetetlen, hogy ennek most vége szakad! - Köhintett és látszott rajta, hogy az éles szél miatt szívesen visszatenné fejfedőjét.

- Kancellár úr - udvariaskodott a fiatalabbik, miközben készségesen maga elé engedte a címeres batárból csak az imént lelépő tekintélyes férfiút, hogy ahhoz a 16 éves forma fiatal lányhoz csatlakozhassék, aki szinte magába roskadva fogta a fekete drapéria egyik rojtját.

- Engedje meg Dechanel kisasszony, hogy királynőnk őszinte együttérzését tolmácsoljam kedvelt tudósa, az ön keresztatyjának elhunytja miatt - nyújtotta atyáskodóan karját Axel Oxenstierna¹², azon igyekezvén, hogy felsegítse térdeplő helyzetéből a fiatal lányt. - A felség legkegyelmesebben kívánja egyengetni az ön mihamarábbi hazatértét hazájába. Kieszközltem egy audienciát az ön számára, lánykám, jövő hét keddjére.

A megszólított enyhe fejbólintással nyugtázta a királyi kegyet, és udvariasan bár, de elhárította az úr további figyelmességét. Krisztina kancellárja megértően bólogatott, majd egy lépéssel visszakozott a gyászolók karéjához.

Az előbbi udvariaskodót nem hagyta nyugodni kíváncsisága:

- Ismerte talán az úr tudós barátunkat? - fordult a naptól cserzett, éles tekintetű idegen felé, akiről az imént látta, hogy a kancellár társaságában érkezett.

- Fájdalom, de elkéstem ezzel a szerencsével - válaszolta a kérdező - azonban Németalföldön, ahonnan csak nemrég érkeztem, ismerték az elhunytat, és meg kell mondanom, nem minden körben kedvelték filozófiai gondolatait.

- Csendesebben, a protokollra kérem - sziszegte visszafogottan egy virágos-fekete bársonyba burkolt középkorú hölgy, aki abroncsos szoknya helyett (a legújabb párizsi divatot követően), elől fölhasított szoknyában ügyetlenkedett az urak között.

¹² Axel Oxenstierna (1583-1654) kiváló kancellár, Krisztina királynő kiskorúsága alatt ő kormányozta az országot. (Kép a mellékletben) (Szobra a Lovagok Háza mögötti kertben áll, Johan Börjeson műve. Alakját 1906-ban szoborba öntötte J. Tobias Sergel is, melyet pótlólag a II. Gusztáv Adolf 1796-ban készült lovasszobrának talpazatára helyeztek.)

- Tiszteletem, követné asszony. Szánom-bánom - hajolt meg mélyen az eddig teljes odaadással magyarázó.

- A transzylvániai követ hitvесе - tette hozzá jólétesülten a gyászolók valamelyike oly természetességgel, mely feltételezte, hogy a Balti-tenger partjától az a bizonyos Transzylvánia nem is esik olyan messze.

- Ázsiából? - csodálkozott rá egy céhmester forma ember.

- Idébb, jóval idébb - így az előbbi. - Egy nagy hegyek által koszorúzott országból.

- Igen, igen hallottam felőle. Török dúlta vagy négy-öt emberöltőn keresztül - szólt a másik.

- Ha az olyan távol van, a török világban, mit keres a követné asszony mifelénk - firtatta teljes nyugalommal majszter uram.

- A politika kérem, az tartja itt őket - nyugtatta meg a kérdezőt hangját egész letompítva a jól értesült idős úr.

Az utolsók is megérkeztek. A gyászolók sora fellazult. Az eddig beszélgetők úgy érezték, hogy hirtelenjében ismerősökké váltak. A kancellárral jött középkorú férfi odafordult a már kissé türelmetlenül és fázósan topogó idősebbikhez:

- Oxstiern hadmérnök¹³.

- Tessin építész. Hasonló érdeklődés, közös szakma? - vonta fel szemöldökét jólesően az előbbi.

- Örülök a szerencsének. Igen, igen.

- Részemről a megtiszteltetés.

Imigyen túljutva a bemutatkozás formalitásán, elvegyültek a korábbi ismerősök között. A szertartás végeztével a hadmérnök a rokona után nézett. A kancellár még mindig a fiatal lány társaságában volt. A talpig feketébe burkolt alak komorságát a kezében tartott sárga kankalinok ellensúlyozták. Éppen felegyenesedett, miután a kis csokrot a fejfa lábához helyezte. A hozzájuk csatlakozó figyelme a frissen vésett betűkre tévedt:

„René Descartes, filozófus, matematikus.

A francia föld szülötte.

Született Le Haye-ban, 1596. március 31-én.

Lelkét visszaadta Teremtőjének Stockholmban,
az Úr 1650. évében, februárius 11-én.”

A szélben repkedő fátyol a kankalinok elrendezésekor szabaddá tette sápadt arcát, sötét szemét. Tekintetük egy szemvillanásnyira összekapcsolódott. A kisasszony ösztönszerűleg elfordult a jövevénytől, de a kancellár, mintha csak megérezte volna pártfogoltja megrebbe-nését, megérintette könyökét.

- Jöjjön, lánykám, hadd mutassam be önnek másodunokaöcsémet. Csak a minap tért vissza Németalföldről. - Dechanel kisasszony, Teodor Oxstiern - mutatott egymásukra a tiszteletre-méltó férfú.

¹³ Teodor Oxstiern báró (1615-1698) hadmérnök, Anne-Marie Dechanel férje (Családja a mellékletben)

- Kisasszony - hajolt meg a kelleténél talán súlyosabban a hadmérnök. - Mélyen átérzem gyászáat.

A lány nem nyújtotta kezét. Arcán lárvaszerű mosolyképződmény keletkezett.

- A kisasszony a professzor keresztlánya - folytatta magyarázólag a politikus. - Francia föld virága, aki csak pár hónappal ezelőtt jött látogatóba városunkba.

A bemutatott heves zokogásba tört ki. Fáradt volt és elgyötört. A fájdalom és a kétség újult erővel szakadt rá. *Mi lesz vele, itt, ebben az idegen környezetben, a még alig ismert emberek között? Mikor jut haza szeretteihez?* - kavargtak összevissza gondolatai, így észre sem vette, hogy a hadmérnök hosszasan nézi. Mintha delejes ütés érte volna, ahogy megérezte a lány kisugárzó közelségét. A kancellár szava zökkentette vissza a valóságba.

- Ideje visszamennie, lánykám - szólt atyáskodva, és besegítette a temetőkert bejárata előtt várakozó egyik batárba.

- A Linde palotához - adta meg az úti célt, és megemelte kalapját. A fiatalabbik integető mozdulattal búcsúzott, majd mindketten saját hintójuk felé igyekeztek.

- Szegény kicsike - törte meg a csendet a kancellár, - még szerencse, hogy uralkodónk kegye nem hagyja magára hazatértéig a kisasszonyt.

- Hogy történt tulajdonképpen a tragédia? kérdezte az öccs nem titkolt érdeklődéssel.

- Váratlanul - válaszolt röviden a kérdezt. - A professzort megcsapta az északi szél és begyulladt a tüdeje. Az orvos nem sok jóval bízta a kis rokont a magas láz láttán. A királynő saját felcserét küldte kedves filozófusához, amint hírt kapott a bajról, de az tehetetlen volt az izzadmánnyal szemben. Mily fájdalom és mindez röpké pár nap alatt - ropogtatta meg kezét a kancellár, és kényelmesen hátradőlt a meleg párnákra. Jól esett a hosszú ácsorgás után.

- Németalföldön hallottam én is egyet mást a descartes-i tanokról - fűzte elgondolkozva a szót a hadmérnök. - Igaz, hogy az egyház támadta azokat?

- Nemcsak a pápisták, de a protestánsok is - bólogatott a kérdezt. - Nézetem szerint, bár kissé távol áll tőlem a filozófiája, az a polgárság érdekeit szolgálta. Ezért volt népszerűtlen, sőt üldözendő bizonyos körökben. A szabad, racionális gondolkodás veszélyes - nézett ki az ablakon a beszélő, és sebtében elnyomta ásitását.

- Csak nem akarja azt mondani bátyám, hogy felforgató volt?

- Semmi esetre sem, legalább is a személyes szabadságot illetően. De a lélek szabadságát nézve, már közelebb jár az igazsághoz, kedves öcsém. Közel húsz esztendő óta állandó támadásnak volt személye kitéve, akadályozták nyugodt munkafeltételeit, az egyetemeken való előadásait. Sőt, úgy tudom, hazájában még el is égették nyilvánosan a műveit.

- Szegény tudós, sajnálom érte - dünnyögte az előbbi. - Csak nem, hogy menekülnie kellett?

- Olyasfélén - vont a vállát Oxenstierna. Amikor Krisztina királynő tudós köre felismerte nálunk is matematikájának újszerűségét, különösen az öreg Holberg keveredett élénk levélváltásba valamilyen algebrai egyenlettel kapcsolatosan. A levelek jöttek-mentek és a királynő egyre jobban számon tartotta azokat, míglen meg nem hívta Descartes urat tudósai közé.

- Mikor történt?

- Vagy 5-6 esztendeje. Nemcsak meghívta, de rendelkezésére is bocsájtotta a Lindétől nemrégiben megvásárolt palotáját is, hogy ott nyugodtan dolgozhasson. Népszerű lett személye hamarosan az udvarnál, olyannyira, hogy logikai bökkenőknél egy-kettőre szólás lett az a mondása, ami valahogy így hangzik: Cogito, ergo sum.

- Hallhatnám svédül is? - húzta el száját kényszeredetten a hadmérnök. - A latin valahogy kevésbé a kenyerem már - tette hozzá magyarázólag, miközben a hintó begördült az Oxenstierna palota elé. A klasszicista stílusú új épületszárny körül serény munkálkodás folyt. A kancellár kezét rázott az építésszel, majd megfordulva, búcsút intett öccsének:

- „Gondolkodom, tehát vagyok” - ismételte meg a descartes-i mondást és belépett a művészien faragott kapun. Palotája előkelőségén, mint saját magán is, érződött az itáliai hatás.

Eközben a batár megindult a gyászház hajadonnal a megadott úti cél felé. Linde palota? Linde palota? - erőlködött a bakon ülő, és arcán zavar tükröződött. Látszott, hogy csak nemrég került e kitüntető posztra, így hely- és névismerete még kívánni valót hagyott maga után. A bennülő is mintha észrevette volna a kocsis bizonytalankodását:

- Västerlanggata - kocogtatta meg az üveget sürgetőleg.

- Ó, a professzor úr otthonához? - derült fel egyszerre a fiatal ember ábrázata, és hetykén feljebb tolta süvegét.

- A rokona vagyok, jobban mondva, voltam - akadt torkán a szó a kisasszonynak és szeme könnybe lábadt.

Emberünknek még a szája is nyitva maradt csodálkozásában, ahogy egész testtel hátrafordulva, tágranyílt szemmel szemügyre vette, ha nem is a híres tudóst, de annak legalább valakijét. Tudatáig talán nem is jutott el a jóembernek, hogy e híresség temetése alatt várakozott fuvarért a temetőkert előtt.

IV.

Normann kisasszonyból svéd báróné

Dechanel kisasszony napok óta útra készen várt. A ház keresztatyja halála óta már nem marasztalja. Idegenek a tárgyak, és nem vigasztalnak a föliánsok sem Descartes íróasztalán. Talán ez adta a legtöbb munkát az elmúlt napokban, az összevisszaságban heverő kupacok rendezése, csoportosítása. A tudós, míg élt, nem engedte gazdasszonyát irományaihoz nyúlni, ezért aztán a vaskos asszonyság most kielégült kíváncsisággal készségeskedett a kisasszonynak. Időnként leült egyik másik irattorony tetejére, hogy kötőjével letörölje izzadt homlokát, no meg csordogáló könnyeit. *Mi lesz velem* - sóhajtozta, miközben valóban valami csodára várt. Gyermekai elszéledtek Svédország-szerte, maga évekkkel ezelőtt megözvegyült, otthonát elvitte a legutóbbi tűzvész. Így történt, hogy amikor megajánlották a tudós háztartásának vezetését, szívesen vállalta, mert rendületlenül hitt eddig is abban, hogy valami jó mégis csak bejön életébe. *És most tessék! Szegény jó professzor úr, hogyan is tehette ezt velem!* - szipogta, és újult erővel kezdett a következő kupac portalanításához. Igyekezniök kellett a csomagolással, mert a közeli napokban jelentkezik az értékes anyagért az egyetemi könyvtár Uppsalából.

A kisasszony és a gazdasszony egymást biztatgatta, de valójában csak az előbbinek volt reménye a jövőjét illetően. A királynő kegye nem késhet sokáig. Valamelyik alkalmas hajóval, a tél múltával, visszatérhet szerettei közé. Anne-Marie szemei előtt meglevenedett az ismert otthoni táj. A jellegzetes normann vidék az almafák között megbúvó udvarházakkal és zöld rétekkel, melyen békésen legelésznek a fekete-fehér foltos tehenek. Szinte megcsapta a frissen kaszált rét szaga. Tengerparti sziklák a csendes rétek előtt, őrtornyok és büszke kastélyok a szirteken, melyek lábainál békésen húzódnak meg a polgári otthonok. Abbahagyta a föliánsok válogatását. A tengerpartra kíváncszott. Kapta magát és elsietett, mint már annyiszor, a Ströhmen öböl partjához. Amint a hullámverést figyelte, különös gondolatai támadtak a föld és a tenger egymásra találásával kapcsolatosan. *Lehet, hogy valóban sokféleképpen találkozhatnak a vizek és az anyaföld, itt és otthon is?* - kapaszkodott meg a témában. Arra már máskor is felfigyelt, hogy szemlélődés közben mindig megnyugtatja, ha a dolgok közötti összetartozást körüljárhatja magában. *Bizonyára ez a descartes-i örökségem* - mosolyodott el, és ültében összebb húzta bő köpönyegét. Hogy ő eddig nem gondolt erre! Most itt a jó alkalom! Felállt, és nagy ívben ameddig csak belátta, körbe nézett a part vonalán. Öböl öböl hátán, melyek itt, alatta, beleharapnak a víztükörbe, szélesednek, szerteágaznak és dombhátaikat bocsájtanak a mélybe. Odébb a part már zombékos rétteit nyújtja a szárazföld felé, az meg cserébe futóhomokot hoz és hosszan sáncokat rak, mint azt Caen környékén is látta. Egy mérföldnyire arrébb pedig olyan, mintha sziklából falat volna maga elé a föld a tenger felé gyalogolva. Egészen úgy, mintha valamilyen veszedelemtől félne. És jogos az érzése, mert a végtelen víz haragos hullámveréssel válaszol, szakadatlanul ostromolja a sziklákat, és aki nézi, mint most ő is, azt hiszi, össze akarja törni az egész partot. Pedig csak azt teszi, amit évmilliók óta feladatává tett a Teremtő. A tenger felől egyre jobban feltámadt a szél. Anne-Marie még inkább összebb húzta magán meleg köpenyét. Még tél van, de ő úgy látja, a part máris tavaszváróan nézegeti magát a fodrozó vízben. *Majdnem úgy, mint otthon* - dűnnyögte induló félben, és hátrafordult, hogy búcsút intsen kedvenc séreinek¹⁴. *Vajon otthon, Caen környékén hogyan találkozik a tenger és a szárazföld? Szerét ejti, amint hazaér, hogy ott is*

¹⁴ A Balti-tenger sziklás, erősen tagolt partjai közelében található több ezer apró sziklasziget

megszemlélje, ha apját legközelebb elkíséri egyik útján arrafelé - gondolta bizakodva, és sietős lépésekkel a Lindberg palota felé vette útját. Éppen időben érkezett. A gazdasszony bizalmaskodva súgta a fülébe, hogy egy úr várja a professzor dolgozószobájában. Anne-Marie éppen csak ledobta köpenyét és sebtében megigazította tornyos frizuráját, máris besietett az érkező köszöntésére. A kancellár hírhozóját várta. Annál nagyobb volt a meglepetése, amikor belépve a már félhomályos helyiségbe, a temetesen megismert urat látta felemelkedni egyik faragott, széles lócáról. Lázasan próbált a látogató nevére visszaemlékezni, de csak az a kép elevenedett meg szemei előtt, ahogy a kancellár meggémberedett kezeivel rokonát feléje „terelgeti”.

- Talán még emlékszik rám, Dechanel kisasszony - próbálta a csendet jótékonyan megtörni a jövevény.

- Oxstiern úr - jutott eszébe hirtelen a név a lánykának - hozta Isten, miben állhatok rendelkezésére?

- Magam siettem, hogy közöljem Önnel indulása időpontját, és hogy kancellár bátyám beleegyezésével felajánljam lovagias szolgálataimat - hajolt meg kissé darabosan a hadmérnök a kisasszony felé, aki szemmel láthatóan zavarával küzdött.

- Nem tagadom, megkönnyebbülten veszem tudomásul, hogy pár hét múlva máris Normandia felé vehetem utam. Bármennyire is nehéz lesz kevés ismerősömtől búcsút venni, hálásan köszönöm a felség jóindulatát. És főleg a hozzám való kegyét, hogy ezt szóban is elmondhatom neki. Magányosnak és szörnyű védtelennek érzem magam itt most a professzor halála óta. Visszavágyom népes családom óvó szeretetébe - mondta magyarázólag, nehogy esetleg ennél az előkelő úrnál a hálátlanság látszatát keltse.

- Régóta vendégeskedett a professzor úrnál? - kérdezte kissé kapkodva a szót a látogató.

- Mostanában lett volna egy esztendeje. René bátyánk a felség által juttatott viszonylagos jó módot meg akarta osztani valamelyikünkkel. Jó anyám engem javasolt testvéreim közül - ragyogott fel a fiatal lány szeme anyjának említésére.

- Többen lehettek volna a kiválasztottak? - firtatta tovább olyan természetességgel Oxstiern, mintha korábban ő is a professzor ismeretségi köréhez tartozott volna.

Anne-Marieban is oldódott az elfogultság, szívesen válaszolt, hiszen oly régen nem érdeklődött senki sem a falaise-i otthon maradottak felől.

- Két húgom és a kis öcsém vár otthon. A többiek már elkerültek a házból. A professzorral nemcsak rokonságban volt a családom, de keresztapánk volt nekem és a húgomnak is. Szüleim azóta biztosan megkapták már a szomorú hírt haláláról. Mit gondol, Uram - fordult várakozóan a látogató felé, szinte feledve, hogy fiatal lánynak ilyen hosszú ideig felügyelet nélkül nem illendő társalognia egy majdnem idegen férfival - odaérhetett már Normandiába a kancellár futára?

- Úgy hallottam, a svéd követ, aki már útnak is indult, fogja a francia filozófus halálhírét az udvarral közölni, de az ön családjához futárt küld tovább, akinek a zsebében lapul az ön levele is.

- Vajon az én szerencsém milyen hajón visz majd hazafelé?

- Minden bizonnyal a postahajón biztosít helyet az ön számára a kancellár - mosolyodott el Oxstiern, miközben ugyanazt a delejes vonzást érezte a lány jelenlétében, mint a minap a temetőben. Furcsa és szokatlan volt ez a felfedezés számára, mert már középkorú lévén, eddig többnyire hidegen hagyták a kisasszonyok, asszonyságok bájai, akikkel különböző országok-

ban bőven találkozott békeidőben és háborúskodások közepette. Az elmúlt éjszaka különös harcot vívott magában ezzel az új, rászakadó érzéssel. Éppen hogy a nevét ismeri e távoli virágnak, annyit tud róla, amennyit a kancellár - akinek nem került el figyelmét az ő indokolatlan érdeklődése - futtában közölt vele a filozófus rokonáról. És mégis, ez a sötét haj és szürkészöld szem, rabul ejtette végérvényesen.

Anne-Marie felnézett a hosszúra nyúlt csendben. A gazdasszony gyertyákkal megrakodva lépett a szobába és az imbolygó fények porcelánfehérre varázsolták az amúgy kreolos arcocskát. Érezte, hogy a férfi pillantása rajta nyugszik. Ez feszélyezte. Éppen azon erőlködött, hogy a társalgást valami módon folytassa, amikor a hadmérnök felemelkedett helyéről és tétován egy-két lépést tett feléje.

- Kisasszony, átérzem megkönnyebbülését az általam hozott hír hallatán. Talán szerénytelennek tartja, hogy én sajnálkozom elutazásán. Szeretném, igen, nagyon szeretném, ha maradna!

A fiatal lány összerezsent és könnyedén elpirult. Nem tudta mire vélni a látogató viselkedését, meleggé vált hangját, furcsa nézését. Búcsúzásra nyújtotta kezét.

- Uram, megtisztel, hogy marasztal. Senkim sincs ezen az idegen földön a gyászomon kívül, így különösen jól esnek szavai. Minden biztonnyal visszaidézem majd azokat szeretteim között is.

A férfi közelebb lépett, és, mintegy búcsúképpen, könnyedén kezébe vette Anne-Marie fodorba bujtatott csuklóját. Látszott, hogy viaskodik az elhatározásával. A társasági máz visszahúzódo, majdhogynem félszeg egyéniséget takart.

- Ne menjen el, kérem. Legyen a feleségem - szólt, és megcsókolta a meglepett lány kezét. - Tudom, hogy nem vagyok már fiatal, és hogy ajánlatom ugyancsak váratlanul érte önt, kisasszony. Ha megengedi, eljövök holnap ez idő tájt válaszáért - szólt, és mire a meglepett leányzó összeszedte magát, már nem is volt a szobában.

Anne-Marie lezökkent a székre. Bárcsak itt lenne az anyja, vagy valamelyik nővére, hogy tanácsot kérhetne tőlük. Mit kell ilyenkor tenni? Ilyen egy lánykérés? - tűnődött lángvörös arccal, míg a háttérben felsejlett az ifjú de la Vallée tejfehéren pelyhedző szakállas arca.

Bár Teodor Oxstiern egyáltalán nem volt bizonyos abban, hogy választottjánál meghallgatásra talál, nem hazafelé, kietlen legénytanyája felé vette útját, hanem a kormányzótanácsba, ahol remélte, hogy eléri a kancellárt. Közölni akarta vele elhatározását. Nem, nem akarta kikérni véleményét, esetleg meghallgatni ellenérveit házassági tervével kapcsolatban. Ebben a korban már nem hagyta volna befolyásolni magát, de tisztában volt azzal, hogy elhatározása egy régóta folyamatban lévő per miatt érinti a közös családi birtokot, tehát szólnia kell róla. 15 év óta folyton úton volt Krisztina királynő birodalmának védműveit építvén, melyek - hála a jó hadvezetésnek - egyre nagyobb távolságra kerültek a fővárostól. Előfordult, hogy több évig volt távol otthonától, igaz, közben bejárta a talján és az angol földet is, hogy szakmájának minden csínját-bínját elsajátíthassa. Így aztán saját javainak felügyelésére, és főleg gyarapítására nem volt érkezése (a kancellár szerint tehetsége sem). Ez a tény - osztatlan családi birtok lévén - okkal vagy ok nélkül, aggodalommal töltötte el annak élvezőit. Ezúttal is csak azért tért haza Helsingborgból (mily szerencse volt ez számára!), hogy egy újabb erőd tervét és a régebbi megerősítésének lehetőségét ismertesse a koronázótanáccsal.

Axel Oxenstierna szótlanul hallgatta végig rokona közlését. Nem érte váratlanul a hír. Öreg rókaként átlátott a szitán, mert nem került el figyelmét öccsének Dechanel kisasszonyra vetett pillantása a filozófus temetésén. Köreikben teljesen szokatlanul nem is vette zokon, hogy egy közrangú származású, hozomány nélküli normann kisasszonyt akar az Oxstiern-

Oxenstierna ősi névvel megajándékozni. Éles szeme meglátta a Descartes rokonban a nők között svéd földön még ritkaság számba menő intelligenciát, tudást. Maga előtt sem bevallottan, óhatatlanul megelőlegezte a fiatal lánynak azt a képességet is, mellyel nemcsak jó hitves, de akár olyan úrnő válik belőle, aki az elhanyagolt, meglöpött földek gazdájává nőheti ki magát. (Elkelne végre a családban egy ilyen!) Megrázta beleegyezően öccse kezét azzal a megjegyzéssel, hogy „aludjanak rá egyet”.

Másnap a gazdasszony művészien burkolt délszaki növényt vett át a kancellár fullajtárjától. Sokat sejtetően, diadalmasan vitte be a kisasszonynak. A hírnök válasza várt a virágban rejlő levélke alapján. Jöhetnek-e az urak leánykérőbe? Az elmúlt éjszaka Anne-Marie arra a döntésre jutott, hogy igennel válaszol. Sőt, elhatározta, hogy minden képességével rá fog szolgálni e férfi eddig ki nem érdemelt szerelmére. Érezte, hogy nagy szerencse érte. Várja az urakat - üzente vissza.

A látogatás után tüstént nekifogott az írásnak, hogy gyors elhatározása kétségeit, felette érzett örömét megossza az otthon maradottakkal:

Kelt Stockholmban az Úr 1650. évének áprilisában

„Kedves Szüleim! A rossz hírt jó követi nálam, amit sietve közlök szerető Mindnyájukkal. Bárcsak magam mesélhetnék mindarról, ami az utóbbi hetekben történt. Még most is megcsipdesem magam, hogy meggyőződjem, valóság-e mindez, igaz-e, hogy hamarosan bekötik az én fejemet is. Elkelt volna a tanácsa anyám, kedves, de aztán felidéztem azokat a meghitt órákat, amelyet beszélgetve töltöttünk Sophie kelengyéjének varrása közben, s úgy éreztem, mintha nekem üzenne most emlékeimmel. Oxstiern hadmérnök, aki hitvesül választott, korban és staturában hasonlít Sophie mágiszteréhez, de az ő szeme melegebb tekintetű, és többször mosolyog (ha egyáltalán bele merek nézni). A királynő igen kegyes hozzám. Képzelnék, maradhatok az esküvőig a Linde palotában, mely René bátyánk otthona volt. S a gazdasszonyt, aki ugyancsak neki volt keseredve Keresztatyám halála után, hogy mi lesz vele ezután, saját házamba (milyen boldogság ezt kimondani!) magammal vihetem. Jó lélek az asszony, a betűkkel ugyan hadilábon áll, de a házvezetéssel keresztapa is meg volt elégedve.

Szerencse, hogy van valaki, aki a házban most mellettem serénykedik, és nagy öröm, hogy a varrásban is segít nekem. Szinte le sem merem írni, hogy nekem, egyszerű kis falaise-i lánynak, Svédország királynője ajándékozott kelengyét. A királynő kegyeltjének érzem magam. Még nem merészkedtem kinyitni az imént érkezett jókora ládát. Vajon egy férfiembert érdekelheti a dunyhacihák számbavétele és megszeretgetése? Megvárjam ezzel a hadmérnököt? És képzelnék, kedves Mindnyájan, már készítjük a fehér tafota ruhámat, és - véletlenül - megláttam a hozzáillő igazgyöngy pártát is, melyet jövőbeni uram a gazdasszony gondjaira bízott, két okból is: először, hogy nekem meglepetés legyen (hát ez csak felében sikerült), másodszor, hogy lába ne kelljen a régi családi jószágoknak.

Tartsanak meg jó emlékezetükben, kedves Szüleim. Teodor megígérte, hogy amint tudunk, együtt megyünk majd haza Falaise-be, hogy megismerkedjenek egymással. Hogy ez mikor lesz, ki tudja! Szerencsémnél csak honvágyam a nagyobb. Ugye, az abbé úr nem átkoz ki, hogy a Szentháromság templomban lesz a szertartás? Gyászom és rokonalanságom miatt csak az Oxenstierna család részvételével. A kancellár talán az egyetlen, aki egy szikrányit kedves velem. Meg fogom-e őket hódítani?

Szerető Anne-Mariejuk

A Dechanel-Oxstiern esküvőt pár héttel később, május elején tartották meg a vőlegény kedves városában, Uppsalában. A hagyomány szerint a templom helyén valaha pogány szentély volt, ahol a három főisten, Odin, Thor és Freyra tiszteletére áldoztak. A sokat utazó hadmérnök, bármerre is járt, kedvvel hallgatta az ősi rigmusokat, a népszokásokról szóló történeteket.

Ezúttal azonban lovagiassága azt súgta neki, hogy olyan Isten házáat válasszon a szertartás színhelyéül, mely a kereszténység felvétele előtti időkre is visszanyúl, bizonyítván, a vallások bármily régiek, részleteikben átmentődnek, de mégsem örökkévalóak. Hídként is szolgálhatnak, mint ezúttal is, a katolikus menyasszony és a lutheránus vallást követő vőlegény hitéletének összeházasításánál.

A hadmérnököt visszavárták a félben hagyott erődépítési munkálatok, így az esküvői előkészületek sürgetővé váltak. De a postahajók mintha szélcsendes vizeken hajóztak volna ezalatt és még utána is bőven, legalább is Anne-Marie így érezte, amikor családja jókívánságait csak jóval később, már mint az Oxstiern birtok úrasszonya vehette kézbe. A feléje áramló jóindulat ellenére is kimondhatatlanul egyedül érezte magát. Igaz, a királynő gyönyörű kelengyével lepte meg, és - amire a társaságbeli hölgyek alig tudtak példát felhozni - az uralkodói kegy udvari gálán mutatta be az előkelőségnek az idegenből országukba szakadt „normann virágot”, a szerető családtagok nagyon hiányoztak.

Úgy történt minden, akárcsak a mesékben: A francia király¹⁵ adószedőjének 8. gyermekét a Vasa¹⁶ uralkodók rokonságához tartozó Oxstiern báró a hitvesévé választja. Oly gyorsan peregtek az események, hogy ő - akiben mélyen bevéődve maradtak meg az emlékek - a házassági ceremóniára alig tudott visszaemlékezni. Az időjárás is mintha társult volna a kis menyasszony köszöntéséhez. Április utolsó hetében még napokon keresztül üvöltött a tavasziasra forduló szél. Az eső egyaránt csapdosta a paloták ablakkereteit, a tanyaházak és istállók fedélszékeit. Május elejére, az esküvő idejére azonban megjött a komoly olvadás, melegebbre fordult az idő. Anne-Marie csodálkozva nyugtázta, hogy itt, ahol októbertől egyik napról a másikra befagytak a pocsolyák, és hét hónapig keményen tartotta magát a tél, a nyári hőség szinte átmenet nélkül váltotta fel a hideget. Még csak először tapasztalhatta, hogy a rideg éghajlatért derűs égbolttal és tiszta levegővel kárpótolja új hazája földjét tavasszal a természet. Hétágra sütött a nap akkor is, amikor Oxenstierna kancellár karján bevonult a pogány istenek hajdani szentélyére emelt Isten házába, hogy Teodor Oxstiernnek jóban, rosszban, holtomiglan holtodiglan hűséget ígérjen.

Anne-Marie számára minden újdonság volt mostani hazájában. Házasságával átértékelődtek az eddig tapasztaltak. Amíg rokonánál vendégeskedett, Stockholmból csak szűkre szabott szeletet ismerhetett meg; azokat a helyeket, ahová megszólás nélkül, többnyire Descartes gazdasszonya kíséretében ellátogathatott. Uppsalába érkezvén mindjárt szívébe zárta ezt a méltóságos kinézetű, nagymúltú várost, mely már fekvésénél fogva is emlékeztette a hazai tájakra. Az ifjú házaspár abban az öreg házban szálltak meg, melyet vagy 3 nemzedékkel korábban a kancellár és a hadmérnök közös dédapja építtetett. Akkor, IX. Károly¹⁷ uralkodása idején, a hódító hadjáratoknak sűrűsödésével, nagy birtokhoz jutott a család. Aztán, néhány évtized múltával, az Oxenstierna bárók a szenátus tagjai lettek, a trón közelében éltek, és szolgálatukért még több földet kaptak. Az Oxstiern ág kevésbé élelmes, vagy állandóan katonáskodó leszármazottai - ahogy ez már lenni szokott - elvesztették javaik egy részét és megindultak a felé, hogy „szegény” rokonná váljanak. Teodor is gondterhelten számolt be egy alkalommal ifjú asszonyának, hogy bőven akad majd intézni való birtoka tájékán. Évek óta nem járta végig gazdaságát, és új otthonuk Stockholmban (melyet ő legénytanyának csúfol) ugyancsak alapos javításra szorul, mielőtt Anne-Marie beköltözne oda.

¹⁵ XIV. Lajos, akit már kortársai is Napkirálynak neveztek. Uralk. 1643-1715 (Kép a mellékletben)

¹⁶ A Vasa uralkodócsaládot a történelem Wasa néven is emlegeti

¹⁷ IX. Károly, uralk. 1604-1611

A fiatal asszonyka néha úgy érezte, hogy a hadmérnök lelkét nyomja valami. És nem járt messze a valóságtól. Teodor ugyan többször nekirugaszkodott, amikor bátyja vagy a rokonság került szóba, hogy szól valamit a dologról, de aztán ügyesen mégis másra terelte a szót és inkább gyerekasszony hitvesével kezdett bolondozni (aki azon nyomban belement az eddig ismeretlen játékba). Megállta, hogy ne kérdezősködjön, az időre bízta a titok megfejtését. Annyit mégis összerakott az elejtett szavakból, hogy családja évek óta pereskedésben áll az Oxenstiernákkal, nemcsak földi javak miatt. Asszony volt a dologban.

Maradékáltalán boldognak érezte magát. Tudta, hogy nem várt ajándékot kapott a házassággal a Sorstól, miközben egyre többször jutottak eszébe a falaise-i abbé kenetes szavai: az érdemtelenül elnyert dolgokat utólagosan kell megszolgálni. És ő készen állt erre. Nyitva tartotta szemét meg a szívét, és hálás volt Teodornak a varázslatért, amelyben részesítette.

Az ifjú asszonyt mintha kicserélték volna. A magányosság érzetét kitörölték az egymást követő napok élményei. Fáradhatatlanul vonszolta férje-urát egyik látnivalótól a másikig.

- Az ön hazájában lépten nyomon pogány emlékbe vagy harci eseménybe botlom - csóválta tornyos fejét Anne-Marie, és kissé megbújt édes ura széles mellén.

- Szegény, de harcos alattvalók vagyunk, az már igaz - nézett asszonyára ellágyulva a férfi. - Született harcosok, büszke természetűek, akikben talán több a bátorság, mint a szorgalom. Hangunk messzebbre hallik a kelleténél, és a pogány múltat is azért idézzük annyiszor, hogy el ne feledjük. Bár Odint emlegetni itt Uppsalában, az egyház székhelyén elég szentségtörő viselkedés - mosolygott, mint mindig, ha férji új státusára gondolt.

- Mivel tehetnénk jóvá? - incselkedett vele az asszonyka.

- Azzal, hogy megmutatom kegyednek Szent Eriknek ereklyetartóját - mondta Teodor és kényelmesen végignyúlt a medvebőrös lócán.

- Hogy a szentségtörő viselkedést tetézzem - huppant azon nyomban széleskedve ura mellé az ifjasszony - a Bibliában valahol az áll, hogy ki-ki hite szerint üdvözl. Mit tart erről, Teodor?

- Nem merném e kérdést megismételni egyik vallástürelemmel áthatott lelkészünknek sem - válaszolt a kérdezt, és arcát az enyhén illatos nyakbodor szélébe rejtette. - A lelkek száma minden egyház számára fontos, különösen, mióta nemcsak egy üdvözítő szentegyház létezik. A svédek buzgó katolikusok voltak mindaddig, amíg két hatalmaskodó szörnyeteg miatt Vasa Gusztáv magát a vallást büntette meg azzal, hogy a protestáns hit követését tette kötelezővé.

- Hogy csinálta? - vágott szavába Anne-Marie és megrázta fejét, mert nyakszirtjét csiklandozta ura lehelete.

- Hosszú, de mégis rövid történet, bohókás asszonykám. Valamikor az 1500-as évek elején, Keresztély, a dánokkal közös király és az uppsalai püspök összeszűrte a levet és államférfiaink legjavát egy éjszaka alatt lemészároltatták. De a vérfürdő után ez a két ember, akinek csak bűne volt, erénye alig, szembekerült egymással, amikor a zsákmányon osztozkodniuk kellett.

Teodor elhallgatott, úgy vélte, asszonya elunhatta a történetet.

- Folytassa csak, folytassa, kérem - helyezkedett el kényelmesebben Anne-Marie az ura ölében. - Azon vagyok, hogy minél többet megismerjek új hazám történelméből, s ezt már René bátyámnál vendégeskedve is szívesen tettem.

- Tisztelet a világ legérdeklődőbb hitvesének - bókolt a férj, majd kissé kényszeredetten, de azért készséggel folytatta. - Úgy érzem, már az eddigivel is kiérdemeltem egy jó pohár bort, vagy nem? - nyúlt a csiszolt üveg felé és töltött magának. - Vasa Gusztáv megszökött Keresz-

télytől¹⁸, aki túszként tartotta őt fogva. Álruhát öltve Dalecarlia bányáiba ment dolgozni, majd a parasztok előtt is felfedte kilétét. A vadember hegyilakókból harcedzett katonákat nevelt. Legyőzte és elűzte Keresztélyt és a kegyetlen püspököt. Visszahódította az országot a dánoktól...

- És ebből hogy következett a protestantizmus?

- Mindennek megvan a miértje, Okoskám. Miután a rendek törvényesen királlyá választották őt, I. Gusztávként¹⁹ felvirágoztatta az ipart, a kereskedelmet, és uralkodása alatt felgyorsultak mindenütt az építkezések. Hatalma teljében elfogadtatta az országgyűléssel a protestantizmust, és - ahogy már mondtam - az ország hivatalos vallásává tette, büntetvén ezzel az igaz lelkipásztorokat és híveket.

- És most nekem is bűnhődnöm kell, hogy én még mindig katolikus vagyok? kérdezte olyan gyerekesen tágranyitott szemmel Anne-Marie, hogy 17 esztendejét ezúttal le sem tagadhatta volna.

- Ön idézte az imént a Biblia szavait, Kedvesem, ha jól emlékszem - szólt szigorúságot mímelve az inkább nevetésre hajló hadmérnök. - Komoly ellentétek, ezt elismerem, de én ünnepélyesen ígérem, ez nem lesz akadálya, hogy örökké szeressük egymást.

- Így igaz - erősítette meg Anne-Marie és csókra nyújtotta szépen ívelt száját.

A napok gyorsan követték egymást, és a nyári időszak ellenére rövidnek tűntek. Az Oxstjern házaspár élvezte Uppsala méltóságteljes hangulatát. Ellátogattak az egyetem épülettömbjébe, és az ifjú férj jólesően nyugtázta, hogy nemcsak runaírásos kövekkel büszkélkedhet Svédország, hanem az első egyetemmel²⁰ is Skandinávia földjén. A tudós légkörhöz szokott Descartes-rokon szívesen időzött a pultokkal zsúfolt könyvtárban²¹, és rácsodálkozott egy szépen faragott könyvszekrényre, melyen az akkoriban ideérkezett Descartes hagyaték tornyosult, kevesebb gonddal elhelyezve, mint azt Dechanel kisasszony a gazdasszonnyal összecsomagolta.

Anne-Marie kezdte azonban megelégni a sok nézelődést, és egyre gyakrabban terelte a szót az Oxstjern birtokra. Tudta, hogy ura hamarosan útra kel, és addig meg akarta ismerni a gondokat és feladatokat is, melynek megoldásában hasznossá kívánta magát tenni. Fiatalsága, tapasztalatlansága ellenére hatalmas tennivágyás szorult bele, hiszen a rendszeres munkához már kisgyermek kora óta hozzászokott.

Az Oxstjernnek javait termőföldek, bányák és erdők képezték. Jó húsz évvel korábban Teodor egyszer végigjárta atyjával és bátyjával az Uppsalától északra és Stockholmtól délre elterülő mezőgazdasági területeket és az akkortájt az Oxenstiernákkal közösen alapított ipari „kezdeményezéseket”. Amióta azonban az öreg Oxstjern báró - aki éveken keresztül II.

¹⁸ II. Keresztély (1520) nevéhez fűződik a stockholmi vérfürdő, amikor a király eretnekség ürügyén lemészároltatta Stockholm konzulait és 94 szenátort. Ezt követően indult el 1521-ben Vasa Gusztáv vezetésével a dánok elleni függetlenségi harc

¹⁹ I. Gusztáv, uralk.: 1523-1560

²⁰ Az uppsalai egyetemet 1477-ben alapították, ma is világhírű

²¹ Az Egyetemi Könyvtárat 1620-ban II. Gusztáv Adolf alapította. A legrégebbi épületet is a király ajándékozta az egyetemnek 1623-ban. Az ő könyvszekrényét az egyetem kancellária termében őrzik,

Gusztáv király²² személyes tanácsadója volt és az uralkodóval szinte egyidőben - elesett a lützeni csatatéren, Jörg bátyja pedig nekieredt a nagyvilágnak, Teodor csak a 4-5 évente kapott beszámolókból értesült - többnyire segélykérően - a javak helyzetéről. Mióta házas lett, szentül megfogadta, hogy változtat ezen a gyakorlaton, és milyen szerencse, hogy Anne-Marie is részt vállal ebben.

A hadmérnök végül is úgy döntött, hogy Skäfthammarba látogatnak. Ez az Uppsalától északkeletre levő mezőgazdasági jellegű település egyike volt a fővároshoz legközelebb eső birtokuknak. Bár ifjúságának nem a legjobb emlékei fűzték ehhez a helyhez, győzött az öreg ispánhoz való ragaszkodása, és hamarosan útnak is indultak a nyár kellős közepén. A két-napos úton Teodor lóháton kísérte ifjú hitvesét, akinek hintóját társzekerek sora követte. Most volt itt az ideje, hogy az évek óta használaton kívül álló udvarházba bútorokat, használati tárgyakat és - természetesen - a báróné mostanság beszerzett ruhatárát elszállítsák. Teodor sok jóval nem tudta biztatni Anne-Mariet, hiszen egyáltalán nem tudta, ennyi év elteltével mi fogja őket ott fogadni. Viszont azzal is tisztában volt, hogy ha asszonya valóban időzni szándékozik ezen a helyen, akkor ki kell használni a kedvező időjárást. Ha beköszönt az ősztengelymarasztaló útjaival, nehezen lehetne a temérdek holmit Uppsalából elszállítani.

Az ifjú asszony szenvedett a melegtől. Amerre jártak a szántóföldeket, kaszálókat forróra hevítette a nyári napsugár. A szarvasmarhák pilledten kérődztek nem messze az úttól, melynek porát felverte a szekerek sora olyannyira, hogy olykor a lóháton poroszkáló szeretett alakot is alig látta. A hintóban ülő csendben émelygett, szemei előtt délidőben vörös karikák táncoltak. Magában azt kívánta, bár el se indultak volna az uppsalai hűvös házból.

Teodor, aki még csak ízlelgette a női lélek titkait és kedélyhullámzásait, biztatóan hajolt be a hintóba:

- Hamarosan odaérünk, Kedvesem. A jó öreg ispán biztosan hűtött gyümölccsel fog várni bennünket.

- Gyümölccsel? - kérdezte elgyötörtén az asszonyka. - Júliusban?

- Úgy bizony, Kincsem. A hirtelen beköszönő forróság rövid idő alatt beérleli a gyümölcsöket, de idő előtt elhervasztja a virágokat.

- Nálunk otthon csak mostanság érik a meggy, pedig a föld gazdagon fizet arrafelé - szólt Anne-Marie és lehunyta pillái mögött megelevenedtek a fasorok és a bokrok sövényei, melyek körülzárják a földeket. És az égen a tenger felől mindegyre felhők gomolyognak ott, hol szelíden, hol pedig záport ígérve.

- A hűtött gyümölcs, bizony az jó lesz - nyújtotta ki kezét bátorítást várva az urának. - Mifelénk, Normandiában talán nem is a talaj az áldott, mely búsásan kárpótolja megműveléséért a parasztot. Inkább a klíma kedvez ősidők óta a sehol nem található zöld fünek és a rajta legelésző barmoknak - folytatta, ahogy tekintetével a már sárgába hajló rozsföldeken végigpásztázott.

Szegény kicsikémnek honvágya van - állapította meg magában a hadmérnök, és kétszeres figyelemmel vette körül őt. Majd, hirtelen ötlettől vezérelve, gondolatban hidegebb tájakra kalauzolta mindkettőjüket.

²² II. Gusztáv Adolf, uralk. 1611-1632. (Kép a mellékletben) (Lovasszobrát 1796-ban a róla elnevezett térre L' Archevêque alkotta meg.)

- Ne siettesse Kedvesem a téli éjszakák eljöttét. Sötétségüket, majd meglátja Skäfthammarban, enyhíti ugyan a hold fénye, melyet soha nem árnyékol be felhő, de hosszúságukat nem tudja még a földet takaró hó visszfénye sem ellensúlyozni.

- Teodor, ön nemcsak a sáncok és bástyák, hanem a szavak mestere is - mondta elismerően Anne-Marie, akit pillekönnyen segített ki az éppen megdicsért.

Úti céljukhoz közeledvén, erdők karéjozta tisztások, festőien szép tavacskák köszöntötték őket. A hintóban ülő tapsolt, mint a gyermek, amikor a változatos nyír- és fenyőfák hűsége érkeztek. Teodor a szűk, kanyargós úton nem fért a hintó közelébe, néha jó előre lovagolt a fák között, vagy sereghajtó lett az utolsó társzekér mögött. Egy tisztáshoz érven Anne-Marie bevárta a lovast. Jól esett a mozgás a patak partján a hosszas kocsikázás után.

- Errefelé az erdők igen lassan nőnek - szólt Teodor, leugorva lováról. - Olykor két évszázadba is beletelik, hogy az új telepítésű fák fejszére érjenek. Az asszonyka megjegyezte a mondottakat, és máris eltökélte, hogy időben hozzákezd az erdők fiatalításához. Ne csak az unokái lássák hasznát, hanem a gyerekei is.

Az uraság fogadására a háznép apraja nagyja felsorakozott a faragott homlokzatú udvarház előtt.

- Csakhogy újra eljött „fiatalúr” - mondta őszinte örömmel az ispán, miközben kezet rázott a már harmincas éveit taposó gazdának.

- Asszonyt hoztam a házhoz, öreg - intett Anne-Marie felé Teodor és egy szempillantás alatt kiemelte a hintóból. Nem engedte, hogy bárki megelőzze.

- Isten hozta otthonában, Kedvesem - mutatott körbe, tekintetével átölelve a messzeséget.

- Isten hozta körünkben, báróné - hajolt meg keze után kapkodva az idős ember. Utána szép egymásutánban köszöntötte őt mindenki a testes gazdasszonytól a viháncoló kiscselédig. A fiatalasszony felkapta fejét. Először titulálták bárónénak a hajdani Dechanel kisasszonyt. Szeme párassá vált és legszívesebben odabújt volna az ő emberéhez.

Napokba telt, míg bejárták az ódon házat, padlástól pincéig. Megszemlélték a betakarítási előkészületeket, és kimentek a legelőkre. Anne-Marie mindjárt észrevette, hogy a marhák kisebb testalkatúak, mint Normandiában. Teodor el is tűnődött ezen, és igazat adott az ő Okoskájának. Valószínűleg azért, mert soványabbak a legelők errefelé - mondta és magában dicsérte hitvesét az összehasonlításért. Ő is járt Dél-Európában, igaz, védműveket tanulmányozni, de nem ötlött fel neki, hogy ott nagyobb szarvasmarhák legelésznének, mint a skäfthammari réteken.

Anne-Marie hamar megtanult lovagolni. Minél inkább közeledett a hadmérnök elutazása, annál nagyobb területeket jártak be együtt. Mintha csak meg akarnák állítani az időt. Olykor szobáról szobára vonszolta Teodort, hogy minden szeglet emlékeztessen rá, ha hosszú időre egyedül marad.

Egyik alkalommal a „szalába” lépve, a váratlan találkozás miatt egy fali tükör két meghökkent arcot tükrözött vissza. Anne-Marie jókedvűen a tükörhöz sietett. A törekeny test szinte elveszett a fölbe hajló szikár alak ölelésében. A zöldesszürke szemek kutatva szegeződtek a keményvonású, magas homlokú férfi arcra, szinte kérdezve, „Hogy hogy nem házasodott meg még eddig? Miért éppen engem választott? Teodor pár pillanatig farkasszemet nézett a tükörrel. A kimondatlan kérdésre hangosan válaszolt:

- Mert önre vártam annyi éven keresztül, Kedvesem. Nem győzők hálálkodni jó sorsomnak, hogy akkor délelőtt a kancellárt elkísértem. Elfogad ilyennek, amilyenek megismert? - mosolyodott el majdhogynem félszegen a férfi, de tekintete komoly maradt. Anne-Marie hozzábújt.

- Hamarosan hárman leszünk, édes uram - súgta a fülébe és szinte beleszédült, oly erősen szorította őt magához Teodor. A délutáni nap ferde sugarai rávetődtek a tükörrre, és a fényes nyalábok táncot jártak a szobában.

V. Családviszály

Az 1650-es évek első fele

Anne-Marie ugyancsak kézbe vette a dolgokat azután, hogy a hadmérnök Helsingborgba visszautazott. Nem adta fejét búsulásnak, mindent egyszerre akart átlátni. Szerencséjére hamar megértették egymást Stormannal, az öreg ispánnal, aki olyan szeretetteljesen bánt a bárónéval, mintha a lánya lenne. De a ház népe is szívesen tette, amit fiatal úrasszonyuk parancsolt (jobban mondva nyomatékosan kért, mert a parancsolás később sem tartozott tulajdonságai közé). Nyelvi nehézségei már nem voltak, sőt angolul is tanulni kezdett, amikor a házban talált „ponyvát” szótár segítségével élvezettel ízlelgette a nagy juharfa alá helyezett, finom gypjútakaróval borított lócán. (Büszkén forgatta nemcsak a könyvet, hanem a takarót is, mely az itteni birtokon tenyésztett juhok gyapjából készült).

- Milyen volt ifjúnak Teodor? - kérdezte egy alkalommal az ispánt a fiatalasszony, és feltekintett az ölébe terített hatalmas számadási árkusból.

- Inkább csendes, visszahúzódo, asszonyom - felelte az öreg, és irónját megnyálazta, hogy jobban fogjon a papírlapedőn. - A megművelt föld, a ringó gabonatóblák nem érdekelték. Csak a rondellák, a tengerparti bástyák és a földmunkák, ha valamely építkezés alapozásához fogtunk.

Egy másik alkalommal Anne-Marie - akit uppsalai tartózkodása óta foglalkoztatott a kérdés - megfontolt óvatossággal a családi titokra terelte a szót.

- Elmondaná nekem is, kedves ispán uram, mi áll az Oxenstierna és az Oxstiern családi viszály hátterében?

Az öregurat kényelmetlenül és főleg váratlanul érintette a kérdés. Fészkelődött a helyén, és kelletlenül köhintett, de aztán csak megszólalt akadozva:

- A kancellárius úr egyik fia elszerette a „fiatalúr” bátyjának menyasszonyát, míg ő a svéd sereggel Pomerániában harcolt. Mikor is? Talán 36-ban, vagy 38-ban. Szóval, régen.

- Hallgatom - szólt közbe feszülten, alig hallhatóan Anne-Marie, és fel nem tekintett volna a javítandó istálló tervrajza mögül.

- A menyasszony is rokon volt, és a házassággal Lars úr jogtalan birtokrészhez jutott. A *mi* Erikünk megbocsájtott a hűtlen arának, de a családi érdek miatt perre mentek. A per tárgya a földek termésén túl a Falun-i vasércbányák²³ kitermelése volt, amelynek hasznát ezután magának tartotta meg a kancellár úr fia. Igaz, vagy hét éve kibékültek Teodor és Axel urak egymással, a per még most sem fejeződött be, mert Lars úr minden követ megmozgat, hogy a helyzet fennmaradjon. Feltétlenül meg kell tekintenie a bárónénak arrafelé a bányákat, mert ismereteim szerint, azóta sem az Oxstiernnek javára folyik ott a munka, ahol jogosan a haszon *minket* illetne - igyekezett a beszélgetést más irányba terelni az ispán.

- Egyszer Lars rokon is meg fog békülni. Az idő eleveisége mindent elpusztít, még a gyűlöletet is - idézte az abbé szavait akaratlanul Anne-Marie.

²³ Falun a Runn tó északi végében ősi bányaváros, a középkorban az ország legnagyobb rézkitermelő helye volt, Svédország kincsházának nevezték.

- Milyen igazat szólt a báróné - bólogatott az öregúr, de a témát mégsem tudta lezárni. A kérdező addig-addig nyaggatta az ispánt, hogy az kénytelen volt folytatni. - A fiatalasszony meghalt gyermekágyban, Erik úrfi pedig nekiszaladt a világnak. Előbb lengyel földre ment, majd onnan egy hatalmas hegyek koszorúzza országba. Talán Transsylvánia a neve.

- És adott azóta hírt magáról?

- Az elején még igen - válaszolt fátyolos szemmel az öreg, - hiszen vele ment az én egyik fiam, a Simon is, akivel elválhatatlan jóbarátok voltak gyerekkoruk óta. Ezúttal is hagyott csapat-papot, pedig az urasági vasércbányában, Dannemorától északra, munkavezető volt már. Ritka jóminőségű ércet bányásznak arra felé, és ott helyben, nem messze a föld gyomrától, meg is munkálják a kovácsműhelyekben. Nem véletlen, hogy az uraságok éppen emiatt perlekedtek össze. Talán a jövő évben kellene a körutat megkezdenie a bárónénak - tért vissza a hivatalos hanghoz az ispán, és újból az istálló fedélszékének rajzaihoz menekült.

- És most sem tudja ispán uram, mi történt a világgá menőkkel?

- Erik úrfi egy kocsmai veszekedésben meghalt, legalábbis úgy hallottuk. Időközben Martin, a legkisebb fiam utána ment a bátyjának, van annak vagy 8 éve, és akkor üzentek is, hogy Bohémia területére értek, továbbá, hogy az itthon tanultakat hasznosítják egy bányavidéken, melyet valami Beszterce folyóról neveztek el.

Anne-Marie nem szakította félbe a közlékennyé vált öregurat.

- Családunkban nem ők az egyetlenek, akik nyakukba vették a világot. Még 1620 körül Malmöből indult szerencsét próbálni négy másik vasöntő Storman rokon, akik meg német területen állapodtak meg egy ideig. Úgy emlékszem, nem sokkal azelőtt, hogy fiaink útra keltek, erre vetődött két ágostai hiten élő, magát talán magyarnak valló legátus, akik töröktől pusztított templomuk²⁴ újjáépítésére gyűjtöttek, és sokat meséltek mindönknek távoli földjükről. Sokszor eszembe jutott, talán bizony ők adták meg az indító lökést a világba futóknak, hiszen naphosszat elhallgatták az idegeneket. A kisebbik fiam még meg is jegyezte: Az ilyen ország vagy nagyon szegény, hogy rászorul az idegen munkáskézre, vagy igen megbecsüli a külhonból ide érkezők tudását. Amúgy ügyes, talpraesett gyerekek voltak mindig is a mieink, nem ültek az anyjuk szoknyáján. Mondtam is az asszonynak, hogy magunk maradtunk, ne sírjon, inkább várja vissza erősen a fiúkat, az segíteni fogja őket a távolban - simított végig kezefejével, mintegy véletlenül, vérekes szemén.

A báróné észrevette a mozdulatot. Jóérzése abbahagyta volna vele a beszélgetést, kíváncsisága ez egyszer azonban erősebbnek bizonyult.

- Szép volt az elszeretett menyasszony?

- Vad, fékezhetetlen és befolyásolhatatlan - hümmögött a kérdező. - Igazi amazon, amolyan régi istennők kései sarja. Mégis őt, aki szőrén ülte meg a lovat, aki a legkeményebb télben is nyitott nyakbodorral járt-kelt, végül is egy vézna, koraszülött gyermek győzött le. Mint már említettem, meghalt szegény gyerekágyban. - Az öreg Storman bólintott, így adott nyomatékot szavainak, majd kéretlenül folytatta: - Üggyel-bajjal az újszülött megmaradt, de szomorú gyerekkora volt. Apja nem bocsájtotta meg neki, hogy az ő születése miatt halt meg a szerelme. Dadák és gazdasszonyok jószívére bízta hát a kislányt, akit Frederikának kereszteltek. Beteges, gyenge tüdejű lánnyá cseperedett, és már a harmadik mostoha akar tőle szabadulni, ha igaz, amit a cselédek beszélnek. Úgy hírlik, hogy Lars úr a soron következő feleségével sem bánik sokkal jobban, mint saját gyerekével.

²⁴ A híres késmárki fatemplom, mely részben svédországi gyűjtésből épült fel

Anne-Marie gyorsan számot vetett az évekkel. Ha jól számol, a lányka nem sokkal fiatalabb nálánál. Elhatározta, ha Stockholmba visszatér, szerét ejti, hogy szárnyai alá vehesse őt. Kezdte megérteni, miért viselkednek oly távolságtartóan vele az Oxenstiernák. Súlyos sérelmek halmozódtak fel bennük, okkal, de lehet, hogy ok nélkül. Arra is gondja lesz, hogy valamilyen úton-módon Erik sógoráról és a Storman fiúk tartózkodási helyéről is szavahihető felvilágosítást szerezzen. Mennyi feladat, mennyi teendő! - húzta ki magát jólesően, és teljes odaadással az istálló bővítésének megoldásába temetkezett.

A hadmérnöktől sajnos csak időnként jött üzenet. Meleghangú írásokban érdeklődött felesége egészsége iránt, és korábbi visszahúzódó lényét meghazudtolva várta az új kis jövevényt. Javasolta, hogy a telet és a tavaszt mindenképpen töltsé Skäfthammarban. Remélte, az időjárás enyhülésével ő is hazakerül majd Stockholmba. Jelezte azt is, hogy felkérte a kancellárt, tárgyaljon Jean de la Vallée-val egy új otthon megépítése ügyében. Talán emlékszik még hitvese a keresztapja tudós köréből a Vallée fivérekre és az egyik fiára, Simonra? *(Hát hogyne, de már csak elmosódottan!!)* Teodor szerint tetszeni fog Anne-Marienak is a helyszín a Strömmen öböl partján, a Skeppsbronon, majd közösen megnézik, ha végre újból együtt lehetnek.

A fiatalasszony igen sóvárgott hitese ura után. A híradások azonban a tél beálltával egyre jobban megcsappantak, és hallották, hogy farkasok támadják meg a futárokat a hómezőkön. A báróné egészsége is megromlott, a kemény tél kegyetlenül megviselte. Nem engedte azonban, hogy a rossz hangulat úrrá legyen rajta. Sikerélményeibe kapaszkodott. Kezdte a birtok gazdasági és pénzügyi dolgait átlátni, és most értékelte igazán szülei döntését tanítatásával kapcsolatosan, amikor a számok világában nagyszerűen eligazodott. Tervek sokaságát gondolta ki, ha álmatlanul hánykolódott fekhelyén, ami egyre gyakrabban fordult elő, ahogy erőteljesebben kopogtatott a kicsi élet a szíve alatt. *Évek, hosszú évek kellenek, amíg a föld megint annyit fog teremni, a bányák annyit fognak termelni és a juhok annyi gyapjút fognak adni, hogy az Oxstiern gazdaság talpra állhat. Nemcsak a magunk érdekében - gondolta - újszülött érkezik, s újra mégegy, és... lehet, hogy mégegy* - mosolyodott el a sötétben, miközben kezét nyugtatólag tette domborodó pocakjára. Vajon a nővéreinek is ilyen nehezen ment, míg kivárták a jövevények érkezését? És anyjának is? Hazagondolt. A hosszú fehér sziklaormokkal teletűzdelt normann tengerpartra, amely télen sem fagy be, s melynek öblei a végtelen tengerre tekintenek. Igaz, arrafelé emberkézzel kellett várakat emelni, mert hegyek akadályként nem emelkednek honi földet védően, mint itt, a svéd partokon. Teodor többször tanulmányozta fiatal korában az angol támadásokat vitézül álló francia bástyák szerkezetét. Milyen kár, hogy már nem előbb találkoztak!

Ahogy itt, lépten-nyomon, az emberöltőkön át a lelkekben hordozott svéd-dán ellenérzésbe ütközik, úgy hadakoztak normann övéi is az angol hódítás ellen. Igen, Johanna²⁵ emlékét magával hozta svéd földre is, és gyermekeit is arra fogja nevelni, hogy a hódítókat, ha el is kell viselni, a szabadulás reményét feladni soha nem szabad. A hazai nép nem olyan harcias, mint a svéd - füzte tovább gondolatait az aludni nem tudó, de talán az itteniekénél nagyobb a normannok kalandvágya, mely nem sokat csökkent évszázadok óta. Vajon az ő fiai vérért is felpozsdít majd, ha a viking ősokról mesél nekik?

Anne-Marie izgatott lett már a gondolatra is. Gyertyát gyújtott, de hamarosan elfűjta megint. A hosszúra nyúlt árnyékok inkább elszomorították, mintsem megnyugtatták volna. Várta a reggelt, és mint gyermekkorában, félelmét elűzendő, valami kedvesre gondolt. Arra, hogy

²⁵ Szent Johanna (Jeanne d'Arc), akit V. Károly idejében, 1431-ben az angolok Rouen piacterén máglyán megégettek, és hamvait később a Mathilde hídról a Szajna vizébe szórták

szeretetteljes családban nőtt fel, és ilyet kíván gyermekeinek is. Szegény Teodor, az édesanyja korán itt hagyta őt, és valahogy ebben a családban - ahogy látja - össze-vissza mennek a dolgok. Itt van Erik esete és Frederikáé, és ki tudja, miről fog még hallani ezután... Fényes nappal lett, mikorra újból kinyitotta a szemét.

Tavaszkodott. Fent a fenyvesekben megindult a hóolvadás. Valahány erdei tó csak volt Upplandban és a bányavidékeken, az mind egyszerre dobta le jégtakaróját. Elindultak a vizek, az árkok alján meg a zsombékok között, házak, tanyák udvarán mindenütt apró csermelyek keletkeztek, és tekergőzve keresték a patakokat, melyek elviszik őket a Mälaren-tó folyócskáiba, azok pedig iparkodtak minél hamarabb eljuttatni a rájuk bízott víztömeget a tóba.

Az Oxstiern birtokon is megelevenedett az élet, derekasan nekikezdték a tavaszi szántás-vetésnek. A báróné előrehaladott állapota ellenére időnként kikocsizott megnézni, hogyan halad a munka. Nemcsak a földeken dolgozó parasztok ragaszkodása hatotta meg ilyenkor, de a táj festői szépsége is. A megmunkált területeket itt-ott csillogó tavak, terméketlen sziklacsoportok szakították meg, mintha csak alátámasztanák az ispántól hallott ősi mondást: „a föld több követ ad, mint kenyeret”, s kenyérből itt soha nincs elegendő. Ezt ideérkezését követően azonnal tapasztalta, mert a szeretet kinyilvánítása mellett, időről időre felkeresték panaszaiikkal is úrnőjüket a falubeliek. Sok volt az idős, beteg, hadviselt paraszt, akiknek megélhetését nem biztosítja a már több év óta mindig rossz aratás. A báróné különösen a beteg emberek helyzetének javítására kért tanácsokat az ispántól és annak lányától, Ingeborgtól, aki a szomszéd kis települések közös lelkészének felesége volt. Az első virágzásan már túl lévő, kedves arcú, nagydarab Ingeborghoz őszintén vonzódott Anne-Marie. Megnyugtatta a tudat is, ha már családjától ilyen messzire kellett szakadnia, mégis lesz mellette egy tapasztalt asszony a szülés óráiban. Szerencsére már hosszabbodtak a napok, és újra előkerültek a hímzőrámák az udvarházban és a paplakban egyaránt. Anne-Marie serényen haladt a gobelin címer kivarrásával, amellyel Teodort készült meglepni. Kedvtelve vette szemügyre a hímzésen egyre jobban kivehető hófehér ökörfejet a nemesen ívelt szarvakkal, melyhez az uppsalai ódon ház ebédlőjének falán díszelgő faragott címerpajzs szolgált mintául. Hímezgetés közben a parasztok helyzetére terelte a báróné a szót:

- Hogy van az Ingeborg, hogy ilyen elesett az itt élő öreg emberek többsége?

A mostani öregek is még jól bírták vagy két évtizede a legnehezebb munkát, bátran harcoltak a király seregében, és elviseltek inséget, éhséget, mint ahogy a fiatalok ma teszik, ha kell. A szigorú éghajlat időben megedzi a felnövő nemzedéket - tette hozzá magyarázólag.

- És nem volt irgalom a földesurakban, hogy valamivel könnyebbé tegyék ezeknek a katonaviselt embereknek a sorsát?

- Az Oxenstiernákra ez nem volt jellemző - vonta meg óvatosan a vállát a lelkészné. - Az Oxstierneket pedig van vagy másfél évtizede, hogy nem láttuk errefelé. A háborúzás szünetelésével az adók mégis maradtak, mértékük alig csökkent az utóbbi években, senki nem törődik azzal, hogy nincs miből azt fizetniök nekik.

- Ezeken az öregeken az sem segít, hogy a legutóbbi hosszantartó háború²⁶ befejezése óta kevesebb újoncot visznek kiképzésre, és talán több munkáskéz marad ezzel a családokban?

²⁶ A harmincéves háború (1618-1648) A westfáliai béke (1648) értelmében Svédország értékes északnémet területekhez jutott

- Azokon igen, akiknek megrokkant egészségét az erős szeszes italok mértéktelen élvezete le nem gyengítette. Akit azonban egyszer ledöntött már a lábáról, arról a fiatalabbja sem igen gondoskodik, vagy mert távol éppen háborúzik, vagy mert harcol a napi megélhetésért.

- Az ispán és a lelkész úr csak tesz valamit az érdekükben? - szívóskodott tovább a báróné. Magában pedig máris elhatározta, hogy segélyhelyet építtet számukra a még munkabíró középkorúakkal, akikkel egyelőre kevesebb a gond.

Más alkalommal, amikor a közeli paplakba átkocsizott, a varrogatás közben régi dolgokról esett szó. Anne-Marieban megint dolgozott a kíváncsiság öröge, a lelkészné pedig fenntartás nélkül válaszoltatott védencének. Így aztán hamarosan újabb „titokra” derült fény a meghitt beszélgetés alatt.

- Olyan keveset tudok az uram ifjúkorából - kezdte kissé álnokul a fiatalabbik. - Voltak ugye lányok, akik körül legyeskedett ő is és Erik, a fivére?

- Erik úrfi története mozgalmasabb volt, mint Teodor úré - válaszolta az asszony, és fogával leharapta a varrószál végét. Erik úr minden falusi vigasságon ott volt és ugyancsak megforgatta a lányokat. Az öccsét kevésbé érdekelték a mulatságok, de azért - tette hozzá mosolygós pírral - a csendes Teodor úrfi is meg-megfordult az udvarunkban.

A visszaemlékezésből Anne-Marie csendben kibogozta, hogy hajdanán nemcsak a jóra való segédtszerteles, hanem élete párja is legyeskedett a szemrevaló Ingeborg körül. Amikor pedig az ispánné észrevette, hogy lánykája a templomban a lelkészre és az úrfira is a kelleténél többször tekint nem egészen lesütött pillái alól, komoly vihar tört ki náluk. Ingeborgot egy darabig szobafogságra ítélték. Az öreg báró, aki tulajdonképpen Teodort és Eriket nevelte miután édesanyjuk meghalt, atyjuk pedig a királlyal harcolt, jobbnak látta a fiúkat hosszabb tanulmányútra angol honba küldeni.

- Minél messzebb Skäfthammartól - emlékezett vissza fanyar mosollyal az ispán lánya, akinek ezután hamarosan bekötötte fejét a segédlelkész. Sok szép évet megéltek azóta együtt békességben. *Vajon Ingeborg miatt nem házasodott meg annyi évig Teodor?* - tűnődött a hallottakon Anne-Marie, de csöppnyi féltékenység sem volt a szívében. Sajnálta az urát, hogy ennyi éven át nélkülöznie kellett egy otthon melegét.

A napok nehezen teltek. Ahogy egyre súlyosabb lett a terhe, annak arányában lepte meg a félelem. Még Ingeborg kutató szeme előtt sem tudta időnkénti csüggedését palástolni. Maga elé képzelte anyját, elmaradhatatlan szöttek kötétyében a terebélyes tűzhely előtt állva, vagy ahogy feltálalta gyerekkorukban egy-egy nagyobb ünnepen az étket a sok éhes szájnak. Orrában érezte a roueni módra készített kacsa fűszeres gőzeit, amelyet apja szelt meg az asztalnál egy hatalmas késsel. Visszagondolt az ügyes mozdulatra, ahogy a combokat, a szárnyakat lekanyarítás után ráhelyezte egy óntálra, melynek aljára összegyűlt az almával, szilvával keveredett, még egy icipicit véres színű zsír. Azóta sem evett ilyen fenségeset.

Nem, a halálra nem gondol, az ő familiájában nem igen haltak meg korán az emberek. Nem, neki sem eshet baja, bátorította olykor magát, hiszen anyja tízszer szoríthatta keblére újszülöttjét, s ő is mennyi kicsi bölcsőt ringatott a nénjeinél. És különben is ... Ő, aki oly váratlanul a legjobb férjet kapta, akit maga a svéd királynő staffírozott ki, akinek lehetősége adódott, hogy descartes-i tanokat magába szívjon és most, fiatal kora ellenére, új otthonokat teremthet majd az Oxstiernek birtokain, még nem halhat meg! Neki feladatai vannak. Fel kell nevelnie a gyerekeit és itthon kell majd magát éreznie Svédországban ...

Hamarosan elérkezett a szülés ideje. Skäfthammar közel fél évszázad után újra egy Oxstiern örökösét köszönthetett a síró, egészséges csecsemőben. Az örömhír futótűzként terjedt a birtokon. Mindenki büszke volt Teodor úr fiára. Ki hitte volna, hogy a kemény svédek így hamar szívükbe zárták az idegenből jött úrnőt. Máskülönből kevésbé lett volna magyarázható az a „körmenet”, amelyen pár nap múlva ki-kimimosakodva, legjobb gúnyjában felzarándokolt az udvarház ámbitusára, hogy az ottani szokás szerint köles szórásával kívánjon gazdagságot, egészséget a kis jövevénynek.

Anne-Marie, amint kissé megerősödött, levelet küldött Teodornak:

„Szeretett Uram, megszületett Jörg, a fiunk! Az ön fia, az Oxstiern birtok örököse. Köszöntjük mindketten és hazavárjuk önt.

Hosszú és keserves volt a szülés, de Önre gondoltam. Sokszor, igen sokszor. Büszke vagyok a fiunkra, pelyhes, sárgás kis hajára és kék szemére, mely olyan mint a tenger Södermalmnál, ha nyáridőben hullámtöréssel csókolja meg a partot.

Ingeborg gondoskodott rólam az utóbbi hetekben, anyám helyett anyámként. Teljesen megértem önt, hogy kamasz szíve lángra lobbant az akkori leányzó láttán. Magam barátot nyertem benne, amire lelki és testi magányomban igen nagy szükségem volt.

Az Úrnak hála, az ispán úr kéretlenül a kezem alá dolgozik. Már áll az új istálló, a tető befedésével végzünk a betakarítás előtt.

Van egy meglepetésem, bízom, hogy ön nem emel kifogást ellene. Fent a juharos szélén, ahol az erdőkaréj lágyan a rétekhez ér, ott szeretném Jörg és a következő kicsik új otthonát majd felépíteni. Az erdő most, hogy megkezdte a fák fiatalítását, bőven kitermeli a faanyagot, és ahogy az ispán mondja, találunk a közelben megbontott sziklákat, melyeknek faragott kövei a megálmodott ház lábazatát adnák. Hasonlóan, ahogy ön is látta Délen, és amilyen a falaise-i otthonom volt (amit ugye egyszer majd megmutathatok önnek?)

Ha megerősödik Jörg, visszamegyünk a tavasz beálltával Stockholmba. Így közelebb leszünk önhöz, ha mégis hazalátogatna.

Kelt Skäfthammarból, 1651. május havának 17. napján

Vigyázzon önre, jó Uram, az Ég! Szerető Anne-Marieja”

Már ugyancsak benne jártak az augusztusban, amikor a rákövetkező évben az ifjú báróné jól megpakolt hintón visszaérkezett az ódon falakkal körülvett fővárosba. A vastag tölgyfaajtók kísértetiesen nyikorogtak és a kis Jörg helyét keresően sivalkodott, amikor beléptek a házba. Teodor legénytanyája - ahogy ő félig tréfásan, félig komolyan a meglehetősen elhanyagolt házat idáig nevezte - a személyzet igyekezete ellenére is csak jószándékkal volt alkalmas huzamosabb tartózkodásra Anne-Mariénak és a babának. A kancellár rövid egymásutánban többször meglátogatta az új rokont, fiai és civakodó menyei azonban nem siettek, hogy a legkisebb Oxstiern ivadékot köszöntsék. A kancellárné, bár jóindulattal viseltetett Teodor felesége iránt, már elutazott a Vättern tó partjánál fekvő városkába, Medevibe, hogy gyógyító erejéről híres forrásvizétől új erőre kapjon.

Anne-Mariera megint rátört a magány. Számolta a heteket, amikor a tél múltával az első postahajók egyikével megérkezik Falaise-ből Suzanka az anyja levelével, otthoni hírekkel, francia beszédével, hogy a svéd dajkának segítsen az elkövetkezendő időkben. Az ismeretség az asszonysággal szintén régi keletű volt. Ugyanis a Caen közelében élő, dalolni gyönyörűen tudó, de a betűkkel hadilábon álló tűzről pattant Marche asszony egyik gyerekének Dechanel-né volt a keresztanyja. Az ikreket azonban még pólyáskorukban elvitte a torokgyík, Marche

úr pedig halálra zúzta magát, amikor leesett a létráról. Így a megözvegyült fiatalasszony 23 évesen, új életet kezdeni indult az Oxstiernokhoz.

Aztán az 1653. év kezdetének valamelyik csillagfényes éjszakáján váratlanul hazaérkezett Teodor. Egész éjjel nyeregben ült a csikorgó hidegben, így lábai az ólomkatonákéhoz hasonló merevséggel dobbantak le a fagyott földre, közvetlenül a bejárat előtt, s átfagyott kezeivel csak nagy ügyel-bajjal sikerült a réz kopogtatót kézbe vennie. A ház csendes volt. Egyetlen ablakából sem szűrődött már ki gyertyafény, Anne-Marie mégis elsőnek röpült a kapuhoz, mert érezte, hogy hites ura érkezett meg. Az első napok csak egymáséi és a kis Jörgé voltak. A fiatal anya szíve repesett, amikor látta, mily óvatos, mégis szakavatott kézzel emeli karjaiba a már gögicsélő, nagyokat kacagó fiúcskát az édesapja, amikor széles mozdulatokkal hintáztatja a magasban. A boldogságot tetézte Teodornak az a híre is, hogy a nyár derekától hosszabb ideig a közelben fog időzni: a Balti-tenger és a Mälaren-tó találkozásánál épített vár megerősítési munkáit fogja irányítani.

- És miért kell ennyi hónapot még várnom, hogy újra közöttünk legyen, Kedves? - kérdezte Anne-Marie, aki éppen a tűzhely mellől jött vissza, ahol maga ellenőrizte a normann konyhaművészet egyik kiváló étkének, a májjal töltött báránylábnak elkészítési csínját-bínját. Meglepetésnek szánta nemcsak férje-urának, hanem annak a szűk baráti körnek, amely lassanként a Descartes időkre emlékezve, visszaszivárgott hozzá, az unokahúghoz is.

- Bár mostanra egészen átalakult a Stortorget fölötti dombon álló vár képe, még jócskán van mit tennem az erőd megerősítésén - válaszolta a belépőnek jókedvűen Teodor. Helyrehoztuk a kör-alaprajzú torony maradványait, melyet négy alacsonyabb bástyával veszünk körül. A dánokkal vívott annyi évi háborúskodás eredményeként a tengerre meredő lőrések megújulva hirdethetik, hogy Helsingborg végleg a svédeké - karolta át nem kis büszkeséggel asszonyát a hadmérnök.

A szerencsés fordulatoknak, úgy látszott, nincs vége, se hossza. Teodor megtudta a kancellártól, hogy a családi viszálykodás beszüntetésére, Anne-Marienak köszönhetően, van remény. Hitvесе számára ugyanis megfoghatatlan volt, hogy két mégiscsak összetartozó család annyi éven át ne hajoljon a békülésre. Az ő normann lelke viaszhoz hasonlóan formálódott az évek során bölcs önmérsékletűvé. Ellentétben a haragot jól tartó, perlekedni mindig kész svédekkel, ő hajlott a kompromisszumra, ami által most mindkét fél csak nyerhetett. Igaz, a kis Jörg születésével még kevésbé lett fontos az Oxenstiernáknak, hogy az évek óta húzódó per befejeződjék, mégis az ifjú báróné volt az, aki finom mesterkedéssel addig-addig békítgette a család másik ágát, míglen amazok beleegyeztek, hogy a vitás birtokrész fele-fele arányban legyen a megegyezés kiindulópontja. Ez igen jólesett a birtok haszna iránt eddig - enyhén szólva - közömbös Teodornak. És a jó hírt betetézte az is, hogy az „árva” Frederika sorsa kezd jóra fordulni. Krisztina királynő udvarló hölgyei közé választotta őt. Öröm volt Anne-Marie számára az is, hogy az idősebb Tessin az elsőik között volt, aki köszöntötte az „újasszonyt” Skäfthammarból való visszatérte után. És, hogy nyomában újra népessé lettek a szerdai összejövetelek, minden régi ismerős hallatott magáról valamilyen formában. A de la Vallée testvérek is gyakran megfordultak az Oxstiern-házban, sőt említést tettek a „megembere-sedett” Simonról is, aki hosszabb utazásról visszajöve, nevetségesen új módit honosított meg a fiatalság körében: baretjükét nem a fejükön hordják, hanem a hónuk alá csapják.

A kis társaság többször kocsizott ki együtt. Így történt egyik kellemes tavaszias délután is, amikor Skeppsbron felé vették útjukat, hogy a megálmodott új otthon helyét kiválasszák. Jean de la Vallée látnoki szavakkal ecsetelte, talán tíz évnek sem kell majd eltelnie, hogy a mostani hófoltos, bokáig latyakos rét helyén paloták sora emelkedjék, melyek tetszelegve nézegethetik majd magukat a Strömmen öböl vizében. Még a hadmérnök is lelkesen bizonygatta ennek lehetőségét, amikor hitvese tamáskodóan ingatta fejét. Az építész elmosolyodott:

- Meglátják, igazam lesz, különösen ha sikerül a tűzvészeket megelőzni a fővárosban és több terméskövet használni az építéseknel. Anne-Marie sok év múlva megtalálta naplójában e kirándulással kapcsolatos feljegyzéseit.

Tavasz múltával, mire a hadmérnök visszatért Helsingborgba, Anne-Marie tudta, hogy újabb gyermeket hord a szíve alatt.

VI. Meghalt X. Károly, éljen a XI.

Anne-Marie elgondolkozva forgatta anyjához megírt levelét, mielőtt a port rászórta volna a tintára. Csak bő két esztendő telt el, mióta Suzanka megérkezett, mégis ezernyi dolog történt a házuk tájékán, de a királyi udvarban is. Csak győzzön mindenről beszámolni, hiszen a levélváltások között hónapok telnek el, olykor több is, ha a telet is beszámítja.

„Kedves anyám, tudja milyen hálás tisztelettel vonzódok Krisztina királynőhöz. Soha egy percre nem feledtem, hogy René bátyánk halálát követően kegyesen felkarolt, és miután Teodor nőül választott, nem hagyott nincstelen hajadonként oltár elé mennem, hanem főúri kelengyét adományozott számomra. Sőt, az udvarnak is bemutatott. Ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Skäfthammarból visszajöve, legalább látszólag befogadjanak a főrangú hölgyek. Igaz, az udvarban azóta sem fordultam meg, de azért a kancellártól, vagy a menyeitől minden pletykáról szinte azonnal értesülök.

Említettem, ugye, kedves anyám, hogy minden második szerdán összejövetel van nálam, többnyire azok az idősebb építész urak, akik már René bátyánkat is látogatták a Linde palotában. Megsúgom, épül a mi új otthonunk is a Strömmen öböl partján, a városmagtól kissé távolabb kelet felé a Skeppsbronon. Egyelőre még alig van erre ház, aki számít az udvarnál, az nem tágit a királyi rezidencia mellől. De igazat kellett adnom Teodornak, amikor a múlt év végén megbízta a számomra oly kedves Tessin fiát, az ifjabb Nicodemust, hogy terméskő és márvány felhasználásával tervezze meg házunkat. Bár még a régi „legény-odút” (ahogy a kancellár a mostanit becézi) sikerült elképzeléseim szerint kényelmessé tenni, és ebben Suzanka csálhatatlan ízléssel segédkezett, mióta a kis Hildegard megszületett, kezd szűk lenni a mindennapok számára fenntartott tér. Bárcsak látná, Anyám, milyen tündéri a kicsi fürtös hajával, hízelgő mosolyával! Néha fáj, hogy Suzanka hamarabb lecsendesíti őt, mint én, ha követelődzően ordít, mert nem teljesítjük akarátát. Jörg most is olyan magának való, mint amikor csendesesen eljátszogatott a színes fonalakkal a bölcsőben. És csendes. Még akkor sem sír, ha megüti magát. Már készül az arcképük, szívesen elnézegetem a hímzésem mögül, amint Ehrenstrahl úr (köreinkben igen kapós arcképfestő) a finom kis elefántcsont-lapocskákra egyre felismerhetőbben megörökíti vonásukat. Már előre örülök ennek a Falaise-iaknak szánt ajándéknak. Teodor az egész telet Skóciában töltötte, a minap küldött hosszú beszámolót a koronázótanácsnak, és szerető sorai hozzám is eljutottak. Néha el sem hiszem, hogy ötödik éve csak álmomban járok otthon!

Talán rám sem ismernének kedves Szüleim. Határozott lettem. Nehezen sikerült, de a skäfthammari öreg ispán sokat segített ebben, mégis úgy érzem, nem mindig döntök helyesen. Nagy a birtok, erdők, legelők, bányák, melyek igen sokáig el voltak hanyagolva Teodorék részéről a kancellár családjának javára. Van, hogy egy óránál többet is lovagolok és mindenfelé csak legelésző juhokat látok. Néha szégyellem is magam, amikor résen kell lennem, nehogy a befolyt javakból nekünk, Oxstierneknek a jogosnál kevesebb rész jusson. Még sokszor tévedek, de Teodor mindig megsimogat elismerésül, ha itthon van (mily ritkán, sajnos). Úgy próbálom a soron következő intézni valót terelgetni, hogy ő tartsa azok elvégzését fontosnak. Így, ha lassanként sikerül megvalósítani elképzeléseimet, mindketten közösen örülhetünk az eredményeknek.

Bizony, most veszem csak észre, hogy kizárólag magunkról és gondjainkról írok, pedig biztosan érdekli az otthoniakat, ha részletesen elmesélem, mi tartja aggodalomban az urakat királynőnkkel kapcsolatban. Azt már többször is említettem, hogy az uralkodónő - habár még mindig igen előnyös külsővel dicsekedhet - mégsem nyújtotta kezét annyi év óta egyik számba jöhető kérőnek sem. A kancellár fiatalabb menyé azt súgta legutóbb a fülembbe - Isten bűnömül ne vegye, hogy ezt meghallgattam - gyengéd szálak fűznék Őt a Gardie család

legidősebb fiához, *(de ha őt ez nem zavarja, miért pironkodjam én emiatt - gondolta Anne-Marie és tovább sercegettette tollát)* A jólétesült rossz nyelvek szerint viszont azért maradt volna hajadon, nehogy férje idegen tanácsosaira kelljen hallgatnia. Ez viszont jólesik a kancellárnak (ezt saját feleségétől hallottam), akire majd húsz év óta támaszkodik a királynő, uralkodásának első percétől kezdve, amikor 6 évesen a trónra került. A kancellár - akit tisztelek és ő is jóindulattal van irányomban, úgy érzem - egyike azon államférfiaknak (ezt Tessintől hallottam a legutóbbi teázáskor), aki okossága és kitartása révén az elhunyt uralkodó^{/22/} politikáját győzelemre segítette. Ebből a szempontból sajnálom is Axel Oxenstiernát, hogy a most alakuló körülmények miatt nem tudja, meddig tarthatja még a gyeplőt a kezében. Az is bizonyos, hogy még politikai rosszakarói sem vitatják el tőle mindazt, amit az országért tett. Például azt, hogy angol mintára a fegyvergyártó és fémkohászati vállalatok létrejöttét szorgalmazta (a mi családunknak is van belőle egy-kettő), és szerepe volt az első kereskedelmi és ipari társaságok megalakításában is. (Ezt az ispán úrtól hallottam, akinek saját fia is hasonló ügyben szorgoskodik valahol messze innen, délen, német vagy magyar földön, nem is tudom pontosan.) Mára a svéd hajók vám nélkül járnak a Sundon, és Teodor szerint ez már egy lépés a katonai győzelmek után a gazdasági megerősödés felé. *(Ezt olyan szépen írtam, mintha maga René bátyánk fogalmazta volna!)*. És most, amikor Svédország fellendülésben van, a hírek szerint királynőnk odadob egy trónt, elhagyja népét, hogy szíve szerint élhessen. A kancellár nem rejtette véka alá az államtanácsban, hogy már jó ideje aggodalommal tölti el, amiért az uralkodó a művészetekre és a tudományra több időt áldoz, mint a politikai döntésekre. René bátyánk viszont ennek köszönhetette, hogy olyan nyugodt négy éve volt itt Stockholmban, én pedig, hogy Teodor felesége lehettem a svédországi látogatásnak köszönhetően. *(Az abbé úr biztosan csóválja a fejét, hogy nem az isteni Gondviselésnek, hanem a látogatásomnak tulajdonítom szerencsémeket. Ha igazán őszinte akarok lenni, akkor René bátyánk halála segítette ezt elő, hiszen a temetésén találkoztam először Teodorral.)*

Igaz-e, anyácskám, hogy a duzzadtujjú ruha a csipkeszegélyű kivágással teljesen kiment a divatból? Mit hordanak a hölgyek helyette? Tudatom, hogy időnként még fejemre teszem a Falaise-ből magammal hozott nemezkalapot (a zöldet, ugye emlékeznek rá?), de a marabuttoll már igen meggyötörtnek látszott legutóbb, ezért Suzanka prémmel díszítette azt. (Kell is a melege, mert a süvítő szél, mely átfúj a szobákon is, igen gyakran okoz fejfájást nekem.). Bár itt is van pezsgő jövés-menés a vásári bódék között, korántsem olyan, mint amilyenre emlékszem, amikor apával egyszer Párizsban jártam. Én is voltam arra már Suzankával, hogy a fehéreneműs bódében hímzett gallérokat vásároljak. Nem is tudom örüljek, vagy bosszankodjak azon, hogy alig volt nagyobb választék kézelőkben és színes szalagokban, mint annak idején a Falaise-i búcsúban. Míg el nem felejttem, a kancellár hitvese legutóbb lyoni csipkéből készült ingvállban látogatott meg. Felragyogott a tekintetem és kicsúszott a számon, hogy az én Sophie nővérem ott él, ahol ezek a kézimunkák készülnek. »Ő is ilyen gyönyörű csipkéket hord?« - kérdezte kételkedően látogatóm. Mivel a valóságot nem tudom, bizonytalanul igeneltem, talán nem tévedtem nagyot?

Jó anyám, Jean mit hallott a követek házában Krisztina királynő visszavonulásáról? Valóban követi megbízás néz ki a számára? Büszke vagyok ezerszeresen az öcsémre is. Vigyázzanak az egészségükre, és reménykedjünk abban, hogy hamarosan hazalátogathatók. Teodor megígérte, és ő meg is tartja a szavát.

Ezer kézcsókkal az Úr 1654. évének május havában, Stockholmból szerető lányuk

Anne-Marie”

Ami eddig csak pletyka volt a fővárosban, az egyik napról a másikra valósággá vált. Futótűzként terjedt a hír, hogy Krisztina királynő Uppsalában lemondott a trónról, hogy Rómába utazzék és klasszikus tanulmányainak és a művészeteknek éljen²⁷. Amikor döntését meghozta, mindössze 27 éves volt. A hír Európa-szerte feltűnést keltett, és ezzel a tetteivel Krisztina legalább akkora hírnévre tett szert, mint ősei a trón meghódításával vagy megszilárdításával. A svéd nép őszintén sajnálta királynőjét, akit nemcsak tisztelt, de szeretett is, és talán hálás is volt neki az utolsó évtizedek békéjéért. A koronázótanácsban nagy lett a jövés-menés. Oxenstierna kancellárt ugyancsak megviselték a trónutódlással járó bonyodalmak. Végül a rendek a korábbi egyezség alapján Krisztina unokabátyját, a pfälz-zweibrückeni herceget emelték X. Károly²⁸ néven Svédország trónjára. Mindez az Úr 1654. évében történt. De hogy ne menjen simán a koronázás, Kázmér János²⁹ lengyel király a Vasák jogán magának akarta Krisztina örökét, és ennek fegyverrel is hajlandó volt érvényt szerezni.

Az a viszonylagos békés jólét, amely az Oxenstierna-kancellárság alatti éveket jelentette, egyik napról a másikra szertefoszlott. A frissen trónra kerülő Károly azonnal többoldalú nagyhatalmi külpolitikába kezdett. Becsvágyó terveihez ürügyet szolgáltatott, hogy a Baltikumban és az észak-német tartományokban kezdtek már be nem tartani a westfáliai béke^{26/} feltételeit, noha megszegni még nyíltan nem merték. A királynak szövetségesek után kellett néznie, és bizony elég messzire, oda, ahová Pfälzi Henrietta³⁰ beházasodott. A transzylvániai követnek egyből megnőtt az ázsioja a svéd udvarban. Futárok jöttek-mentek, és országhatárokat léptek át titkos üzenetekkel, hogy eljussanak a sok napos járóföldnyire eső nagy hegyek mögé, Transzylvániába, II. Rákóczi György³¹ fejedelemhez, akitől, mint távoli rokontól, támogatást remélt Kázmér Jánossal szemben.

Oxstiern báróné már az ötödik telet töltötte gyerekeivel és Suzankával Skäfthammarban, oly elzártan, hogy a királyi udvar háborús előkészületei alig zavarták meg napi életvitelében. Egyedül Teodor huzamos távolléte a Pomerániai tartományokban adott okot számára aggodalomra. Az udvarház Jörg és a kis Hildegard hancúrozásától volt hangos, és Anne-Marie szívesen töltötte szabad idejét a kicsikkel. Igaz, újlag a szabad időnek egyre inkább híjával volt, mert az öreg ispántól mind több intézni valót kellett átvennie, miután annak fokozatosan romlott az egészsége.

- Megérdemelné már a pihenést, édesapám - próbálta jobb belátásra bírni az öregurat Ingeborg. - Talán a bárónénak is könnyebb lenne, ha átadná a stafétabotot - unszolta egyre gyakrabban őt a lelkészné.

- Nem addig van az, lányom - válaszolta ilyenkor az öreg, széles mozdulattal botjára támaszkodva. - Meg kell várnom, míg visszatér a bátyád, addig nem adhatom meg magam - bólogatott nyomatékosan, és komótosan megindult a munkája után. Tavasz vége felé járt, amikor az ispán egyik kora délután szapora botkoppanások mellett megjelent az ambituson. A nap-sugár már ferde szögben szűrődött át az oszlopok között és hosszan megnyújtotta az érkező

²⁷ Krisztina királynő (1626-1689), uralk.1632-1654. (Kép a mellékletben)

²⁸ A zweibrückeni házból származó X. Károly Gusztáv, uralk.: 1654-1660. (Kép a mellékletben) (Sirkápolnáját 1671-ben id. Nicodemus Tessin tervezte.)

²⁹ Kázmér János, : uralk. 1648-1668

³⁰ I. Rákóczi György kisebb fia, Zsigmond vette feleségül a Fehérhegynél elbukott cseh király lányát, Pfälzi Henriettát, aki rokonságban volt X. Károlyal

³¹ II. Rákóczi György, :uralk.1648-1660.

árnyékát. A báróné felfigyelt a szokatlan sietségre, de mielőtt kérdezett volna, az öreg szaggatottan bele is kezdett:

- Jaj nekünk, báróné! Támadnak a hernyók. Legalább húsz éve nem volt ekkora a veszély.

Suzanka széket tolt az izgatottan magyarázó alá.

- Mit csinálnak a hernyók, Storman uram? - nézett fel hímzörámája mögül elképedve Anne-Marie.

- Támadnak a bitangok, az apácahernyók, kérem. Ott vannak minden fán, minden ágon, hallottam rágásuk halk percegését, ahogy a sűrűbe értem. Kipusztítják az erdőt, ha nem teszünk ellenük idejében.

- Apácahernyók? - hitetlenkedett Suzanka, és óvatosan földre csúsztotta Hildegardot az öléből.

- Azok, azok - bizonygatta az előbbi. Az öreg báró idejében éltem meg hasonlót - folytatta izgalmaiban még levegőt sem véve - kipusztult akkor az erdő, nemcsak nálunk, de ezer mérfölddel feljebb is. Beletellett vagy három esztendőbe, mire kikoptak a fenyőfákról a hernyók. Előfordult azóta is olykor erre-arra egy-egy hernyójárás, de ez most egy nagy kiterjedésű offenzíva, ahogy az emberek az erdőben látják.

- Mit javasol ispán uram, hogyan védekezzünk - tekintett fel kérdően a báróné és fogával eltépte a hímzőszálat.

- Ahány szabad kéz van, minddel meg kell próbálnunk megakadályozni, hogy a rusnya hernyók egyik fáról a másikra átvándorolhassanak. Ki kell vágni a szegény fákat a fertőzött területen, és megtenni minden továbbit, ami erőnkből telik - mondta még mindig kapkodva az agg ember, és máris indult, hogy intézkedjék. Botjának koppanása messziről visszaköszönt a hátrahagyottaknak.

Napokon belül többszáz ember tüsténkedett az erdőben. Kidöntötték a fákat, levagdosták a meghagyott fák alsó ágait és letarolták teljesen az erdőaljat. A bárónénak majd megszakadt a szíve a látványon, amikor nap mint nap kikocsizott a birtok egyik vagy másik fenyvesébe. A serénykedők biztatóan néztek úrnőjükre, bár egyikük sem volt biztos abban, sikerül-e megküzdeniük a hernyókkal. Egyre szaporodtak a széles árkok a fák gyökerei körül, és enyvezett gyűrűcsíkkal kentek körül minden egyes fenyőt, amelyet már kikezdték a hernyók, hogy le ne jöhessenek onnan, és előbb-utóbb éhen vessenek a magasban. De jöttek újak és újabbak. Tavasz végére aztán a bábokból kikeltek a pillék is, és elárasztották az udvarházat, sőt a szobákba is bemerészkedtek. A báróné nem győzte csitíttatni a kicsiket az undorító lepkék láttán, és maga mutatott Suzankának is jó példát a bábok összeszedésében. „*Ó, Teodor, de jó, hogy nem látja ön, ami most itt történik*” - szorította össze a fogát és kesztyűs kezével újabb szörnyűségeket ejtett a fadobozba. Augusztusra további sok millió pille bújtt elő, és mint a hóvihar, úgy gomolyogtak a fák között éjszakánként. Az erdőben dolgozók és az uraság is egyre levertebb lett a tapasztaltak láttán. Csak a kacsák hápoztak megleégedetten a kifogyhatatlan csemegén lakmározva.

„Kedvesem, egyre több szegény fát kellett kivágnunk, hosszú csikban kopasz a fenyves, fel egészen Falun határáig” - számolt be az eseményről Anne-Marie az urának. „Az öreg Stormant ugyancsak megviselték az utóbbi hetek izgalmai. Lassan igazat kell adnom neki, hogy ezúttal is beletelik több őszbe, mire a lerakott megszámlálhatatlan petéből előbújnak apácahernyók kikopnak a fenyőfákról. Jó, hogy nem látja most a sivár képét ennek a kényszerű erdőirtásnak. Bár még megláthatja, Szívem, nem egyik napról a másikra sikerül majd az újrafásítás. Ugye megjön mihamarább Stralsundból?”

Teodor azonban késett, csak levelei sűrűsödtek, ahogy a jó idő beköszöntött. A sáncokon és a munkától elrabolt percekben azonban Anne-Marie járt az eszében:

„Ma Chérie! Vágyakozásom egyenes arányban nő az öntől való távolsággal, és azzal az idővel, amit ön nélkül vagyok kénytelen eltölteni. Úgy érzem, bár öregszem, szüntelenül vágyom az ön puha közelségére, hajának illatára. Látja, Kedvesem, dalnökká tesz a magány, pedig hosszú ideig ezt tartottam természetes állapotnak.

Elöttem tervrajzok hevernek, de a kuszán szabályos vonalak között is az ön arca jelenik meg előttem. Ön, akire annyi éven át vártam! Fogy a türelmem, és egyre azon kapom magam, hogy a pajzsgáta és bástyák számadatainak ellenőrzése helyett megint csak önre és a kicsikre gondolok. Hildegard megismer-e vajon, ha hazatérek?

Bár ön az itten folyó munkákat nem ismerheti, hiszen erről mesélek a legkevesebbet, ha együtt vagyunk, most szívesen eldicsekszem önnek, hogy jól sikerült a futóárkok újszerű, zezgugos vonalban való kiépítése, mellyel a helyi viszonyokat a legmesszebbmenőkig figyelembe vettem. Itt most egy teljesen új megoldást alkalmaztam. Vajon új királyunk valóban támadásra készül a dánok ellen?

Már erősen ősze hajlik az idő, még nem ugyan sárgulnak a levelek, de az erődítményt koszorúzó hegyek felől déltájban feltámad a szél, és már megszellőzteti a meleget posztómellényem alatt. A tengernek is megváltozott a zúgása, ahogy a sziklákat csapdossa, nem olyan, mint ilyenkor mifelénk otthon. Otthon - ízelegetem a szót, és arra gondolok, hogy hamarosan eggyel újra többen leszünk a családban.”

Erőtlenül kopogtattak a hadmérnök ajtaján.

- Uram - dugta be a fejét Peter, a hadmérnök mindenese. - Az ezredes úr várja a kisbástyánál. Futár érkezett az udvarból - pillogott jólétesülten az asztalnál foglalatostkodóra.

Teodor hirtelen mozdulattal tette félre a lúdtollat, és egy parányi paca csak rácsöppent a papírra. Anne-Marie megbocsájtja majd, ha befejezetlenül indítja útjára a levelet...

- Köszönöm a gyors megjelenést, uraim - nézett körbe az egybegyűlt tisztikaron a helyőrség parancsnoka. - Most kaptam kézhez az államtanács levelét. Háborús hírek Lengyelföldről...

- Hogy, hogy? - hallatszott innen is, onnan is az acélkék egyenruhákból. - Nem nyugszik a lengyele?

- Sőt, Kázmér János trónkövetelési fenyegetése komolyra fordult - bontogatta szélesebbre a pecsétes híradást az ezredes. - A király válaszul máris sereggel tört a határvidékre. Jó, hogy a végén vagyunk az erőd megerősítésének, mert hamarosan Kruze tábornok átvezényli lovasságunk színe-javát Varsó közelébe.

A hír felpeszdtette a tiszturakat.

- Hadmérnök úr - fordult a parancsnok a feljegyzéseit lapozgató Oxstiernhez. - Következő állomása Kastellhalmen lesz.

- Kastellhalmen? - kutatott emlékezetében a hadmérnök.

- Igen, igen. Várépítés a tengerészeti flotta számára. Újabb főhadiszállás a Strømmen-öböl mentén.

- Így már ismerem a helyszínt, uram. A Skeppsholmen egyik nyúlványa vár további beépítésre, nemde? - bólogatott a megszólított.

- Újabb helyőrség, újabb tervek, újabb nők - hangoskodtak a tisztok nem kis irigységgel, miközben a fáklafényektől megvilágított szállásukra visszatértek.

A frissen trónra került X. Károly lengyel hadműveletére szinte valamennyi környező hatalom azonnal ellenségesen válaszolt. A legszorongatóbban a dánok, akik közel egy évtizednyi csend után ismét támadásba lendültek területeik visszaszerzésére. A királynak ezért igen nagy szüksége lett a távolibb transzylvániai támogatásra. Olyannyira, hogy a lengyel koronát is kilátásba helyezte II. Rákóczi Györgynek, ha Kázmér János leverésében segít. (Rákóczi azonban nem sejtette akkor, hogy az ígélet győzelem esetén is teljesíthetetlen, mert a lengyel koronatanács titkos paktuma Kázmér gyermektelen halála esetére nem a svéd királynak, hanem I. Alekszej cárnak³² ajánlotta fel azt.) X. Károly úgy számított, még ha a dánokat most a maga erejéből meg is tudja tanítani kesztyűbe dudálni, az erdélyi támogatás mindenképpen jól jön, mert Lengyelország további felosztása és a végsőkig kiélezett belső széthúzás megfelel a svéd hatalmi céloknak is.

A szövetség megajánlása Rákóczinak nem volt minden előzmény nélküli. A svéd érdekek ugyanis az elmúlt évtizedekben már nemcsak a Baltikumot, de a Kárpát-medencét is feltérképezték, és érdemesnek tartották arra, hogy Rákóczi Györgyöt³³ megpróbálják rávenni, lépne be a harmincéves háborúba a Habsburgok ellenében. Ám a fejedelem külpolitikáját nagyfokú óvatosság jellemezte, így megmaradt a Krisztina királynővel folytatott diplomáciai levél- és követváltásnál. A királynő, amint nagykorúságával ténylegesen kezébe vette a hatalmat, szívélyes hangú levélben köszöntötte Rákóczit, mint koronájának régi szövetségesét. Krisztina nagyrabecsülésének még azzal is jelét adta, hogy kedvelt erdélyi származású svéd ezredesét³⁴ küldte követként a gyulafehérvári udvarba, aki nagyban elősegítette, hogy a két uralkodó Morvaországban 1645-ben találkozzon egymással. Rákóczi sok jó tulajdonságát tetézte a kockázatok elkerülésével is, melynek köszönhetően sikerült neki a török birodalom árnyékában is szilárd fejedelmi trónt hagyni elsőszülött fiára. A hatalom vágya a fiúban azonban jobban dolgozott, mint körültekintőbb atyjában. Megrészegítette az az óriási lehetőség, hogy a lengyel trónt is megszerezheti az erdélyi fejedelemség mellé. Hiába javasoltak további semleges magatartást tanácsosai, ő mégis megindult Krakó felé, igénybe véve a kozák és a román fejedelmek által sebtiben küldött csapatok támogatását. Környezete szerint az is nagy hiba volt, hogy az akkori legfőbb szövetségesének, a török portának véleményét erről elfelejtette kikérni. 1657 januárjában átkelt a határon, és Károly király seregével Varsó alatt egyesült. A hadijelentések a három napig tartó csata győzelmes kimeneteléről adtak hírt. A hadiszerencse azonban a kiszámíthatatlan véletlenek folytán ezután Kázmér Jánost segítette.

A dánok előretörése miatt ugyanis Károlynak sürgősen döntenie kellett a lengyelek és a dánok között: tovább verekszik-e lengyel földön, hogy móresre tanítsa a trónkövetelőt, vagy összpontosított hadsereggel azonnal a dánok ellen fordul. Inkább a régi ellenség megbüntetését választotta és ostrom alá vette a dánok fővárosát. A transzylvániai fejedelem^{31/} bizony egyik napról a másikra magára maradt, ékes bizonyságául annak, hogy a svéd király hódító terveiben Scania mégis többet nyom a latba, mint ez a bizonytalan kimenetelű varsói csatározás és a szorult helyzetben szövetségesének megígért ingatag lengyel trón. A hazájától messzire vezényelt, kifáradt, lerongyolódott sereget nemcsak a svédek hagyták cserben, de a román és a kozák segélyhadak is, miközben a város köré felvonuló lengyel haderő egyre nagyobb fölénybe került a támadókkal szemben. A nép, amely amúgy is értetlenül nézte a sokféle ajkú, viseletű katona hadimozgását otthonai körül, egyre bátrabban támogatta ideérkező saját véreit. II. Rákóczi Györgynek ugyan sikerült még megmaradt csapataival elfoglalnia a fővárost,

³² I. Alekszej orosz cár uralk.: 1645-1676

³³ I. Rákóczi György, uralk. 1630-1648 (Kép a mellékletben)

³⁴ Orbay András

megtartani azonban a lengyelek királya és a hozzá visszapártolt lakosság ellenében már nem tudta. Nehezítette a helyzetet, hogy a fejedelem emberei kevésbé voltak ilyen álló háborúhoz szokva, nem úgy, mint a lengyel vagy a sokat próbált svéd katonák. Ráadásul, amíg a svéd lovasoknak a gyors kivonulás miatt szinte idejük sem maradt a garázdálkodásra, addig a Transsylvániából idemasírozott, hetekig készültségben tartott katonák bizony kegyetlenkedtek a lengyel lakossággal és a portya is engedélyezett volt. Kázmér János visszaverte Rákóczi seregét, aki szorult helyzetében kénytelen volt elfelejteni amiért tulajdonképpen ilyen messzire eljött. Tetézte a bajt, hogy a lengyelekkel szövetséges orosz csapatok be-betörték magyar földre, sőt az a hír is igaznak bizonyult, hogy követeik a török szultánt izgatni kezdték Rákóczi ellen. (A tanácsadók ebben látták igazolódni aggodalmaikat a török porta mellőzése miatt). A fejedelem 1657-ben csúfos békét kötött a lengyelekkel, és tetemes hadikárpótlást ígért ellenfeleinek. Seregét egyik vezérére³⁵ hagyva, szűk kíséretével és egy szétfoszlott trónszerzési álommal visszaindult a Kárpátok felé. Mikor a tatárok váratlanul rátörtek és kíséretét elfogták, éppen csak néhányadmagával sikerült neki hazamenekülnie. Károly király Scania alatt táborozott, amikor szövetségese kudarcát és a svéd trónkövetelő lengyel király további támadásra való készülődését jelentették neki. Mégsem mozdult. A hosszan tartó, de végül sikeres kimenetelű háborúzás dán földön kielégítette becsvágyát. Sikerült egyesítenie Scaniát Svédországgal, és egy időre biztosítani Schleswig birtoklását is holsteini rokona számára.

A háború, majd a dánok feletti győzelem izgalmas beszédtema volt az udvari körökben és Anne-Marie társaságában is. A szenátusban viszont egyre inkább úgy látták, hogy belhonban mélyül az ellentét az ország urai és a többségében távol lévő uralkodó között, aki győzelmi mámorában elfelejtette, hogy népe is van, mely vérét áldozza ura hódító harcaiban.

A király egyik tanácsosa, az idős Lundberg fejcsóválva összegezte tapasztalatait az egyik ülésen:

- A futárok össze-vissza hozzák a parancsokat. Hedvig Eleonora³⁶ asszonynak ezek vagy tetszenek, vagy nem, így vagy tovább adja azokat, vagy se. Ilyen Krisztina királynő idejében elő nem fordult volna.

- De baj van azzal a transsylvániai rokonnal és a livóniakkal is, Kázmér Jánosról nem is beszélve - vette át a szót az egyik szenátor.

- És az a hír, amit annak a Rákóczinak a futára a minap hozott! Hogy a Varsó alatt maradt sereget a lengyel kalauzok tatár kelepcebe csalták és rabként mindet a távoli Krímbe hurcolták - kapcsolódott a beszélgetésbe egy harmadik.

- Még hogy ilyen szégyen megesett egy szövetségessel! Gusztáv Adolf - dánok ide, dánok oda - bizonyára nem hagyta volna cserben egy rokonát, akinek családja egy Pfalzi Henriettát vitt oltár elé - füstölgött a tanácsos. - És erről a II. Rákóczi Györgyről az a hír járja, hogy a mi királyunkhoz hasonló hódító háborúi közben országát naggyá tette, politikájára figyelnek az európai udvarokban!

- A kincstár üres, az urak elégedetlenkednek, uralkodónk pedig még mindig Scania alatt táborozik - morogták fennhangon az urak, míg elhagyták az üléstermet.

³⁵ Kemény János, későbbi fejedelem.: Uralk.1661-1662

³⁶ Hedvig Eleonora régenskirálynő, X. Károly Gusztáv hitvese (+1715). Régensként részt vett az államügyek irányításában fia és unokája, XI. és XII. Károly kiskorúsága alatt. Tehetségénél csak becsvágya volt nagyobb.

VII. Magyar földről hazafelé

Tobzódó pompában köszöntött az emberekre az 1659. év május hava. Mintha a természet, mely a szokottnál később bontakozott az idén, kétszeres mohósággal akarná helyre pótolni, amit áldott melegségben, vadvirágok pompájában elmulasztott eddig.

Egy társzekerektől kísért lovascsapat jó fél nap óta követte az Odera folyását, mióta elhagyta a lengyel földet és Brandenburg területére lépett. Kinézetük alapján kalmároknak vélték őket a földeken dolgozó parasztok, akik bizalmatlanul kapták fel fejüket a lópaták csattogására. Óvatosságuknak komoly oka volt, mert martalócok garázdálkodtak egy ideje, vagy elcsapott katonák, ki tudja? A férfiak nemcsak jószágaikat, de asszonyaikat is bújtatták előlük. A rajtaütéseknek nemegyszer az lett a vége, hogy az itt lakók házait, óljait gyújtották fel bosszúból, ha nem találtak elegendő elhajtani való marhát, vagy ölelni való asszonyfélét. Így megnyugodni csak akkor kezdtek a földművesek, amikor a társzekerekről vásárolni való áru került eléjük. A lovasok között voltak, akik meg tudták értetni magukat a helybeliekkel. A felkínált török csecsebecsékért cserébe meleg ételt, éjszakai szállást akartak. Úti céljuk, ahogy mondták, a Németalföld volt.

A kis csapatnak egyike Martin Storman volt, aki majd másfél évtizedes távollét után végre hazafelé igyekezett. Sikeres vállalkozást hagyott bátyjára, Simonra, magyar földön, Besztercebányán, ahol munkásai nemcsak kitermelték, hanem meg is munkálták a vasércet. Jóllehet a fivérek nem adtak évek óta életjelt magukról (ha jól emlékeznek, Erik úrfi halála óta), és Skäffthammarból sem jutott el hozzájuk hír, gondolatban sokat időztek az öreg udvarháznál, amíg végre határoztak: a tavasz beálltával egyikük hazaindul svéd honba. Ahogy a terv kitudódott, Piroska, Simon tűzről pattant asszonya olyan sírás-rívást rendezett, hogy hites ura, igaz, kis ingadozás után, de elállt az utazástól. Martin megbocsátotta bátyja ellágyulását, amikor a menyecske barnapiros orcájára nézett. Olyan volt ez a száz szoknyába burkolt teremtés, mint egy reszre sült, gömbölyű cipő. Az ember fiának kedve lett volna jól beleharapni. Égett is a keze alatt a munka, a tűzhely mellett és kint a baromfiudvar táján.

Amikor aztán a langyos tavaszi napsugár felolvasztotta a föld átfagyott kérgét, Martin szedelőzködni kezdett. Nem sokkal indulása után beérte őt egy futár, az erdélyi fejedelem küldönce, aki ugyancsak svéd földre igyekezett, de lélekszakadva, merthogy ura, I. Rákóczi György a sereg mozgásáról értesítette a svédek királyát.

- Csak nem, hogy háborúzni készülnek királyaink? - tette fel a kérdést puhatolódzóan az utolért lovas.

- Már pedig úgy tűnik - hümmögött a futár és megtörölte izzadt homlokát. - Korona van kérem a dologban - bizalmaszkodott tovább óvatosan, és próbálta kideríteni, kivel is van dolga.

- Korona? - húzta fel szemöldökét az előbbi.

- Az biz a, legalább is urunk részéről, ha jól rakom össze a hírmorzsákat. De inoghat a svédek királyán is a sajátja, mert különben nem kérne segítséget a mi fejedelmünktől, és nekem sem kéne most lóhalálában árkon-bokron keresztül sietnem.

Rövid ideig szótlanul poroszkáltak és mindkettőjük a mondottakon tűnődött.

- Háborúznak svéd földön? - törte meg a csendet meghökkenve a bányaművelő.

- Hát nem hiszem, hogy addig elérne a lengyel király keze - válaszolta nyugtatólag a kérdező.
- De az biztos, hogy a svédek megüresedett trónját akarja ez a Kázmér János.

- Csak nem, hogy meghalt a királynőnk, a Krisztina - csúszott ki a száján inkognitóját felfedve Storman.

- Csak nem hogy svéd az úr? - kérdezték vissza a futár, és most már leplezetlenül szemügyre vette lovastársát.

- Magyar királyi földön élek, de most éppen haza igyekszem - vetette oda amaz kurtán a kíváncsiskodónak.

- No, akkor tudja meg az úr, hogy eddigi uralkodójukat egy pfalzi herceg váltotta a trónon, akinek rokon félét a mi elhunyt fejedelmünk Zsigmond fia vette feleségül. Az volt aztán a lakodalom, kérem! Nem volt annak se vége, se hossza - váltott kedvét lelve a témán a futár, s mint akinek közben eszébe jut küldetése, gyorsabb iramra ösztökélte paripáját. - A fejedelemsasszony színjátszó tafotában volt tetőtől talpig, és a messziről hozzánk került mátka aranyprémes, ezüstkötéses magyar divatú vállban pompázott. Ingvállban, ha nem ismerné az úr a kifejezést. Helyre asszony néptől volt a gyöngyökkel telehintett pártában, meghiszem azt - kapkodta a szót az üggetés miatt.

- És ki lett az új király - kérdezte még siettében a futárt a svéd.

- Károly^{28/}, de hogy hányadik, ne kérdezze az úr - intett vissza az előbbi és megsarkantyúzva lovát, eltűnt a hátrahagyott porfelhőbe veszve.

Miután Storman a napi politika háborús készülődéséről ilyen módon tudomást szerzett, ő is sietősebbre vette útját. Igyekezett, hogyne tette volna, de nem olyan lóhalálban, mint a hírrel megbízott, a hirtelen búcsúzkodást követően. Vagy fél napi járóföldet ezután ismét magányosan, csak lova társaságában tett meg. Volt olyan hely, ahol a paripa bokáig belemerült a sárba, és nyerítve fröcsögte székkel az iszapos ragacsot, amikor kievickélt a kátyúból. Vándorunk az est közeledtével éppen a messze ég felé kémlelte, mely olyan volt, mintha fáklyákat gyújtottak volna meg, amikor a ló horkanva megtorpant. Keresztben az úton egy emberi test feküdt. Két karja messze elvetve, mintha a földet ölelné. Szája habosan rányílva a szennyes pocsótára. Halott volt, annak rendje módja szerint. Néhány ember állta körül és szemlélte ijedten. A férfiak hátán ágrólszakadt cókák, az asszonyok karján félelemtől tágranyílt szemű, csenevész gyerekek.

- Mi a baj emberek - kiáltott feléjük Storman, és éppen azon volt, hogy leugorják lováról.

- Utolérte a csoma³⁷, uram - felelték mogorván. - Jobban tenné, ha nem időzne tovább a kelleténél. Mi is indulóban vagyunk - fordult meg nehézkesen egyikőjük, és a kis csapat szenvtelenül elfordult a halottól.

- Csak nem hagyják eltakarítatlanul ezt a szerencsétlent? - mutatott nyomatékosan a földön heverőre a lovas.

Az emberek közömbösen vállat vontak, de mivel nem tudták, kit tiszteljenek az érkezőben egyikőjük rákiabált a bámészkodókra:

- Nosza, hé! Mire vártok? Nem fog szegény magától elrepülni - és maga látott neki, hogy ágakat csapjon le az útszéli fáról. Két ember a fiataljából segédkezett neki. Aláfeszítették kidült társukat és befordították az árokba. Egy elcsigázott, görbe hátú asszony felnyögött.

³⁷ A pestis népies neve

Leoldotta nyakából szakadozott kendőjét, és az árokba borított arcára dobta. Storman levette kalpagját a halott iránti tisztességből. Volt, aki követte példáját. Indult volna tovább, de a biztonság kedvéért az emberekhez fordult:

- Erre az út Lednice felé? - kérdezte hangosan.

- Mindig a Vág vonalát kövesse, uram - bökött rongyos kucsmájára a temetkező, még egy utolsó pillantást vetve munkájára.

- Csak ha oda készül, ne nagyon emlegetse, hogy találkozott velünk - szólt egy alig siheder és kelletlenül rántott egyet a vállán.

- Azám - erősítette az előbbi egy őszhajú vénség is - mert a vármegye pandúrai nem ösmernek tréfát. Hamar kerítenének egy-két üres akasztófát...

- Szökésben vannak? - vetette oda lovára kapaszkodva úrforma emberünk.

- Szökni szokunk, de nem tapad hozzánk semmi rossz - forgatta süvegét az öreg.

- Hát akkor mi végről lopakodnak?

- Megelégtünk sanyarúságunkat - kapták ki egymás szájából az emberek a szót. Ide ugyan kevéssé ér el a török keze, annál inkább az ispánoké. Aki pelyhedzik, viszik katonának, Lengyelföldre, ni - mutatott északkeleti irányba az egyik asszony. - A magunk telkét nem művelhetjük, mert aki férfi még épkézláb közöttünk, azt viszik kényszerfuvarba, vagy fát hordani, vagy sáncot ásni, vagy ami éppen kell az uraságnak.

- Ha embereink nincsenek otthon, nincs aki segítsen nekünk. Miből fizessük akkor az adót, miből nyomorogjunk mi magunk - toldotta meg a menyecske, aki az imént dobta kendőjét halott ura után. A gyerek még mindig ott a karjában, szoknyájába csimposzkodva még kettő.

A lovas megállt indultában. Szánalom fogta el. Lám, szegény magyar királyság, erre felé ilyenek a viszonyok! És otthon? Mit talál majd a rég elhagyott portán? Pénzt kotort elő, mely mind a földre szóródott, ahogy a szaporán felé nyúló kezek előtt elvétette a mozdulatot.

Nem sokkal később Storman beérte a kalmárokat. Török földről igyekeztek Hollandiába. A skäfthammari ispán fia beszédbe elegyedett velük. *Rövidebbnek tűnik az éjszaka* - gondolta, és szűkebbre fogta lova kantárát. A havasalföldi kereskedők többsége értett magyarul, és türhetően beszélt a német nyelvet is, hiszen enélkül nem boldogultak volna mindazon országokban, melyeken évente kétszer-háromszor is áthaladtak portékájukkal. Az idő valóban gyorsabban telt, és egy napi közös utazás után már töviről-hegyire ismerték az egymás mellett ügetők a másik életét.

- Hogy-hogy egyedül vágott neki az úr ennek a hosszú útnak? - érdeklődött egy villogó szemű, kaftánba bújt kereskedő emberüktől, miközben sűrűn szemmel tartotta a karaván végén haladó társzekereket.

- Kezdetben egy urasági hintót kísértem, mely tele volt kisasszonyokkal és frajlákkal - füllentette a kérdezett. - De csak a félnapi járóföldre lévő Turócba igyekeztek. - A futárral való találkozásáról hallgatott.

- Szintén portékát árul az úr? - puhatolódzott tovább az előbbi, ügyesen kikerülve egy hatalmas tócsát a göröngyös úton.

- Vasműves vagyok - húzta ki magát Storman, és kedvtelve nézegette az előttük elterülő tóvidéket, amely nagyon emlékeztette a Mälaren-tó környékére. Lychen magasságában jártak, hamarosan szétválnak útjaik.

- Vasműves? - kérdezett vissza a kaftános.

- Olyasféle. Van egy vasércbányám és ennek közelében egy kovácsműhelyem.

- Tán fegyvert is készít az úr?

- Azt nem, legalább is egyelőre nem - felelte lassan, meggondoltan a svéd. - De gyártok csörlőket a szén felhozatalához és kemencéket a fém olvasztására és... sok hasznos egyebet.

A kaftános eltűnt a lovasok között. Jöttek, mentek, cserélődtek a kereskedők, nyelvük sokféleségével érdekes hangzavart keltve. Egy ékszerekkel teleaggatott turbános ember évődve szólt át tejfeles szájú szomszédjához:

- Hogy Miranda? Az lehetetlen! Rabnőnek, igaz, rabnő, de ilyen senkinek, mint te vagy, nem lebbenti fel a fátylát, abban bizonyos vagyok.

A fiú durcásan fordult el az „ékszerdoboztól”, és másnál próbálkozott Miranda bájainak ecsetelésével. A törökruhás egyszercsak megint a svéd mellett termett:

- Ide nézzon az úr. Ez aztán a fegyver! - és egy szépen megmunkált, veretes markolatú tört nyújtott mutatónba Stormannak.

- Szép munka - mondta elismerően az utóbbi, és ujjaival szakavatottan simított végig a villogó pengén. - Mennyire tartja?

- Tíz tallér aranyban - válaszolta a kérdező és várakozó álláspontra helyezkedett. - Jó, ha tör van a keze ügyében magányos utazgatása alatt - folytatta jóindulatúan, és magában mérlegelte, mennyit engedhet az árból.

- A fele - szólt kurtán a svéd, s mint akinek igazából nincs fegyverre szüksége, közömbös arcot vágott.

- No fene - bökkent mérgesen rá a kaftános - Még hogy a felét egy ilyen munkáért! Nem tudja az úr, hogy a sztambuli pengének nincs párja?

Már hogyan tudnám - gondolta magában Storman, és valójában nagyon megkívánta az alku tárgyát.

- Hét tallérért megveszem - mondta fennhangon, és kiszabadította kezét a kantárból, hogy belecsaphasson az eladó tenyerébe.

- Nem addig, uram. Nyolc tallér, se több, se kevesebb.

Megegyeztek. Martin Storman meglegedetten rejtette szerzeményét köpenye zsebébe, és minden szívfájdalom nélkül búcsúzott a kalmároktól, mikor Pomeránia felé folytatta útját. A mecklenburgi tartományhoz közeledvén megélné a jövés-menés. Az utak kacsaringósan kerülgették a tavakat, melyekkel szinte tele volt szórva a táj. Az emberek itt már barátságosabban bólogattak egymás felé, és nyelvükben emberünk felfedezte a harmincéves háború ideje alatt évekig itt állomásozó svédek hatását. Rügen szigete szabálytalan alakjával már a partmenti dombokról hívogatóan köszöntötte a hosszú útról ideérkező haza-igyekvőt, és bizony öreg este lett, mire Stralsundba érve a postaállomásra ment, hogy vízi továbbutazása lehetőségét megérdeklődjé. Ekkor hallotta, hogy királya nemcsak lengyel honban, de itt a szomszédban, dán földön is csatározik. *Már utam oroszánrészét megtettem, nincs sok hátra, hogy hazai földre tegyem a lábam* - gondolta, de befejezni nem tudta a mondatot, oly hirtelen nyomta el őt az álom.

VIII. Visszahúz Beszterce vidéke

Az 1660-as évek eleje

„Az Isten adta, az Isten elvette” - nézett fel imádságos könyvéből vigasztalóan a tiszteletes. A távolban már éretten ringott a gabona és földszagot sodort magával a szél.

Anne-Marie úgy ölelte át a kis koporsót, mint ahogy pár napja még beteg gyermekét. Hátát rázta a zokogás, és alig tudta elviselni, hogy a nap a kis Yosta halála után is ugyanolyan sziporkázóan süt, mintha nem történt volna semmi.

„Született, de alig élt még, máris meghalt” - jutottak foszlányokban tudatáig a tiszteletes úr szavai. „Kacagás volt, be nem teljesedett ígéret... öröm... és mára bánat...” - folytatta és mondatait időnként félrekapta a szél.

Istenem, mit vétett Neked, hogy elvetted! - jajdult fel a báróné, amikor Suzanka felsegítette, hogy a kis koporsóval a végső nyughelyre induljanak. Újból és újból végigpergett előtte az utolsó három nap küzdelme. *És Teodor éppen, hogy hírért vette a Kicsi megszületésének, még nem is tudja, hogy nem fogja kacagással várni őt* - gondolta. Lábai ólomként vitték őt előre a fűzfákkal keretezett sírkertbe, mely zöld szigetként terült el a ringó gabonatóbla végében. Oxstiernek és Oxenstiernák sírjai sorakoztak itt megférve egymás mellett, ölükben pihenő urak és úrasszonyok várták immár harag nélkül reménykedően a feltámadást. A szépen faragott, itt-ott már megfeketedett fejfákon vagy tömör gránittömbökön olvasható dátumok mind az elmúlásra figyelmeztettek.

Mert porból vagy és porrá leszel - hajtotta meg szépen ívelt nyakát a gyászoló anya, mintegy megadva magát a megváltoztathatatlannak. *Az Úrnak hála* - fűzte tovább gondolatait, hogy a nagyobbakon nem fogott a torokgyík. Még mindig összerendezte, mert hallani vélte pár hónapos csecsemőjének kapkodó lélegzetvételt. Látta magát, ahogy kétségbeesetten ringatja elkékült szájú, egyre csendesebbé váló kicsinyét.

„Az Isten adta, az Isten elvette” - ismételte még egyszer a tiszteletes, és a kemény rögök irgalmat nem ismerően kopogni kezdtek a mélyben, majd egyre puhábban hulltak, míg csak az anyafölddel azonos magasságba nem kerültek. Pár lépésnyire arrább az öreg ispán friss sírhantja emelkedett.

„Legyen meg a Te akaratod” - mormolták közösen a gyászolók, és csendben megindultak hazafelé.

A nyár igen száraz tavasz után köszöntött be. A föld kérgén itt-ott széles repedések áhítoztak a jótékony csapadék után. A fákon még alig fordult lébe a gyümölcs, de némely ágon már sárguló levél szomorította az embereket. Újlag a báróné ritkábban lovagolt ki a birtokra. Nem is mentek úgy a dolgok, ahogy szeretne volna. Nehezen talált megfelelő embert az öreg Storman helyébe, és magát hibáztatta minden egyes elhullott juhért, a szélről megdőlt gabonáért, vagy az aszály miatt kosárszámra lehullott gyümölcsért. *Ó, édes Teodor* - gondolta, mint annyiszor az elmúlt 10 év alatt, - *miért van az, hogy kettőnk életét a levélváltások határozzák meg. Hogy oly kevés a közös öröm, és egyre nehezebb az egyedüllét miatt kényszerűen rámhárult teher.* Ingeborg a minap úgy jellemezte őt, mint aki mestere a problémák minél egyszerűbb megoldásának. Igaz lenne, hogy a vele született francia könnyedség ellensúlyozná a lépten-nyomon tapasztalt svéd darabosságot? Mégsem mennek kedvére a dolgok...

Anne-Marie kirakta a tornác párkányára a zsebeit lehúzó kincseket. Csupa olyan apróság, melyet Jörg és Hildegard csempészett bele a nap folyamán: makk a tölgyesből, csillogó kavics a tópartról, és egy kissé viharvert orrú, csírrizzel összeragasztott papírcsónak. Kimerültnek és kedvetlenülnek érezte magát, pedig kedves elfoglaltság várt még rá: Hildegard ügyetlenkedő ujjait szoktatja majd betűvetésre. Felegyenesedett megkönnyebbvedve a kincsek súlyától, és kezét a nap fénye ellen szeme fölé emelve, körbenézett az olyan jól ismert és szeretett vidéken. Nyár végeztével most már bizonyos, hogy Stockholmba költöznek. Addig mindent rá kell bíznia Gideon Sternre, az új ispánra. Jobb is lesz, ha nem fogja a sok ismerős zug a kis Yostára emlékeztetni. Igen, a telet mindenképpen a városban tölti a gyerekekkel. Figyelik majd, hogyan épül az új házuk. Teodor is úgy írta, hogy hamarosan megjön Kastelhalmból.

A pólingok rikoltozása már az est közeledtét jelezte. Végre megjött a régen várt falaise-i híradás is, anyjának jól ismert nehézkes, szálkás címzésével. Mivel a levelet nem udvari futár hozta, mint a hadmérnök árkusait szokta, a minap az egyik kocsislegény lovagolt be érte a tíz mérföldnyire eső postaállomásra. A báróné sokadszorra olvasta át a meggyűrődött levelet. Fél kézzel a lapokat egyensúlyozta, másik kezével a kis Hilda kimelegedett arcát simogatta.

„Szeretett kislányom, most már csak abban bízom, hogy öcséd lesz az, aki a közeljövőben eljut svéd földre, és átadhatja neked csókjaimat, amíg nem késő. Nem akarlak szomorítani, de Apád egészsége nem tetszik nekem. Csak ül csendesen a karszékben, maga elé meredve. Máskor ugyan hangosan nevetgél a kicsinyekkel, de valahogy úgy érzem, nincs egészen ott, ahol valamit is csinál. Aggaszt a váratlan hangulatváltozása, étvágytalansága. Viszont sokszor emleget benneteket, és olyankor nekem is nehéz lesz a szívem. Egy évtizednyi idő telt el, hogy elmentél közülünk René rokon látására. Időnk fogy, egyre fogy, és mindinkább ábránd marad, hogy újból láthatjuk egymást. Tudom, nem a te hibád, sem jó uradé. Aki ilyen távolba szakad, az csak a gondolatok szárnyán tudja leküzdeni a mérföldeket.

Van jó hírem is a számodra. Jean, a lelkész sógor ajánlására bekerült az őszön az udvari kancelláriába. Igaz, csak a legalsó grádicsra, de máris használhatónak tartják őt a tanult urak. Kilátásba helyeztek öcsédnek, néhány éven belül, egy követségi titkári állást, valahol az ozmán birodalom szomszédságában, Transzylvániában. Uram bocsá', valahol a világ legeslegvégén. Jean lelkesedik, de én már most elkezdtem az aggódást. Atyád, ha hall e tervekről, örömmel ingatja a fejét, de érdemben, azt hiszem, nem jut el a tudatáig ez a hír sem.”

Transzylvániáról olvasván, Anne-Marie szeme előtt megelevenedett egy kép: Descartes temetésén, a havas, fagyos délelőttön, amint a távoli föld követének asszonya újszerű öltözékében kiritt a svéd gyászolók közül. Igen, saját története tulajdonképpen innen kezdődött, ezért is kapja fel érdeklődően fejét, ha nagy ritkán erről az országról hall. Majd kifaggatja Jeant, ha valóban eljut oda követként... Hildegard meglegelte anyja elmélázó simogatását, és hízelkedően ölébe keredzkedett, hogy ugyanolyan áhítattal kísérhesse tovább a levél sorait, mint azt nála látja.

„Öcséddel utolsó gyermekünk is kiröppent az ódon otthonból. Pedig mily mozgalmasak voltak a napok! Mostanra csendessé zsugorodott minden körülöttünk, kivéve, ha valamelyik gyerek errefelé jár.

Sophie nénéd hosszas készülődés után Versailles-t érintve utazott Párizsba. Janette kelengyéjét kezdte összekészíteni. Hinnéd, hogy a kis Janette, akivel elutazásod előtt oly szívesen játszottál, eladósorba került? Több komoly kérése akadna, de nénéd mérlegel, talán többet és látványosabban a kelleténél, és akit az egész érint, csak itatja az egereket. Neki a kínálatból egyik sem kell, legalább is egyelőre, ahogy látom. Nem könnyű igazságosan figyelembe venni a szív és a pénz szavát. De az is lehet, hogy már én látom kancsalul a dolgokat. Nem is mond ezért semmi érdemlegeset Sophie a kérdésről. Nos, nénéd visszatért bevásárló útjáról, ki nem fogott a mesélésből. Különösen a Versailles körül látottakról

számolt be hosszadalmasan. Lelkesedése ránk is átragadt. A mostani felség nagy parkkal vette körül a régi vadászházat, és ezáltal megváltozott az egész környék. Palotát is kezdtek építeni a parkban. Ahogy a hazatérőktől hallani, harmincezernél is több munkáskéz hord el egy dombot, hogy arrébb új halmokat emeljenek, ha éppen szükséges. Még elgondolni is nehéz, hogy ezernél több szökőkút fénytörésébe feledkezhet a király, ha belefáradt az uralkodásba. Jean szerint már most csodájára járnak az új Versaillesnak³⁸ a világ minden tájáról. Píktorok, képfaragók és költők kezdenek egyre nagyobb számban odaseregleni az udvarba, hogy a francia ízlés, szellem, művészet eddig nem tapasztalt hírnevét öregbítsék más királyoknál is. Nem hiába kezdik uralkodónkat Napkirálynak hívni. Azért az örömben is vegyül némi ürm. A kis Janette egyik kérése az udvari szállítók kocsisa. Hogy ő mi mindent hall az udvari szokásokról! A szomszédok mind idesereglenek, ha neszét veszik Petit Pierre érkezésének, és távozása után is van legalább négy napunk a hallottak felett álmélni. Bizonyára új hazában is tapasztalhatók nagy változások, bár az egyre gyakoribb háborúzás minket, köznépet aggodalommal tölt el. Az abbé szerint, valahogy mi nem is vagyunk olyan bátrak, harcosak, mint ahogy a svéd népről mondják. Neked mi erről a véleményed?

Kicsinyeid bizton szépen fejlődnek. Örömmel nézegetem az elefántcsont képecskéket és nagyokat sóhajtozom titokban: bárcsak a valóságban is magamhoz ölelhetném őket. Hinni szeretném, hogy sem magad, de általad ők sem fogják soha feledni, hogy normannak születél.

Ég áldja minden lépésedet Leányom. Az évek előrehaladta növelje eredményeidet és bölcsességedet. Szerető anyádtól az Úr 1662. évének júniusában.”

A báróné szemei bepárásodtak. Csendesen abbahagyta kislánya simogatását, és széles mozdulattal kis tarsolyába süllyesztette a levelet. Tekintetével - szokás szerint - végigpásztázta a hegyerinc erdővel borított részét. A nap éppen lebukóban volt mögötte, sugara aranyló-vörösen kíváncsiskodtak vissza a fák lombjai mögül. A távolból egy alak közeledett a legelők felől. Ismerős lehetett erre, mert letért a kanyargó útról és otthonosan vágott át toronyiránt az udvarház felé. Anne-Marie, bár olvasni készült Hildával, bevárta a jövevényt a verandán. Így este felé a ház népe el volt foglalva az állatok etetésével és a konyhával, úgyhogy az idegen háborítatlanul érte el a tornácot és vetette a gyeplőt lova nyakára, ahogy arról leszállt. Látszott, a paripa és lovasa mindketten igen porosak, fáradtak voltak.

- Hozta Isten - köszönt rá a báróné a férfit. - Kerüljön beljebb, látom hosszú utat hagyott maga után, míg Skälfhammarba nem ért.

- Úgy látom a ház úrnőjét köszönhetem - biccentette meg poros fejét a jövevény. - Apámat keresem, az uradalom ispánját, Storman a nevem.

- A Storman fiúk egyike, aki évtizedekkel korábban nyakába vette a világot? - nyitotta tágra a báróné sötét szemét. Atyja és Ingeborg sokat emlegette önt és fivérét, és persze Eriket is, férjürem bátyját. Teodor Oxstiern asszonya vagyok - nyújtott kezet a hozzálépőhöz, aki elsőnek az anyja szoknyájának bőségéből előkukucskáló Hildát cirógatta meg.

- Hódolatom, báróné - hajolt ezután a férfi a keskeny kéz fölé, miközben kutatóan az asszonyra nézett. - Ingeborg itt lakik a közelben? És atyám?

A csodálkozás a megszokottnál hangosabb beszélgetést eredményezett, mely előcsalogatta Suzankát a konyha mélyéből. Nem jött üres kézzel, jókora kupát töltött meg a vendég számára, aki kérés nélkül jót húzott a hideg nedűből.

³⁸ Versailles alapkövét 1661-ben teszik le Le Van tervei alapján. A parkban a kertészek évente 150 ezer virágot ültettek el, és a király rendelkezésére 10 ezer szolgál, szakács, lovas, kertész, lakáj stb. állt.

- Suzankám, képzeld, az úr az ispán úr idősebb fia.

- A fiatalabbik, Martin - egészítette ki a bemutatkozást kissé meghajolva az érkező.

- Bizonyára vágyik arra, hogy Ingeborgot viszontláthassa - tologatta a rossz hír közlését a ház úrnője. - A lovászyerek elkíséri önt a lelkészlakba, amott füstölnek hívogatóan a kémények, ott az út baloldalán, ahonnan az imént letért, uram.

- És édesapám?

- Az ispán úr, ahogy fogyott ereje, annál inkább várta fiai hazatértét. De elkésett, szegény barátom. Éppen, hogy a hó elolvadt és zöldellni kezdtek a fűzfák, atyja ura kiköltözött alájuk a sírkertbe. Igen nagyra becsültem őt, nélküle alig tudtam volna eligazodni a birtok vezetésének rejtelmeiben. Ó, mennyi mesélni valója lehet önnek is, kedves uram!

- És milyen fáradt lehet a hosszú út után - kottyant józanul a beszélgetésbe Suzanka, ahogy az elkomorodott férfit nézett. - Itt is van már a lovászyerek. Rik - intette magához a nyakigláb ifjancot - vezesd az urat Ingeborg asszonyságához, és kösd az istállóba a fáradt lovat.

- Ha kipihente magát kegyelmed, várjuk Ingeborggal együtt - intett búcsút az elköszönőnek a báróné, és máris Hilda könyve után nyúlt, jelezve ezzel, hogy most fárasztaná Suzankával megtárgyalni a jövevény váratlan érkezését. De az esemény ott lógott a levegőben, az abc-s könyv betűi között megbújva, és a ház népének tekintetében is, ahogy híre szaladt, hogy visszajött az ispán úr régóta távol lévő fia. Jörg sem késlekedett sokáig. Amint engedélyt kapott anyjától, tüstént lóhátra kapott, hogy meggyőződjék a történetek valódiságáról.

A következő napokban Anne-Marie türelmetlenül várta Martin Storman látogatását. Oly régen hiányolt olyan beszélgetéseket, amelyek nemcsak gabonáról, juhnyírásról, fakitermelésről szóltak. A descartes-i idők szellemi tornájára gondolt a Linde palota öreg falai között, és a falaise-i abbéra, aki nem átalott késhegyre menően vitatkozni hajdanán René bátyjukkal sem. Gyakran visszatértek ezek az emlékek, és valami hasonlóra várt volna már régebben Ingeborggal és a lelkész úrral folytatott eszmecsere idején. A lelkész alapjában véve igen derék ember volt, és szívén viselte községe gondját, az elhagyott öregeket, a kiszolgált, nyomorék katonákat, az adók által lehetetlenné tett parasztokat. Szorgalmasan készült a vasárnapi istentiszteletekre is, de egyéb szellemi elfoglaltság már nem fért bele habitusába. A világot járt, kellemesen csevegő látogató viszont ünnepnapot jelentett az egyhangúságban élő skäfthammari udvarházban.

A báróné általában himzésével szorgoskodva fogadta Martint, Suzanka pedig - aki el nem mulasztott volna egy percet sem a beszélgetésekből - varrogatva szótlankodott az ámbituson. Időnként lopva a férfi erősen barázdált arcára tekintett, melynek redőin a fák lombjai közt besettenkedő napsugarak érdekes táncot jártak.

- Nagy a változás, amit mindenfelé tapasztalok - mondta elismerően egyik alkalommal az ispán fia. - Igaz, olyan országból jöttem vissza, ahol a török közelsége, az állandó végvári csatározások és az adók miatt bizonytalanságban, máról holnapra élnek az emberek.

- Milyenek a házak, a falvak arrafelé? - kíváncsiskodott Suzanka helyett is Anne-Marie.

- A házak? - kérdezett vissza a vendég. - Évekbe tellett, míg beleszoktam a köhalmazba. Épületek, melyeken csak mutatóban találni kintről fagerendát. Terméskő falak, zúzottkő aljak, melyek egyhangú látványát csak a Garam folyó kanyarulatának ligetes partja enyhíti. Pedig lenne fa elég a közeli erdőkben az építkezéshez, mégis megbontják a hegyeket a kőért. Olyan az egész, mintha sebes lenne a hegyoldal.

- És az emberek?

- Mások, egészen mások, mint az itteni születésűek. Igaz, a bátyám felesége vidám, tűzről pattant menyecske. Szerencsés volt a választása. De nem ez a jellemző - válaszolta elgondolkozva a kérdező. - A sok évtizedes háborúzás, a végvári portyázások türelmetlenné, elnyűtté tették a lakosságot, bármelyik részén él is az a magyar földön. Egyként kell adóznia a bécsi császárnak, a török portának vagy az erdélyi fejedelemnek, és szerencséje van, ha megússza ennyivel.

- Ennyire megosztott a magyarok földje? - eresztette le ölére hímzését a báróné.

- Amennyire én tapasztaltam, igen. Sokat szenvedett nép él ebben a Kárpátok koszorúzza testes országban, sok nyelvű, eltérő szokású és hagyományú, de egymás mellett megférő nemzet. Átkuk az, hogy kelet felől nézve nyugati szellemiségűeknek tekintik őket, a nyugati hatalmasságok viszont már többszáz év óta előretolt keleti védőbástyaként kezelik e földet, különösen, amióta az oszmánok rátenyereltek a középső országrészre.

- Ahogy anyám írta, szó van arról, hogy öcsém követségi titkár lesz valahol Transsylvániában - mondta kissé a beszélő szavába vágva Anne-Marie. - Végre találtam valakit, aki meg tudja mondani, valóban a világ végére kerülne Jean? - fejezte be a mondatot a báróné, és örvendezve Suzankára nézett.

- Én amolyan tudatlan bányaművelő vagyok csak - válaszolta némi álszerűséggel Storman - amit tudok, azt az érckereskedőktől, vagy a bányáinkban, hutáinkban dolgozó öregektől tudom. Azóta, hogy a törökök a múlt század elején lemészárolták az ifjú király által vezetett magyar sereget, nemcsak, hogy legyőzték az országot, de szét is darabolták azt. Az uralkodó elesett a csatában³⁹, és erre fel - mint már lenni szokott - megindult a harc a hatalomért nemcsak a nagyurak, hanem a kinti hatalmasságok között is. A középső, jókora részt kikanyarította magának az „adta pogánya”, a Bécsben székelő királyé maradt a nyugati terület, a keleti részt pedig - mely viszonylagos függetlenséget élvez - erdélyi fejedelemséggé, vagy ahogy ön is nevezte, báróné, Transsylvániaként emlegetik.

- Miért, hogy ez a rész önálló maradhatott?

- Köszönhette ezt kedvező földrajzi fekvésének, mert a Kárpátok és a többi hegység hatalmas várfalként védelmezi. Ahogy tudom, a fő kereskedelmi útvonal is erre vezet, azonkívül igen gazdag ásványkincsekben is. Úgy hírlik, a fejedelem^{31/} szót ért a törökkel, és józan politikáját elismerik az európai udvarokban is. Jó iskola lesz az öccsének ez a hivatal, báróné.

- És nem kell féltünk őt, hogy baja esne ilyen löporfüstös világban?

- Való igaz, már több nemzedéknek kellett állandó harckészültségben lennie kelet, olykor nyugat felé is. Magam is tapasztaltam, magyarnak nem könnyű lenni, de annak megmaradni még nehezebb. A paraszt az állandó portyázások miatt kénytelen ugyanúgy védeni lakóhelyét, vagyonkáját, mint ahogy nemes ura is teszi. Ráadásul - ami innen furcsának tűnhet - úr és paraszt egyként kénytelen ezen túl keresztény hitét is védelmezni a pogány törökkel szemben. A kényszer viszi őket harcba, nem a dicsőségvágy, és ebben bizonyára különböznek is tőlünk. A mi hazánknak, akárcsak a magyarokénak is tele van sebhellyel minden völgye, dombja, de szerencsére - ahogy hallom - most mi kezdünk diktálni, és nem mi kényszerülünk engedelmessé válni - húzta ki magát önkéntelenül a beszélő.

- Járt Transsylvániában is, Storman uram? - kérdezte a báróné, akinek lábaihoz már előzőleg lekuporodott érdeklődő szemmel a kamaszodó Jörg.

³⁹ II. Lajos, aki életét is vesztette a Mohácsi csata során 1526-ban

- Eljutottam Gyulafehérvárig. Kereskedtem rézzel, arannyal, sóval, de visszafelé portyázó katonák ütöttek rajtunk, majd odaveszett az egész portéka. Azóta óvatosabbak lettünk a bátyámmal, és azt dolgozzuk fel, amit bányáinkból kitermelünk.

- Milyenek a lányok, asszonyok? - fojtotta bele a szót a beszélőbe Suzanka, aki alig győzte türtőztetni magát a hosszas és számára meglehetősen unalmas eszmefuttatás alatt. Annál jobban élvezte viszont Jörg az ott élők jellemzését. - Nyitott szemmel jár-keel kegyelmed, ugyebár a világban? - szegezte a kérdést sürgetőleg a férfinak. - El tudja nekünk azt is ugye mesélni, miben jár az asszony nép azon a távoli földön?

- Ebben is, abban is - hangzott kissé bizonytalanul a válasz. - Másban a pór nép és másként divatozik az uraság. Látszik a török befolyás, no, nem Besztercén, odáig kevéssé jutott el, de sokan viselnek törökös mentét, turbánszerű forgós sapkát, holott - ahogy sógorasszonyom mondani szokta - korábban a magyar úrasszonyok inkább a spanyol és az osztrák módihoz igazodtak. A szoknyák régebben annyira túl voltak terhelve díszítéssel, hogy magukban megálltak a földön, mint a faköponyeg. Bár önéki soha nem telt még erre, ő is hallott az apjától arról, hogy a mentekötők, boglárok, hajba font gyöngysorok egész kis vagyont képviselnek viselőjükön.

- Ne mondja - álmélkodott őszinte csudálkozással Suzanka, és úgy megszúrta a tüvel az ujját, hogy egy cseppnyi vér kiserkedt az éppen beszegésre váró tafota anyagra.

- A sógorasszonynak tavasszal és ősszel tüpénzt utal ki a bátyám. Nagy esemény ez minden évben, mert az asszonyok ilyenkor felkerekednek és igyekeznek az utolsó petáig elkölteni pénzüket a szepeességi vásáron. Legutóbb azzal az újdonsággal tért haza Simon bátyám Piroskája, hogy bővebbek lettek a szoknyák, de a kihívó fölhasítást mifelénk hosszú köténnyel takarják el a szemérmes asszonyfélék.

- Ezt kipróbálhatjuk mi is, ugye asszonyom? - fordult a báróné felé Suzanka, miközben teljes odaadással igyekezett a véres pöttyöt eltüntetni a csillogó anyagról.

- Megtehetjük Suzankám, de csak a skäfthammari madárcákat kápráztatnánk el ezzel a legújabb módival - válaszolta Anne-Marie, és végignézett a frajla egyszerű öltözködésén, vállára omló vászon gallérjára és jellegzetesen normann lapos fejkötőjére, mely csinosan ékesítette haját. - Úgy vélem, nem lenne könnyű öltözködési szokásainkat egyik napról a másikra megváltoztatni, s talán nem is éreznénk jól benne magunkat.

Kissé lehangoltnak érezte magát, ahogy később elgondolkozva üldögélt az esti csöndben. A csillagos ég sziporkázva borult a tájra, és távolról, az erdő felől bagolyhuhogás hallatszott a portáig. Valami megmagyarázhatatlan nyugtalanság munkálkodott benne már napok óta, valami eddig nem tapasztalt belső feszültség. Ez a vágy lenne, mely akaratlanul ehhez a váratlanul felbukkanó férfi felé sodorná, az egyetlen számba jöhető lényhez itt, skäfthammari magányában. Akinek szívesen hallgatta kissé érdes hangját, és forróság öntötte el, hacsak lépteit meghallotta. Szégyenkezett maga előtt is, kerülte a tükröt, mely előtt ez idáig szívesen elüldögélt. Képmása mögött ezúttal nem Teodor, hanem Martin jelenlétét érezte. *Ó, Teo, édes uram, hiányzol és várlak, de hiába. Hónapok, évek telnek el, és hideg az ágyam, mikor én forró ölelésre vágyom. Bűn ez? Rendjén van ez?* - kérdezte ismételten magától. Harminc életéve sürgetőleg követelődzött büszkeségének tiltakozása ellenére. Még nem jutott el odáig, hogy eljátszadozzon a gondolattal, mi történne ha..., amikor e kellemetes szórakozást váratlan neszek zavarták meg: bűgő hangoké, babusgató dorombolásé. A holdvilág ráesett Suzanka és Martin egymást átkaroló távolodó árnyékára.

Végre, vége - összegezte Anne-Marie magára vonatkoztatva a történeteket, és megkönnyebbülve bevonult szobájába. Elgondolkozva vonta össze a nehéz drapériát ablaka előtt. Első eset volt, hogy nem nézett ki a tájra. Napoknak kellett eltelnie, míg a vihar lassan csendesedett lelkében.

Suzanka csak magával volt elfoglalva, egészséges ösztönének diadalmaskodó jogaival. Míg várta az ismerős lépéseket, régi francia népdalt dúdolgatott. Nem figyelt fel asszonya sápadt arcára, mélyen beesett szemére sem. Anne-Marie nagyon is megértette az érzést, mely dalra fakasztotta őt, s a lázat, mely lényében vibrált...

Hamarosan híre futott azonban, hogy a még mindig szálfagyenes Petra asszony, Martin Storman hajdani kedvese lesz az, aki visszakíséri a férfit abba a távoli országba. Annyi év után mégis eljött a pillanat! Megérdemli kétszeri özvegység után - mondták a falubeliek.

- Nagy szerelem volt, az már szentigaz - bizonygatta a majorosné Suzankának diótisztítás közben. - Amíg az ispán úr Simon fia kajtatta a lányokat, Martint csak az aranyhajú Petra érdekelte. Pedig módosabb hajadonok is szívesen bekerültek volna az ispánék famíliájába.

- És hogy-hogy nem vitte oltár elé? - kérdezte a frajla, ki titokban engesztelhetetlenül becsapottnak érezte magát.

- Egyik napról a másikra csak köd előttük, köd utánuk, eltűnt ez a Martin gyerek az Erik úrfival. Évekig még a hírüket sem hallottuk. Sírt az ispánné, rítt a szegény lány, és csak várt, egyre várt. Pedig sokan legyeskedtek körülötte, mutatós teremtés volt, úgy bizony - folyt az asszonyságból kéretlenül a szó. - Aztán, hogy hiába várta vissza kedvesét, csak férjhez ment egy jóra való kocsihoz. Jámbor volt az istenadta, tán kereste is kedvét asszonyának, de nem sok viszonzásra talált nála. Nem sokkal később mellbeteg lett, és egy évre rá elvitte a hektika⁴⁰. Az újabb házasság sem hozott sok boldogságot ennek a Petrának, a király seregében esett el az ura. Maga erejéből nevelte fel az árvákat. Soha nem hallottuk, hogy a sok év alatt egyszer is kiejtette volna régi kedvese nevét.

A küszöbön lévő mennyegző igaznak bizonyult. Ingeborg széles mosollyal erősítette meg a hírt: Petra ugyancsak lassan határozta el magát, hogy itt hagyja gyerekeit, otthonát, és egy hajdani érzés visszhangjára elkísérje öcsémet oly messzire. Több héten át hagyta bizonytalanságban Martint, de végül is, megértem őt, nem volt könnyű döntenie ebben.

Ezt követően Suzankán volt a sor, hogy sápatagon járjon-keljen a házban, miközben a báróné tapintatosan igyekezett bánatát enyhíteni. Most ő dúdolgatta a rég feledésbe ment dalocskákat, melyben a kis Hilda készségesen segédkezett, és mindketten örültek, amikor a frajla végre ráhangolódott a dalolásra.

Petra és Martin egybekelése még távozásuk után is beszédtema volt a skäfthammari fehérnép között.

- Emlékszik, sógorasszony - hangzott el olykor, ha megálltak egy kis időre az állatitatonál - mekkora széles ernyőjű volt a kalapja nótárius uramnak, ahogy lehajolva sercegett a lúdtollat, amikor az okiratot szerkesztette a tiszteletesék hosszú fenyőfa-asztalánál?

- Mit gondol, szerencséje volt ennek a Petrának a házassági szerződéssel? - kérdezte a másik. - A rokonok áhítatos csöndben figyelték, mint foglalja írásba a tudós ember, hogy az asszony itt hagyja mindazt, amit 30 évig összekapart maguknak.

⁴⁰ A tüdőbaj népies neve

- Nem vihetett mindent magával. Aztán mégis csak a gyerekei kapták meg, csak korábban, mint ahogy dukált volna nekik - így az előző.

- Ne bántsa őt, kedves - . kapcsolódott a társalgásba egy fiatal menyecske is. - Nagy bátorság kellett ehhez, s ki tudja, megszokik-e ott, az idegen földön?

Martin Storman augusztus utolján jött a bárónéhoz búcsúzni. Suzanka most is, mint az elmúlt hetekben, széles ívben kerülte őt, így nem a férfin múltott, hogy nem tisztázhatta a helyzetet.

- Még a tél beállta előtt el kell jutnunk Besztercére - mondta magyarázólag a látogató. - Nem várakoztathatom tovább a bátyámat sem, vár a munkám, az otthonom, az egész ottani életem.

- Kívánom, hogy szerencsés megérkezésük legyen - válaszolta Anne-Marie.

- Annyi év után, úgy érzem, tartoztam ennyivel Petrának - folytatta Martin becsületesen, kis szünetet tartva. - Nem volt könnyű egyikünknek sem a döntés, és nem lesz egyszerű ilyen vénen az összecsiszolódás sem. Piroška sógorasszony pazar egy teremtés, tőle várom, hogy segítsen majd mindkettőnknek ebben.

- Aki mer, az nyer - nyújtotta búcsúzólul kezét az asszony.

- Remélhetem báróné, hogy tisztelt öccse-ura nem kerüli el Besztercét Gyulafehérvárra menet?

- Feltétlenül tolmácsolom neki kegyelmed meghívását ha itt lesz az ideje - válaszolta Anne-Marie, és hosszasan nézte, amint a férfi alakja beleveszik az esti szürkületbe.

IX. Történelmi kaleidoszkóp

Az 1670-es évek

Befejezés előtt állt az Oxstiern palota. 1666-ot mutatott akkoriban a naptár. Az idős Tessin valóban remekelt a tervezéssel. Anne-Marie türelmetlenkedve sürgette a köcsiszolókat, a festőket, amikor többnyire Jörg társaságában sűrűn elnézett a skeppsbroni építkezésre. Anya és fia szerette ezeket a kikocsizásokat. Szinte mindig szerét ejtették, hogy a mozgalmas kikötői utcát útba ejtsék, melynek majd minden házában működött italmérés. (Halászhajók, hajósok és kereskedők pihentek itt ki egy jókora kupa mellett napi fáradalmaikat, és beszéltek meg a hajók közvetítette híreket). Aztán tovább hajtottak a köves tengerpart mellett, és leszállva a hintóból, Jörg bámulatos türelemmel figyelte a halászhajókat, amint partra vontatják bárkáikat és gondosan rendbe teszik hálóikat a következő napra.

A báróné azt mondta egy alkalommal a fiának:

- Figyeld csak, fiam. Van ezekben a halászhajókban valami durvaság. A tenger miatt kicsit „sósak”, a bárkák gondozása folytán kátrányosak. Akkor is kiabálnak, ha a szárazföldön járnak. Megszokták, hogy a tenger hangját, ha kell, ha nem, állandóan túlharsogják. Furcsa világ az övék, nem gondolod?

- A tenger önmagában nem furcsa, csak a szárazföld vonatkozásában - vélekedett Jörg kissé koravénon, és gyors mozdulattal a kérdező felé fordult. - Apa mondta ezt legutóbb, amikor elkísérhettem a szigetre, Kastellhalmenre. Egyszer ön is megnézhetné, hogyan emelkednek az új bástyák a várnak tengerre néző homlokfalán. Képzelje, anyám, láttam a tengerészeti főhadiszállást is, igaz, hogy csak messziről. A Strömmen-öböl mentén kószálva hallottam, amint az egyik matróz odaszólt a másiknak: „Úgy néz ki, a flotta mozgolódik. Végre megint tengerre szállunk”. De az a másik nem is válaszolt erre, mert ugyancsak el volt a butykosával foglalkozva.

- Ezen a tavaszon nemcsak a tenger furcsa egy kissé, hanem a Mälaren-tó is - tért vissza az előző témához a báróné. - Azt mondják, a tó készül valamire. A rengeteg esőt csak nehezen tudja befogadni, és a Norrström, mintha nem győzné a munkát, már ki is lépett itt-ott a medréből.

- A Norrström? - kérdezte vissza Jörg, miközben újból teljes figyelmével a halászhajók mozgását figyelte lejjebb a révnél.

- Bizony, az. Tudod, a sokarcú tónak ez az egyetlen lefolyása. Ha kevés a csapadék, a Mälaren csupa szelíd öböl, partfok, apró szigetekcskével tűzdelve. Annál nagyobb azonban a felfordulás nagy esőzések idején, mint idén is, amikor egyszerre csak más arcot öltött és megmutatta, hogy vége jámborságának. Az ispán üzente, kénytelen volt a parasztok számára bárkákat küldetni, merthogy azok kérelmezték, mivel kevés a csónakjuk.

- Miért, menekülniük kell?

- Szerencsére azt nem, de a halom-szigetekről a partra kell hordaniuk a szénát. Nagy a tolongás a kompoknál is. Ahogy a halászhajók mondják, már ők is felszedték kényszerűségből a hálóikat.

- Igaz, hogy az állatok megérik a veszélyt?

- Talán még hamarabb, mint az emberek - válaszolta fia karjára támaszkodva Anna-Marie. Ők is nyugtalanok. Emlékszel a cserjésben fészkelő vadkacsákra? Most aztán bizton féltik a tojásaikat, a tó körül lakó cickányok pedig reszkethetnek kicsinyeik miatt.

- És meddig szokott az ilyen árvíz eltartani?

- Még a legöregebbek sem éltek át, mint az mostanában tapasztalható, hogy buzgárok törjenek fel jóval messzebb a parttól. De az ispán szerint a víz nem fogja a birtokot elérni, a parasztoknak pedig remélhetőleg sikerül az összes kazlat száraz területre menteni. De ne gondoljunk most csak a bajra! Atyád itt van közöttünk, a kis Borg szépen fejlődik, kell még más a boldogsághoz, fiam?

A báróné valóban boldognak érezte magát. Hosszú évek után végre a hadmérnök is többnyire a családi otthonból járt ki Kastellhalmba, az erőd építését irányítani. A „legényodút” is hamarosan felcserélik az új házszállal. Egyre szebb a Skeppsbron, ahol már nem csak az Oxstiern palota kellett magát a tavaszi napfényben. Anne-Mariet meglepte a nagy változás Stockholmszerte, amikor több évi skärfhammari tartózkodás után a fővárosba visszatért. Házukról jó rálátás nyílt a Lovagok Házára⁴¹, mely, igaz, több mint 30 évig épült, a város legszebb épülete lett. Jörg nagy eseményként könyvelte el, hogy láthatta a lovagtermet is, ahol a királyok a nemesi címeket adományozták. Sőt, egy óvatlan pillanatban behuppant az elefántcsont berakásos karosszékbe is, mely egykor Lübeck város ajándékeként érkezett Krisztina királynőnek.

Teodor szerint örömdetesen formálódott a város és az utcák szerkezete is. Fáradhatatlan volt a magyarázásban, ha a család nagy ritkán együtt ismerkedett az új környékkel. Ahogy mondta, a városrendezés látható bizonyítéka volt a Södermalm két új utcája is, mely kelet-nyugati és észak-déli vonalvezetésével máris meghatározó arculatot adott az addig sártengerként emlegetett városrésznek. A hadmérnök igen komolyan vette új térképkészítési megbízatását. Mielőtt a városi tanács asztalára letette volna munkája eredményét, a „feltérképezett” fővárost, sok irányban puhatolódzott a jövőnk elképzeléseket illetően. Kedvvel figyelte, ahogy fia készségeskedett a térképészeti pontok összeolvasásánál. Jörg fejlődése apját, anyját is meglelégedéssel töltötte el. Nemcsak szorgalma volt szembetűnő, hanem azon képessége is, ahogyan minden iránt érdeklődött. A báróné súlyt helyezett arra, hogy fia, de Hilda lánya is jól ismerje a svéd királyok hódításait, amellyel Svédországot Európa szemében naggyá tették. Gondja volt arra, hogy az uralkodók jelleméről, sikereiről és balszerencséről is képet alkothassanak gyermekei. Ugyanakkor egy percre sem felejtette anyja szavait, hogy ő franciának született. Lelkesen mesélt szülőföldjéről, és minden hírt gondosan közvetített, mely az egyre inkább Napkirályként emlegetett XIV. Lajos udvaráról eljutott Stockholmba.

„Hazánk az 1300-as évek közepéig mindig szabad ország volt” - olvasta egyik alkalommal fennhangon Jörg a meglehetősen elnyűtt lapokat, melyek rojtos szélére még az idősebb Oxstiernnek vésték rá megjegyzéseiket, néhol rajzokkal tarkítva azokat.

- Minek nevezték az ország első tisztviselőjét? - fordult váratlanul húga felé bátyja.

- Királynak - válaszolta duzzogva a kislány, és egy tépett szárnyú pillangót próbált szárnyra bocsájtani.

⁴¹ A Lovagok Háza 1641-1674 között épült 4 építész elképzelése szerint. A klasszicista elemekkel ötvözött barokk stílus csodálatos harmóniát eredményezett. A falakat 2322 nemesi címerpajzs díszíti. (Utoljára svéd urakat nemesekké 1902-ben avatott e helyiségben a király).

- Okos vagy - hagyta helyben a fiú, és újból könyvébe mélyedt: „A király mit sem tehetett a szenátus nélkül, a szenátus pedig a sűrűn összehívott rendi országgyűléstől függött”. Mivel a szöveg értelmezése némi gondot okozott Jörgnek, összeráncolt homlokkal próbált a dolog mélyére hatolni. Hildegard azonban nem sok hajlandóságot mutatott az államapparátus működésének megismerése iránt. Őt hidegen hagyták, hogy nemesi őseivel együtt püspökök és a városok küldöttei képviselték a nemzetet. Sőt, közömbös volt az iránt is, amikor anyja arról mesélt, hogy idővel még a parasztokat is befogadták az országgyűlésbe, amire alig volt példa más európai országban. Érdeklődőbbnek mutatkozott azonban, ha cselről, netán alattomos-ságról volt szó a királyi udvarban. A kislány hajlamos volt a dolgok beskatulyázására, ő csak jó vagy rossz királyról, királyasszonyról volt hajlandó tudomást venni. Margitot, Dánia és Norvégia uralkodóját az utóbbihoz sorolta, és szabad teret engedett a dánok iránti ellenszenve kinyilvánításának. „Ez az angyalarcú szörnyeteg” - tért vissza szívesen e történelmi részhez és olvastatta el azt bátyjával akár ötödször is „vagy kétszáz évvel ezelőtt erőszakkal és csellel meghódította Svédországot is, és egy királysággá egyesítette a három nagy kiterjedésű országot. De az ősök ellenálltak. Még a királynő életében, de főleg halála után háborúzni kezdtek a dánok ellenében, és hol sikerült, hol nem, szabadulni a dán igtól...”

- Ha már egyszer szépségével behízelegte magát a svéd kormányzónál - összegezte komoly képpel Hilda - miért volt később olyan ügyetlen és buta, hogy ne tudjon uralkodni az újonnan megszerzett országban?

- Miért volt olyan kegyetlen, mint amilyen volt - igazította húgocskáját helyre a bátyja. - Ha igazságos a mi őseinkhez és nem pusztítja ki falvainkat, nem herdálja el vagyunkat, a rendek is támogatták volna. Igazam van, eminenciás uram? - fordult tanítómesterükhöz kérdő szemekkel a nyurgára nőtt kis könyvmoly.

- A kegyetlenkedés mindig rossz vért szül, fiam - válaszolta könyvéből feltekintve a kérdező, egy inas, horgasorrú, meghatározatlan korú taláros férfi, akit az Oxenstiernák szinte családi bútordarabként kezeltek. A volt kancellárt, majd annak fiait oktatgatta, nevelgette vagy 20 esztendőn keresztül, s most öreg korára Teodor gyerekeihez került. Simon mester korábbi nevelési kudarcait Jörg személyén keresztül remélte helyrehozni, mert észlelte, hogy mostani neveltje különösebb ráhatás nélkül is jobban vonzódik az emberi értékek iránt, mint korábbi neveltjei. - Egy meghódított föld olyan, mint egy darázsészek, amice. Kívülről sokáig csak lefojtott zümmögés hallatszik, a leigázottak, megszegyenítettek készülődése, akik csak vezérre várnak, hogy szónokot avatva, vagy ha másként nem megy, fegyvert ragadva, igazságot szolgáltatassanak népük nevében.

- Mint azt Vasa Gusztáv tette, aki Keresztélyt üzte ki svéd földről. Igaz? - lelkesedett Jörg.

- A férfiak mindig háborúznak, jajgatás és vér követi útjukat, amerre járnak - kapcsolódott újból a beszélgetésbe Hildegard. - Ha én nagy leszek, hízlegéssel, ha kell, képmutatással fogom elérni azt, ami szép szóval vagy pénzzel nem sikerül majd...

- De kislányom - fedte elképedve őt anyja, aki kulcsosomóját zörgetve, sietős léptekkel készült áthaladni a tanulószobán, és meghallotta az utolsó szavakat.

- Tudom, tudom - emelte fel védekezően kezét Hilda - türelem, tisztesség, becsület a képmutatás helyett. Csupa olyan tulajdonság, ami csak incselkedik velem, hogy odábszökkenjék, ha éppen szükségem lenne rá - kacagta a kislány szelesen átölelve anyját, míg fél szemmel Simon mesterre sandított, aki megrovóan csóválta fejét.

- Margit királyasszonyról volt szó, anyám - próbálta Jörg tisztázni a helyzetet...

- ... aki elvette földjeinket, rátelepedett országunkra és erővel megkoronáztatta magát - hadarta Hilda, bátyja szavába vágva. - És ami nem sikerült neki fegyverrel, elérte női praktikával. Tisztesség, becsület? Szunyókáltak e nemes dolgok akkoriban?

A báróné elgondolkozva nézett ugrándozó kislányára. Gondjai voltak viselkedésével. Soha nem tudta értelme nyiladozása óta nála kiszámítani, belátja-e, hogy a tiltás kényszerűség, olykor elkerülhetetlen, mint a büntetés is. Hildával Suzanka értett legjobban szót. Hajdanában minden teketória nélkül megpaskolta a csipkés szoknyakölteménybe bujtatott toporzékoló kisasszonyt, ha ennek szükségét látta. Később is a frajla bírta legjobban túlharsogni Hildegard dühkitöréseit. Mivel Suzanka soha nem tanult meg jól svédül, lány mássalhangzói szelíden olvadtak bele normann tájszólásába, és a kislány ilyenkor meghökkenve tűnődött a hallottak értelmén. A beállott csöndben dacosan méregették egymást. Mire a gyermek mérge elszállt, a dajka, mintha mi sem történt volna, egyszerre értelmesebben kezdett hozzá beszélni, és Hilda hajlandóságot kezdett mutatni okításának meghallgatására. Még a ház ura is elismerte e nevelési fortély hatásosságát.

A báróné szabadkozott, hogy megzavarta a tanórát, de látta, hogy Hildegardot nehezen tudná visszazökkenteni a svéd történelem hajdani eseményeibe, így inkább a bábút vette elő. Jörg azonban alig zavartatta magát, és a mester is éppen hogy meghajolt asszonya felé, máris folytatta eszmefuttatását:

- Királyok tette, népek sorsa nem mindig mérhető azonos mércével...

- ...de a királyoknak ugye kötelességük, hogy népüknek jólétet biztosítsanak? - kérdezte Jörg olyan suttogó hangon, mely mintegy arra készítette mesterét, hogy a választ senki másnak, csakis neki szánja.

- Az lenne a kíváncsi, amice - felelte a magiszter, és nem is vette zokon, hogy védence belevágott a szavába. - Az elmúlt századok alatt valóban sok európai uralkodó munkálkodott alattvalóinak jólétén, de számosan voltak, akik ellehetetlenítették országukat.

- Jó királynak születni? - várta Jörg újra a választ, és érdeklődésében benne volt a hála, amiért tanítója felnőtként beszélget vele.

- Beleszületni a bíborba, inkább jár kötelességgel, semmint élvezettel. No, meg hatalmas felelősséggel. Voltak szerencsés csillagzat alatt születettek, akiket népeik és kortársaik is már nagyra értékelték, és voltak olyanok, akiknek jelentőségét, erényeit csak az utókor ismerte el. Tették rá már tehetségesekre és kevésbé rátermettekre, sőt egész szimpla fők fejére is az uralkodás jelképét, a koronát.

- Hisz ön abban, uram - kapcsolódott a báróné a beszélgetésbe, akit lenyűgözött a mester élénk taglejtéssel kísért gondolatmenete -, hogy vannak uralkodók, akiknek balsorsa előre meg van a csillagokban írva?

- Megélt éveim alatt tapasztalhattam, báróné, hogy nem kell ehhez királynak születni, bőven akad szerencsétlen sorsú köznapi ember is - felelte Simon mester, lassan megrágva minden szót. - Voltak és vannak koronás fők természetesen, akik hosszas háborúzás eredményeképpen biztosítottak vezető szerepet birodalmuknak, kenyeret és cirkuszt népüknek, mint ahogy azt már a rómaiaknál is tanultuk, ugye Jörg? - fordult megfontolt mozdulattal a fiú felé. - És sokan voltak, és sajnos vannak, akik békében sem tudtak békét teremteni alattvalóiknak, vagy éppenséggel fegyverrel tartják fenn hatalmukat ellenökben. Svédország nagyhatalommá válása beletellett vagy 10-12 évtizedbe. Adja az Úr, hogy hanyatlásáról ne kelljen majd egy Oxstiern utódnak se tanulnia - simított végig gyér haján a beszélő, majd témát váltva, így szólt: - Azért nem árt óvakodni a királyi udvaroktól, fiam, különösen annak, aki tisztességes nyugalomban akar élni. S, mint aki biztos igazában, rendíthetetlen nyugalommal folytatta ismét Jörggel az olvasást.

A bárónénak és a ház népének is sok munkát de legalább annyi örömet adott az új otthon berendezése. Anne-Marie kénytelen volt hamar felismerni, hogy az építőmesterek nagyobb gondot fordítottak az épület külső fényére, mint belső kényelmére. Ezt anyjával történő, meglehetősen sűrű levélváltás eredményeképpen próbálta ellensúlyozni a kapott tanácsok és az éppen akkoriban divatozó újdonságok felhasználásával. Mivel az ajtók szinte kivétel nélkül rosszul záródtak, és szélvihar idején süvítve bocsátották be a légáramlatot, az ajtókra dús-redőjű ajtófüggönyöket varratott Suzankával, melyek szépek voltak és neszfogó gyanánt is szolgáltak.

A hadmérnök még stralsundi tartózkodása alatt rendelte meg végszámba Pomerániából az asszony nép által előzőleg gondosan kiszámított anyagokat. A gobelinszerű faliszőnyegét, melynek állat- és csendélet motívumos mintái általános csodálkozást váltottak ki a ház népében. Mesebeli sárkányok, őzek és hattyúk díszeltek a falakról, meleggé és csinosná varázsolva a kevésbé lecsiszolt fal-lemezeket. Tessin mester hajlott a báróné abbéli kérésére is, hogy az ólomkeretű ablakok számát megnövelje a terem nagyságú helyiségekben. Anne-Marie éppen eleget szenvedett a régi legénytanyán az egyenetlenül elhelyezkedő ablakok miatt, melyek nappal is csak gyéren engedték be a fényt, míg este a szobák valósággal komor látványt nyújtottak. A karos gyertyatartók légmozgás miatt pislákoló lángja olykor alig világította be a szoba egyes részeit. Az új Oxstiern palotában már a kandallók izzó fahasábjai is barátságosabbá igyekeztek tenni a termeket, különösen a nagy hálók helyiséget, mely télen - mondhatni - az egyetlen kifűtött része volt az akkori otthonoknak.

Anne-Marie gyerekkorára emlékezve nevezte ki az ágyasházat a család tartózkodásának legfőbb színhelyévé. A ház úrnője az ágya szélén ülve játszott, tanult gyermekeivel, sőt néhány meghitt hölgyvendégét is itt fogadta. A mennyezetes ágyat külföldi mintára a falba építtette Teodor, szőnyegburkolattal elrejtve azt a nemkívánatos szemek elől. Anne-Marie asszonyi életének legnagyobb része ezután e terem meghitt csöndességében vagy gyermeki zajában telt el, mely Teodor hazatérével a családi együttléteknek bensőséges hangulatot ajándékozott. A báróné új, vaspántos faládákat csináltatott a ruhanemű számára, melyeket hímzett szőnyeggel takart le, így ülőalkalmatossággént is szolgálhattak. Suzanka feladata volt, hogy bizonyos időközönként megszellőztesse a ládák tartalmát, mert bizony Skäfthammarban előfordult, hogy a drága csipkék megpenészedtek, a bársony kelme pedig bedohosodott. Sőt, az új divatáramlatnak hódolt Anne-Marie, amikor Suzanka legnagyobb csodálkozására márványpadmalyos mosdószobát is berendezett az ágyasház szomszédságában

X. A Napkirály udvaráról

1680-as évek

Ahogy zajtalanul peregtek az évek az élet homokóráján, úgy volt hangos, majd időnként csöndes az Oxstiern palota a fővárosban vagy a kényelmes udvarház Skälfthammarban. Alighogy kirepültek a gyerekek, nyomukban már ott növekedtek a Charmyde és az újabb Oxstiern csemeték. Szinte észre sem vették, hogy az évszázad utolsó harmadába is jócskán beleharapott az idő.

- Ha nem vigyázunk, hamarosan megöregszünk - karolta át kedveskedve a hadmérnök még mindig fiatalos asszonyát, miközben gondosan titkolni igyekezett, mily nagyon kell kapkodnia a levegő után. Bár Borg⁴², hogy atyja nyomdokaiba lépjen, egy kiadós angliai tanulmányút után kitartóan igyekezett elsajátítani a hadiépítkezés ezernyi fortélyát, annyira még nem haladt az ismeretekben, hogy mentesíthette volna őt az építkezéseken. A hadmérnök egyre nehezebben hagyta el hónapokra otthonát, amikor kis megszakítások után vissza kellett térnie Karlskronába⁴³, a tengerparti erőd munkálataihoz. Úgy érezte, ez a nagyszabású építkezés jelenti munkásságának fénypontját. A király, a XI. a Károlyok⁴⁴ között, nemcsak a fontos hadikikötőnek tekintett partvonal kiépítését sürgette, hanem a nemrég alapított város csinosítását is, így mindenfelé serény munka folyt. A felség maga is kegyeskedett megtekinteni az építkezést és kitüntette a hadmérnököt, amikor az ő személyes kíséretében szemlélte meg az ostromművet és igen egyetértett azzal a kijelölt partszakasszal is, ahol az Oxstiern által tervezett futóárkok, elkészültük után, a párhuzamos kiképzésű ostromárkokba bele fognak majd torkolni. Kegyét megtoldotta azzal is, hogy a felség meghallgatta a hadmérnök további nagyszabású elképzeléseit is, és kellően értékelte, hogy annak két keze nem is lett volna elegendő annak megszámlálására, hány erődöt, várat épített vagy erősített meg munkássága alatt három uralkodónak is nagyhatalmi terveit szolgálva. Eddig is ajándéknak tekintette hosszú, aránylag egészséges életét, de most, hogy az utóbbi időben ismeretlen eredetű bajok hatalmasodtak el rajta, kétszeresen értékelte megszokott munkabírását. Aggodalommal töltötte el, hogy Jölberg, az udvari felcser sem talált magyarázatot fájdalmaira - és ami a nagyobb baj - hathatós gyógymódot rá.

Türelmetlenül várta a tél múltát és kínzó légszomjának csökkenését. Készült szolgálati helyére visszatérni. Ahányszor csak vízi úton közelítette meg a keleti tengerparti részeket a folyók zezugos egymásba torkoló vagy éppen egymást keresztező labirintusában, a sovány parcellák övezte hatalmas legelők láttán többnyire eszébe jutott az idős Storman ispán egykori mondása: „a föld több követ ad, mint kenyeret”. *Mily igaza volt az öregnek* - sóhajtott, és asszonya felé nézett.

⁴² Borg Oxstiern, hajógyáros (1660-1710)

⁴³ Karlskronát 1680-ban XI. Károly alapította. Fontos hadikikötő maradt a XVIII. szd. végéig. Ma is a haditengerészet egyik bázisa.

⁴⁴ XI. Károly Gusztáv, uralk.: 1660-1673. Kiskorúsága idején az arisztokrácia és a rendek kormányoztak. Az uralkodását ténylegesen 1672-ben vette át.

- A nehéz időknek vége szakadhatna már, ugye, Kedvesem - találta ki gondolatát Anne-Marie, akit aggasztott ura elgondolkozó, messze révedő tekintete és cserzett bőre ellenére hamuszín arca. Hogy felvidítsa őt, Hilda lányuk báli estélyéről akart beszámolni neki. A Charmyde rezidencia híres volt a vigasságokról, olykor még az udvari bálók fényét is elhomályosította az anyakirálynő bosszúságára, mert a szolid királyasszonyt nem igen érdekelték a palotabálok, olyannyira nem, hogy hiányáról olykor már el is felejtkeztek a hoppmesterek.

Teodor titkolt atyai elfogultsággal viseltetett lánya társasági élete iránt, Anne-Marie viszont olykor tehetetlenül szemlélte ezt a könnyelmű, a kötelességtudást igen nélkülöző életvitelt, mely annyira különbözött az ő általa képviselttől. Hildegard zabolátlan természete már kicsi gyermekként is sok gondot adott neki és Suzának. Hiába próbálták nyesegetni később is a rossz szokásokat, megtévesztette őket a lányka ügyeskedése, merthogy azért az évek múlásával a kisasszony csak rájött, hogy mosollyal gyorsabban célhoz érhet, mint toporzékolással. Amíg menyee, Amália görcsösen igyekezett az Oxstiern házhoz alkalmazkodni gondolkodásban, szokásban, a személyzettel való kapcsolatban, sőt még a gyereknevelési elgondolásban is, addig saját lánya nem tűrt beleszólást életvitelébe, és semmiféle tanácsot nem fogadott el. Nem törte magát az udvar kegyeiért, megelégedett azzal, hogy saját otthonában legyen az előkelő társaság körülrajongott üdvöskéje. A nagydarab, igazi svéd külsővel megáldott szépasszony ugyan csapodár volt, de nem volt hűtlen fajta. Charmyde grófot⁴⁵ még sok évi házasság után is elkápráztatta kacagásával, hódító praktikáival, így elnézte - néha zsörtölődve ugyan - ha hitvese olykor többet költ, mint amit a birtok jövedelme elbír. Gyors egymásutánban három unokával ajándékozták meg Teodorékat, azonban a két fiú, Kristian és Friedrik⁴⁶ után a kis Svea⁴⁷ lett nagymama szemefénye.

Anne-Marie elért eredményeinek és kudarcainak, olykor vargabetűkkel megtűzdelt mércéje az unokák sikeres növekedése volt. És mindegyik a koronát a normannba oltott, törékeny, sötéthajú- és bőru, ferdemetszésű, zöld szemű Svea tette fel. Művészi érdeklődése és a zenei táltuma miatti irigykedést, olykor bizony a rosszallást is, csak hízelt, kedves lényével tudta ellensúlyozni testvéreinél és az idősebb nemzedéknél. A kislány örökölte anyja makacsságát, de helyes arányérzéke kiskorától kezdve segítette őt az elérhető és elérhetetlen mérlegelésében. Amíg anyja, Hilda asszony női praktikákkal vette le lábáról Charmyde tanácsot, addig a kis Svea kitartó hízeltetéssel és célratoró csacsogásával. Anne-Marie korán észrevette, hogy a lányka akarata érvényesül bátyjánál, unokafivereinél, sőt az alig 5 évvel idősebb ifjabb Teodornál⁴⁸ is, aki valódi lovagként azonnal védelmébe vette őt szükség esetén kicsikkel, nagyokkal szemben.

- Képzeld, Teodor - simult hajdani megszokott mozdulattal Anne-Marie az urához - már befejeződött a festés és aranyozás a fogadóhelyiségekben. Gyönyörű az arannyal díszített hófehér bálterem is. Jól fog illeni az Oxstiern diadém a szála hangulatához és Hilda aranyló hajához.

⁴⁵ *Peter Charmyde, (Sarmid) francia származású gróf (1644-1714), királyi tanácsos, szenátor, a koronázótanács tagja. (A grófi rang Svédországban magas méltóság volt, nem üres cím, mint például Franciaországban.) Hildegard Oxstiern (1653-1703) férje*

⁴⁶ *Kristian (1672-1710) és Friedrik (1680-1702) Charmyde*

⁴⁷ *Svea Charmyde grófnő (1683-1715), Jean Victor Besenval francia követ hitvese*

⁴⁸ *Ifjabb Teodor Oxstiern (1679-1707, +Narva)*

- Örömmel hallom - dörögött a hadmérnök, de nem kérdezte meg, mibe kerül mindez a mai nehéz körülmények között. Anne-Marie-val megélték együtt harminc évet, de az Oxstiern palota elkészültét ünneplő meghitt fogadást leszámítva, nem emlékezett táncos összejövetelre házukban. Ha asszonya nem nézne időnként Charmyde gróf ispánjának körmére, bizony rossz vége lenne Hilda tékozlásának, nézett elismerően hitvesére, aki azonnal dorombolni kezdett a vén hadimedvének. - Ha jól emlékszem, legutóbb panaszkodtak a dámák, hogy igen füstöltek a faggyúgyertyák, az ékkövek tüze nem érvényesült kellőképpen.

- Hogy ön mi mindenre emlékszik, Kedvesem - mosolyodott el az asszony és élénken magyarázni kezdte, hogy a mennyezeti kristálycsillárok gyertyatartóiba, no meg az oldalfalak ezüst kandelábereibe frissen öntött méhviasz gyertyákat tetetett Hildegard. Egyedül a csiszolt tükrök megvételét nem engedte a gróf - folytatta sajnálkozva, amit a hadmérnök megkönnyebbülten fogadott.

- Lesz valami újítás ezúttal is a Charmyde bálon? - nézett fel ültéből Teodor és elkékült ajakkal szaporán levegő után kapkodott.

- Legutóbbi alkalommal búzlott a bálterem a szobatoalettektől, pedig az ablakok mind tárva voltak. Okulva az eseten, Hilda a két kis öltözőszobát drapériák segítségével diszkrét sarkakká alakította át. Majd az inasok és a frajlák eligazítják a vendégeket, akik a spanyolfal mögötti helyiség meglátogatására kényszerülnek.

- Az ön Jean öccse ajánlhatná e megoldást a Napkirály udvarába is - nyugtázta Teodor és nehézkesen felemelkedett székéből. - Míg el nem felejem - dugta vissza váratlanul fejét az ajtóból - ugye nem ott lesz a toalettek bejárata, ahová a zenészek számára a dobogót állítják fel? - kérdezte választ sem várva, majd saját tréfáján derülve elhagyta az ágyasházat.

Az Oxstiern család terebélyesedésével inkább nőttek, mint csökkentek volna a báróné gondjai. Szó sem lehetett a már annyira áhított nyugalomról. Anne-Marie nyughatatlan normann vére ellenére egyre inkább szerette maga körül az állandóságot. Mindent a maga megszokott helyén - mondogatta lányának, ha Hilda asszony váratlan indíttatástól nagy átalakításba akart kezdeni lánykori otthonában.

- Minél öregebb vagyok, kislányom, annál inkább bizonyos vagyok abban, hogy a bútoroknak külön életük van, nemcsak a gazdájuknak - nézett elrévedő tekintettel a báróné, és kissé bosszankodott, hogy leánya kuncogva fogadja eszmefuttatását. - Más-más otthonban másként viselkednek azok, és azáltal, hogy velünk és általunk öregszenek meg, ez különös varázssal ruházza fel őket.

- Elfogadom amit asszonyanyám mond, ha valamelyik tükörré, vagy kristály gyertyatartóra érti - kényeskedett Hilda. De az Oxstiern ősanyáktól ránk maradtakból igazából csak jó tűzifa lenne a kandallókba - fejezte be kissé éles nyelvvél, és nem is gondolt arra, hogy fájdalmat okozott szavaival a családi relikviákhoz annyira ragaszkodó anyjának.

- Éppen azzal, hogy több nemzedéket azonos környezetben kiszolgálunk, nő meg az értékük, Kedvesem - válaszolta Anne-Marie és igyekezett, hogy hangján ne érződjék a megbántottság. - Aki látta fénykorukat, csillogásuk megkopását és főleg, aki odafigyel rájuk, annak mesélnék is múltjukról. - Tekintete végigsiklott legmeghittebb helyisége, az ágyasház megszokott - az Oxstiern palota elkészülte óta ugyanazon a helyen szolgáló - bútorain, majd a tükrön, a gyönyörű velencei remekművön állapodott meg. Teodor ajándékán, melyből ifjú házaskorukban a szerelem és boldogság ezer formában köszönt vissza rájuk.

A nyolcvanas évek közepe meglehetősen mozgalmasan alakult a családban. Többek között befejezés előtt állt az Oxstiern-Oxenstierna hatalmas birtoktest régóta áhított kettéválasztása, melynek gyakorlati része magától értetődően Anne-Mariera várt, akinek hosszú ideje szorgalmazott terve két szálon is visszanyúlt a korábbi évekre. Harmadik fiának megszületése után ugyanis elérkezettnek és jogosnak érezte, hogy a hadmérnök kérelmezze a királynál az osztatlan családi birtok szétválasztását. A földek nagy részét még Teodor és a kancellár közös ükapja kapta Vasa Gusztávtól a dánok elleni függetlenségi harcban való jeleskedéséért vagy másfélszáz évvel azelőtt. Anne-Marie habitusából következett, hogy a családba kerülése után hamarosan szorgalmazta a fiatalabb generáció egymással való megbékélését, az Oxstiern-Oxenstierna per mégis azt eredményezte, hogy a kancellár elhunytával az atyafiság még többet követelt a „közös” hozadékból. Teodor, ha nehezen is, de elfogadta hitvese érvelését és főleg elismerte, hogy az ő kitartó munkája virágoztatta fel az Axel ág által, no meg az ő fiatalkori távolléte miatt kevéssé megbecsült hagyatékot. Egy alkalommal, mintegy felesége erőfeszítéseit dicsérendő, így emlékezett vissza az Axel Oxenstiernával történt összezőrdülésre egy mindinkább megkívánt pihenés közben:

- Krisztina királynő még annak idején Rügen szigetén ajánlott fel számomra egy tekintélyes földdarabot a sikeres pomerániai erődmunkálatokért. Én a királyi kegyet akkor nem fogadtam el, mert nem tartottam magam erre elég érdemesnek. Magamra is zúdítottam kancellár bátyám erős rosszallását - mosolyodott el a régi emléken. - Ha én nem így teszek, akkor a mostani felség^{/44/} talán ennek a birtoknak redukcióját is elrendelte volna.

- Birtokredukció⁴⁹? A mi földjeinkre? - nézett rá csodálkozva Anne-Marie. - Hiszen azokat soha nem lehetett királyi földeknek tekinteni.

- Igaza van, mint mindig, Kedvesem - mosolygott rá hites ura. - A Vasák által adományozottakat nem is vette vissza a király, csak a később szeretteket.

- Mily szerencse - mondta fanyar hangsúllyal a báróné - hogy nem tartotta magát érdemesnek Krisztina adományára, Szívem. Talán bizony Frederika ezen földek járadékára is számított hazatérése után?

- Hm, hm - hümmögött zavartan Teodor, és egy cseppet sem örült annak, hogy a birtokleválasztást megsűrgető másik szál is szóba jött.

Történt ugyanis pár évvel korábban, hogy Frederika Oxenstierna Jean Dechanel lovagias pártfogása alatt, sok évi távollét után, teljesen váratlanul megjelent az elhagyott családi fészekben. Az ötvenes évek elején a szegény kis árvát Krisztina királynő fogadta szolgálatába közvetlenül azelőtt, hogy koronás teendőinek nyügét letéve, Rómába távozott volna. Kíséretében magával vitte a 15 esztendőes kancellár unokáját is, aki végül nem jutott el az örök városba, mert már a Napkirály udvarának vonzásköre elvarázsolta és ott is marasztotta őt. Előbb Conti herceg balkézről született fia „játszadozott” a leányzóval, majd addig-addig csúszott lejjebb, míg végül egy gnóm márki kitartottjaként egy Párizs melletti művésztanyán kötött ki. „Jobban, jobban” - lihegte a gnóm, amint a lányt követelődzően a természetellenes szerelembe sodorta. A beteges tüdejű, régebben festői álmokat tápláló Frederika kezdetben még utálkozott, majd mind kevésbé tiltakozott, miután egyre gyakrabban sejlett fel harmadik mostohájának arca, ahogy az itteni örömfjakhoz hasonlóan mustrálgatta őt, kinek sikerül majd mihamarább nőül adnia őt, hogy megszabaduljon tőle. A lány olykor úgy érezte, a márki kevésbé volt visszataszító, mint annak az asszonynak a lénye. És maradt minden a régiben, mit is tehetett volna egyebet?

⁴⁹ Birtokredukció = a főnemesség birtokainak csökkentése a korona javára

Jean Dechanel francia követi kinevezése után éppen a svéd királyi udvarba készült, amikor a kisasszony nevét hallva, lépéseket tett annak érdekében, hogy megalázott helyzetéből kiragadjon és családjához visszavezérelje őt. Érkezésük után Frederikát - régi ígéretére visszaemlékezve - Anne-Marie vette oltalma alá. A kisasszony minden bizonnyal nem is volt tudatában francia földön eltöltött éveinek botrányos voltával, mert kertelés nélkül oly színezetet adott hazatértének, mintha Dechanel nőül kérte volna őt. Apja már az ötödik feleséget fogyasztotta, és továbbra sem akart hallani váratlanul előkerült lányáról. Tetézte a bonyodalmat, hogy erről a házasságról Jean Dechanel sem akart tudni, aki szörnyű módon elképedt a lányban felmerült ezirányú lehetőségnek még a gondolatától is. Frederikában otthoni földön egyszerre feltámadt az Oxenstierna gög, és nem volt hajlandó tudomásul venni, igen enyhén szólva, kétes helyzetét az amúgy is intrikáktól átszótt udvari világban. „Egy ilyen idegen országbéli jött-menttel, de nővérevel sem állok szóba, nemhogy segítséget fogadjak el tőlük a jövőben” - próbálta menteni helyzetét jótevői kárára, és ugyancsak erőlködött, hogy kijelentése rokonai fülébe is eljusson. Erről gondoskodtak a kárörvendő mosolyukat legyezőjük mögé rejtő udvarhölgyek, akiknek karájában állva, Kronberg udvaronc egy szempillantás alatt felmérte a helyzetet: „Hedvig Eleonora kontra Ulrika Eleonora” mosolygott gálánsan kezét dörzsölgetve, majd Oxenstierna kisasszonyt sürgősen szárnyai alá véve, beajánlotta a nagy rivális, a régensasszony pártfogásába.

Jean Dechanel nem csinált magának nagyobb gondot a történetekből, mert helyesnek tartotta, hogy egy svéd előkelőséget kiemelt a saját honfiársai által előidézett fertőből. Az egyébként galambepéjű Anne-Mariet az érzelmi szempontokon kívül viszont bosszantotta, hogy a közös birtoktestből, főként az ő munkája nyomán befolyt pénzekből a Frederikának juttatott apanázs nem is a rokonlány, hanem egyre inkább Kronberg udvaronc kedvteléseire fordítódik. *Testvéreknek, rokonoknak nem kötelező szeretniük egymást, akár gyűlölködhetnek is, de nem felelhetők soha a valóság, hogy egy családhoz tartoznak* - vélte, és bár ez a tény egész házassága alatt vezérfonalként lebegett előtte, ezúttal nem ellensúlyozta Teodor lassú meggyőzését a birtokleválasztás szükségességéről. Bízott abban, hogy a király nem utasítja el a három fiú utóddal is megáldott, régi, megbízható híve kérelmét, aki fiainak végre saját rendelkezésű örökséget kíván biztosítani. És nem bünteti Oxstiern bárót azért sem, mert hitvese a királyné egyik legfőbb bizalmasa.

Frederika minden lázas igyekezet dacára az előkelő világ árnyékában maradt. A régensasszony Kronberg mesterkedései ellenére sem volt hajlandó az Oxenstierna sarjról tudomást venni, bármennyire is kedvtelve hallgatta, ha a palotahölgyek beszámoltak a Párizst megjárt kisasszony élményeiről. A nagyviláginak mutatkozó Frederika oly érzékletesen mesélt a „kényeskedő hölgyek” szokásairól, hogy senkiben sem merült fel az, ezek többségét csupán hallomásból csipegette fel kalandos életútja során.

- Csak láthatnák önök is, hölgyeim, amit én megcsodálhattam nap-nap után - fogott mesélésbe egyik forró nyári délelőtt a kisasszony, egy kellemes csónakázásról való visszaérkezés után. A tenger felől fújdogáló szellő sem igen enyhítette a nap hevét, és a por vastagon megült a Kronberg nyári lakot körülvevő fák levelein, sőt a hírre éhes dámák izzadó arcvonásán is. - Nem vérbeli „précieuse” az, francia földön, akinek udvartartását nem színesítené legalább egyetlen néger szolgál.

- Egy szerecsen? - vágott a mesélő szavába csodálkozását el nem titkolhatván Piper gróf csúnya, kissé púpos, de szellemdús hitvese.

- Eltalálta asszonyom - ízlelgette a hatást nagy élvezettel a már, mi tagadás, de hervadásnak induló Frederika, akinek valóságos szenvedéllyé vált a kendőzés. - Ébenfekete bőrű, villogó fogú, kígyómozdulatú bennszülöttek ezek, akiknek a nap minden órájában szabad bejárásuk

van az úrnőhöz - folytatta kissé rekedtes hangján. Ők azok, akik a dámák szerelmes leveleit titkon az illetékes címre továbbítják.

- Minek kell levelet írniuk? - kérdezte naivan az egyik pihegő udvarhölgy, legyezőjét szünet nélkül dolgoztatva. - Nem mondhatják el személyesen, ami a szívükön van?

- Nem hinném, hogy férjuruk szó nélkül hagyná az ilyen kis találkozásokat errefelé - kacarászott hamiskásan az Oxenstierna lány és a dámák alig várták, hogy következő nap szépen kiszínezve szórakoztassák a régensasszonyt a hallottakról.

Az előkelőségek érdeklődését olyannyira felcsigázta a Frederikától származó mindenféle történet, hogy Jean Dechanelt valósággal kézről kézre adták, hogy utánajárjanak a hallottaknak. A követ a Napkirály vonzaskörében ugyancsak megtanulta, kinek mit, mikor és hol célszerű elmondani. Valószínűleg ez a magatartás nevelte őt az évek folyamán igazi diplomátává és közkedvelt, sima modorú udvaroncá. Még Hedvig Elenora is szerét ejtette, hogy egyik „cercle” után visszatartsa a Napkirály szószólóját, és legyezője mögül jól palástolva kíváncsiságát, unott hangon kérdezgette a személye előtt térdre ereszkedő franciát:

- Igaz, uram, amit hallottam, hogy a francia udvarban még az uszályok hosszúságát is törvénycikk írja elő?

- Fenség, többek között ezt is meg kell tanulnia annak, aki a koronásfők fényében fürödhet - hajolt meg Dechanel, hiába várva arra, hogy a régensasszony helyet mutasson maga mellett.

- Eljutott a mi fővárosunkba is a híre, hogy a divatot Európa-szerte az ön uralkodója és fényes udvara diktálja. Hallhatnék valamit első kézből a legfrissebb újdonságokról, uram?

- Ahogy körülnéztem a dámák között, fenséges asszonyom - biccentett gálánsan Dechanel - máris megállapíthattam, hogy a szépnem bátran versenyre kelhet a Napkirályunk udvarában tarkaszárnyú pillangók gyanánt röpködő asszonyokkal.

- Örömmel halljuk, uram - nyugtázta megleléssel Hedvig Eleonora a követ szavait. - És milyen színeket kedvelnek a dámák?

- A vezérszólam a fekete, de udvari bálokon mi férfiak úgy érezzük, mintha virágoskertben járnánk. Gyönyörűek a karmazsinpiros brokátok, a suhogó citromsárga selymek, melyek szabását az ezüst és aranycsipkéből, hímzésből, szalagból készített fodrok szinte légiessé tesznek - mondta a francia oly érzékletes mozdulatokkal, hogy a régensasszonyt egészen magával ragadta a színek orgiája.

- Amint megtanítjuk kesztyűbe dudálni a szomszéd uralkodókat - fűzte a szót lehiggadva az anyakirályné - mi is felfrissítjük udvartartásunkat a most hallottakhoz igazodóan - szólt, és kegyesen útjára bocsájtotta Dechanelt.

A francia „manírok” taglalása kedvelt időtöltés volt a Chamyde palotában is. Hilda asszony kifogyhatatlan volt a kérdésekben, és ilyen alkalmakkor Suzanka is besettenkedett, hallgatóság gyanánt maga köré gyűjtve a ficáncoló apróságokat. Anne-Marie már szinte elfelejtette, hogy annak idején, otthon, a tisztálkodás nem volt fő erénye a pór népnek, de a vagyont érő kenceficékkel illatosított aranybrokát ruhákba bújtatott előkelőségeknek sem. Nem is beszélve az erősebb nemről, akik még kevesebb súlyt fektettek a tisztálkodásra, és ebben, Jean szerint, az egyébként ellenállhatatlan király járt elől rossz példával.

- Hogy érti ezt bácsikám, kedves? - kérdezte hízelkedve Hilda, aki igen kereste a kedvét azon örömeiben, hogy nagyot nőtt a palotahölgyek szemében, mióta az elmúlt udvari összejövetelre nem Chamyde gróf, hanem a snájdig francia követ karján vonult be. Tetézte a sikert az arcán díszelgő két szépség-flastromocska is, mely divat az újszerűsége miatt egyaránt kiváltotta a

dámák irigykedő ámulatát és az urak rosszalló fejcsóválását, miután megpillantották a fekete tafotapöttyöt szája szegletében.

- A királyi „lever”-k⁵⁰ alkalmával ugyanis a felség környezete igyekszik pár lépésnyi távolságban maradni a ruháját váltó Napkirálytól - tért vissza a beszédtemára könnyed hangon a régóta hiányolt rokon. - Az uralkodónak - úgy hírlík - még tetszik is ez a tisztességtudásnak vélt hódolat, de Conti herceg egyszer csak elkottyantotta, hogy a mosdatlan testéből kiáradó kellemetlen illatok tartják ily tisztos távolban tőle reggelente az udvaroncokat.

Anne-Marienak eszébe jutott, hogy annakidején, Descartes-hoz érkezte után már megfigyelte, hogy a svéd nép nem irtózik úgy a víztől, mint honfitársai. Úgy könyvelte ezt el akkor, hogy az országot sűrűn behálózó folyók csinálnak kedvet az előkelőségeknek a víz használatához és még a pórnépet sem riasztja el a zord időjárás a tisztálkodástól. A báróné szívesen hangoztatta családjá körében, ha valamelyik melegégövi családba hozta volna őt a gölya, élvezte volna bőrén a tengernek vagy a folyók hullámainak simogatását, és szégyentelenül akár napfürdőzne is. De Napisten iránti hódolatára otthonában egyedül a németalföldi mester művészi munkáját dicsérő napóra utalt, és még Skäfthammarban is féltő gonddal óvta bőrét, mert enyhén kreolos tónusa amúgy is kirítt a könnyen szeplősödő, tejfehér arcok sokaságából.

Hilda csak csacsogott, lubickolt a sok híryanagban és úgy röppent egyik témáról a másikra, hogy Jean néha alig tudta követni gondolatmenetét.

- Igaz, bácsikám, hogy olyanok manapság a francia férfiak, mint a sörényes oroszlánok? - kérdezte várakozóan.

- Ha a parókákra gondolsz, kishúgom, akkor jól hallottad - válaszolt a kérdező.

- Jól is látom - incselkedett Jeannel a grófné, sőt arra vetemedett, hogy kissé megemelje Dechanel homlokánál az aránylag szolidan dúsitott hajsátrat.

- Mióta a felség elhatározta magát a vendéghaj viselésére⁵¹, azóta nem győzik a parókák készítését a coiffeur-ök.

- Drága egy ilyen hajköltemény? - hajolt közel bátyjához Hilda.

- Hát... kétezer frank körül - nézett aggályosan körül a követ és sietve másra terelte a szót.

A grófné közben tetszelegve nézegette bácsikája ajándékát, egy ékköves násfát. Anyja, mint sok más egyébben, nem osztotta Hilda lánya vonzódását az ékszerek iránt. Megbocsájtotta volna, ha őt, a sokgyerekes, szolid körülmények között felnőtt Dechanel-lányt elkápráztatja a hajdani Oxstiern özanyák kebelét és hosszú ujjait ékesítő borsónyi igazgyöngyök látványa. De ő nem kötött barátságot később sem a briliánsokkal díszített kőönttyűkkel, násfákkal. Ezeket inkább a múlt üzeneteként tisztelte, semmint saját gazdagságuk kifejezőjeként.

Anne-Marie, akit inkább a színházi eseményekről szóló beszámolók érdekeltek, visszavisszatérően meséltetett a Palais Royal színházról és a kiváló vígjátékíróról Molièrről⁵².

⁵⁰ Lever = a Napkirály felkelési ceremóniája.

⁵¹ XIV. Lajos 35 éves korában (1673) tett fejére először parókát és rövid időn belül már nem csak a szűk környezete hódolt a divatnak. A szerényebb körülmények között élők álha kecske- vagy lószőrből készült, de előkelőbbek is hordtak ilyet.

⁵² Jean Baptiste Poquelin (1622-1673), (Kép a mellékletben) Molière néven vált a vígjáték klasszikusává

- Valóban a felség megnevettetője volt, a szó művészi értelmében. Nagy veszteség mindnyájunk számára, hogy a „Képzelt beteg” egyik előadása közben utolérte őt a halál - mondta komoly hangon Dechanel, mintegy fejet hajtva a páratlan siker előtt.

- Tessin is úgy mondta nemrégiben, hogy a francia szellem virágfakadását a Molière-i vidámság jelentette - toldotta meg öccse elismerő szavait Anne-Marie. - És hogyan fogadta a közönség a könnyed stílus mögé rejtett apróbb-nagyobb emberi gyarlóság kifigurázását?

- Dicséretére válhat az udvarnak, hogy teli torokkal kacagni tud önmaga kigúnyolásán - válaszolta a kérdezett, és kedvtelve szemlélte művelt testvérénjét.

A közös gyermekkor hangulatát visszahozó beszélgetéseknek azonban hamarosan vége szakadt, mert Dechanelnek a svéd udvar után II. Jakabnál⁵³ kell majd királya érdekeit képviselnie. Anne-Marie érdeklődve puhatolódzott öccsénél, milyen diplomáciai feladatok várnak rá az angol udvarban

- A régensasszony máris dicsérni kezdte Jakabot, amiért trónra lépése után azonnal a királyi hatalom magához ragadásán fáradozik - sziszegte fogai között kipréselve a szót a báróné.

- Ne légy igazságtalan nénémasszony - korholta őt az öccse. - XIV. Lajosunk is korlátlan hatalom birtokosa, mégis - bízvást mondom - az utókor az ő uralkodását mint az emberiség egyik legfényesebbikét fogja számontartani.

- Bár ennek morzsái svéd földre is elhullanának! - sóhajtott Anne-Marie

⁵³ II. Jakab angol király, uralk.: 1685-88

XI. A birtok gondjai

Az 1680-as évek vége

Amennyire Anne-Marie szerette otthonában az állandóságot, annyira kedvelte a változást birtoklátogatásai során. Az eltelt 30 év alatt nem egyszer látogatta végig különösen Norrköping vidékét, ahol még a búza is megtermett az egy tagban levő hatalmas területen. A birtokot képező nagy kiterjedésű erdőkben pedig nemcsak a jávorszarvasok, őzek és mindenféle apróvad találtak otthonra, hanem az erdők adta fa szép bevételt biztosított az Oxstiern-Oxenstiernáknak azóta, hogy a báróné felismerte az erdőgazdálkodás előnyeit és a fakitermelés gazdaságosságát. A gyors folyók mentén gomba módra szaporodtak a fűrész-malmok. Teodor az ő szorgalmazására egyezett bele az első fafeldolgozó telep létesítésébe, melyet később, már Jörg serénykedésének köszönhetően, papírgyár is követett Norrköpingben.

Az utazás mindig maradandó élmény volt számára, különösen azóta, hogy már Jörggel együtt látogatott el az egyre hatékonyabban termelő vas- és acélüzemhez is. Legszívesebben a Stockholmtól északra elterülő Gävleben és Falunban időzött. Falun még Skärfthammarnál is jobban a szívéhez nőtt Anne-Mariénak, pedig itt szinte minden változtatás az ő ötletét, kitartó munkáját dicsérte, melyet az első perctől fogva az előkelő társaság inkább elmarasztalóan, mintsem elismerően nyugtázott. A báróné érdeme volt az ősi fészekhez harmonikusan bele-simuló új udvarház felépítése, melyben az Oxstiern örökösök igazán otthon érezték magukat, vagy a gomba módra szaporodó sok kis parasztházé. Skärfthammar, merengett szív fájdalom-mal Anne-Marie, ahogy villanásnyi időre emlékképek sejlettek fel előtte: az első megérkezés Teodor ifjú asszonyaként, az öreg ispán, aki felfedte a családi birtokper nyitját, a kis Yosta halála és... és, igen, a „megkísértése” Martin Storman megérkezése által. Istenem, akkor még csak 30 éves voltam, szerelemre érett, ölelésre vágyó, férjét váró asszony!...

Falun a fekvésével ejtette rabul a bárónét, mert a mendemondák a többszáz évvel ezelőtt megnyitott bányákkal kapcsolatosan inkább elborzasztották, semmint bizalommal töltötték el. Felemás volt itt minden, akár a természetet, akár az elhanyagolt gazdaságot vagy a szörnyű nyomort tekintette. A városka hosszú völgy alján feküdt, melyet patak szelt keresztül, és a völgy két végén egy-egy tó csillogott. A kies partú Runn ragyogó kék, a déli tavacska mocskos vizű, posványos volt, és mihelyt felkavarta a szél, vörössé vált. A keleti oldalon buján zöldellő fenyvesek fogadták, arrább lombos erdők, még távolabb gazdag gyümölcsösök. Nyugaton viszont kopár hegy magasodott, melyre ritkás növényzet kapaszkodott. Maga a városka is hasonlóan felemás benyomást tett rá első útja alkalmával, amikor Gideon Sternnel, az öreg Storman örökébe lépő ispánnal megérkezett: a pataktól innen takaros épületek, amott vörösre festett, hosszan elnyúló faházak itt-ott korhadó deszkakerítéssel. Túlán egy idomtalanul terpeszkedő gyárépület. A hegyes-völgyes utcák mögött, a csupasz sziklával teleszórt pusztaság mélyében ott lapult a bánya. Fekete salakhegyei reménytelenül törtek a magasba, árnyékot vetve az emelőcsigákra, meg a szanaszét hagyott szerszámokra.

- Az utolsó évszázadot leszámítva, a fejtés nem is volt olyan nehéz munka, mert az ércér kívül, majdnem a szikla felületén húzódott - mondta sok sok évvel azelőtt a bánya bejáratánál a munkavezető a salakhegyek felé mutatva. - Nagy máglyákat gyújtottak itt fent a hegyen, a hőség pedig megrepesztette a sziklát. Ezután a bányászok már könnyen hozzáfértek az érchez. A kibányászott darabokat beledobták a tűzbe. A salak kiégett belőlük, és a végén ottmaradt a tiszta réz.

- Még szerencse, hogy az ük-ükapák sorsa könnyebb volt, mint manapság - válaszolta a báróné és eszébe jutott, hogy a kisebbik Storman fiú innen szökött meg, hogy csatlakozzon Teodor bátyjához, amikor az szerelmi bánatában világgá szaladt.

- Igaz, hogy hajdan óriások is terpeszkedtek a rézhegyek tetején, Peterson uram? - kérdezte kíváncsiskodva tovább Anne-Marie.

- Meglehet, asszonyom - mosolyodott el váratlanul a mogorva munkavezető. - A néphit igen hosszú idő óta tartja azt, hogy óriáslányok próbálják sokféle praktikával megvédeni a bányászokkal szemben örökségüket. Amikor kövek zúdulnak le a hegyoldalon, még most is rájuk fogják, hogy ők gurítják le a sziklákat, mert el akarják úzni a meggazdagodni vágyókat. Lehet ebben egy szemernyi igazság, mert mesélik, hogy a bánya egykori felfedezője hamarosan dúsgazdag lett. Ezüstpatkós lóval hajtott a templomba. Igaz, egyszer csak őt is agyoncsapta egy legördülő szikla.

- És mikortól vált keménnyé itt a bányászás? - kapcsolódott a beszélgetésbe Stern ispán, aki hozzáértő szemmel kezdte felmérni a rengeteg tennivalót.

- Ha nem is tulajdonítjuk ezt az óriáslányok praktikáinak, uram - mosolyodott el a munkavezető és mogorva arcán furcsán húzódtak széjjel szénporos vonásai - vagy négy emberöltővel ezelőtt kezdett elfogyni a hegyháton az ércér. Egyre lejjebb kellett a föld gyomrába hatolni. Minél mélyebbre jutottak a bányászok, annál veszedelmesebb lett a munka. Keskeny tárnákban szorongva jutottak csak el az ércig. Még a nagyapámtól hallottam, hogy hol a víz tört rájuk, hol a folyosók teteje omlott a fejükre, és igen gyakran fojtogatta a tüzek füstje a mélyben lent dolgozókat.

A beszélő az emlékezés súlya alatt kissé elhallgatott.

- Idevalósi ön, Peterson uram? - törte meg a csendet a báróné.

- Már az ükapám is itt született - felelte önérzetesen a kérdező. Egyik ősünk innen csatlakozott Vasa Gusztáv zászlaja alá. Valamennyiünknek ez a bánya adott kenyeret. Közülünk hárman is életüket vesztették a tárnában.

- Még az öreg Stormantól hallottam - mondta a báróné, - hogy mielőtt a kisebbik fia idekerült volna vezetőnek, fegyencek dolgoztak lent a bányában.

- Így igaz, asszonyom - válaszolta Peterson kissé nyersen. - Olyan mostohák voltak a feltételek, hogy az emberek, már amelyikőjüknek sikerült, máshol próbálkoztak munkával. Egyszerre kevés lett a munkaskéz. A bányatársaság⁵⁴, kénytelen kellen, életfogytiglani elítélteket toborzott az ércfejtéshez, akik ráálltak az alkura annak fejében, hogy bizonyos idő múltán elengedik büntetésüket.

- És betartotta a bányatársaság az ígértét?

- Volt, akinek igen, volt, aki belepusztult, mielőtt szabadult volna.

- Mióta munkavezető ön itt? - tudakolta tovább az ispán.

- Vagy öt éve, uram. Én köszönettel tartozom az uraságnak - biccentette meg fejét Peterson a báróné felé. - Engem a kancellár úr taníttatott ki. Végigjártam minden munkafolyamatot a réz- és vasfejtéstől kezdve a vasolvasztásig. Magam is elsajátítottam a fortélyos berendezésekkel

⁵⁴ A Storn Kopparbergs Bergslag 1288-ban alakult, így valószínűleg a világ legrégebbi részvénytársasága

kiszivattyúzni a vizet, felszállítani az emelőkkal az ércet a föld mélyéből, ami oly sok ideig kimondottan emberi erővel történt.

A keskeny úton szürke gránitkövekkel megrakott szekerek jöttek-mentek. Körös-körül magas kőrakások álltak, odébb asszonyok és gyerekek ültek körben a földön és a kiborított köveket osztályozták. Hangtalanul, dalolás nélkül dolgoztak. A bárónét lehangolta a látvány. Már ekkor elhatározta, hogy az ő érdekeltségeikben biztonságosabb és emberibb munkakörülményeket teremtsen. Hála Jörg erőfeszítéseinek, évek múltával már bizakodóbban nézhetett körül a vaskohó környékén is, vagy a kovácsműhelyben, melynek kéményén szikrával kevert sűrű füst gomolygott kifelé. Odabent serény munka folyt, ütemes és fülrepesztő csattogás mellett verték a vasat, és a hatalmas kalapácsok alatt messzire pattogtak el a szikrák.

Amikor Anne-Marie 30 évnyi gazdálkodás után végérvényesen átadta Jörgnek és Borgnak a stafétabotot, körutazásai megritkultak. Az utolsó látogatásainak egyikén átélt erdőtűz azonban mély nyomot hagyott mindvégig lelkében. Sokáig érezni vélte még a gyöngye füstszagot, mely megcsapta azon az emlékező napon az orrát, és újból látni vélte a vékony füstoszlopot, mely a túlsó hegyoldalon először erőtlenséggel, majd egyre sűrűbben kacsaringózott az ég felé. Talán pásztorszállás van az erdőben, vagy szénégetők dolgoznak arrafelé? - tűnődött egy rövid ideig, de ezt tüstént elvetette, hiszen nyáron nincs szénégetés és a boksának különben sincs ekkora füstje. Ég az erdő, tűz van arrafelé - nőtt a riadalom benne, és összecsapva a számadókönyvet, kiáltozva a kovácsműhely felé szaladt.

„Teodor, szívem” - küldte beszámolóját közvetlen a pusztulás után. „Nehéz elhinni, hogy a friss zöld erdő tüzet fogjon, mégis a faluni bányakörzetben, mint fekete, korcs oszlopok meredeznek felfelé a hajdan sudár fatörzsek. Ennyi maradt az uradalom itteni fenyveséből. A szomszéd hegyoldalon keletkezett a tűz. Láttam, amint a lángnyelvek a völgybe értek, és ahogy a láng fáról fára szökken át. Az emberek kiáltozva jelentek meg egymás után a műhelyajtóban és a bányakijáratnál. Kiki ledobta szerszámát, hogy a tűz oltásához fogjon. A madarak vijjogva szálltak a magasba, nem értették, mi történt az erdővel.

Peterson remélte, hogy a völgyfenéken kanyargó patak és az annak partján sorakozó égercserjés megállásra kényszeríti majd a tüzet. Úgy is látszott egy darabig, mintha a patak túlsó partján megtorpant volna, de pillanatok múlva tovább szórta tombolóan a szikrát és toporzékolva megpróbálta átvetni magát az innenső oldalon lévő fenyvesre. Bányászaink, kohászaink és a vasmunkások vállvetve próbálták útját állni. A munkavezető parancsára kidöntötték a cserjés felett álló fenyőket, hordták a patakból a vizet, és szünet nélkül öntözték a földet. Petersonék végre lélegzetnyi időhöz jutottak. Az ösztönös kapkodás alábbhagyott. Immár takarékoskodó erővel, megfontolt mozdulatokkal folytatták tovább a munkát, melyből Jörg is alaposan kivette a részét. Mihelyt egy fenyő újra füstölögni kezdett, szapora fejszezsapásokkal kidöntötték azt és úgy oltották el a lángját. Késő délutánra alábbhagyott a ropogás, gyérült a fehér füst, mely láng nélkül, de még mindig alattomosan kúszott tovább a leégett avaron. A föld forró, repedezett és szénfekete lett. Mindnyájunk arcán és ruháján vastagon megült a pernye. De győztünk! Embereink leszegett fejjel, fáradtan indultak vissza eldobott szerszámaikhoz. Ó, Teodor, miért kell nekem hernyójárásról, erdőtűzről önnek beszámolnom” - szakadt fel Anne-Marie-ből a sóhaj, ahogy letette lúdtollát.

A hadmérnök lassú mozdulattal hajtotta össze az imént kapott híradást és együttérző szívvel gondolt hitvesére: Ó, Kedvesem, miért önnek kell mindezeket átélni? Mennyi gond szakadt az ön gyenge vállára, pedig én úgy terveztem, hogy az élet minden kényelmét teszem az ön lábai elé! - sóhajtott szintén és tervrajza fölé hajolt. Esteledett. A lebukó nap vörösre festette az égboltot, „mint a tűz a Falun-i domboldalt” - gondolta keserűen. Évekbe telik, míg a gyerekek felnőnek és az új facsemeték szép lombot eresztenek. Fiainak: Jörgnek, Borgnak, ifjabb

Teodornak. És a már megszületett unokáknak: Kristiánnak, Friedriknek, Bengtnek, Peternek és Nicodemusnak⁵⁵.- toldotta meg Anne-Marie a távolból férje-ura hozzá el nem hallatszó gondolatait. Vajon Sveának is jelteni fog valamit, akit atyja előszeretettel becéz egy frank hősnő után Thorának? - tűnődött a báróné és arcára szélesen kiült a nagyanyai büszkeség, amint unokalányára gondolt. A fiúk többségükben örökölték az Oxstiern külsőt, a tenni-vágyást is, és Kristianban, legidősebb unokájában, különösen kiütöközött a mérhetetlen sikeréhség, vonatkozzon az elsajátítandó ismeretre, vagy új termék előállításának izgalmas pillanatára. Kristian kamaszkorára Jörg és Borg nagybátyjainak megbízható segítsége lett atyjának legnagyobb ámulatára.

Anne-Marie a svéd honban töltött éveit már húszas nagyságrendben számolhatta. A lelke muzsikált és hálával volt teli. Teodor titkolt betegeskedése iránti aggodalmát leszámítva, középkorú esztendeit a megelégedettség ragyogta körül. Elért eredményeinek és kudarcainak olykor vargabetűkkel megtűzdelt mércéje az utódok sikeres növekedése volt. És minderre a koronát a normannba oltott, törékeny, sötéthajú- és bőrű, ferdemetszésű, zöld szemű unokája, Svea tette fel. Művészi érdeklődése és a zenei talentuma miatti irigykedést, olykor bizony a rosszallást is, csak hízeltető, kedves lényével tudta ellensúlyozni testvéreinél és az idősebb nemzedéknél. A kislány örökölte anyja makacsságát, de helyes arányérzéke kiskorától kezdve segítette őt az elérhető és elérhetetlen mérlegelésében. Amíg anyja, Hilda asszony női praktikákkal vette le lábáról Charmyde tanácsost, addig a kis Svea kitartó hízeltetéssel és célratörő csacsogásával. Anne-Marie korán észrevette, hogy a lányka akarata érvényesül bátyjánál, unokafivereinél, sőt az alig 5 évvel idősebb ifjabb Teodornál is, aki valódi lovagként azonnal védelmébe vette őt szükség esetén kicsikkel, nagyokkal szemben.

A báróné, akinek a hajdani Descartes-társaságból csak az öreg Tessin, ritkábban a fia, ifjabb Nicodemus nyújtott valódi agytornára lehetőséget, a kis Sveában hamar felébresztette a szép tárgyak, házak iránti érdeklődést, és ünnep volt számára minden közös versolvasás vagy történelmi esemény felelevenítése. Kéznél voltak Molière mester színművei, vagy Sévigné asszony sziporkázó elmeéllel megírt levelei, továbbá öccse jóvoltából egy angliai színész rémdrámái. Önálló svéd nyelvű írásművek ritkán születtek még abban az időben. Ezt a felismerést a francia követ szóba is hozta húgánál, és nem is sokat tévedett, amikor egy alkalommal idősb Tessinhez fordulva, így szólt:

- A két északi nép, a dán és a svéd nagy tényező volt a harmincéves háborúban, sokkal inkább, mint mi, franciák. De azóta sem sikerült még azok közé kerülniök, akiket az irodalomban számon tart Európa. Talán a „fegyverek közt hallgatnak a múzsák?”.

Anne-Marie tudta, hogy öccse a fején találta a szöveget, mégis fájt neki ez a megállapítás. Odakint jeges szél süvített Söderalm felől, és miközben fázósan összébbhúzta a Suzanka által remekbe szabott köpenyékét, újból és újból a Falaise-i enyhe telekre, a selymesen fújó szelekre gondolt. Hallgattak. Tessin volt az első, aki a csöndet megtörte. Vékony, selyembe kötött könyvecskét helyezett a mozaik berakással díszített asztalkára, majd tűnődve megjegyezte:

- Azért annyira mégsem hallgatnak. Már nekünk is van egy Stierhielmünk, aki bebizonyította, hogy a svéd nyelv is alkalmas a híressé vált francia irodalmi műfajok művelésére.

- Merre él ez a költő? Találkozhatnék én is vele, uram? - kérdezte mohón a francia követ.

⁵⁵ Bengt (1689-1750), Peter (+1688), Gudrun (1694-1730) és Nicodemus Oxstiern (1689-1709 +Poltava)

- Fájdalom, de csak nemrég bekövetkezett halála után vált ismertté honunkban is, kedves Jean
- válaszolta az építész, és a megjelölt oldalakon szétnyitva a kötetet, odanyújtotta azt Anne-Marienak. Nyomban belemélyedt az olvasásba, hogy aztán lelkesen megossza a két úrral a költő gondolatai felett érzett örömét:

„Herkules, el ne feledd nemes ő s véred s a te törzsed!...
Hej, de sok az, ki szegény sorból, zsúpos kalyibából
lép, ki előrehalad és híres tettel, nagy erényben
feltör egész a nemes méltóságig s becsülésig.”

- nézett jelentőségteljesen öccsére, majd folytatta:

„Lelhetsz ám olyat is, ki nemes, csuda dús palotában,
drága selyemnyoszolyán születik, már bölcseje áldott,...
nemzetes ősoke ő... csak elárul...
Így ne tegyél te, fiam!...
nem lehet... elég neked az, hogy a fénybe emeltek,
fényüket önfényed terjessze, növelje örökkön”^{/67/}

- Mily igazak a szavak, a szívből jövő nemesség nem biztos, hogy a bölcsökből származik - lelkesedett Dechanel is, és csendben saját feltörő pályájára gondolt.

XII.

Királynék kegyeltje

A kilencvenes évek eleje

A tevékenykedni szünni nem tudó bárónét elsősorban nem a legifjabb gyermek, Teodor születése, hanem az egyáltalán nem áhított palotahölgyi szolgálat viselte meg. Nehéz pár év várt az udvari szolgálattal Anne-Mariera. Férjura Pomerániában, gyermekeit pedig bizalmas társalkodónéjára, Suzanka kezére kellett bíznia. Nélküle már elképzelni sem tudta nagy háztartásának vezetését. Egy kevés volt ő a normandiai otthonból. Az anyanyelv és a régi szokások összekötötték őket. Ha kellett, ő intézkedett úrnője távollétében, de az Oxstiern csemetéknek is ő volt a legkiválóbb dajkája, olyannyira, hogy a kései, már nem is várt ifjabb Teodor nem anyjához, hanem Suzankához repült első lépéseivel.

Hogy miként lett bejáratos Teodor Oxstiern hitvese a királyi udvarba? Kétélű történet volt ez szintén, melyre jó vagy rossz emlékei során gondolt vissza Anne-Marie. XI. Károly 1680-ban hozta Stockholmba a dán születésű királylányt, Ulrika Eleonorát. Jóllehet az udvar is tudta, hogy a politika szövevényes útjai vezérelték hozzájuk a szolid, jószívű teremtetést, személye még a tróntisztelő leghívebb alattvalókat is nap-nap után emlékeztette az anyatejjel szívott svéd-dán ellentétre. Mivel a királyné magányosságát a régensasszony ármánykodásai csak tetézték, remélte, hogy honvágyát könnyebbé teszi a szintén idegen földről idekerült Oxstiern báróné társasága. Úgy gondolta, francia lévén, nem lesz meg benne a svédekre jellemző gyűlölet a dánok irányában. Talán ezért is fordult előre ki nem érdemelt bizalommal Anne-Marie felé a királyasszony, amikor Lundberg generális nagy port kavart öngyilkossága után, özvegye a királyi kegyet kihasználva beajánlotta a bárónét palotahölgynek.

Az idősb Lundberg halála mintha szabadjára engedte volna azt az ellenérzést, melyet a nemesurakban az új uralkodó mindinkább szembeszökő mérhetetlen hatalomvágya és vagyonéhsége kiváltott. Ugyanis XI. Károlynak még a leghűbb emberei is nehezményezték, hogy megpróbált rátenyerelni haditetteikért és szolgálataikért korábban nyert birtokaikra. Évek alatt ez odáig fajult, hogy a nemesség iránta táplált érzelmeit a mindinkább leplezetlen zsarnoksága már nem tiszteletre, hanem félelemre változtatta. Így történt, hogy az erősen vénülő Sharp kincstárnok is csak csóválta fejét, ha az urak a fiatal király tettei miatt olykor fennhangon méltatlankodtak.

- Szolgálatom hosszú ideje alatt nem volt arra példa - mondta egyik ilyen alkalommal - hogy az előző két uralkodó jelét adta volna a szenátus tekintélyének lerombolására.

- Pedig a felség most megtette azt. Az ifjú király beleunt királyi anyja közel 10 évig tartó gyámkodásába, és azóta nem tűr semmiféle beleszólást az ország vezetésébe.

- Manapság ez nem is annyira rendkívüli és ismeretlen dolog az európai uralkodók tetteit szemlélve - szólt békítőleg a világlátott Kalsberg. - A francia király ugyancsak elképesztette eleinte szomszédait korlátlan uralkodói manírjaival, és mára mindegyik udvarban már Napkirályként titulálják. Uralkodónk munkakedvelő, az ország belügyeit éberem szemmel tartó férfiú. Isten tartsa sokáig, hogy javunkra munkálkodhassék, hogy kincstára feltöltésével erős hadsereget, flottát szervezhessen.

Szavait egy rövid ideig csönd követte. Ki-ki a hallottakat mérlegelte, de aztán a sérelmek csak utat találtak Flensburg szenátor megjegyzése által.

- Azt azért mégis nehezményezem, hogy egyre több régi nemesi család jut koldusbotra, amiért királyunk visszaveszi még az atyja-ura által meghódított területeken a tisztjeinek juttatott birtokokat.

- Kénytelen volt ehhez folyamodni - mondta homlokát törölgetve az eddig csöndben lévő hajdani kincstárnok. Elődeink is birtokadományozás révén növelték javaikat a hazának és a királynak tett szolgálatukért. Csakhogy meghalt uralkodónk meglehetősen üres kincstárat hagyott hitvesére, a régensasszonyra, és később, amikor a hazafiúi lelkesedés ellenére sem folytak be az adók a távoli birtokokról, ahogy a kincstár ezt várta volna, ifjú uralkodónk, amint ténylegesen uralkodni kezdett, egy tollvonással megfosztotta javaitól hű embereit is.

- Lásd Lundberg esetét - vágott szavába fojtottan Flensburg. - Pedig nála kiválóbb vezérkari tisztet nem ismertem. Egész életét a hadseregben töltötte, és jövedelmét ez a bátorságáért és szolgálataiért adományozott földbirtok jelentette. Lundberg szégyenében kardjába dőlt, özvegyet és lányai mellett 2 fiút hagyva legnagyobb bizonytalanságban maga után.

- Szomorú eset és nem az egyetlen - hagyta helyben Karlberg, és hangján érezhető volt az együttérzés a kárvallottakkal.

- Úgy hírlik, hogy az ön nászurának hitvese, Oxstiern báróné is sokat látott vendég a királynéi palotaszárnyban - fordult váratlanul a volt kincstárnokhoz Flensburg.

- Így igaz - vonta meg vállát kissé kelletlenül a kérdezett. - A báróné művelt, széles látókörű hölgy, aki holtáig idegen marad közöttünk. Cseppet sem csodálkozom, ha a királyasszony, szintén más föld szülötteként, egy hasonló szívre vágyik.

- Ön is hallotta, hogy a felség egyre gyakrabban udvariatlan a királynéval? - hajolt egész közel Flensburg Sharp kincstárnokhoz

Ulrika Eleonora valóban több bizalmat és tiszteletet érdemelt volna, mint amennyit királyi férje irányában tanúsított. A báróné viszonylagos kiegyensúlyozott életében soha addig annyi házastársi könnyet elsírni nem látott, mint a krémszínű tapétával bevont, súlyos brokátfüggönyökkel elsötétített királyi ágyasházban. Az elviselni kényszerült sérelmek mellett mindenfelől jól álcázott kétszínűség nyújtogatta csápjait a melegszívű, alapjában szolid királyné felé, aki éveken keresztül igyekezett a lehető legcsendesebben és legszerényebben segíteni a hozzá kérelmezőkön. Amikor jelentős saját rendelkezésű vagyonát már szétszította a Felszámolási Tanács kárvallottai között, drágaköveit, díszes ruháit, sőt társzekereken hazájából érkező ingóságait is elzálogosította. Majd mikor már jó szíven kívül gyakorlatilag semmije sem maradt, sírva borult királyi férje lába elé, kérlelve őt, szánja meg végre alattvalóit, és csökkentse a birtokredukciókat. A báróné egyik ilyen alkalommal kénytelen szemtanúja volt a felséges asszony szerencsétlen rendreutasításának. A király komoran szólt rá hitvesére, és kísérletet sem tett, hogy előtte térdeplő asszonyát felsegítse.

- Madame, mi azért vettük nőül önt, hogy gyermekeket adjon nekünk, nem pedig azért, hogy tanácsokat - mondta, és a királynéra többé rá sem nézve, kivonult a szobából.

Fülledt, kora nyári délutánon történt ez az újabb megszégyenítés. Ulrika Eleonora, bár rosszul érezte magát, mégis újra és újra protestált felséges uránál. A lelki szenvedés csak erősítette a testit, amikor megrohanták a szülési fájdalmak. A napot 1682. június 27-eként jegyezték fel a krónikások. A svédek királyasszonya egy kislány után ezúttal trónörökösöt adott az országnak, akit a történelem XII. Károly néven tart számon. A báróné az uralkodói vajúdoágnál a királyné külön kegyeként az első között vehette kezébe a herceget, aki iránt egész további életében nemcsak alattvalói hódolattal, hanem pótanyai szeretettel viseltetett.

Károly herceg kora gyermekségében szelíd volt ugyan, de makacs a végtelenségig. Engedékenységre csak becsületértására hivatkozva lehetett rábírni, mert a „dicsőség” volt a varázsszó de egyben a nevelési eszköz is mesterénél. A királyi kegynek köszönhetően a legfiatalabb Oxstiern sarj együtt nevelkedett a trónörökösrel. Részt vett játékaiban, később tanulásában, de teljesítményében semmilyen tekintetben nem vált versenytársává. A herceg 7 éves korában már jól megülte a lovat. Ifjabb Teodor igyekezett szintén barátságot kötni az egyre vadabb paripákkal és hozzászokni az egyre hosszabb lovaglásokhoz, de míg a herceg e fárasztó testgyakorlást szívesen üzte, kísérője inkább kötelességből tette. A túlhajszolt Károly könnyedén elviselte a fáradalmakat, melyekbe a kis Teodort is belekényszerítette. Oxstiern báró büszkélkedett fia teljesítményével, de Anne-Marie néha keserű könnyeket hullatott, ha a kéken-zölden virító zúzódásokat kenegette.

Olaf Lundberg, akit a királyné pártfogoltjaként saját udvari környezetében neveltetett, szintén részt vehetett a tanórákon. Károly először németül tanult meg, és tudását anyanyelvi szinten később is megtartotta. Latinban Teodor és Olaf többre vitte, de amikor a herceg meghallotta, hogy a dán és a lengyel király is jól használja azt, fogcsikorgatva hamarosan lekörözte tanuló-társait. Ennek köszönhetően uralkodása alatt nem egyszer csillogtatta ebbeli tudását is. Mihelyt valamelyes előmenetelt értek e nyelvben, a királyi tanító, magister Hansson meg is kérdezte a fiúktól, mi a véleményük Nagy Sándorról?

- Az a véleményem - vágta rá azonnal Károly - hogy szeretnék olyan lenni, mint ő.

- A hatalomnak ára volt már akkor is, herceg - válaszolta a magiszter csitítólag - És a sors mindössze 32 évet engedélyezett a hősnek.

- Nem elég ennyi, ha ezalatt birodalmakat hódít meg valaki? - heveskedett az előbbi, és még Putendorf művét is hajlandó volt kézbe venni, hogy kellően megismerje apjaura tartományait és a szomszéd országok népességét.

Ez idő tájra esett, hogy Jean Dechanel követ egy másik francia küldöttel két térképet nézegetett királyi audienciára várva a fogadószálában. A fiúk a magiszter kíséretében élénken vitatkozva igyekeztek a könyvtárszobába, amikor ifjabb Teodor, felismerve bácsikáját, köszöntésére sietett. A herceg alig észrevéve a francia nagykövetet, odalépett a térképhez, és leplezetlen érdeklődéssel tanulmányozni kezdte azt.

- Hol van ez a helység, uram - kérdezte most már szóra méltatva Dechanelt.

- A Kárpátoktól innen, Transsylvánia közelében, herceg.

- Nagy Sándor birodalmát már ismerem, de magiszter uram ezt a területet kihagyta a tanrendből - fordult szemrehányóan Károly Hansson felé.

- Hadd lám, mi ez az írás itt a térkép alján - hajolt most már kutatóan a latin szöveg fölé, de nem tudta pontosan elolvasni azt apró betűi miatt.

- Jób könyvéből van az idézet, hercegem. „Isten adta, Isten elvette, áldott legyen az Úr neve”.

Károly kissé eltűnődött a sorokon, majd feltámadó érdeklődéssel, a többiekre nem sok ügyet vetve a következő térkép fölé hajolt, mely Livónia fővárosát ábrázolta. Rigát épp egy évszázaddal korábban foglalták el a svédek. A herceg kikapta a magiszter kezéből az írást és az előbb olvasottak alapján, ezt véste a térkép aljára: „Isten adta, s az ördög sem veszi el azt tőlem” - majd egy udvariasnak alig mondható biccentéssel, önelégült mosollyal otthagya az elképedt követeket.

Amikor a királynak jelentették a herceg viselkedését, az így válaszolt: „No, ez a gyerek többet ér majd, mint mi, és Nagy Gusztávnál is többre fogja vinni”.

A királyné félénk szeretettel viseltetett egyetlen fia iránt, nemegyszer döbbenten figyelve e fékezhetetlen lélek megnyilvánulásait. Amennyire az uralkodónak tetszett a herceg zabolát-lansága, annyira nem nézte jó szemmel hitvesének engedékeny magatartását, olyannyira, hogy Ulrika Eleonora irányában növekvő ridegsége oda fajult, hogy fiúkkal csak az ő jelenlétében beszélgethetett. Károly semmifajta ragaszkodást nem mutatott sem anyja, sem atyja iránt, és ifjabb Teodor meglátása szerint a királyné halála sem rázta meg őt különösebben, pedig még csak 11 éves volt.

Amikor 4 évvel később, 1697-ben, XI. Károly váratlanul megtért őseihez, országán kívül is tiszteletben tartott trónt, rendben lévő pénzügyeket hagyott 15 éves fiára. Úgy rendelkezett, ha idő előtt hunyna el, fia gyámja és a királyság régensasszonya ne hitvесе, hanem édesanyja, az erőskezű Hedvig Eleonora legyen.

A régensasszony már férje és fia országlása alatt is részt vett a kormányzásban. Nem fukarkodott azok lejárásában sem, akiket menyе, Ulrika Eleonora részesített kegyében. Fia halálát követően azt remélte, hogy sokáig zavartalanul élvezheti majd a hatalmat. Uralkodásra való rátermettségét környezete is elismerte, becsvágyát rettegte, így semmi sem akadályozta abban, hogy terve szerint, ameddig csak tudja, unokáját távol tartsa az államügyektől.

A herceg egyre kevésbé foglalkozott már rendszeresen tanulmányaival. A tanulótlársak közül Lundberg - Hedvig Eleonora minden mesterkedése ellenére - bekerült a kormányzótanácsba jegyzőnek, ifjabb Teodor Oxstiern pedig egy időre távozott az udvarból. A báróné kifejezett óhajára birtokaik ügyeivel kezdett foglalatосkodni. Az ifjú Károly - bár hiányolta őket - vadászattal, olykor katonai szemlékkel vagy hadgyakorlatokkal múlatta az időt. Annak ellenére, hogy tetszetős, nemes testalkatú fiatalemberré serdült, kerültе a szebbik nemet, csak parancsszóra vett részt az udvari bálokon és semmi jelét nem adta, hogy mértéktelenségre ragadtatná el magát. Semmi nem utalt olyanra, ami a régensasszonyt nyugtalaníthatta volna, sőt udvaroncái is abban a hitben erősítgették őt, hogy felületessége képtelenné teszi majd a herceget szorgalomra és fegyelemre. Hamarosan csalatkozniok kellett azonban, mert már a király halálának évében Károly váratlan kijelentésre ragadtatta magát. Egy alkalommal, egy több ezredet is felsorakoztató szemlén Piper államtanácsos a gondolatokba mélyedt ifjú mellé lépett:

- Lehetek olyan bátor megkérdezni felségedet, min gondolkodik oly komolyan?

- Azon gondolkodom - válaszolta a kérdezett - hogy méltónak érzem már magam e bátor katonák élére állni, és nagyon szeretném, ha sem nekik, sem nekem nem kellene egy asszonytól parancsot kapni.

Piper gróf egy kis ideig megkövülten állt, majd a tovarobogó trónörököst szem előtt vesztve, úgy érezte, megérett az idő a felség nagykorúsítására. XII. Károly uralkodni akar! És ezt ő, Piper készítheti elő, még pedig minél hamarább. Szorgalmazása az államtanácsban olyannyira jól sikerült, hogy a rendek 3 napon belül átadták Károlynak a kormányzást. Hedvig Eleonora régensi hatalma így egy pillanat alatt megdőlt.

XIII. A koronázás

1697

Stockholm lengő zászlódíszbe öltözött. Királykoronázásra készült. Az előkelőségek és a nép egyforma izgalommal készültek az eseményre. Hajnal óta nagy tömeg szorongott a csikorgó hideg ellenére a Szent Miklós Székesegyház közelében, hogy köszöntse az ifjú királyt és nehogy elszalasszon valamit is a látnivalóból. Bár az utolsó fél évszázadban 2 Károly is követte egymást gyors egymásutánban a trónon, az utóbbi azonban 37 évig uralkodott, így a svéd alattvalóknak majd két nemzedéken keresztül nem volt része koronázási ceremóniában.

1697. december 24-én ezüstveretes szerszámú, vörösbarna lovon vonult végig a fővároson az ifjú Károly, a XII., hogy díszes kíséretével a koronázótemplomhoz érjen. Kezében jogar, fején súlyos korona. A nép nagy éljenzéssel furakodott közelebb, egyre közelebb a király fenségesen ficáncoló lovához. Apák magasra emelték gyermekeiket, hogy jól emlékezetbe vészhessék a pompázatos látványt. A tömeg a Storkyrkan előtt megtorpant, kényszeredetten vette tudomásul, hogy a székesegyházba csak a kiváltságosoknak, többek között a Charnyde-oknak és az Oxstierneknek adatik meg a belépés. Svea, aki ifjabb Teodorral együtt kicsi gyerekkora óta felséges játszótársa közelében élhetett, csillogó szemekkel várta a szertartás megkezdését. Suzanka és Hilda asszony nem győzte a kicsiket csitítgatni, és a prémes karmantyúkat az izgó-mozgó kezekre visszahúzni.

A királyok felszentelési és megkoronázási ceremóniája évszázadok óta az uppsalai érsek kiváltsága volt. Igyekezett is azt ritkaságának és súlyának megfelelően a lehető legaprólékosabban kiélvezni. Piper gróf ólomlábakon érezte múlni az időt. Miután az érsek a szokáshoz híven felkente a királyt és a kezébe vette volna a koronát, hogy az uralkodót megkoronázza, Károly türelmetlenül kikapta azt, és dölyfösen a főpapra nézve, saját maga tette a fejére. A díszruhák sokasága először megmerevedett a meglepetéstől, majd lassan a tetszés moraja végigfutott a hatalmas boltozat alatt. Még azok is, akik az apa zsarnoki uralmát korábban a legjobban szenvedték, azok is dicsérni kezdték a fiú büszke viselkedését. A bárónéban azonban hirtelen visszatetszést váltott ki e váratlan megnyilvánulás. A szegény Ulrika Eleonora királyné bánatos arcát látta a frissen királlyá felkent arcvonásokban. Szemével Olaf Lundberget kereste az ifjú Károly közelében. Tekintetük találkozott. Talán mindketten arra gondoltak, hogy ez a lelkesedés egy újabb szolgaság előjele is lehet, hiszen még szűkebb környezete sem ismerte az új uralkodó terveit, nagyhatalmi elképzeléseit.

A ceremónia a svéd lakosság egészének bizonyára fölemelő, felejthetetlen élményt nyújtott. Svea Charnyde viszont élete legsötétebb napjának tartotta azt. „Királyt csináltak a hercegből, az én Károlyomból” - zokogta túl a nagy harangzúgást a templomból kijövők lassú araszolása mellett. Az udvarhölgyek némelyike örömkönnyeknek vélte a patakozó áradatot és már fenték a fogukat, milyen történetet kanyarítanak a látottakhoz másnap, Hedvig Eleonora fogadótermében. De a báróné megsejtette, mily nagy a vihar, mely a fiatal lány lelkében dül. *Svea, az ő kedvenc unokája gyengéd érzelmeket táplál a frissen felkent uralkodó iránt! Még elgondolni is borzasztó* - hümmögte, míg kénytelen volt mosolyogva bólogatni jobbra-balra a lassan előrehaladó prémbundák körében. *Hogy a fiúk eddig is bálványozták királyi játszótársaikat, az a gyerekkori kapcsolattal megmagyarázható, de Svea újkeletű lelkesedése elgondolkoztató, sőt*

nyugtalanító, különösen, hogy az ifjú Lundberg⁵⁶ egyre több jelét adja vonzalmának - próbálta ráncba szedni szerteszét ugráló gondolatait.

A bárónéról köztudott volt, hogy minden vonatkozásban elfogult Ulrika Eleonora király-asszony fia iránt, és hogy aggódva figyeli minden olyan kedvezőtlen jellemvonását, mely felséges atyjához tenné hasonlónvá. Károly tetszetős testalkatú ifjává érett, de Anne-Marie felfigyelt arra, hogy nagy kék szemei nem tükröznek különösebb érzelmeket, gyengédséget pedig éppen nem. Feltűnő volt - és ez később jellemzőjévé vált, - hogy az ifjú arcnak alsó részét kellemetlenül torzítja el olykor a nevetés, mely mintha csak az ajkáról fakadna, miközben vonásai és szeme hideg marad. A herceg megnyilvánulásait nemcsak „pótanyja”, hanem Hedvig Eleonora palotahölgyei is árgus szemmel figyelték. Örömmel jelentették a régensasszonynak, hogy felséges unokáját inkább a vadászat, mint a hölgyek érdeklik. Erre ráhibáztak, mert Károly még csak a kötelező udvariasságot sem tartotta be a szép nem esetében.

Az intrikusoknak akkortájt még nem tűnt fel, hogy a kis Charmyde játszótárs időközben gyönyörű dámává fejlődött. Mire észrevették, a baj már előre vetítette árnyékát. Svea ugyanis anyja és Suzanka közös nevelési erőfeszítései ellenére sem átalította érzelmeit olykor kimutatni, ami aztán okot adott az udvarhölgyeknek, hogy köszörülhessék a nyelvüket rajta.

- Hallgassa csak, édes nagyasszony-anyám - kuporodott Anne-Marie lábaihoz a kis zsámolyra, miután virágzó gallyal a kezében dalolva az ágyasházba lépett. - Hogy milyen szép gondolatai vannak ennek a Lucidornak⁵⁷ - lelkesedett, egy szépen mintázott papírlapot szorongatva. - Olaftól kaptam a minap és azóta minden szava simogat.

- Olaftól? - kérdezte vissza óvatosan Anne-Marie és élesen unokája szeme közé nézett.

- Újólág még egy Shakespeare-szonettel is megörvendeztetett. Pedig abban, tudom, hogy borzalom, de képzelje nagyanyám, csókos száját is megénekelt a költő.

- Hm - hümmögött a báróné fejcsóválva. - Nem tartod kissé korainak ezeket a remekműveket, Kicsikém?

- Korainak? - kacagott trillázva Svea. - Ó, nagyasszony-anyám, én már úgy érzem, talán el is késtem vele. Hallgassa csak, kérem:

„Mit kíván szíved, te kislány?

Dalt? Azt bárki ír neked,

de én vágyad csillapítnám, ha tudom s ha engeded.

Mindazt vágyom adni néked,

amit bírok, amim van,

oly igaz, mint az, hogy élek mindenestül enmagam...”⁵⁸

⁵⁶ *Olaf Lundberg (1675-1740), XII. Károlynak képzeletbeli generálisa. Péter cár hosszú fogságából szabadulva, ortodox szerzetes lesz Pskovban. A történelmi tényeket regényemben több helyen az ő visszaemlékezéseiként fogtam fel, így fontos fogódzókként említhettem Károly győzelmes időszakának megértéséhez.*

⁵⁷ Lasse Lucidor (1638-1673). Valódi neve Lars Johansson. Az önfejű, bohém, szabad szellemű, a honi hatalmasságokat kevésbé tisztelő költőnek csak halála után váltak versei ismertté. Szerte kóborol Európában, börtönbe is kerül. Kocsmái verekedésben szúrják le.

⁵⁸ Lucidor: „Mit kíván szíved, te kislány?” Tótfalussi István fordítása

- Egyéni hangú, el kell ismernem. Csakhogy ilyen sorokat sem adni, sem elfogadni nem illik, Szívem - mondta egészen belepirulva Anne-Marie, miközben egy elszabadult tincset simított ki Svea felhevült homlokából. - Hogy elfogadtad a verset, nekem úgy tűnik, az ifjú Lundberg többet legyeskedik körülötted a kelleténél.

- Asszonyanyám is észrevette már - biggyesztette le száját az unokány, majd szinte suttogva folytatta: - De ön ugye tudja, hogy az én szívem kiért dobog? - A lesütött zöld szemek szégyenkezve keresték az összehajtott verseslapot.

- Svea, Kicsikém - vonta magához szeretettel a báróné az unokáját. - Kinőttél már a kislányos lelkesedéből. Károlyból a svédek királya lett, a trón nem játszószoza többé. Neked pedig jól nevelt kisasszonyként kell megjelenned az udvari fogadásokon, és jelét sem szabad adnod, hogy pár évvel korábban még együtt labdáztál a felséggel.

- Nekem nem az uralkodó, nekem Károly kell - homályosították el a könnyek az addig még tiszta tekintetet.

- A Pfalz-zweibrückeni házból született király? - vágott szavába a báróné és önkéntelenül is rátapasztotta kezét Svea szájára.

- Gondolja nagyasszony-anyám, hogy a Vasákkal ősi rokonságban levő Oxstiernek hátrább valók mint a pfalziak?

- A Lundbergeknél bizonyosan nem - válaszolta kissé ingerülten Anne-Marie, miközben gondolatban e bimbózó szerelem ellenében felhozható érvekre összpontosított. - Jelét adta csak egy szemvillanással is a felség, hogy észrevette, kinőttél már a játszószozából? Svea őszintén elgondolkozott nagyanyja kérdésen és kénytelen volt nemleges választ adni.

- A XVIII. század küszöbén, nagyasszony-anyám, én már ennek az új évszázadnak asszonya akarok lenni. Megszerzem őt magamnak! - húzta ki magát kissé bizonytalanul az unokány. - Nem a trónt, a férfit...

A báróné elképedve nézett kedvencére. - Szívesebben venném, ha nem az elkövetkező, hanem a mostani századunk boldog asszonya lennél - válaszolta csendesen.

- Jean bácsikánktól hallottam, hogy a francia udvarban sem a királyné az uralkodó szívének egyetlen asszonya. Engem nem borzasztana ez a megoldás sem - mondta szünetet tartva Svea, és zavarát palástolandó, ráhajolt nagyanyja kezére. Nem mert a szemébe nézni.

- És Lundberg? - kérdezte a báróné megtörve a csendet. - Összetöröd a szívet, ha megtudja mesterkedésedet.

- Sajnálom őt - válaszolta lassan Svea, és rálehelt a kezében tartott hervadó virágra.

Bár az Oxstiernek igyekeztek soha sem táplálni az udvari pletykát, a régensasszony füléhez csak eljutott a kezdődő románc híre. Hedvig Eleonora az Oxstiern névre azon nyomban felkapta koronás fejét. Nem tudta megbocsájtani, hogy a báróné egyik legbizalmasabb híve volt Ulrika Eleonorának. A színpalak mögött megindult a sugdolódzás. „Frederika után újabb ízes falat” - dörzsölte kezét Kronberg, az udvaronc, de aztán óvatoskodva visszavonulót fűjt az új divatot űző tubákoló udvarhölgyek legnagyobb ámulatára. Ő már megtapasztalta Frederika hazatértekor, hogy a régensasszony kíváncsisága ellenére is kiszámíthatatlan, az ifjú király pedig erről az oldaláról még nemigen mutatkozott be.

Hedvig Eleonora magához kérette felséges unokáját, akit éppen egy hadiszemle kellős közepén ért el a régensi óhaj. Károly azon mód porosan jelentkezett az audienciára. Rézgombokkal díszített, durva kék posztó katonaruháját nyersbőr csizma és könyékig érő bivalybőr-kesztyű

egészítette ki. Gyér haja fedetlen volt, ritka szakállával - mely titkolt bánata volt - amúgy sem kellett napközben a borbélynak bibelődnie.

- Hívatott felséged. Jöttem, amint tudtam - hajolt a régensasszony keze fölé a király.
- Honnan e maskarában, felség? - vont a fel rosszallóan szemöldökét az anyakirályné.
- Ezentúl ruhatáram csak kék posztóból készült öltönyökből fog állni, felséges asszonyom.
- Ön tudja, miért, felség - válaszolt vállat vonva Hedvig Eleonora. - Hallhatnám az indítékát, miért kell az uralkodót egy közkatonával összetéveszteni?
- Példaképül kívánok szolgálni most felállítandó hadseregem minden tagjának, asszonyom. Eredményes hadviselést Caesar is csak a legszigorúbb fegyelemmel érhetett el, és én megtettem az első lépést ehhez.
- Hallom, hogy beszüntette felséged a vadászatokat - közelítette meg ügyesen az anyakirályné az audiencia célját, majd egy kis éllel folytatta: - Ha nem restell felséged ebben az öltözékben selyembrokát székembe ereszkedni, kérem, foglaljon helyet.
- Kémei valós tényállásról számoltak be felségednek - válaszolta a kérdező, és szétvetett lábakkal ráhuppant az egyik támla nélküli ülőalkalmatosságra. - Ezentúl királyi nagyvadakra fogok vadászni, de nem a vadaskertekben, hanem a csatatéren, királyi nagyanyám. Bízom a magam csillagzatának ragyogásában, a képességeimben, melyek további dicsőséget hoznak majd hazámnak!
- A Károlyok mind ezen munkálkodtak. Hideg ésszel és hideg szívvel. Ne tévessze szem elől ezt felséged - válaszolta szenvtelenül az anyakirályné, és, mint akinek csak akkor jutott volna az eszébe, az óhajtott tárgyra terelte a szót:
- A minap kézcsoókra járult Charmyde grófkisasszony is. Hogy mennyire kirí a bálozók közül külhoni bájával, nem találja, felség?
- Valóban, nagyasszony-anyám, igazi dámává nőtte ki magát hajdani labdázótársam. És milyen élénk zöld a szeme - kezdte volna ecsetelni lelkendezve a király Svea bájait.
- Egy uralkodónak egyik udvari dáma olyan, mint a másik. Csinos és még csinosabb káposzta-fejek, pompás és még káprázatosabb toaettekben. Ennyi, és nem több, felség. Ne adjon alkalmat arra, hogy híre menjen, a svédek királya szenvedélyt táplál udvarának egyik hölgye iránt.
- Szép volna, ha igaz lenne - válaszolta széles nevetéssel Károly, mely egészen elcsúfította szabálytalan arcát. - Svea kisasszonyt kedvelem, a többi hölgnél biztosan jobban. Ennyi, és semmi több, felség.

Hedvig Eleonora finom diplomáciai érzéke megérezte, hogy a húrt nem szabad tovább feszítenie ez alkalommal. Majd gondja lesz arra, hogy a kis grófkisasszonyt távol tartsa az udvarból. Kegyesen csókra nyújtotta az uralkodónak kezét és útjára bocsájtotta őt. Károly vállat vonva hagyta el a termet.

Olaf Lundberg, mint ifjabb Teodor kebelbarátja, gyermekkoruk óta kedves vendég volt az Oxstiern palotában. Amint azonban pelyhedzeni kezdett a fiúk álla és nőiesebbé vált a minden játékon kapva-kapó Svea, a fiatalember egyre sűrűbben keresett alkalmat arra, hogy a korábbi játszótárs sejtelmesen csillogó szemeibe tekinthessen. A báróné kitüntette őt figyelmével, és szívesen meghívta szalonjába a szerdai összejövetelekre is. Ezeken az alkalmakon hallott gyakrabban a descartes-i tanokról is, melyek annyira felkeltették érdeklődését, hogy Anne-Marie tanácsára hosszabb időt töltött Uppsalában, az Egyetemi Könyvtárban, hogy a tudós hagyatékát tanulmányozza.

A szalondélutánokban különösen az volt vonzó, hogy a résztvevők kedvükre vitatkozhattak. Mindőjük közül általában az ifjú Lundberg volt a legjobban értesült, mert az udvarban, a hercegi tanulótárs közelében, nem csak a legfrissebb híreket csipegette fel. A történelmi és nyelvi stúdiumok is tágították a világot körülötte. Míg Károly az antik kultúrához vonzódott, addig Olaf az olasz reneszánszért lelkesedett. Történt egyik alkalommal, hogy a Mediciek mellett szó került a Transsylvánia szomszédságában közel másfélszáz évvel azelőtt uralkodó Rex Matthiasról⁵⁹. A Kárpátoktól innen élő magyarok királya európai hírnévre tett szert pazar könyvtára és olasz mintára maga köré gyűjtött tudósai által. Anne-Marie még otthon, Falaise-ben hallott az apát úrtól a nápolyi királylányról, Beatrixról, aki azzal, hogy magyar királyné lett, felcserélte Nápoly ragyogó kék egét a zordon Pannóniára.

- De kárpótolta magát híres építészekkel, művészekkel, akik mind elkísérték őt és emelték udvarának fényét - mondta Lundberg az ifjabb Tessin sűrű fejbólintásától kísérve.

- Most jut eszembe, kedves Olaf - kapcsolódott a beszélgetésbe a háziasszony - amikor svéd földre kerültem, Descartes bátyám fíliánsai között találtam egy munkát. Hogy ki volt a szerzője, talán akkor sem figyeltem arra. De még most is emlékszem, mennyire megfogott annak a királynak gyönyörű arcéle az első oldalon.

- Talán bizony a történetíró Bonfini⁶⁰ volt, aki Corvin Mátyás tetteit megörökítette - szólt hirtelen ifjabb Tessin és érdeklődve Lundberg felé fordult.

- Ahogy magiszter Hanssontól hallottam, ő is lehetett az, uram - válaszolta a kérdező. Olyan szerencsés voltam, hogy magam is tanulmányozhattam a Rex Matthiasról írottakat. Ha csak a fele igaz, akkor is nagy ember volt ez a király!

- Mondana valamit róla, kedves Olaf. Mindnyájunkat érdekelne - tekintett körbe a báróné, és kissé már körülményesen próbált ezüst szálat befűzni hímzőtűjébe.

Alkonyodott. Az inasok lámpásokkal népesítették be az emberi léptékű termet, melyet meghitté varázsoltak az imbolygó gyertyák meleg fényei.

- Nekem mostanság jutott az eszembe, hogy Rex Matthias trónrakerülése sokban emlékeztet a királyunkéra - kezdte Lundberg

- Hogy érti ezt öcsém? - vonta fel szemöldökét egyike az uraknak, és közelebb hajolt, hogy jobban hallja a választ.

- Mivel a felség még Mátyás királynál is fiatalabban került a trónra, neki is sűrűn bizonyítani kell majd, mint ennek a magyar uralkodónak kellett, akit fiatal kora miatt népe és szomszédai egyaránt gyöngének tartottak. Mégis rövid idő alatt elkápráztatta Európát eszességével, hősiességével és nem utolsósorban igazságosságával. Itália mellett az ő udvara lett az új szellemi áramlat fellegvára.

- Úgy hallottam, a mi királyunk is a legjobb úton halad errefelé - mondta a báróné, és intett a szolgálónak, hogy összeszedheti az őzpástétom maradványait. - Bizony, nagyon fontos lenne a felség számára, hogy jó tanácsadók álljanak mellette.

- Majd elválík, jól választott-e a felség, hogy ilyen egy-kettőre Piper tanácsosra bízta az államügyek vezetését. Mi a véleménye erről, öcsém? - fordult Sharp tanácsos Lundberghez.

⁵⁹ I. Corvin Mátyás (1443-1490) magyar király. Uralk.: 1458-1490

⁶⁰ Antonio Bonfini (1434-1503) olasz származású humanista történetíró. Mátyás király megbízásából írta meg a magyarok történetét (Rerum Hungaricarum Decades 1468)

- Talán a hála vezérelhette ifjú uralkodónkat. Piper grófnak oroszlánrésze volt abban, hogy a rendek szinte azonnal átadták az ő kezébe a kormányzást - válaszolta.
- A jó tanácsadók azért kellenének, mert ön is úgy véli, báróné, hogy rövid idő után újra puskaporossá válik körülöttünk a levegő? - kérdezte összeszűkülő szemmel váratlanul a tanácsos.
- Ha igaznak bizonyulnak a hírek, kedves nászúram, akkor előfordulhat. A dán uralkodó⁶¹ nem is olyan titokban máris szövetezik Ágosttal⁶², a lengyelek királyával országunk ellenében. Követ öcsém szerint nemcsak vele, hanem a moszkovita cárral, Péterrel⁶³ is.
- Nagyszerű értesülések asszonyom, és ráadásul igazak is - vette vissza a szót Lundberg. - A minap a tanács a király jelenlétében tárgyalt a várható eshetőségekről. A felség szótlanul végighallgatta a repkedő javaslatokat, majd egy kis idő után magabiztosan felállt, és körülbelül a következőket mondta: Uraim, elhatároztam, hogy soha nem fogok igazságtalan háborút viselni, a jogos háborút viszont ellenségeim megsemmisítésével fejezem be.
- Majd szétnézett közöttünk és ünnepélyesen folytatta: „Döntésem végleges, meg fogom támadni, aki elsőnek lép fel ellenünk, még ha rokoni szálak fűznek is hozzá. Győzök és a többit megfélemlítem” -. bólogatott Sharp tanácsos is minden szónak külön hangsúlyt adva.
- Most már biztos, hogy az ifjú Károly végérvényesen felszabadítja magát az országtanács gyámkodása alól. Hajlik azonban az önkényre, mint felséges atyja tette, aki az alkotmányosságnak még a látszatát sem őrizte meg - vélte valaki az urak közül.
- És a birtokredukcióval számos régi hívét fordította maga ellen - vágott a szavába Sharp. - Ezt ön ugyancsak átélte, kedves öcsém - tekintett Lundbergre, aki viszont mintha meg sem hallotta volna e közbevetést, finoman visszaterelte a beszélgetést az ifjú uralkodóra.
- A régensasszony ugyancsak csóválja a fejét, hogy felséges unokája egy csapásra fölhagyott korábbi kedvteléseivel - mondta Olaf nem kis éllel. - Nemcsak, hogy felhagyott, de a háború előkészítése percétől szemmel láthatóan alakul át a jelleme.
- Hogy érti ezt, öcsém? - kérdezte az építész csodálkozva.
- Nincs többé semmi fényűzés a felség körül. Pompás öltözékei helyett egyszerű katonaruhába bújt. Mi mással magyarázhatnánk, minthogy példaképeit, Nagy Sándort és Caesart kívánja követni.
- Adja Isten, hogy csak azok erényeit, és nem a hibáit - mondta búcsúzóul a báróné és lelke lubickolt a gyönyörűségtől, hogy Károlyról, az ő felséges pótgyerekéről az alattvalók is egyre inkább a hódolat hangján szólnak.

⁶¹ III. Frigyes

⁶² Frigyes I. Ágost szász választófejedelem 1696-1733-ig, II. (Erős) Ágost lengyel királyként uralk.:1697-1704; 1709-1733. (Kép a mellékletben)

⁶³ I. Nagy Péter, Moszkvai Oroszország cárhoja, uralk.:1689-1725. (Kép a mellékletben)

XIV. A nagyratörő XII. Károly

1698

Teodor Oxstiern halála a királykoronázást követő hónap végére esett.

Az új év beköszöntével váltott lovakkal hozta őt haza hűséges szolgája. Oly hideg volt, hogy szántalpakon nem mert urával elindulni Karlskronából, ezért a hintón való lassúbb utazást választotta. A hadmérnököt teljesen átfagyva, halottfehéren fejtették ki a medvebőrök tömkelegéből. Anne-Marie egy tapodtat sem mozdult a betegágy mellől. Hiába ontották a meleget a felforrósodott cserépkályhák, Teodort még a Suzanka által hozott forró palackok sem tudták átmelegíteni. Lassan, nehézkesen lélegzett, és egyre sűrűbben kapkodott a levegő után. Jölberg felcser gondterhelten ingatta a fejét, és igen részvétteljes arccal fordult a bárónéhoz.

- A kétszeri köpölyözés⁶⁴ sem hozta meg a kívánt eredményt, asszonyom. Ajánlanám sok folyadékként a mézes vizet, még inkább azonban a citromfű ázatát. Az kissé oldja a gége szorítását és elősegíti betegünk szendergését is.

Anne-Marie kérdően nézett az udvar orvosára. Egyikőjük sem szólt. A felcser felvont vállal a fejét ingatta.

A beteg egyre jobban zihált, olykor már annyi ereje sem volt, hogy egyenesen tartsa magát a magasra polcozott párnákon. Időnként nyugtalanul elszunnyadt, keze meg-megrebbent a takarón. Hitvесе puha, meleg ruhával dörzsölgette karjait, szíve táját, vagy szótlanul üldögélt a betegágy mellett. Az éjszakák kergették a nappalt, és minden nap rosszabbodást hozott a családfőnek. Anne-Marie tudta, hogy versenyfutásban van a halállal, és ő akart a győztes lenni. A külvilág a hálóteremre zsugorodott össze.

Január utolsó napján egyszercsak érezte, hogy Teodor hosszas pillantást vet rá. Az amúgy egyáltalán nem érzélgős hadmérnököt mindinkább rossz sejtések gyötörték. Úgy érezte, itt az ideje, hogy felkészítse asszonyát az elválásra. Magához kérte gyermekeit, kis unokáit. A kandalló izzó fahasábjai kísértetiesen világították meg a haldokló összekulcsolt kezét, és az árnyékok furcsa táncot jártak az egybegyűltek arcélén. A családfő végignézett a kicsiken és nagyokon, szemébe egy pillanatra visszaköltözött a régi fény. Köszönöm - suttogetta erőtlen hangon és hitvесе keze után nyúlt.

Anne-Marie Teodor hosszabb betegeskedése óta nem egyszer érezte úgy, hogy a meg nem érdemelt túl sok jóért valamilyen formában hamarosan fizetnie kell. És most az adósságot behajtotta rajta a Halál. A temetés előtti éjszakát a halottaságy mellett töltötte. Kívánsága szerint, csak maga. Tagjai ólomnehezék voltak a fáradságtól, szemei égtek az el nem sírt könnyektől. Ahogy egyszer-egyszer súlyosan lecsukódtak pillái, emlékképek tolakodtak elő 48 együtt töltött esztendő eseményeiből. Felsejlett előtte az első találkozás Descartes temetésén, amikor a maihoz hasonló, csikorgóan hideg, borongós februári nap volt. Majd hirtelen az összerázott emlék-kaleidoszkópban egy skäfthammari forró nap jelent meg. A birkák békésen harapták a fűvet a legelőn, és ők ketten a félhomályos szobában egymást kutatva néztek farkasszemet a csiszolt tükörben. Teodor hirtelen elkapta tekintetét és gyors mozdulattal átölelte őt... Mennyi magányos év és mennyi, szinte lopott, együtt töltött hét! Házastárs, aki

⁶⁴ Az érvágás népies neve

inkább vendég volt közös otthonukban, mégis biztos oszlop, melyre gyöngé nőként biztos támaszkodhatott.

„... Szemem, tekintsd,
Karom, szorítsd még egyszer őt: s te, ajkam,
Te lelke zára, csókokkal pecsételd
örök kötése a kufár Halállal.”⁶⁵

Köszönet mindenért - suttogta Anne-Marie és csókot lehelt a nagy útra elindult homlokára.

Teodor Oxstiern temetésén hosszú sorba rendeződött a gyászolók menete, végig a Västerlanggata-n. *Mint hajdanán, Descartes temetésén* - ötlött eszébe a bárónénak, és önkéntelenül maga mögé nézett. Egy pillanatra úgy érezte, mintha Axel Oxenstierna segítené fel őt térdeplő helyzetéből. Azóta már Krisztina királynő kancellárja is örök álmát alussza Uppsalában, a család ősi temetkezési helyén. De Teodor Stockholmban akart nyugodni, Anne-Marie közeliében, így természetes volt, hogy végakarátát tiszteletben tartották. *Svéd férfaik, ha nem estek el életük virágjában a csatatereken, hosszú életet hagytak maguk mögött* - révedt egy pillanatra maga elé a báróné, amint Teodor fejfájára tekintett.

„Krisztus a reményünk, a feltámadás reménye” - zökkentették vissza a vigasztaló szavak a jelenbe, de a hallottak mintha nem találtak volna visszhangra lelkében. Álltában nehézkesen áttette egyensúlyát egyik lábáról a másikra. Úgy érezte, fáradt, kiégett öregasszonnyá vált, Teodor Oxstiern özvegyévé. *Az öregség egyik legszomorúbb ténye, hogy kihálnak körülökből a barátok, ismerősök* - füzte tovább gondolatainak fonálát. Szűkebb családjából elment a kedves Sophie és sorra a többi nővére is, akikkel svéd honba jöve nem is találkozott többé. De üres a széke a szalon-összejöveteleken a jó öreg Tessinnek és első bimbódzó szerelmének, Simon de la Vallénak is. Soha nem gondolta volna, hogy az életének nagyobb részét Stockholmtól távol leélő hadmérnököt ennyien meggyászolják. Voltak, akik őszintén, voltak, akik illendőségből. Az idősebb nemzedék észrevétlenül halt ki mellőle a távollétei alatt, a felnövekvők viszont példaképüknek tekintették, a munkabírást és a szakmaszeretet bajnokaként. Még az ifjú király is főhajtással áldozott atyja és nagyatyja hadmérnökének emléke előtt.

A kancellária-hivatal számos királyi udvarnak, egyházi méltóságnak elküldte a cikornyás betűkkel, de egyszerű szöveggel megírt particédulát.

„A svéd királyi udvar mély megrendüléssel értesíti őexcellenciáját hűséges alattvalója, Teodor Oxstiern báró, öfelsége Krisztina királynő, valamint X. és XI. Károly uralkodók hadmérnökének elhunytáról. Nagyrabecsült halottunk hatvan évnél hosszabb építő munkájával járult hozzá a baltikumi svéd hegemonia megerősítéséhez. Kelt Stockholmban, az Úr 1698. esztendejének februárius 6. napján.”

Bármennyire is megállította volna az időt Anne-Marie gyászában, csak kitavaszkodott. Ősz nyarat követett, és a Söderalm felől támadt jeges szelek újból befűttak az Oxstiern palota olykor fényesen kivilágított ablaktábláinak résein. Az udvar háborús készülődéseiről a báróné Olaf Lundberg látogatásai révén értesült, a palotában történeteket pedig Svea kedélyváltozásain mérhette le.

Fiatal vendége egyre többször emlegette Ágostot, és már nemcsak hihetetlen testi ereje és a Napkirályt követő fényes udvartartása miatt, hanem azért, mert a svédeknek juttatott Livóniát vissza akarta szerezni. Ezért az észak legszebb, legtermékenyebb területéért, rajta kívül, a lengyelek és a moszkoviták is egyaránt versengtek.

⁶⁵ Shakespeare: *Romeó és Júlia*. Ford.: Mészöly Dezső IV. felv.3. szín.

- Nagy baj, hogy nem tudtuk a livóniakat magunk mellé állítani - szólt egy alkalommal Anne-Marie, miközben a veranda széles feljáróját szegélyező rododendron bokrokban gyönyörködött. - Elhunyt uralkodónk intézkedései nem keltettek jó visszhangot a frissen megszerzett tartomány főuraiban sem.

- Előjogaiktól, javaik egy részétől fosztotta meg őket, miközben a felség itthon a birtok-redukcióval sújtotta többségünket - bólogatott Olaf és fél szemmel az ajtót leste, hátha betoppan Svea a nagyanyjához.

- Arról a livóniai nemesről sokat beszéltek akkoriban, amikor az bátran a felség színe elé járult, hogy tolmácsolja a nemesség és a tartomány panaszát. Hallott mostanság erről a Patkulról, kedves fiam?

- Többféle mendemonda kering róla, amióta a fővesztést elkerülendő elmenekült, asszonyom. Pedig a tiszteletteljesen előadott petíció után a felség még meg is dicsérte e szavakkal: „ön bátor férfiúhoz méltó módon emelt szót hazájáért”.

- Valami csak történhetett, hogy ezután hirtelen felségsértőként halálra ítélte őt a király - vágott a beszélő szavába izgatottan a báróné. - Nem tudom elhinni, hogy a felség színlelte volna a jóindulatot.

- Egy uralkodó abszolutisztikus törekvéseibe beilleszthető ez a kép, asszonyom. Az alattvalók, különösen egy meghódított nemzet nemessége, ne vetemedjék odáig, hogy panaszaival bírálni merészelje királya cselekedeteit. A lovagiasság diktálta a felségnek a dicsérő szavakat, az uralkodói gőg viszont elrettentő példát követelt: a bátor szószóló fejét.

- Szomorú ezt hallani, kedves Olaf - mondta csöndesen a báróné. - Azt még Teodor említette akkoriban, hogy ezt a livóniai nemest hozzásegítették, hogy elmeneküljön a tömlöcből. Jean öcsém szerint a szász választófejedelemhez menekült.

- Csodálatosan pontosak az értesülései, báróné - válaszolta elismerően a fiatalember. - Kémeink szerint valóban odamenekült, és miközben Frigyes Ágostot ellenünk kezdte hangolni, volt mersze ennek a nemesnek Livóniát felajánlania neki.

- Ez már bizony árulás amire nemigen lehet mentséget találni - vette vissza a szót az özvegy.

- Ez csak ürügy Ágostnak, hogy megtámadja országunkat, mint ahogy a trónkövetelés volt János Kázmérnak Krisztina királynő távoztával. Csakhogy nagyot változott a helyzet az utóbbi évben. Ágost, mint lengyel király már nem a gyermek Károllyal találja szembe magát, hanem egy nagyon eltökélt, harcolni és győzni akaró felnőttel, aki hónapok óta szervezi hadseregét, és máris elkápráztatja rátermettségével az öreg tábornokokat.

A báróné Svea lehangoltságára gondolva, a háborús készülődésekről óvatosan az udvar mindennapjaira terelte a szót.

- Igaz, hogy a felség újólág megfosztja a palotahölgyeket, hogy uralkodói fényében sütkérezzenek?

- Valóban, asszonyom, a király elhanyagolja az udvari összejöveteleket, sőt rossz néven veszi, ha felséges nagyanyja nap nap után hajnalig tartó bálakat rendez.

- A durva katonapoztő valószínűleg kirína a díszes bái öltözékek közül, nem gondolja, kedves Olaf? - vette vissza a szót Anne-Marie.

- Ami igaz, az igaz. A felség talán túlzásba is kezdi vinni a spártai életmódot. A dámák így hiába versengenek kegyéért, ő teljes visszavonulót fűvott.

- Csak nem a befolyásuktól fél? - kérdezte álnok aggodalmaskodással az özvegy.

- Bátorkodom azzal a megjegyzéssel, hogy a király egy életre megelégtette a felséges anyakirályné befolyását - válaszolta egy kis éllel Lundberg.

- Nehéz dolog az igazság látszatát fenntartani, kedves fiam - mondta a szavak súlyát mérlegelve a báróné. - Más tanácsokat követel egy trón, és más jellegük van az udvari összejövetelek többé-kevésbé ártatlan ötletelgetésének. A felség - már megbocsásson - önnel együtt most van a legszebb táncos lábú korban.

Lundberg, mielőtt válaszolt volna, Sveára gondolt. Egy ideje feltűnt neki a régi játszótárs elutasító viselkedése, de lojális lévén, a féltékenységnek még a halvány látszatát is elhessegette lelkéből.

- A felség mihamarább jó hadvezérré akar válni. Megvallotta nekem, hogy katonái számára példamutató viselkedésbe a nők és a bor nem illeszthetők be. Úgy vélem, jó úton halad, hogy az egyetlen legyen a környező uralkodók között, aki a dicsőségért önmagát akarja legyőzni - válaszolta nem titkolt rajongással Olaf.

- Jaj a legyőzötteknek - keresgélte a latin mondás foszlányait emlékezetében a báróné, és a hallottak által sem megokosodva, sem megnyugodva, végre Svea látására engedte Lundberget.

XV. A századfordulón

1699. december 31-e!

A századvég utolsó napjának elefántcsont-lapocskájára órákon belül ráhajtható lesz a következő század legelső lapja.

Stockholm ünnepi köntösben a századfordulóra készül. A királyi rezidencia körül gomba módra szaporodó kastélyok láttán a szemlélődőnek úgy tűnhet, mintha évek óta azért sürgették volna a kőfaragókat, hogy a homlokzatok díszei ez alkalomra elkészüljenek. Tellett a pompára! Soha előtte ilyen hatalmas nem volt Svédország, mint amilyené e században a Károlyok nagyhatalmi törekvése tette. Szó ami szó, a nemzetközi tekintélyt és a területek egy részét még őket megelőzően II. Gusztáv Adolf szerezte meg a harmincéves háború folyamán, de ezekért az újkeletű baltikumi birtokokért az utódoknak szinte egyvégtében háborúskodniok kellett a rákövetkező 50-60 évben.

December utója megpróbálta a január elől még utoljára féltékenyen elbújtatni a napot. Alig engedte azt késő délutánig a látóhatár fölé emelkedni. A borongós időben csak a havas utak fehérsége nyújtott támpontot a szemlélődőnek, no meg az előbukkanó szánok fényei, melyek apró szentjánosbogarakként közeledtek Charmyde grófék fáklyákkal kivilágított kapufelhajtójához. Várhatja is jó Urunk seregének utánpótlását, ha az ország színe-java századfordulós évutót ünnepelni érkezik a palotába! Elég azonban egy röpke pillantás a díszes társaságra, hogy véleményünkön változtassunk. Amikor a szárnyasajtót nyitogató lakáj botjának koppanásával újabb érkezőt jelent, többnyire hadviselésből kiöregedett vendégeket köszönt a ház ura. Hiányzik ezúttal a látogatók közül a fiatalabb nemzedék, mely hónapok óta azokban a tűzér- és utászintézetekben sajátítja el a hadviselés fortélyait, melyekre méltán büszke a hadsereg, és érthetően irigy Európa.

Mondják az érkezők, hogy az ifjú király is hazatért egy rövidke pihenőre Helsingborg alól, onnan, ahol november óta farkasszemet néznek az erőddel szemben felvonult dán sereggel. A páramentes víz felett oly közelinek látszottak a túlparton, hogy nemcsak mozgásukat, de ruházatukat is jól ki lehetett szabad szemmel venni.

Az érkezőket Charmyde tanácsos tessékeli át a nagy vadászterembe, melynek falain a kis- és nagyvadak pompás trófeái jelzik a házigazdának és őseinek vadász-szenvedélyét. A szünet nélkül fűtött díszes cserépkályhák melege módjával érezhető csak a hatalmas térben. A puha szarvasbőrök azonban melegítőleg ölelik körül az ülőalkalmatosságokat, így az urak megelégedetten helyezhetik magukat kényelembe, beszélgetéshez készülődvén. Egy ideig még hallgatagon üldögéltek, komótosan eregetve a pipafüstöt, majd szokás szerint, a politika került szóba.

- Fel kellene négyelni azt a Patkult - pöfékelte Lars Oxenstierna, a volt kancellár fia.
- A livlandit? - nézett fel Sharp hajdani kincstárnok.
- Azt, azt - bizonygatta az előbbi - azt a német nemest.
- Akit becstelenségéért halálra keresett még előző Jóurunk?
- Jól tudja az úr - válaszolta a másik.

Olaf Lundberg, mint mindig, ezúttal is igyekezett igazságos mederben tartani a véleményeket:

- Patkult a livóniai nemesség bízta meg, hogy uralkodónk színe elé járuljon és előadja a tartomány panaszát - mondta.

- Még hogy panaszát? - kérdezte lekicsinylően a kincstárnok.

- Úgy igaz, a panaszát - erősítette meg nyugodtan a fiatalember. Azért azt nem lehet eltagadni, hogy elhalt királyunk a livóniakat előjogaiktól és javaik nagy részétől megfosztotta. És nemcsak az ő birtokaikat vette el - tette hozzá vállat vonva a beszélő - többedmagunkról is elmondhatjuk ugyanezt.

Az urak meghökkentek egy szemvillanásnyira. Érezték, hogy a beszélgetés rossz irányba terelődhet, még annak szájából is, aki, ha nem is titoknoka az ifjú királynak, de akinek szavára hallgat a felség. Így jobbnak látták, ha méltatlankodva a livóniaihoz kanyarodnak vissza.

- Nem tetszik nekem a helyzet - vette át a szót a volt kincstárnok. - Nem véletlen a gaz Patkul igyekezete szomszédainknál. Nem is olyan régen a mi XI. Károlyunkat szolgálta, most meg a muszkák felé kacsintgat. Sokért nem adnám, ha tudnám, mivel édesgette magához őt a cár - tűnődött fennhangon és lelki szemei előtt - rá jellemzően - mindjárt pengő tallérok jelentek meg.

- Nincs kegyelem, ha utolérjük - kapcsolódott a beszélgetésbe a házigazda.

- Hazaárulónak keréketörés dukál - szögezte le lakonikusan Kruze tábornok.

- Azért lehet jó hazafi valaki, ha nem svéd - jegyezte meg ismét békítően Lundberg.

- Ebadta - füstölgött magában Kruze, merev lábának kedvezőbb tartást keresve. - Még hogy más is lehet jó hazafi! Aki nem svéd, az most ellenség, és aki ellenség, attól meg kell védeni magunkat

- És a király mit szól Patkul praktikáihoz? - fakadt ki a házigazda, aki az államtanács tagjaként, nagy reményeket fűzött a szárnyát próbálgató uralkodó egyéni döntéseihez.

- Ma még csak készülődik, hogy holnap már győzzön - mondta velősen az öreg tábornok és diadalmasan körbetekintett.

A vacsorára hívó gong a legjobbkor hűtötte le a kedélyeket. A politika fokozatosan háttérbe szorult az asztali örömök reményében. A marcona hadfiak egyszerre gáláns urakká változtak vissza, amint a dámák közelébe kerültek. Az ebédlőterembe lépve, a vendégek egyik ámulatból a másikba estek. A szála gazdagon fel volt díszítve francia földről hozatott lampionokkal. Charmyde grófné a megismételhetetlen századfordulót akarta még ünnepélyesebbé tenni a színes selyemgömbökkel. A sötét színűekkel a rosszat, a vidámakkal az elmúlt évtizedek sikereit kívánta jelezni. S az idős Oxstiern báróné okosan úgy rendeztette, hogy a narancssárga színűek voltak túlsúlyban. A pislákoló kicsi mécsesekkel így előlegezett sikert, boldogságot az országnak és a megjelenteknek a 18. század küszöbén.

Az asztalfőn az öreg báróné fogadta az üdvözléseket. Mint mindig, ezúttal is ő volt a társaság rendíthetetlen talpköve. Hetedik évtizedét taposva, még mindig bizakodóan nézett az eljövendő napok, évek elé. Bölcsé tette őt az idő. Tudta, hogy az eredmények mulandóak és elbizakodottá tesznek, ha nincs mögötte olyan képesség, amellyel az újabb nemzedékek, a múlt hibáiból tanulva, megformázhatják a jövő képét is. Ő, az idegen földről svéd honba átültetett lélek tudja ezt csak igazán átérezni.

Az ünnepi asztal roskadozott az ezüstműtől. A borba áztatott vaddisznósült hatalmas tálakon arra várt, hogy a vendégek megdicsérjék a szakácsot. Az étékfogók egymás után kínálták a fogásokat, és az est fénypontja újfent az ötödik, az ánizsos halmártás volt. A báróné

nagyszerű konyhát vezetett, és lánya, Hilda asszony, ingyenség dolgában egy icipicit még túl is tett rajta. A dámák az angol módi almapudingot részesítették előnyben, de nem vetették meg a szegfűszeges süteménykéket sem, amiket a szakácsok, az alkalomhoz illően, szerencsepatkó formájúra formáztak meg. A libériás inasok sűrűn hordták körül a kézmosáshoz szolgáló ezüstvödröcskéket, s a vendégek már megszokták, hogy ebben a házban adnak a külsőségekre is. A grófné ugyanis még lány korában megszokta otthon, és később is úgy vélte, asztalánál nincs helye a csontokat eldobáló, asztalnéműt összepecsételő vendégseregnek. Hallotta ugyan - és ezt francia követ nagybátyja is megerősítette -, hogy még XIV. Lajos asztalánál is kézzel szedegetik ki a tálból az ételeket a vendégek. A német fejedelmek udvaráról is az a hír járta, hogy a meghívottak nem átallják zsírtól csöpögő ujjaikat lenyalni a lakomákon, ahelyett, hogy a körbejáró asztalkendőbe törölnék azokat. A háziasszony nem sokáig tűrte el e rémséget. Új szokást hozott divatba, mely mindjárt utánzásra talált a nemesi házaknál, de még Hedvig Eleonora udvarában is. A grófnénál nemcsak a pecsenyés tálon volt egy-egy villa a felszolgáláshoz, hanem kanál, sőt kés is a tányérok mellett, szépen cizellált ötvösmunkák, melyek elkészítésével nem idegen, hanem honi kézműveseket bíztak meg a háziak.

A súlyos állóóra mutatója komótosan közeledett az éjfél felé. Ahogy az esemény előrevetette a perc ünnepélyességét, úgy csendesedett el a jókedv. A hölgyek a mai estén meglehetősen szótlanok voltak. Még az udvari pletykákra sem kapták fel kellőképpen fejüket, pedig Jölberg ugyancsak szóval tartotta velük az asztaltársaságot. A pohárnokok bőven töltögették a göngyöző bort a kupákba, és készen álltak a hűtött sampanyer felszolgálására is.

- Jelentős nap a mai - biccentett mosolyogva a báróné pohara fölé, és kedvtelve várta, hogy unokája, Svea, kezébe vegye a lantot. Egy régi varég dallal kívánta búcsúztatni az 1699-es esztendő. Az idős hölgy eddig is minden újabb év küszöbén egy kicsit megállt, hogy visszaneézzen mindarra, ami elmúlt. Ezt a századvégi évfordulót különösen jelentős mérföldkönek tartotta saját családja jövőjét, de Svédország nemzetközi súlyát illetően is.

A koronázótemplomban⁶⁶ ünnepélyes komolysággal megkondultak a harangok. Hangjukat szárnyára vette az éjszaka és széthordta a szív alakú városmag minden részébe.

- Isten óvja a királyt! - emelték poharukat az évszázad fordulóján az előkelőségek.

- És éljen a nemesség! Viruljon és gyarapodjék a svéd föld - toldotta hozzá a házigazda.

Rövid ideig csak a csiszolt üvegnek csengése hallatszott. Majd a koccintgatásokat követően a báróné a következő gondolattal toldotta meg az ünneplő szavakat:

- És éltesse az Úr a földjeinken munkálkodókat. Adjon minél több kardot a királynak!

Charmyde gróf már megszokta anyósának olykor forradalminak ható megnyilvánulásait, de erre a kijelentésre ő sem volt elkészülve. Az ünneplők valójában fel sem fogták az elhangzottak súlyát. Az ő köreikben a pórnép országgyarapító egyedként egyáltalán nem, országvédő katonaként mint szükséges rossz jöhetett számításba, még a beköszönő új esztendő első áhítatos perceiben is.

Svea sietve közeledett nagymamájához. Ismerték egymást. Ő megértette e szavak jelentőségét ebben a még egyszer át nem élhető századvégi hangulatban. Lantja mellett karmazsinbársonyba kötött könyvecske hevert. A bárónénak szóló ajándék, évtizedekkel korábbról, a svéd költészet atyjától. Svea belelapozott az általa is sokszor forgatott relikviába, és a még mindig fennálló némaságot egy verssorral törte meg:

⁶⁶ 1319-ben a Storkyrkan-ban koronázták meg az első svéd királyt

„Rongy nemesúr az, akit nem ereje hívat nemesúrnak,
rongy nemesúr az, akit csak gőgje hívat nemes úrnak.”⁶⁷

Olaf Lundberg parázsló tekintettel nézett a fiatal lányra. A Strömen-öböl partjáról, a Skeppsbron felől, mintha vidám petárdadurrogás társulna a mindinkább elhaló harangzúgáshoz.

Beköszöntött az 1700-as esztendő!

⁶⁷ Stierhielm: „Az igazi nemesség”. Majtényi Zoltán fordítása

XVI. A századelő első éve

1700

Oxstiern báró özvegye fázósan húzta össze keblén fodrokkal dúsan díszített reggeli köntösét. Az újesztendő reggelén a derengő nap éppen csak átsiklott az éjszaka sötétjéből. A Strömmen-öböl felől erős szél kerekedett és megrezegtette az ónkarikás ablaktáblákat, melyekre itt-ott jégvirágot lehelt a tengeri pára.

Új nap, újabb ébredés - gondolta Anne-Marie és eddig nem ismert apró szorongást érzett a szíve táján. Visszahanyatlott párnájára. Alkudozni kezdett egy kissé az idővel. Ma reggel, az új évszázad első óráiban megengedheti magának, hogy szembenézzen egy picinykét a hátrahagyott régivel. Az 50 esztendőnyi idővel, amit már itt, svéd honban töltött el! Hány és hány reggel! Örömteliek Teodor karján ébredve, és bánatosak, gyászosak gyerekeiket ápolva, vagy a kis holttestek mellett virrasztva. Az évek múlása abból is végigkövethető, ahogy környezete megszólította őt: Látja magát Falaise-i kislánként, aki után anyja kiabál az ámbitusról: Anne-Marie, gyere kedves. Majd Oxstiern báró „ifjú hitvese” lett, míg a harmincadik életévéig a skäfthammari parasztok „fiatal báróné”-ként titulálták. S ahogy ősz csíkok vegyültek sötét hajában, úgy lépett elő „a” bárónévá, hogy görnyedő válla láttán már Oxstiern báró özvegyéről beszéljenek. Igen, igen, a tükör nem csal. Jogos az idős báróné megszólítás, de őt ez egy cseppet sem zavarja már. Annyi minden belefért ezekbe az évtizedekbe!

Éjjeli asztalkáján finoman megcsillant Teodor egyik ajándéka, a drágakövekkel ékesített, vékony aranyláncon függő órája. „Semmi sem mulandó, semmi sem végleges” - ketyegte alig hallhatóan, és Anne-Marie megnyugodva rábólintott. Való igaz, 12 után újra meg újra az 1 következik, s ő szereti ezt a rendszerességet. Gyűlöli viszont a naptár által figyelmeztetett mulandóságot. Ahányszor csak fordít egyet a számozott elefántcsont-lapocskákon, azok mindannyiszor csúfondárosan vágják a szemébe: „Minden végleges. Amit elmulasztottál, az számodra elveszett”. Igen, sok mindenről lekésett vagy elkésett, de számos dolog tanúsíthatja, hogy igyekezett maradandót alkotni. Itt vannak a gyerekei, és mily hamar felnőttek az unokái! Svea alig fiatalabb, mint ő volt, amikor 1649-ben René bátyjához érkezett. És most, az 1700. év kezdetén belépett a 67. életévébe! Visszavonhatatlanul megöregedett. De vajon ő is közömbössé vált a „ma” iránt, ahogy az öregekről mondják? *Az évek száma tette őt öreggé, vagy a lélek megfáradása?* - tűnődött hosszasan, amíg egy elkésett víg duda éles hangja vissza nem zökkentette korábbi gondolatmenetébe. Mintha Teodor szavait hallaná. *Ha óvatoskodónak nevezhető az, akinek képzelete szárnyalását megnyirbálta a tapasztalat, akkor ön már valóban sokat megélt. Kedvesem, amíg ilyenné vált. Ha azonban még mindig jobban bízik erőtlenedő lényében, mint a véletlenben vagy a szerencsében, akkor önt már bölccsé tette az idő. Sose feledje, Szerelmem, az igazi öregedéssel fokról fokra rá kell ébrednie arra is, hogy mások életéért szinte már több felelősséggel tartozik, mint a sajátjáért, és ez az, ami nem hagyja a lelkét soha megfáradni.* A báróné megvigasztalódva simított végig a magát kellettő kis órán, és kemény akarattal a felkeléshez készülődött. *Az idő további munkára serkent majd* - ásított egy nagyot, és éppen kis csengője után nyúlt, amikor az idős komorna az ágyasházba lépett.

- Suzankám?

- Boldog újesztendőt!

- Jó egészséget! - tekintettek cinkosan egymásra, mint annyiszor az elmúlt évek alatt.

- Rövid volt az éjszaka? - tette fel a kérdést szokás szerint a régi bizalmas.

- Átmatlanul inkább hosszú - panaszkodott derekát ropogatva a báróné, - s ami a szomorú, lassacskán a lábaim sem akarnak kellőképpen engedelmeskedni.

- No, lássuk csak, hogyan is állunk - válaszolt a siránkozást füle mellett elengedvén Suzanka, miközben a súlyos brokátfüggönyöket megszokott mozdulattal fellibbentette a pompásan faragott keretre. - Mindjárt rendbetesszük azt a rakoncátlankodó gerincet - mondta, és széles mozdulattal megdöngönyözte a báróné hátát. - Úgy, úgy asszonyom, panaszkodjék csak a századfordulós éjszakára! Ma még megtehető, a következőt már úgy sem a mi számunkra találták ki - fontoskodott a természetes frajla és megnyugodva látta, mint lendül bele fokozatosan a báróné a felkelési ceremónia megszokott ritmusába.

Ajkáról csak úgy gyöngyözött a szó, míg fürgén asszonyára adta a prémmel ékített sötétlila brokátruhat, és belebújtatta lábait a sodrott bőrszíjakkal díszített csizmába.

- Ha látta volna, úrnőm, milyen sokadalom volt minap a Fötéren! A céhné asszonyságok többször is kint jártak a nap folyamán, és az inasokat még késő este is oda-odaszalasztották, hogy megtudják az újabb híreket, melyik uraságnál milyen évutós mulatságra készülnek. Ebadta kíváncsi népség - húzta el száját a mesélő, miközben szapora kézzel a báróné frizuráját tornyozta a finoman faragott, aranykeretes velencei tükör előtt. Anne-Marie egyik legkedvesebb személyes tárgya volt ez az egyáltalán nem hivalkodó bútordarab, mely megannyi csillogó szemű vagy síró képmást tükrözött vissza a hosszú évek alatt.

Megborzongott. Már ötvenegyedik éve él Svédországban, de az idegen föld téli reggeleihez még mindig nem szokott hozzá teljesen. *Milyen más volt otthon a partközeli enyhe tél!* - tért vissza gondolataival Normandia tájairól a komorna sürgető unszolására.

- Igaz, iparkodnunk kell Suzankám, nehogy lekéssük az istentiszteletet - sóhajtott megadóan, és sebtében még egy pillantást vetett a tükörbe, ellenőrizendő az utolsó ráncok elsimítását. Hallotta, amint a szán a bejárat elé fordult. A lovak csengőjének csilingelése abbamaradt. *Érdekes* - siklott megint az emlékezés mezejére, már indulófélben - *miféleképpen a kocsisok lágyabban nógatták a lovakat, sőt még meg is csiklandozták hátukat az ostorral.* Még ma is élénken hallja lágy nógatásukat: óú-lá-lá-lálá. S itt, igen, az ő kocsisának sokkal nyersebb a hangja, ahogy ismétletgeti: hőjcs, hőőjcs. *Újólátok egyre többször röpködnek ide-oda gondolataim. Csak nem az öregség miatt?* - dorgálta magát a lépcsőn lefelé menet. Lépteinek nesztét felfogta a mélykék szőnyeg. Szerette ezt az elegáns, de ide talán kevésbé illő színt.

Az előző napi zajongás után szinte kihaltak tűntek az utcák, melyek nyílegyenesen futottak a Strömmen-öböl felé. Az út mentén a kikötőhelyek is elhagyatottan árválkodtak tavaszra várva. Anne-Marie kedvelte Skeppsbront, ezt a mindinkább fejlődő partmenti negyedet, ahol főleg a gyorsan gazdagodó hajóstársaságok emeltettek kastélyokat a leégett épületek helyén. Mára már a nemesség sem törte annyira magát, hogy a királyi rezidencia közvetlen közelében lakhasson.

Annak idején a báróné is jó szívvel hagyta oda az Oxstiernek ősi otthonát., amikor Édesura itt építtette meg fészükét. *Mikor is volt?* - ráncolta össze aránylag még mindig redőtlen homlokát, míg udvariasan bólintgatott jobbra-balra az egymást kerülgető szánok utasainak. Kezét, a többi dámához hasonlóan, ő sem húzta ki integetéshez medvebőr karmantyújából, mert máris érezte, hogy a rövid szánkózás ellenére orrlyukaira vékony rétegben fagyott rá a sós ízű tengeri pára. *1660-ban, vagy 65-ben?* - kapaszkodott bele gondolatának fonalába. *Igen,*

65-ben volt, a kis Borg születése, de anyja halála után. Ó, az a tél sok bánatot hozott! De télre jött a tavasz, és apró kis virágok bújtak elő a még kötörmelékkal csúfított kertben.

A szán szinte zökkenőmentesen állt meg Stockholm legöregebb temploma, a Szent Miklósról elnevezett székesegyház előtt. Aki csak számított, mind megjelent az istentiszteleten. A királyi ülhelyek a középhajóban friss bársonypárnákkal várták a királyt és nővérét, valamint az anyakirálynét. A főrangúak íratlan szabály szerint foglalták el helyeiket a mellékhajókban vagy a többszáz évvel korábban épített kápolnáknak. Az Oxstiern-Oxenstiernák és a Charmyde család faragott ülhelyei az északi mellékhajóban voltak, közvetlenül a Szent György harcát megörökítő szoborcsoport takarásában. Amint helyet foglaltak, az egyik kengyelfutó prémtakarót borított a dámák lábára.

A legfiatalabb Ostiern unoka addig-addig fészkelődött, míg sikerült helyet cserélnie nővéreivel, és kikerülnie atyja látóköréből. Szégyenszemre, őt még alig kötötték le a Biblia veretes szavai. Szívesebben nézegette a hajósok védőszentjének szobrát, miközben büszkén ismételte magában, igen, ő is hajós lesz, ha megnő. Híres kereskedő! Ekkor történt, hogy bármennyire is felemelő volt a szentbeszéd, nemcsak az unokának, de nagyanyjának is elkalandoztak gondolatai, igaz, nem a jövőbe, hanem szokás szerint a múltba. *Ő, a legkatolikusabb francia uralkodó országából valóan, mit is keres itt a lutheránusok között?* Kérdése mögött, mint annyiszor, anyja levelének bölcs mondatai visszhangoztak válaszként, melyek erőt adtak sorsdöntő percekben a helyes döntésekhez. „Becsüld meg magad, lányom, az idegen földön, egy másik Úrasztala előtt. Ott a hazád, ahol az otthonod, és ott az otthonod, ahol a hites urad” - írta ötven esztendővel is régebben, és milyen igaza volt! - ismerte el újra és újra Anne-Marie, amint bizakodóan felnézett a hamburgi mester munkáját dicsérő ezüstoltárra.

„Béke veletek az új évszázad első esztendejének első napján” - emelte áldásra kezét a püspök a gyülekezet felé. A felség felemelkedett. Az ünnepi istentisztelet befejeződött.

- Itt az ideje, anyám, hogy mi is induljunk - zökkenett vissza a valóságba Hilda asszony az elkalandozót. A báróné hagyta magát sodortatni a szűk oldalhajó padsorai között, gondosan vigyázva arra, nehogy a kis Kristian letapossa brokátruhájának uszályát.

A nappali szürkületbe kilépőket a kapuk komor boltozata előtt mértéktartó nyüzsgés fogadta. A dámák színes csoportjára tekintvén, mintha virágok nőttek volna ki télvíz idején a havas földből. A hölgyek prémes nagykendőkben - melyet művészi fortéllal tűztek meg a komornák úrnőjük tarkójánál, sőt szükség esetén zsinórral erősítettek a derekuk köré - megálltak egy kis tereferére a szánkókba szállás előtt. És hogy ne fázzanak ezalatt, karjukat is teljesen beburkolták kecses ráncvetéssel bársonyköponyegük bőségével. Úgy tűnt azonban, a divatnak nem diktált a tél, csak a nők hiúsága. Így néhány dáma a csípős szél ellenére sem átalította párizsi mintára készült fontanges-fejéjét⁶⁸ kivillantani a prémes kendő alól. E közelmúltban ideérkezett divatújdonság keményített csipketokjai orgonasíp formájában meredeztek viselőjük homloka fölött, mely látvány lekicsinylő mosolyra, valójában azonban inkább az irigység kacajára fakasztotta az udvar szépeit.

- Hallotta, kedvesem - fordult sepegeve egyik tanácsosné Hilda Charmydehoz - hamarosan mi is részesei lehetünk Pandora bájának.

⁶⁸ A fontanges (fontanzs) fejként Fontanges hercegnéről, XIV. Lajos kegyeltjéről kapta nevét. A fontainebleau-i vadászaton felbomlott haját udvarhölgye úgy erősítette meg, hogy fürtjeinek szalagindái a homlokába hullottak vissza. Ez a hajviselet azonnal követőkre talált. (Korabeli divatról képek a mellékletben)

- A divatbábunak? - hitetlenkedett egy magas, horgas orrú dáma, és el nem mulasztotta volna fejékét megrezegtetni.

- Hát persze, a nagy Pandorának - kapcsolódott a beszélgetésbe a báróné menyee, Amália is. - A fenség rendelte ide az udvarba, miután az a nyár végén Párizsból megérkezett Londonba.

- Azért ebben van egy kis szerepe az én nagymamának is - törleszkedett hízogően Svea a bárónéhoz.

- Csak nem? - készült összezsapni kezét meglepetésében a tanácsosné, de aztán félúton megállva, jobbnak látta azokat a prémes karmantyúban felejteti.

- Úgy igaz - vette át a szót fontoskodva Hilda asszony. - Az történt, hogy amikor anyánk öccse, a francia követ legutóbb itt járt - és ekkor igyekezett kellően letompítani hangját - közvetítette Londonban a fenség kívánságát a divatbábu ügyében.

- És lám, alig telt el egy fertály év, máris svéd földre érkezett a legújabb viseletek bemutatója - tódította hozzá Amália triumfálva, mintha legalábbis neki jutott volna a főszerep a látványosság megszerzésében. Amália egyébként mindig arra törekedett, hogy a beszélgetés fonalát kézben tartsa.

- A fenség a jövő hét szerdájára hívta meg a bábu csodálására az udvart - közölte egyszerűen Anne-Marie és lassan megindult szánkójuk felé. A téma számára befejeződött. A tekintetek mind feléje irányultak. A dámák kedvelték a bárónét, de teljesen soha nem fogadták be maguk közé.

Ó, ó - hangzott innen is, onnan is a reménykedés hangján, és a társaság még egy utolsó igyekezettel visszatért Pandorához. - Micsoda kegy a fenségtől...

- Még nagyobb is előfordulhat - adta a jólértésültet Amália Oxstiern. - A régensasszony nem zárkózik el attól a kérelmünktől, hogy, ha a fenségek ráuntak már a bábura, szép sorjában a főúri dámák is megsemmélyhessék otthonukban a legújabb párizsi divatot.

- A mi kastélyunkba jön legelőször - kottyantotta el a kis Kristian, nagymama után igyekezvén a szánkóhoz, és közben ügyesen elkapta fejét nővére búbolása elől.

- Hát akkor leghamarább szerdán - bólogattak negédesen egymás felé búcsúzóul a dámák, és a tarka csokor percek alatt szétrebbent. Helyén csúszós, letaposott havas némaság maradt. Az újévi istentiszteletről hazafelé egymást érték a szánok a szűk utcákban.

MÁSODIK RÉSZ

XVII. A király hadrakel

Az új évszázad beköszönté harci készülődéstől volt hangos. Károly, az ifjú király, hadba vonul a dánok ellen - hangzott szerte az országban.

A háború sokaknak rossz! Rossz a harcoló katonáknak és a hozzátartozóknak, rossz a sarcot megfizetőknek, de jó a fegyverkovácsoknak, a löpőmolnároknak, a marhakereskedőknek, posztógyárosoknak és a jó ég tudja még mi mindenféle népnek. Már a legvénebbek is tudták, hogy a háborúhoz (és kiváltképp a győzelemhez) a sikeres hadviselésen kívül tengernyi pénz is szükséges⁶⁹.

A király a győzelmeit rendkívül gyors és jól kiképzett könnyűlovasságától várta. A régensasszony szinte nem is látta felséges unokáját, aki a kemény tél ellenére állandóan hadgyakorlatot tartott. De nemcsak Hedvig Eleonora hiányolta Károlyt, Svea Charmydenak is csak egyetlen egyszer sikerült ügyes praktikák eredményeképpen a felség közelébe férkőznie. Károlynak azonnal felderült az arca, amint az egykori kedves játszótársat a fogadóterem ajtajában megpillantotta. Kedvelt tábornokát, Rjenskjöldöt hátrahagyva, és az éppen a terembe lépő Lundberget megelőzve a kisasszonyhoz lépett:

- Ilyenkor látjuk csak, mily sokat veszünk, ha a hadgyakorlatok miatt társaságát nélkülözzük, grófnő - szólt és felületesen meghajolt Svea előtt.

- Felséged engedelmevel, ugyanezt mondanám én is - mosolyodott el a grófkisasszony és rávillantotta sziporkázó szemét.

- Hamarosan hadbavonulunk, kisasszony, hogy a dánokat visszaverve győztesen térjünk vissza.

- Adja az Úr, hogy ez mihamarább megtörténjék - halkította le hangját a palotahölgy, de mielőtt folytatta volna, a király tréfás megrettenéssel két kezét maga elé tartotta:

- Ne lágyítsa meg szívünket, grófnő - mondta jellemzőjévé váló mosolyával, és mintegy menekülésként, Lundberg felé fordult:

- Mily kár, kedves hívünk, hogy kinőttünk a labdázásból, nemde? - mondta kissé kényszeredetten a kisasszony felé bólintva, és ismét csatlakozva a tábornokhoz, gyors léptekkel elhagyta a fogadótermet.

Mindkét hátramaradottnak mintha gyökeret vert volna a lába. Az udvari etiketthez ugyancsak hozzászokott Svea nyerte vissza elsőnek lélekjelenlétét. Megpróbált szenvtelen hangon megszólalni:

- Bizony, igaza volt a felségnek. Milyen kár, hogy kinőttünk a labdázásból, nemde, Olaf?

Lundberg a rosszul palástolt felindulás hallatán olyan pillantást vetett a közelében álló lányra, melyben teljes lelke benne volt. Tulajdonképpen az előbbi jelenet döbbszerűen rá, hogy az egykori tanulószobában kezdődő érzelmek mely irányban és milyen titkolt hevesességgel terebélyesedtek ki hármójukban. Svea elfordult. Szeme könnyfátyolos lett. Tudta, hogy igaz barátot veszített most el a vesztes szerelmesben. Olaf, akit a felismerés szinte fejbe kólintott,

⁶⁹ Montecuccoli (1609-1680) osztrák császári hadvezér mondása: A háborúhoz három dolog szükséges: pénz, pénz, pénz

nem magát, hanem Sveát kezdte sajnálni. A szerelem az ő értelmezésében a természet legkomolyabb és legszebb ajándéka volt, de úgy érezte, gondolkodás nélkül lemondana a régi játszótárs javára, ha a legcsekélyebb esélyét is látná áldozatának. Károlyból király lett, és a trón egész embert követel. Elégge ismerte a felséget, tudta, hogy erkölcsi szótárában a becsvágy és a győzni akarás áll az első helyen. Hirtelen megelevenedett előtte a sok-sok tanóra, amelyen magiszter Hansson ezzel a két bűvszóval vette rá a herceget a latin olvasmányok forgatására. Károly korán megszívlelte, az uralkodást elsősorban saját magán kell kipróbálnia. Vajon hogyan sikerül neki? Szegény kis Svea és szegény önmaga. A felség országa hírnevét kívánja a küszöbön álló ütközettel öregbíteni. Harcolni, győzni és terjeszkedni akar. Még saját, kevésbé tisztázott érzelmei feláldozása árán is.

A tavasz már számos jelét adta jótékony jövetelének. Elérkezett a svéd seregek behajózása. Hedvig Eleonora fényes búcsúvacsorát adott felséges unokafia hadbavonulása előestéjén, melyen kénytelen volt részt venni, tekintve, hogy az ő és a tábornokok tiszteletére rendezte a régensasszony. Aki csak számított az ország előkelőségei közül, mind hivatalos volt az összejövetelre, hiszen alig volt olyan előkelő család, amelynek fia ne kísérte volna el a királyt a sereggel. A hosszú asztaloknál már magasra csapott a jókedv, csupán a felség ült mogorván az anyakirályné jobbján. Az ő terítéke előtti nagy ónkupa újabban bor helyett tiszta forrásvizet tartalmazott. A felséges asszony fokról fokra felhagyott az igyekezettel, hogy unokáját szavaival földerítse. Magában lázasan kereste a király lehangeltségének okát, de nem tudott a nyitjára rájönni. Abban biztos volt, hogy nem az első hadbavonulás izgalma nyomasztja a királyt. Intrika? Nő? - vette sorjába a lehetőségeket, amikor véletlenül elkapta az asztalvégről jövő tekintetet, mely összetalálkozott a jobbján ülővel. A régensasszonyt mintha darázs csípte volna a felfedezéssel. Ez hát az ifjú Károly mogorvaságának oka! - gondolta bosszúsan. A Charmyde kisasszony! Megint az Oxstiernek - forrt benne egyre jobban a méreg, melynek hamarosan hangot is adott. Szavai a nagy hangzavarban is süjtöttek, mint az ostor.

- A grófnő itt? - kérdezte színlelt csodálkozással, félreérthetetlenül Charmyde kisasszonynak címezve mondanivalóját. - Úgy hallottam, hogy ön már búcsút vett körünkből. Mintha hosszabb utazásra indult volna, ahogy azt kegyelmes atyjának javasoltam.

Minden szem Sveára szegeződött. Bár a kisasszonyt előzmény nélkül, váratlanul érte az anyakirályné megjegyzése, nem lehetett kétsége afelől, hogy a fenség ezt megszegyenítésnek szánja.

- Nagy kegy számomra, felséges asszonyom, hogy még részt vehetek ezen a búcsúvacsorán - fordította kissé féloldalra Károly felé a tekintetét, mielőtt meghajolt volna az etikett szerint. - Utazásomat családom a seregek hadbavonulása utánra tervezte.

- Szabadna tudnom, grófnő, mi késztette nagyrabecsült családját e halogató döntésre? - fűzte a szót továbbra is éles hangon Hedvig Eleonora.

- A felség hadsegédjének választotta Teodor bácsikámat, felséges asszonyom, de hadapródként Friedrik bátyám is ott fog harcolni királyunk közelében. Az időt bátorkodtam maradásommal kitölteni, amit velük tölthetek még - válaszolta kifogástalan alattvalói hangon a kisasszony, és pohara után nyúlt: Isten óvja a királyt és a hadbavonulókat! - mondta.

A váratlan fordulat, mely hangos vivatban tört ki, egy picinykét elbizonytalanította az anyakirálynét. Elterelte a figyelmet eddigi kihívó megjegyzéseiről, melynek, célja érdekében, újabb tápot kellett adnia.

- Az engedelmesség egyaránt vonatkozik a harctérre és udvarunk körére, kisasszony - szólt újból metszően és megkocogtatta serlegét, hogy a vivátozást lecsillapítsa. - Ön engedetlen-séget merészelt meg személyünkkel szemben, grófnő - folytatta, és szeme szikrái jobban sziporkáztak a méregtől, mint csodálatos diadémja.

Pillanatra egy légy zöngése is hallható lett volna a hatalmas szálában. Egyik ülőalkalmatosság reccsenve mozdult. Lundbergé volt az, aki elfehéredett arccal felemelkedni készült néhány terítéssel arrébb, a király oldalán. Károly arrafelé nézett. Tekintetében inkább kérdés, mint parancs volt. Az egész udvar ismerte Lundberg iránti ragaszkodását. A fiatal ember fogát csikorgatva visszaereszkedett székére. Pillanatokon belül azonban egy másik teríték mellől segítette ki a széket egy pohárnok. Svea Charmyde futó pillantást vetve a királyra, mélyen meghajolt a régensasszony felé és kímérten elhagyta a termet. Könnyen sikló mozgását és büszke fejtartását három óriási tükör is közvetítette a még mindig halottsápadt Lundbergnek és a szemét konokul a terítékére szegező Károlynak. A palotahölgyek ilyen-olyan formában megszokták, hogy hamar napirendre térjenek a mostanihoz hasonló eseteknél. Hamarosan folytatódott a semmitmondó diskurzus, mely jótékonyan elnyomta az anyakirályné mellett ülő uralkodó kifakadását.

- Végét vethetné már felséged, hogy királyasszony anyám iránti ellenszenvét még mindig kisugározza azon híveinkre, akiknek az a bűnük, hogy hűségesen szolgálták a királynét - préselte ki a szókat fogai közül Károly, és oly hirtelen lökte ki a széket, hogy a lakájoknak nem volt idejük odaugrani segíteni.

- Csak nem, hogy máris távozik felséged? - kérdezte tettetett csodálkozással Hedvig Eleonora, és úgy tett, mint aki nem veszi észre a király búcsú nélküli elmenetelét. Lundberg azon nyomban kíséretéül szegődött, és a tükrök ezúttal a kettejük katonás távozását mutatták a szemben ülőknek. A király elhárító mozdulattal parancsolta vissza apródjait. Alig csukta be utánuk a hatalmas tölgyfaajtót az ajtónálló, Lundberg halálos nyugalommal fordult az uralkodó felé:

- Egy percre sem felejttem, hogy felséged a gyerekkori barátból Svédország királya lett. Alattvalói hűségem töretlen, legjobb tudásom diktálta tanácsaimmal továbbra is az ön dicsőségét kívánom szolgálni, uram. Felséged azonban megsértett férfiúi mivoltomban, amikor nem védett meg egy palotahölgyet, a hajdani kedves játszótársat, aki - fájdalom kimondani - nemcsak az én szívemnek kedves. Ha a trón nem állna közöttünk, felség, istenemre, megvédeném e hölgy becsületét - szólt, apró szüneteket tartva, hogy felindulásában el ne ragadtassa magát.

Károly teljes mellszélességével a beszélő felé fordult, mintha lépni akarna feléje. Mozdulata azonban abbamaradt, majd sarkon fordulva, szó nélkül otthagya a régi barátot.

Még alig pirkadt, amikor a Charmyde palota kapuján négylovas hintó gördült ki sebes iramban. A lovak patáinak dobogása hosszasan visszhangzott az alvó utcákon. A grófkisasszony és a hűséges dajka, Suzanka voltak a bent ülők...

- El a városból, el innen örökre - zokogta Svea kétségbeesetten anyja vállán, amikor sebbel-lobbal, feldúltan otthonába visszaérkezett. Hilda asszony megütközve próbálta kibogozni a szóözőn értelmét, de a báróné - aki éppen indulófélben volt hazafelé lányától - egy szempillantás alatt átlátta a helyzetet. Nyugtatólag simogatta kisunokájának lebomlott hajzuhatagát, miközben fejében már össze is állt, mi lenne a teendő.

- A felséges régensasszony ráhibázott, Kicsikém, hogy utazni készülsz - mondta nem csekély malíciával. - Ideje látogatást tenned francia rokonainknál.

Svea könnyei elapadtak a megdöbbenéstől. Nem hitt a fülének.

- Csak nem kívánja nagyasszony-anyám, hogy ilyen messzire szaladjak. És éppen most? - kérdezte szipogva, hogy új folyást engedjen könnyeinek.

- Ajánlanám először Norrköpinget, Kedvesem - folytatta Svea közbeszólásától egy cseppet sem zavartatva magát a báróné. - Ha jól tudom, a hadak Karlskronában hajóznak be, és... és a lovasoknak útba eshet a város - mondta szenvtelen arccal, de mégis jelentőségteljesen az idős hölgy.

A kisasszony reménykedve kapta föl a fejét, aztán úgy döntött, nem kér bővebb felvilágosítást a hallottakról. *Nagyasszony-anyám még a legreménytelenebb helyzetekben is talált kiutat eddig, miért ne találna ezúttal is* - gondolta, és fölszárította könnyeit. Hilda asszony is mindinkább felocsúdva korábbi értetlenségéből, lázas igyekezettel kapcsolódott bele a báróné által javasolt „haditervbe”. Anne-Marie nehezen, de megvált Suzankától, hogy meg se várva a másnapot, ő kísérje el Sveát norrköpingi birtokukra. A hosszú távolléthez szükséges holmikat úgy küldik majd az elkövetkező napokban a hirtelenjében elutazók után, és a báróné megteszi az előkészületeket Hilda asszony és Svea franciaországi látogatására.

Ha tíz évvel fiatalabb lennék, visszatérnék szeretett Falaise-omba, mint ahogy annyi évvel ezelőtt elképzeltem magamnak. Eljárt felettem az idő - állapította meg magában keserűen Anne-Marie, amikor egy rövid híradásban sietve beszámolt öccsének a váratlan utazás szükségességéről. *Minden rosszban van valami jó* - nyugtatta tovább magát, amíg összehajtotta megírt levelét. *Igazán szerencse, hogy nem télvíz kellős közepén távolította el Sveát Hedvig Eleonora az udvartól. A tavasz kedvez nemcsak a háborúnak, hanem a postahajó-forgalom megindulásának is. A hosszú utazás pedig feledteti a szívfájdalmat* - gondolta bölcsen és reménykedve.

XII. Károly 1700. májusában távozott lovasai élén Stockholmból Karlskronába, hogy dán földre érve megütközzék legrégibb riválisával. A győzelmet követően azonnal keletebbre szándékozott menni, hogy egymás után legyőzze lengyel majd orosz ellenfelét is.

Az udvari búcsúvacsorát megelőzően az uralkodó az államtanácsba hívatta a szenátorokat. Az ülésen újból megjelent Hedvig Elenorora is, aki a hadikészülődés óta félig titokban azon mesterkedett, hogy az államügyek vezetését a felség távollétében ismét magához ragadja. Bánatára azonban unokafia nem méltányolta ezirányú erőfeszítéseit, mert védelmi tanácsot hozott létre a királyság mindenfajta belső ügyének intézésére, melyet eleve kivont a régensasszony számbajöhető irányítása alól. Charmyde gróf, mint a király egyik legmegbízhatóbb híve, szintén a tanács tagja lett. Amíg azonban az apát ez az uralkodói kegy érte, leánya, Svea hiába várta, hogy a Karlskronába igyekvő Károly megtegye azt a bizonyos vargabetűt Norrköping felé. Megkövetése késett, és pár nap elteltével bizonyossá vált, hogy el is marad. Pedig még a sértett Lundberg is lovagiasan sugalmazta ezt a lépést a királynak. A felség azonban sietett. Igencsak sietett. Céljai nyílegyenések voltak, és nem tűrtek meg semmiféle vargabetűt!

A behajózásra váró sereget a kikötőben hatalmas tömeg búcsúztatta. Síró-kacagó sokaság, mely üdvívalgás mellett biztosította hűségéről az uralkodót, midőn a vezérhajóhoz lovagolt. Hadsegéde, Teodor Oxstiern, és a frissen vezérkari tisztté kinevezett Lundberg szorosan a király nyomában haladt. A „Károly Király”⁷⁰ vezérfragett felhúzta vitorláit, majd méltóság-

⁷⁰ A „Károly király”-t XI. Károly rendelte meg. Igen mutatós volt a mintegy 700 faragott szoborral díszített tatfedélzete. XII. Károly ezt a fragettet nevezte ki vezérhajójául és fegyverezte fel 64 bronzágyúval. Legénysége 450 fő volt. (Korabeli hajók képe a mellékletben)

teljesen Koppenhága felé vette útját. A parton integetők sokáig nézték a fehér tajtékokat, melyeket a kormánylapátok szántottak a haragos zöld hullámokon. A nap egyre magasabbra kúszott a dagadó vitorlák fölött.

A cirkáló dán flotta, amint észrevette az ellenséges ármádiát, kitért a harc elől és sietve visszafordult a főváros partvonulatának védelmére. Károly távcsövével kis ideig szótlanul szemlélte a város előtt hosszan elnyúló partvonalat, majd tekintete visszatért az ellenség és a saját hajóinak mozgására. Váratlanul Rjenksjöldhöz fordult:

- Tábornok úr, hogyan fogadná, ha azt parancsoljuk, hogy embereivel szálljon partra és a szárazföld felől vegye ostrom alá a fővárost?

- Felség, ha Ön ezalatt hajóinkkal a tenger felől zár alá veszi a partvonalat, gondolkodás nélkül teljesítem - hangzott a válasz, melynek hangszíne elismerést fejezett ki a támadásban még nem járatos uralkodó rátermett elgondolása miatt.

A felség, testőrsége élén a nagy sorhajóról hamarosan egy könnyebb fregattba szállt át, majd onnan egy dereglyébe. Prüszkölően ellenkező lovát két lovász is alig tudta a hevenyészett hajóhídon átvezetni. Piper gróf és Teodor, védve az uralkodó személyét, pár lépéssel előtte egyensúlyoztak az átszállásnál az imbolygó hajópallón. A szél mindjobban korbácsolta a hullámokat, amikor a támadókötegben felsorakozott hajók ágyútüzének védelmében, úgy alig 400-500 lépésnyire lehettek a parttól. A király afölötti türelmetlenségében, hogy nem ő ér elsőként a tett színhelyére, kirántott karddal beugratott a tengerbe. Amikor a felség, és szorosan a nyomában a kíséret is partot ért, Károly, aki eddig a hadgyakorlatokon sem igen hallott golyóra töltött muskétahangot, odakiáltott a mellette lovagoló vezérőrnagyhoz:

- Kedves hívünk, mi ez a halk füttyülés itt a fülem körül?

- Azoknak a puszkagolyóknak a nesze, mellyel felségedet fogadja az ellenség - hangzott a válasz.

- Akkor mától ez lesz az én muzsikám - sarkantyúzta meg habzósájú paripáját a király és kíséretétől elrugaskodva, bátran a sáncok felé nyargalt. Ebben a pillanatban a vezérőrnagy vállát golyó érte, a felség mellett lovagló hadnagy pedig holtan fordult le nyergéből.

Rövid, de igen heves összetűzés után a dán lovasság megfutamodott. Bár az ifjú uralkodó az aznapi fölényt nem értékelte túl, a győztes sereg előtt térden állva adott hálát Istennek fegyvereik első győzelméért.

Az ostromot követően Lundberg és ifjabb Teodor köpenyükbe burkolózva beszélgettek az elcsitult táborban. Olaf gondolatai Norrköping tájékára vándoroltak, miközben az otthoni csillagképeket kereste az égbolton.

- A felség ugyancsak megköveteli a rendet, a fegyelmet a táborban - törte meg a csendet Teodor. - Tilos az eltávozás, a fosztogatás. A király maga jár elől jó példával.

- Így igaz - fűzte tovább a szót az idősebbik. Most, hogy biztosított a sereg ellátása, könnyű lesz a rendet fenntartani.

- Meglesz-e a békekötés, hazajutunk-e hamarosan? - dűnnyögte Teodor, mintegy magamagának, és rágszálni kezdett egy, a lovak patáitól megmenekült ép fűszálat.

- Ha a felség üzenete utoléri Holstein határában Frigýest,^{61/} valamilyen formában véget ér az itteni várakozás - válaszolta elgondolkozva Olaf.

- Miért, mit üzent Károly az ellenségnek? - húzta fel szemöldökét az előbbi.

- Vagy elismeri a sógorának, a holsteini hercegnek jogait, annak saját hercegségében, vagy végignézheti, miként romboljuk porrá Koppenhágát, és fojtjuk tűzbe-vérbe egész országát - felelte Olaf, aki jólétesültségét a legutóbbi vezérkari megbeszélésen szerezte.

- Elég nyimnyám legény lehet a holsteini herceg, ha saját territóriumát csak sógora hadseregével, annak a dánok feletti győzelmének árán tudja visszaszerezni - vélte Teodor, de mire a másik válaszolt volna, már el is nyomta őt az álom, mert az idegen földön való hadviselés jobb erőnlétet követelt, mint a korábbi hadgyakorlatok Stockholm környékén.

Károly a főváros megszállását követően békét ajánlott unokafivérének, Frigyesnek.. A megkötött békében⁷¹ Károly magának nem követelt semmit. Megelégedett a tudattal, hogy visszahelyeztette jogaiba a holsteini herceget, és megalázhatta az ellenfelet. A hat hét leforgása alatt elért győzelmének tudata megfelelő kárpótlás volt a 18 éves uralkodó számára szívbeli zűrjei ellensúlyozására is.

⁷¹ A Travendali békét 1700. aug. 5-én, más források szerint augusztus 18-án kötötte meg XII. Károly svéd és IV. Frigyes dán király.

XVIII. Győzelem a dánok felett

Az ifjú király első sikeres hadviselésének és a travendali békekötésnek híre Svea Charmyde-ot a postahajón érte, útban Franciaország felé. Anne-Marie gondoskodásának volt köszönhető, hogy oly gyorsan megtették az utazási előkészületeket. Július elején máris indulhattak az egyik legkényelmesebb, gyorsjárású postahajóval az ismeretlen rokonok látására. A svéd-dán háborúskodás szerencsére nem akadályozta a sokféle felségzászlóval ellátott vízi alkalmatosságok közlekedését, így az ő hajójuk is baj nélkül szelte a különböző felségvizek hullámait.

A bárónét igen megviselték az utóbbi hetek eseményei. Üres, nagyon üres lett a ház. Ifjabb Teodor és Olaf a király seregében nézett farkasszemet az ellenséggel, Svea pedig, ki tudja merre, bánata elől menekül. Még szerencse, hogy Suzanka visszaérkezett Norrköpingből. Együtt ülhettek megint a rododendron bokrok hűsét élvezve, melyek olyan észrevétlenül megnőttek, mint az unokák az évek során, sőt az első dédunoka is. Úgy terebélyesedtek ezek a bokrok vörös viráguk sokaságával, mint családjának tagjai, mint a szeretet az ő szívében, ha körbenézett a szöke és enyhén gesztenyeszín fejecskéken egy-egy családi összejövétel alkalmával. Teodor halála óta ezek az alkalmak is megcsappantak. Nyár közeledtével fiai, menyei minden évben vidékre rajzottak a fővárosból, de ő, mióta Jörg átvette tőle a gazdaság gondját, alig mozdult ki Stockholmból. Már fárasztotta az utazás, félt a kényelmetlenségektől, és... és mióta férje-urát hiába várja vissza valamelyik erődítmény építéséről, már Skäifthammar sem a régi. Bele kell törődnie - vigasztalgatta magát -, hogy az évek múlásával átértékelődnek a dolgok körülötte. Ő már megtapasztalta, amire Svea majd csak saját kárán később jön rá, hogy a jó, az ajándék, és nem természetes juttatás az Élettől. A rossz pedig része annak a törlesztésnek, ami a jó elfogadásával jár.

Már ugyancsak a vége felé jártak a nyárnak, színpompába öltöztek Skeppsbron ligetei, amikor végre megérkezett Svea első híradása. Anne-Marie, a sorokat olvasva, gondolatban végigjárta unokájával a hajóutat. Annyi-annyi év elteltével is élénken visszaemlékezett a sajátjára.

„Édes, kedves nagyasszonyanyám, nehéz a lelkem, borzasztó a teher, melyet éjjel-nappal állandóan magammal cipelek. Menekülnék tőle, de az nem enged”

- olvasta Anne-Marie a sebtében papírra vetett mondatokat, miután Suzanka szolgálataira - annak égő kíváncsiságáról kegyetlenül tudomást sem véve - ezúttal nem tartott ígényt. Nem akarta egyelőre megosztani senkivel sem unokája benyomásait, azokat, melyeket az átélt, amikor a számára idegen rokonok, ismerősök leszármazottaival, az ősök fejfáival és a normann mezőkkel, erdőkkel találkozott. A távolból a tenger felől hajókürtök köszöntek egymásnak, és kedvelt otthonának nyírfái már őszt gyanítva hajlongtak a könnyű szélben.

„Csak hittem, hogy bánatomat otthon hagyom, mint a hímzett vállkendőmet, melyre pedig szükségem lett volna a hajóút alatt. Beleette húsomba magát a felismerés, hogy bármerre járok, útítársamul szegődött a régensasszony adta búcsúvacsora árnyéka. A szégyen egyre inkább fűriát csinál belőlem, elégtételre várok, pedig nem vagyok bosszúálló. Ugye ön is így gondolja?

Szerencsénkre Jean bácsikánk Párizsban időzött és nem az udvarnál Versailles-ban, amikor asszonyanyámmal törődötten megérkeztünk. Fárasztó és piszkos volt az út a postakocsin, össze voltunk zsúfolva, de különben sem volt kedvem a vidéket nézni. Megtette azt anyám helyettem is.

Annál kellemesebb meglepetés volt Párizs látványa. Hogy mennyi kő és márvány! És milyen pompás a tengerész módra főzött kagyló! Bárcsak többet mesélt volna nagyasszonyom a francia honról! De így is jó - vigasztalom magam - ezentúl mindent magamnak kell felfedeznem. Ezzel is telik az az átkozott idő!

Győzött a felség a dánok felett! A hír a postahajón büszkeséggel töltött el mindnyájunkat. Csak én lettem szomorúbb, egyre szomorúbb, amint újfent bizonyossá vált bennem, hogy neki nincs szíve, csak becsvágya... Volt-e már otthon önnél Olaf, nagyasszonyom, és egészségben visszatért-e Teodor? Kérdés, ezer kérdés, melyre hiába várom a választ. Oly nagy a távolság, oly messze kerültem a szeretett Strömen-öböl mellől, hogy szinte nem is hiszem, visszatálok-e hozzá valamikor. Képzeld, nagyanyám, a Szajnára néz a lakásunk ablaka. Mindig visszahőkölök az otthon nem tapasztalt közelségtől, ha a pár lépésnyire lévő túlpartra átnézek.

Emlékszik-e még, kedves nagyanyám, a Pont-Neuf-re, amelyre ugyancsak rácsodálkoztunk asszonyommal első kocsikázásunk alkalmával. Tűnődöm, vajon ön mi mindenre emlékezne, ha annyi év után ön is velünk tartana a város meghódításában? Jean bácsi úgy tervezi, hogy még ez évben ellátogatunk Falaise-ba. Vajon megtaláljuk a hangot az ottaniakkal?

Anyám a sok látnivaló ellenére is addig mesterkedett, míg bácsikánk társaságot nem hívott össze tiszteletünkre. Bemutatta nekünk egyik követársát, Besenval urat, aki korábban már időzött Stockholmban a francia király követeként.

Édes, kedves nagyasszonyom, bárcsak megint megcirógatná az arcomat! Bárcsak megérte volna a felségnek az a vargabetű Karlskronába menet! Gondolataim otthon időznek, atyámnál, önnél és Suzankánál. Köszönöm, amit értem tett nagyanyám.

Párizsból, az Úr 1700. esztendejének októberében. Svea”

Szegény kis Svea - sóhajtott a báróné és a távolba nézett, mintha utolérhetné tekintetével unokáját. Az ő élete viszonylag mentes volt a lelki viharoktól, így kétszeresen aggódott kedvencéért. S mivel a bosszú, a tartós harag mindig távol állt tőle - Suzanka szerint galambepével áldotta meg őt a Teremtő -, Svea gyötrődését talán nem is értette meg teljes mivoltában.

A svéd családok, palotában és viskóban egyaránt, arra számítottak, hogy a dán atyafikon aratott győzelem után, királyukkal az élen, hazatérnek a harcosok.

Péter cár azonban éppen a békekötés napján üzent háborút Károlynak, kitől történeti joggal követelte vissza a Balti-tenger partjának Oroszországot illető részeit. De a svéd-dán össze-csapást kihasználva, szorongatta Károlyt Ágost, a lengyel király is. Így a felség egy csapásra véget vetett a győzelmi márnak, és a dán főváros alól nem hazafelé, hanem Lundberg vezetése mellett a Rigai-öbölbe irányította haderejét. A svéd katonák által megfutamított zsoldoshad láttán Ágost azonban jobbnak látta, ha nagyobb vér- és presztízsveszteség nélkül azonnal békét ajánl Károlynak, amit ő ezúttal el is fogadott. A svédek uralkodójának következő hatalmi tervében ugyanis nem a lengyel király, hanem Péter, a moszkoviták cárja szerepelt, ezért hamarosan ő is csatlakozott Lundberg ezredes előretolt seregéhez. A kémek jelentései szerint a cár már megindult keletről százezer emberével és, ugyanúgy ahogy Károly, Narva⁷² városa felé tartott. Az ifjú Károlyt majd szétvetette a harci kedv, türelmetlenül, és olykor bizony udvariatlanul utasította el tisztikarának tanácsait.

⁷² Narva városa az Északi sarktól 30°-nyira, Estónia és az akkori orosz birodalom határán, a hasonló nevű folyó bal partján terült el

- Micsoda? Csak nem kételkedsz abban, hogy 8 ezer bátor svédemmel át tudok gázolni 80 ezer oroszra? - szólt oda egyik haditanácskozás közben félvállról Lundbergnek, aki a kémek jelentését hallva, szintén a támadás körütekintőbb előkészítésére hívta fel királyi barátjának figyelmét. A király ezután, igazának alátámasztását várva, egyik tábornokához fordult:

- Talán ön sem ért egyet velem, tábornokom? Biztos vagyok abban, hogy máris jelentős előnyöm van az ellenséggel szemben. Emezek nem tudják majd a szűk területen bevetni lovasságukat, így a számszerű fölényük, mely más esetben bizonyosan aggasztó lenne, akadályozni fogja őket a mozgásban. Meglátják, hogy igazam lesz!

Alighogy pirkadt az ég alján, Károly két rakétával adta meg a jelet a támadásra. A svéd ágyútűz hamarosan rést ütött a sáncokon, és Lundberg a tábor jobb szárnyán puskaszuronnyal indult rohamra. A hátulról tomboló hóvihar nekik kedvezett, mert az ellenséget a kavargó hó teljes erővel szembe kapta. A felség is megindult könnyű lovassága élén a sáncokhoz. Ifjabb Teodor egy lóhosszal a király mögött haladt, amikor kilótték alóla a lovát, sőt egy fáradt puskagolyó fennakadt a felség nyakravalóján is. Károly megingott nyergében. Teodor abban a szempillantásban átsegítette az uralkodót az összerogyó paripáról saját lovára, aki ezután változatlan lélekjelenléttel onnan osztogatta tovább parancsait. Bár a vér már átütött a király gallérján, ő sebével mit sem törődve, jobbra-balra vagdalkozott kardjával, hogy az őt bekeríteni akaró katonákat távol tartsa magától.

- Legalább megtornáztatnak ezek az emberek - nézett szét a körülötte nyüzsgő ellenségen. Sem ő, sem kísérete nem vette észre a forgatagban, hogy ló nélkül maradt hadseregéde eltűnt a szemük elől.

Háromórás kemény küzdelem után a svéd derékhad a Narva folyóhoz szorította az ellenség jobb szárnyát. Négyezer ember üldözött negyvenezret. A menekülők alatt azonban leszakadt a korhadtt fahíd, és a sebes folyású jeges víz pillanatok alatt katonák százát sodorta lefelé. Croy herceg és tisztjei megadták magukat Lundberg ezredes előtt. Péter cár Narvához közeledvén vette hírért előretolt seregének megsemmisüléséről és tábornokainak fogságba eséséről. Mérhetetlen dühében és elkeseredésében megbotoztatta éppen kéznél lévő bojárjainak egyikét, és sisakját földhöz csapva, azt ordította: „Tudom én jól, hogy sokáig meg fognak még verni bennünket ezek a svédek, de ezzel, Istenemre, ők maguk fognak megtanítani bennünket, hogyan kell legyőznünk majd őket”.

A svédek királya komoly sebesülése ellenére sem késlekedett végignézni, amint előtte és a hétezer győztes harcos előtt a legyőzöttek fedetlen fővel rendre a havas földre dobják kardjukat és puskaikat. A foglyok között volt a grúz trón várományosa, Arcselu⁷³ is, aki - miután apját elűzték a trónról - nem a törökökhöz, hanem Péter cárhoz menekült. Éppen a cári sereghez tartott, amikor a svédek közé besorozott finn katonák elfogták és kifosztották, sőt fel akarták koncolni őt. Rjenksjöld tábornok, akinek még időben jelentették az esetet, maga elé hozatta az ifjút, és a csata végeztével Károly elé vezette a trónörököszt, akit a felség rangjának megfelelően vendégként és nem fogolyként kezelt. (Friss győzelmének tudatában is ráérezett a szerencse forgandóságára a trónját vesztőnek bizonytalan sorsát látva.)

Károly a csata áldozatait sisakját levéve, messzire elhalló szavakkal búcsúztatta: „A győzelem nemcsak a miénk, hanem a tiétek, kik a legtöbbet, az élteteket adtátok”. A győztes sereg, generálistól a sebesült közkatonáig, lábhoz eresztett fegyverrel, vigyázállásban adta meg a

⁷³ A 19 éves grúz trónörököszt, Arcselut, fogságba esése után XII. Károly Stockholmba küldte a királyi udvarba, hogy ott várja be amíg visszakérülhet apja trónjára. Mielőtt azonban a trónöröklés rendeződhetett volna, az ifjú meghalt.

végső tisztességet az elesett harcostársaknak. Egyedül Károly ült kivont karddal Teodor Oxstiern megárvult, vasderes lován.

A győzelem hírével szárazon és vízen, megállás nélkül, váltott lovakon száguldva indult el más-más útvonalon két hírnöksapat, hogy a lehető leggyorsabban azt a Védelmi Tanács tudomására hozzák. Pár hónapon belül második győzelmét aratta az ifjú Károly! A behavazott Stockholm órákon belül ujjongástól volt hangos. Fáklyás menetek vonultak a királyi palota elé. Győzött a király és győzelemre vitte a sereget, mely 2 évtized után újból megvédte a svéd korona megszerzett jussát. Győzelem - ujjongták a harangok és peregték a dobok a dérral dúsan díszített fákkal szegélyezett templomtereken.

Az Oxstiern palotában azonban mély csend honolt. Az összehúzott függönyök mögül sem fény, sem nesz nem szűrődött ki. Anne-Marie hosszú ideje ült mozdulatlanul ágyasházában. Szíve zakatolt, szeme előtt vörös karikák táncoltak. A kandallóban is kihunyóban volt a tűz. Félig leeresztett szemhéja mögött vadul kavarogtak a félbemaradt gondolatok, míg szinte ringató mozdulatokkal levelet szorított kebléhez. Olaf gyöngéd, részvétteljes sorait ifjabb Teodornak, mindnyájuk kései szemefényének haláláról, aki a király testét védve adta életét a hazáért. Igen, a narvai csata győzelmet hozott a svéd seregnek, de mennyi anya és hány szerető siratja most elesett kedvesét - ingatta jobbra-balra mázsás súlyúnak érzett fejét a báróné, míg a szabadból a szobába betolakodó örömmámor hangját hallgatta.

A csatát követően, felkötött karú, bekötött fejű, szúrt és lőtt sebektől szenvedő vezérkar vette körül a királyt. Lundberg, akinek vállát szintén golyó fúrta át, megtalálva Teodor holttestét, engedélyt kért a felségtől, hogy gyermekkori közös barátjuk tetemét hazakísérhesse. Várja hősi halottját az otthoni föld - érvelt, amikor látta, hogy az uralkodó nehezen adja beleegyezését és elsősorban nem is a viszontagságos hazaút miatt. Inkább az egyik hadsegédjével való kivételezett bánásmód ellen tiltakozott vasfegyelemre szoktatott lénye. De amikor Lundberg kérése találkozott a vezérkar óhajával is, Károly sem ellenezte tovább, hogy a felséges személyét életük árán védő hősöket az ezredes kis csapatával hazakísérhesse. Igaz, szigorú megkötésekkel engedte útjára a gyászos menetet. Úgy rendelkezett, hogy a tíz szánból álló karaván az otthoni végtisztesség megadása után azonnal forduljon vissza, és csatlakozzon a tervek szerint még akkor is a Narva alatt tartózkodó sereghez. Parancs, az parancs - kapott kardjához indulás előtt a csatában tanúsított helytállásáért frissen tábornokká kinevezett Lundberg.

Versenyt futva az időjárás szeszélyével, Lundberg generális karavánja igyekezett nemcsak a lehető legrövidebb, hanem a vélhető legbiztonságosabb útvonalat választani. Igyekezniök kellett megfordulni a naszáddal, nehogy a Balti-tenger befagyjon a part vonalában, amire már volt példa december közepén is. Útjukon végig a tengerpart vonulatát követték, amennyire a lehetőségek engedték nyílegyenesen, Stockholmot nyugat felé betájolva. A tengerpart viszonylagos közelsége ellenére is felégetett falvakat és bizalmatlan, ellenséges érzületű lakosságot találtak. Az itt lakó népek állandó készültségben éltek, nem tudván, meneküljenek-e otthonaikból, vagy csak nyomorúságos motyójukat mentsék a kisebb-nagyobb csapatok elől. Lundberg szomorúan látta, hogy Estóniának ez a vidéke a svéd birodalom egybeolvasztott területeiről mozgósított sokféle nemzetiségű katonák átvonuló helye lett.

Ezúttal a már-már elhagyottnak látszó települések lakói dermedt kíváncsisággal nézték a szokatlan karavánt, a szánok elé befogott és a kötőféken tartott prűszkölő lovakat, melyeket - hogy pihenés nélkül haladhassanak tovább -, bizonyos távolság után felcseréltek társaikkal. Megcsodálták a szánokon zászlókkal letakart, sebtében összetákolt ládaszerű alkalmatosságokat, melyek egymás fölé tornyozva, vastag istrángokkal voltak rögzítve. A kocsisok és a lóháton haladók egyaránt elcsigázottnak látszottak. Mivel sajnálták maguktól még azt a kis

időt is, melyet a messzire ellátászó tábornoknál elgémberedett tagjaik melengetésére fordítottak volna, még éjszaka is folytatták útjukat. Szürkülettől fáklyákkal próbálták elűzni maguk körül az ólálkodó fenevadakat.

Ahogy telt az idő, úgy vált egyre elesettebbé Lundberg. Lőtt sebéből kitartóan szivárgott a vér, fájdalma nőttön-nőtt.

- Uram, nem tetszik az állapota - szólt hozzá aggodalmas pillantások közben tisztilegénye, amikor lesegítette a tábornokot lováról. - A szánon kell helyet szorítani az ön számára is - folytatta tisztelettudóan, de kellő eltökéltséggel a generális gyenge tiltakozására. - Legutóbb is úgy láttam, többször megingott a nyergében.

Lundberg maga is jobbnak vélte, ha átmenetileg medvebőrös takarójába csavarva, felkapaszkodik a szomorú terhet tartalmazó ládák tetejére. A csontjáig hatoló hideg ellenére úgy érezte, hogy felszökött a láza, kis idő múltán viszont istenesen kirázta a hideg.

Közeledtek Estónia legnyugatibb csücskén épült kikötőhöz, ahol a hadsereg éjjel-nappal mozgósításra készen álló két naszádjá várta a király parancsait. Elállt a havaseső, a nedvesen csillogó erdei csapás satnya fenyők között ereszkedett le a tengerhez. Lundberg hallgatta, ahogy a szél zúg a faágak között. Mélyen beszívta a fenyőillatot és az átható sós tengeri levegőt. Mintha új erőre kapott volna. A kocsis mellé telepedett. Az emberek és az állatok lélegzete felhőként párállott, majd beleolvadt a tenger felől sodródó légáramlatba. Hirtelen kiértek a túlevelű ligetből és a távolban egyenes ezüstös vonalként meglátták a tengert a világítótorony ütemesen fel-felvillanó fényével. Körülöttük semmi mozgás, még a sirályok sem rikoltoztak.

Az egyik fregatton svéd zászlót lobogtatott meg a szél. A karaván megélenkült. Az eddig szótlanúságba burkolódzó csapat parancsot várva nézett Lundbergre. A lovak prüszköltek, mintha csak megérezték volna a rájuk váró behajózás gyötrelmét. Az emberek berakodtak az egyik sokevezős naszádba, mely bizony kissé már öregecskének tűnt. A hajó melegében Lundberg sebe megint erőteljesebb vérzésbe kezdett. A kapitány árnika fűvel próbálta azt csillapítani, és erős szesszel kezelgette a seb környékét, melyből nemcsak oda jutott, hanem lecsúszott egy-két korty a generális torkán is, ami szemmel láthatóan fokozatosan adta vissza az erejét.

Ahogy közeledtek Stockholm felé, és a főváros körüli szigetek kirajzolódtak a víztükör feletti dermedt párából, úgy lett egyre nehezebb Lundberg szíve. A csatatér vészhelyzeteiben és a hazafelé tartó úton felmerülő döntések súlya alatt eltörpültek lelki kínjai. Most azonban előtérbe nyomakodott a gyászoló családok képe, az otthon képze, melyhez ezer szállal kapcsolódott Svea emléke. Aggasztotta a találkozás Oxstiern bárónéval. Vissza, minél hamarabb, minél messzebb a katonái közé - erősödött benne egyre jobban az érzés, amikor már ott állt a Szent Jakab templomban a hősi halottak érckoporsói mellett, melyek ezúttal a narvai csatatéren elesett összes katonát képviselték. Alig volt az ősi családok közül olyan, amelyben nem gyászoltak volna. Fiaik Gusztáv Adolf óta testükkal védték az ütközetekben királyuk személyét, így e tisztességért sokan fizettek életükkel. Gyászolt a svéd föld! Még alig egy hete a harangok zúgása a győzelmet adta tudtul szerte az országban, most az elesettek emlékére szóltak azok. Messze hangzón zúgtak itt a fővárosban és messze a kis falukban azokért, akik a Narva melletti mezőn porladva hirdetik majd az utókornak az ifjú Károly győzelmét Péter cár felett.

- Miért hogy minden családtagomat, a kis Yostát kivéve, a havas, kemény télben kell eltemetnem - jajdult fel Anne-Marie, amikor Charmyde gróf segítségével vigyázva elindult a csúszós úton szánkója felé, hogy besoroljanak a bóbítás lovak húzta gyászhintók mögé.

Végeláthatatlannak tűnt az egymást méltóságteljesen követő üveges hintók sora. 20 üveges gyászhintó, húsz hősnek zászlóval befedett koporsójával. Az élen Lundberg generális lovagolt, mögötte a királyi udvartartás gárdistái. Szünni nem akaró, tompa dobpergés kísérte a gyászmenetet a végső nyughelyekhez.

Kis idővel később:

Oxstiern báróné teával kínálta fiaként szeretett kedves vendégét, Olaf Lundberget. A kis szalonban meghitten koccantak a finom borsózöld színű teáscsészék, amikor kiürülve vissza-kerültek a tányérokra. Teodor ajándéka volt ez a féltve őrzött készlet. Egyik angliai útjáról hozta hitvesének sok-sok évvel azelőtt. Bár a kandallóban vörösen izzottak a fahasábok, a báróné kedves gondoskodással csak kierőszakolta, hogy a még gyengélkedő látogatója könnyű takaróval befedje térdét. Suzanka széles mozdulattal takarta be a félig fekvő helyzetben pihenő Lundberget. Húzta az időt. Csak nézte, egyre nézte a sápadt, meggyötört, jólismert vonásokat. Anne-Marie is sóhajtott: hol vannak a régi idők, amikor szívesen látott ismerőseit a hatalmas ágyasházban fogadta! Az új század küszöbén már avítnak tűnt a vendégfogadásnak ez a módja. Helyette a francia mintára berendezett budoár⁷⁴ vált divatossá, no meg a színes kis szalonterem. Hilda asszony magától értetődően, a nagy vendéglátásra való tekintettel, ifjabb Tessinnel tervezte meg mindkét helyiség berendezését. Báróné anyja megelégedett csupán egy kis szalonnal, melynek aranyszínű bútorai vidám napfényt sugároztak a téli félhomályos időszakban is.

Az utóbbi években az Oxstiern palotában egyre ritkábban fordultak meg vendégek, különösen azután, hogy elmaradtak a kedvelt szerdai összejövetelek. Anne-Marie szívből sajnálta, hogy éppen a régi barát, az idősebb Tessin meghalt hamarabb, mintsem hogy fogadhatta volna őt ebben a nyugtatólag ható, ripsz-selyem „fészekben”. Még alig múlt két óra, a kis-szalontra máris hosszúra nyúlt árnyak telepedtek. Az égálján nehéz, szürke felhők csüggték. Időnként mintha szűnt volna a vigasztalan szürkeség, mert a hirtelen kerekedett szél nyomán a halványkéken csíkozott felhők közül bizonytalanul kidugta lilás arcát a nap. Igaz, éppen hogy csak előtűnt, de akkor ezernyi fénytöréssel, mint hatalmas könnyecseppeket megvilágította az olvadó jégcsapokat. Suzanka hamarosan megjelent a lobogó gyertyákkal teli karos gyertyatartókkal.

A báróné és a fiatal Lundberg akadozottan beszélgettek. Ifjabb Teodor halála ott lebegett közöttük.

- Mindönnk között Teodor volt a legvitézebb - pendítette meg végre a fájó témát Olaf. - A felség harcolt, mint egy oroszlán, kardcsapásai alatt jobbra-balra hullt az őt körülvevő ellenség. De az ő vitézsége természetes. Ezt elvárja uralkodójától a nép. Teodor viszont nemcsak bátor, hanem önfeláldozó volt. Tudta, mert tudnia kellett, hogyha lovát átengedi a királynak, a ló nélkül maradt harcos olyanná válik, mint egy félkarú óriás. Gyalogszerrel nem lehet a lovak patái között sokáig harcolni - koppantak meztelen igazsággal a vendég szavai.

- És? - szakította félbe szinte félénken a beszélőt a báróné.

- És, ahogy hallottam, száguldva hoztak kötőféken egy másik lovat számára, de az már későn érkezett - fejezte be a mondatot szomorúan Olaf. Szavai nagyon távolról jövőnek tunk Anne-Marie számára.

⁷⁴ A 18. századtól divatossá vált női fogadóhelyiség, melynek berendezése átmenet a szalon és az öltözőszoba között

- Ön is a felség közelében harcolt, fiam? - vette fel egy kis idő múlva a beszélgetés fonalát újra az idős dáma.

- Sajnos nem, asszonyom - válaszolta a szót fogai között nehezen kipréselve a látogató. - Ha ott lettem volna, s bárcsak így történt volna, most Teodor csókolná meg az ön kezét, és engem kísért volna haza a gyászos karavánon.

- Hősiesség! Nagy árat követelő szavak, nem gondolja, kedves Olaf?

- Bizonyára így van, asszonyom. De amióta birodalmak és szülőföldek vannak, megszerzésükért és megvédésükért mérhetetlen sok vért ontottak.

- Nem hős, inkább aggódó feleség voltam. Szívem szerint egyik fiamat sem neveltem hősnek, és mégis őt, a legkisebbet adtam, hogy a király becsvágyát szolgálja.

- Ne legyen ilyen szigorú, báróné. Svédország baltikumi hegemoniáját az új században is meg kell tartani, sőt, hírnevét tovább kell növelni. Károly háborúi közül, úgy vélem, ez csak a kezdetek kezdete. Az igaz, hogy a felség becsvágya egyértelműen hódító szándékú, ugyanakkor azonban szent kötelessége is az elődök által megszerzett területek megtartása.

- Gondolja, hogy csak fiaink vére és halála árán lehetséges ez? - kérdezte Anne-Marie elkínzottan. - Hiszen most nem a hon megvédéséről van szó. Sőt, már ötven évvel ezelőtt sem ez volt a döntő. Emlékszem, azután, hogy összeházasodtunk az urammal, ő egyre messzebb került az otthonunktól annak függvényében, ahogy távolabbi és még távolabbi tartományok kerültek a háborúskodás eredményeképp a svéd korona alá. Előbb Pomerániában, aztán Livóniában dolgozott hosszú-hosszú éveken át a védelmi erőrendszerek kialakításán vagy megerősítésén.

- Hajdanán, a felség tanulószobájában Hansson mester az uralkodókat két nagy csoportba osztotta - mondta elgondolkozva Olaf. - Az egyikbe tartozónak a népe volt a legfontosabb. Az ilyen király, vélekedett a magiszter, nem törekszik területek megszerzésére, és azon igyekszik, hogy maga körül békében kereskedő, jólétben élő alattvalókat tudjon.

- Ismer a történelem egyáltalán ilyen uralkodót? - vágott meglehetősen hevesen az elmélkedő szavába Anne-Marie.

- Ha nem is szó szerint ilyeneket, de bizonyára voltak ilyen elveket valló jóságos uralkodók, akik - mivel kevésbé voltak becsvágyók, vagy talán kissé buták voltak - soha nem lettek Hannibálok, vagy Julius Caesarok. Hansson mester többnyire a második csoportba tartozó koronás fők nagyhatalmi törekvéseit úgy jellemezte, hogy a cél eléréséhez igénybe vesznek minden eszközt, jogosat, törvénytelen egyaránt. Egyéni becsvágyuk azonban legtöbbször találkozik birodalmuk érdekeivel is. A mi uralkodóink többségéről, legalábbis Gusztáv Adolftól kezdődően ráillik ez a jellemzés - mondta egészen belemelegedve Lundberg.

- Ifjú Károlyunkra is?

- Közel az idő, asszonyom, hogy a fény, mely személyes dicsvágyából ered, el fogja kápráztatni egész Európát, hacsak...

- Hacsak? - tette félre kézimunkáját a báróné, hogy még odaadóbban hallgathassa ifjú barátjának okfejtését.

- az oroszok cárja felül nem múlja őt - fejezte be a mondatot óvatosan Olaf.

- Hogy érti ezt, kedves fiam?

- Ha igazságos akarok lenni a cárhoz, meg kell állapítanom, hogy nem csupán fegyverrel akarja birodalmát növelni. Mára nem titok, hogy a cár az országában nyugati mintájú hatalmi rendszert szándékozik kiépíteni - válaszolta Olaf, és kissé sziszegve kényelmesebb helyzetet igyekezett felvenni. Az égető fájdalom minden mozdulatnál gyógyuló sebére figyelmeztette őt.

- Most, hogy mondja, Jean öcsém is valami hasonlót mondott egy-két évvel ezelőtt. Valami olyasmit, hogy ez a hatalmas termetű óriás ugyancsak feltűnést keltett, amikor eltitkolva királyi voltát, tapasztalatszerzés céljából végiglátogatta Európa legfejlettebb országait.

- Amíg a mi Károlyunk Hansson mágiszterrel az ókori uralkodók győzelmi tetteiért lelkesedett, addig az alig pár évvel idősebb Péter inkább olyan gyakorlati tudnivalókat akart elsajátítani, amiket uralkodásában majd hasznosíthat. Ami igaz, az igaz, nem restelt vándorbotot a kezébe venni és beállni ácsok, kovácsok, hajóépítők közé, hogy megtanulja mindazt, amit hazatérte után mesterembereitől is meg akart követelni.

Rövid csönd telepedett közéjük. Végül Olaf nehézkesen cihelődni kezdett.

- Nehéz szívvel, de kénytelen vagyok búcsúzni öntől - hajolt a látogató Anne-Marie keze fölé. Amikor felegyenesedett tekintetük egymásba kapcsolódott.

- És Svea? - szakadt ki végre mint sóhaj a szeretett lénynek neve a távozni készülő ajkáról. A báróné is sóhajtott, hiszen kimondatlanul Svea mindvégig jelen volt kettejük gondolatában, a részvét szavai mögött és később a meghitt beszélgetés alatt is. A kérdés tovább már nem volt odázható.

- Jean öcsémnél van. Párizsban, Versaillesban, vagy Falaise-ban? Ki tudja, szegény kicsikém merre jár most.

- Hilda grófné is elkísérte őt?

- Számomra mindenképpen megnyugtatóbb, hogy az anyja vele van - bólintott Anne-Marie és ránézett az indulófélben lévő Olafra.

- Vigyázzon magára, kedves fiam, nagyon vigyázzon! Nem akarok újabb hőst adni a hazának - intett anyáskodóan felé.

- Kérem, ha újabb levelet küld, említse meg, hogy érdeklődtem utána - mondta gyorsan Lundberg és csendben betette maga mögött az ajtót. A háziasszony szívére szorította a kezét. Hosszan hallgatta a távozonak elhaló lépteit.

Károly király frissen kinevezett generálisa még aznap délután fölszedette őfelsége gyorsjárású naszádjának horgonyát, majd a súlyos élelmiszer ládákkal megrakodott karaván beérte a Narvától délnyugat felé vonuló svéd sereget. A felség úgy döntött, hogy fáradt, megfogyott hadával nem üldözi Péter cárnak Moszkva felé szaladó katonáit. Maradtak Livlandban és téli szállásolásra rendezkedtek be. Az itt élő népek évtizedekig rettegve emlegették a svéd hadsereget, mely hosszú táborozásuk alatt nagy területen felélt, elpusztított és fölégetett mindent.

XIX. Francia földön

A hosszú téli hónapok után lassú méltósággal duzzadni kezdtek a folyók. Megindult az olvadás fent a hegyekben. A tavaszi szél fáradhatatlan igyekezettel száríttgatta a lópaták és a hintók mély nyomait Stockholm utcáin, de segített ebben a jövő-menő szekerek sora is, melyekről közepes köveket szórtak kis kupacokba a gidres-gödrös útszélekre. A munkát kísérő serény lapátolás hangja összekeveredett a kocsisok nógató kiáltásával.

Nemcsak a természet készült megújhódni. Az emberek lelkét is bizakodás töltötte el. A szenátusi ülések megsaporodtak, a királyi küldöncök egyre gyakrabban jelentek meg a palotának a Védelmi Tanácshoz vezető hosszú, visszhangos folyosóján.

Biztonságosan beindult már a postahajó forgalom is, így Oxstiern báróné már nem hiába várta Hilda lánya és unokája leveleit. Kettő is érkezett röviddel egymás után. Szükszavú beszámoló a falaise-i látogatásról, a párizsi és versailles-i farsangról. Visszafogott, lehangolt, tárgyilagos híradások Svea részéről, felszabadultak, jókedvűek a grófnétól. Úgy tűnt Anne-Mariénak, mintha ifjabb Teodor halála meg sem rendítette volna nővérének szívét. Igaz, Hildegard már elkerült a szülői háztól, amikor a kései öccs megszületett, és az is tény, hogy a szeretetre méltó, kissé szétszórt Hilda asszony saját gyermekeivel sem tudott szorosabb kapcsolatot kialakítani. A báróné mégis nehezen tért napirendre e felismerés fölé. Tetézte a bajt, hogy Charmyde gróf kezdte egyre jobban hiányolni a hölgykacajt otthonából, ezért komolyan sürgette legalább hitvesének hazatértét, jöllehet a francia tartózkodás okát ő is ismerte.

„Jöjjön inkább ön ide, vén tengeri medvém”- írta élete párjának gömbölyded, egyenetlen betűivel a grófné. „Személyesen megcsodálhatná például a Napkirály hadisikereinek emlékére emelt diadalkapukat” A gróf bosszankodva hajtogatta össze a finom ízléssel kiválasztott és a svéd honban a hölgyek között még nem nagyon elterjedt aranszegélyű levélpapírt. *Még hogy én utazzam utánuk* - csóválta méltatlankodva fejét házának lélektelenné vált szobáin áthaladva. *Szívfájdalom, szerelmi bánat, gyerekes nyavalygás. Szigorúbban kellett volna fognom a hölgyeket, most nem én lennék az, akit invitál magához saját hitvese!*

Amikor azonban a nyár beköszöntével Svea közölte az otthoniakkal, Besenval bárónak⁷⁵ nyújtja a kezét, a gróf egyszeriben anyósánál termett, hogy megbeszélje vele e nem várt és számukra nem is kívánatos hírt. A báróné éppen utazási előkészületeivel volt elfoglalva, hogy Suzanka kíséretében az ismert fürdőhelyre, Medevibe⁷⁶ utazzon, izületi bántalmainak enyhülését remélve. Szerette ezt a csendes, gyógyító forrásvizű városkát a Vättern-tó partján, melynek fürdőházában sok visszatérő ismerőssel találkozott.

A gróf utazókosarak és ruhaderekek társaságában köszöntötte anyósát.

- Honnan ilyen sietve, kedves fiam? - kérdezte nem titkolt csodálkozással a báróné. - Talán bizony nyakunkon a cár?

⁷⁵ Jean-Victor Besenval báró, francia diplomata (1671-1736). 1697 körül rövid ideig XIV. Lajos követe Svédországban. 1705-től Lengyelországban tölt majd egy évtizedet francia követként, majd bécsi követ lesz. *Svea Charmyde grófnő férje*

⁷⁶ Medevi Motalától 17 km-re északi irányban fekvő élénk üdülő- és fürdőhely, melynek radioaktív tartalmú forrásvizét már a középkorban mozgásszervi megbetegedések gyógyítására használták

- Talán az még nem, kedves asszonyanyám, de egy frigy már igen - felelte jókora ingerültséggel a gróf, aki egyébként híres volt önuralmáról.

- Nyilatkozott végre mégis Friedrik a kis Eleonorának? - mosolyodott el örömmel Anne-Marie, és helyet mutatott vőurának. A szenátor azonban némán rázta a fejét és átadta az aranszegélyes levelet a háziasszonynak.

- Svea? - kapta szája elé kezét megrettenve az idős hölgy, míg sietve előkereste féltve őrzött lornyonját az olvasáshoz. Keze kissé reszketett és szaporán szedte a levegőt, amíg a levél végére nem ért. - Ugye, ön is emlékszik erre a Besenval báróra, fiam? Találkozhatott vele, amikor bemutatták az udvarnál vagy két évvel ezelőtt. Jean öcsémet váltotta akkor a követi posztón. - mondta egészen csendesen, és lehangoltan ölébe eresztette Svea híradását.

- Képtelenség! - füstölgött a gróf felindultságában fel-le járkálva a tágas ágyasházban. - Érthetetlen, hogy nőm ennyire engedte fajulni ezt a dolgot. Svea nem házasodni, hanem felejtetni ment az ön rokonaihoz, asszonyom - fűzte tovább nem kis éllel a látogató.

- Talán bizony éppen kapóra jött szegénykémnek ez a Besenval - felelte csüggedten Anne-Marie, és ezüstcsengettyűjét megrázva, kinyitatta a belépő komornával az ablaktáblákat. A beáramló, virágillattal terhes levegő enyhítőleg hatott szapora szívverésére.

Abban hamarosan közös nevezőre jutottak, hogy Charmyde grófnak amilyen gyorsan csak teheti, útra kell kelnie, hogy mentse, ami egyáltalán még menthető ebben az ügyben. Mindketten ismerték Svea makacs természetét, de a női lélek rejtelseivel a gróf kevéssé volt tisztában. Szeszélynak hitte lánya döntését, és bízott az atyai szigor sikerében. A báróné, minden aggodalma ellenére sem sietett felvilágosítani vőurát, hogy ő úgy látja, ebben az esetben mégsem szeszélyről van szó. Inkább egy önérzetében vérig sértett, de szerelmét feledni nem tudó és nem is akaró, felnőtté vált nő lépéséről. Ki tudja? - reménykedett titokban - talán mégis derék ember ez a Besenval, és a gróf is meg lesz elégedve, ha kicsit jobban megismeri majd. Hogy egy jól sikerült házasság lenne a legjobb megoldás pillanatnyilag Svea számára, abban nem kételkedett Anne-Marie, és bizonyára az is előny lesz, ha csataterék és tengerek választják el unokáját továbbra is Károlytól, Svédország uralkodójától.

Charmyde gróf, amint szabadulni tudott bokros teendőitől, nyomban áthajózott Franciaországba, hogy jobb belátásra bírja egyetlen leányát. Sveánál azonban minden érve, szigora, később megható kérése süket fülekre talált. „Ha már nem lehetek az életben mellette, a szemben álló oldalról figyelem majd tetteit” - mondta égő szemekkel, eltökélten, míg dacosan farkasszemet nézett atyjával. Egyikőjük sem nevezte meg akkor, hogy kiről is van szó. Svea pedig később saját kezdeményezésre, több mint egy évtizeden keresztül nem ejtette ki a szeretett lény nevét. Akkor még nem is sejtette, milyen nehéz lesz számára az édes bosszú az „ellenkező oldalon”!

Az esküvői előkészületek - melyet a menyasszony teljes közönnyel szemlélte - igen sok időt és rengeteg pénzt emésztettek fel. Charmyde gróf ez egyszer nem nézett bele hitvese számláiba. Hilda asszony, aki bőven volt megáldva természetes szépérzéssel és ízléssel, mindenképpen ki akart rukkolni a Besenval família előtt. Ugyancsak megszívlelte Jean bácsikája tanácsait, hogy a számára kevéssé ismert francia szokásoknak megfeleljen. Otthon, Stockholmban ez nem jelentett gondot számára, az udvari dámák nem is titkoltan utánózták a Charmyde ház szokásait.

Miután megérkeztek az ezüstveretes úti ládák, a drága portékák beborítottak az ágyasházban minden talpalatnyi helyet. Hilda grófné nem egyszer gondolt sóvárogva a rendszerető Suzankára, amikor türelmetlenül parancsokat osztogatott az ügyetlenkedő frajláknak. Így is átlendült a naptár az 1702. évbe, mire a farsang kezdetére elkészült Svea kelengyéje. A grófné

kedvtelven nézegette a csipkés ruhakölteményeket, a hímzett asztal- és ágyneműket, és már előre furdalta a kíváncsiság, mennyire lesz ezektől a kissé felvágó leendő nászasszony elvarázsolva. Amúgy a két család még igen mérsékelten járt össze. Svea kifejezett óhajára a jegyesek is inkább csak társaságban találkoztak. A napi kikocsizást viszont nem tudta ő sem megakadályozni a divatos kétlovas kocsin, melyek egy-kettőre kiszorították Párizs utcáiról a nehézkes batárokat, kiváltképp mert maga a király is szeretett kocsikázni.

Besenvál báró nem volt különösebben vonzó, de visszataszító sem. Svea időnként mégis viszolyogva tekintett jegyesére, amikor lengőtollas kalapjával hódolatteljes félkört írt le találkozásuk alkalmával. A divatos viselet mögött óhatatlanul felsejlett a durva, sötétkék posztóból készült katonaruha, melyet Károly a búcsúvacsorán viselt. Alig egy esztendő múlt el azóta, Sveának mégis évtizednyi időnek tűnt. Néha úgy érezte, amilyen arányban növekszik ellenszenve választottja irányában, olyannyira erősödik lelkében a keserűség mostani - saját maga választotta - helyzete miatt. Lassan, észrevétlenül küszött felfelé benne a bosszú vágya!

Az esküvő fényesen sikerült. Aki csak számított Párizs előkelősége között, mind jelen volt, hogy az ifjú pár örömeiben osztozzon. A fővárosba utaztak a Dechanel rokonok fiatalabb leszármazottai is, és gondolatban csókkal köszöntötte Anne-Marie is unokáját ezen a nevezetes reggelen. *Minden fordítottnak történik Sveával, mint ahogy az én esetemben volt* - tűnődött a báróné meghitt ágyasházában a kandalló mellett ülve. *Svéd honba jöve annak idején, én esküdtem másik hiten hűséget Teodornak, és most Svea mondja ki az igent egy katolikus templomban.* Körülötte a fekhelyen levelek és feljegyzések kupaca, melyek között még mostanában is akadtak vaskos gazdasági elszámolások. Az újabbak főleg politikai helyzetjelentések voltak Jeantól, a francia udvarból, vagy rövid híradások Olaftól, a téli táborhelyüket már elhagyó hadseregből. Legfelül volt lánya sebtiben papírra vetett párizsi beszámolója az esküvői előkészületekről. Érdekes színfoltok a báróné egyre magányosabb életében. Anne-Marie elkezdte besorolni az összegyűlt papírhalmazt a megfelelő helyükre, a Descartes-nál megcsodált rendszeretettel. Ilyenkor előkerültek írópultja rejtekéből régi, elsárgult levelek, kérvények, elszámolások, halotti értesítések és kitüntetések is jócskán. 50 év! - döbrent meg ismét Anne-Marie az idő múlásán, de elhessegette rossz érzéseit. Aznap, Svea esküvőjén csak szépre akart gondolni. Abbahagyva a szortírozást és csengőjéhez nyúlt, hogy Suzankát szólítsa.

- Megint a tengernyi papír között, asszonyom - zsörtölődött az utóbbi időben szemmel láthatólag lefogyott öreg „házibútor”. Arcát ezer ráncsal szántotta fel a kor, csak élénk, hűséges szeme maradt a régi. - Kikészítettem a borvörös bársonykabátot asszonyomnak, hogy itthon is megadjuk a módját Svea kisasszonykánk esküvőjének. Jörg úrék és Bengt úrfiék is hamarosan itt lesznek - tett-vett serényen a szobában Suzanka míg beszélt, de az írópulthoz nem közeledett. Kevés hely és tárgy volt a házban, mely nem állt az ő teljhatalma alatt, és ez az íróasztal a báróné elefántcsont-berakásos ládikójával ezek közé tartozott.

- Bizony kár, Suzankám, hogy ez az esküvő nem húsz évvel korábban esett meg. Akkor mindketten hazalátogattunk volna, ahogy hajdanán Teodor úr meg is ígérte nekem.

- Azért én szívesebben öltöztetném a kisasszonyt itthon a szépséges ruhájába - válaszolt az öreg dajka, jelentőségteljesen megnyomva az itthon szót, míg egy könnyecseppet titkon elkent orcáján. Mindkettejüknek óhatatlanul eszébe jutott az az este, amikor Svea magából kikelve hazatért a régensasszony adta búcsúvacsoráról. A két idős asszony szó nélkül is megértette egymást, és aggodalom töltötte el őket kedvencük további sorsa miatt.

- Azt hittem, Jörg úrék áthajóznak erre az eseményre - törte meg a csendet Suzanka.

- Ha nem a tél utóján lett volna, biztosan részt is vettek volna rajta - válaszolta az idős dáma, miközben megadta magát a frajla öltöztető gondoskodásának.

A család tagjai, kicsik és nagyok mind hivatalosak voltak estebédre az Oxstiern palotába. A küldöncök egymásnak adták a kilincset, rokonok és ismerősök jókívánságait hozva. Még a király húga, Eleonora Ulrika is megemlékezett az eseményről. A régensasszony is fellélegzett a frigy hírére. Csak Olaf Lundberg nem tett említést legutolsó levelében, mintha Svea döntésének híre nem is jutott volna el a király táboráig. Ha el is jutott, valószínűleg csak a tábornokot ütötte szíven.

Károly megint a lengyel királlyal volt elfoglalva, mivel kémei jelentették, hogy Ágost felrúgni készül a sikertelen rigai ostrom után felajánlott békét, sőt Péter cárral is szövetkezni kezdett az ő rovására. A felség dühe határtalan volt, és ahelyett, hogy a Narva-közeli telelés után a hazai föld felé vette volna útját, rügyfakadás előtt Riga alatt termett.

A király ezúttal elsősorban nem katonái erejére, hanem saját ötletére akart támaszkodni. Ki akarta próbálni azt a találmányt, amelynek elvét a téli tétlenkedés alatt a holsteini herceg ismertetett meg vele. Új bárkákat építtetett, melyek szemre hasonlóak voltak az eddig használtakkal, így az ellenséges tisztikar még a legjobb távcsövekkel sem látta meg, hogy ezeknek a párkánya jóval magasabb mint a régieké, melyet a felvonóhídhoz hasonlóan lehetett leereszteni vagy felhúzni. Felhúzva, védte a hajón lévő katonákat, leengedve viszont kikötőhídnak lehetett a párkányokat használni. Amikor kedvező lett a széljárás, Károly nedves szalmacsomókat gyűjtatott, hogy a keletkező sűrű füst oltalmában a túlpartra kormányoztassa a katonákkal és lovakkal dugig megrakott bárkákat. A bal parton figyelő ellenfél, bár rosszat sejtett, nem tudta követni a svédek csapatmozgását. A kis hajók a folyó közepén haladhattak, amikor a felség odaszólt Rjenksjöldhöz és a távolabb lova kantarába kapaszkodó Lundberghez: „No, a Dvina biztosan nem lesz komiszabb, mint a tenger volt Koppenhágánál. Higgyék el, tábornokaim, még az est leszállta előtt megverjük ezeket a szászokat.” Mire a füst eloszlott, a király megindult katonáival, Lundberg pedig nagyot kerülve, hátulról próbálta bekeríteni az ellenséget.

És mire az est leszállt, az ifjú Károly másodszor is győztesnek tekinthette magát Ágosttal szemben. Miután kellő erősítést hagyott hátra Rigában, győzelmesen be is vonult Birzenbe⁷⁷, oda, ahol pár hónappal előbb éppen az ő legyőzésére szövetkezett Ágost és Péter.

Lundberg, aki újra kitüntette magát hősiességével, és akinek hűségéhez nem fért kétség, egyre kevésbé tudott azonosulni királyi barátjának állandósult harci kedvével. Gyerekkoruktól kezdve tudta, hogy Károlyban túlteng az egyéni becsvágy, és később azt is tapasztalhatta, hogy a győzelem kedvéért minden más érzést, érzelmet háttérbe szorít, mégsem tudta elfogadni a királynak már nem is titkolt nagyhatalmi törekvéseit. Meglátása szerint a svéd hegemonia és az ország szabadsága nem volt annyira veszélyeztetve, hogy ily nagy anyagi- és emberáldozatot követelő csatákat kelljen vívnia. Meddig lehet harcolni hasonló hősiességgel a király mellett, ha a cél már nem táplálja hitét? Mindjobban vágyott a csendes visszavonultság után, a halk asszonyi szó után, a könyvekben rejlő tudásanyag után. Olykor eltűnődött, hogyan alakult volna az élete, ha nem Svea rabolja el szívét és nem lesz a király hős tábornoka?

⁷⁷ Birzen livóniai kisváros

Lundberg - akinek néhány könyv mindig lapult a nyeregkapájában - a táborozás alatti nyugalmasabb estéken felolvasott a felségnek. Így történt ez a Birzenbe való bevonulás után is, amikor a generális - míg tisztársai módjával a boros kupát emelgették - a felséghez fordult, és mintha csak ő tette volna fel királyának a kérdést, egy megviselt könyvecskéből Montaigne gondolatait tolmácsolta neki: „Amikor Pirrosz király felkészítette hadait az Itália elleni hadjáratra, bölcs tanácsadója, Cineász, próbálta feltárni előtte becsvágyának hiábavalóságát. - Felség -. szólta, mi hasznod lesz majd mindebből? - Én leszek Itália urává - felelte a király. - És mi lesz azután? - kérdezte Cineász. - Leigázom a gallokat és a spanyolok honát - felelte a másik. - És annak utána? - Utána lebírom Afrikát és végül, ha már az egész világot uralmam alá hajtottam, végre megpihenhetek. - Az istenek szerelmére, felség - szólta erre Cineász - mondd hát el, ha erre kérhetlek, mi tart vissza attól, hogy akár most megtedd ezt?...⁷⁸ A királyi barát elhallgatott és hosszan, elgondolkozva a felségre nézett. Az uralkodó csöndesen a hallottakon tűnődött és az asztalról, látszólag teljesen közömbösen, egy morzsát pöccentett arrébb. Elhallgattak az iszogató tisztek is, akik - bár nem kísérték figyelemmel Lundberg felolvasását - a jelekből valami rendkívüliire számítottak. Károly végre megszólalt. Látszott rajta, hogy majd szétfeszíti a düh: „Mi is megvárjuk, kedves hívem, amíg a dánokat, szászokat és az oroszok honát leigázzuk, ahogy annak idején Pirrosz akarta ezt a gallokkal és spanyolokkal. Ha kell, lépésenként, ha másként nem megy, döntő ütközetekben. S ha majd a velünk szembeszegülő uralkodók kézcsókra járulnak, akkor megkegyelmezzünk majd nekik és népüknek” - szólta, és öklével rácsapott az asztalra. Az ónkupák megborzongtak az asztalon végigfutott hullámveréstől. A felség kirúgta maga alól székét, majd gyors léptekkel elhagyta sátrát.

⁷⁸ Michel de Montaigne (1533-1592): “Esszék”

XX. Ágost legyőzése

1702

Az 1702. év elején hatalmas tűzvész pusztított a fővárosban. Egész utcasorok égtek le, a régi favázas épületek egymás után váltak a tűz martalékává. Norrmalm városrész lakói hajnal felé arra ébredtek, hogy iszonyúan félreverik a harangokat. Még a Strömmen-öböl partján is vörös volt az ég alja a magasra törő lángoktól. A lakosság - többnyire, ahogy az ágyból kiugrottak - papucsban, bőszárú alsó gatyában rohant a vödrökkel vízért, csak hogy a dermesztő hidegben a város vizein keményre dagadt a jég. Időbe tellett, amíg lékeket vágtak az öböl több pontján, és ki ahogy tudta, lajtorjás szekérrel, szánokra tett dézsákkal, kéz a kézbe továbbadott vödrökkel oltotta a tüzet. Próbálták menteni, ami még menthető volt. Szerencsére az új tégláépületek jobban ellenálltak a harapódzó lángnyelveknek. A báróné és Suzanka egymást átkarolva rettegtek a hajnali tűzijátékot, mely bevonult Anne-Marie többször visszaidézett rossz emlékeinek tárházába.

Eleonora Ulrika megnyitotta palotájának hátsó részét, több száz gyermeket, beteget és öreget befogadva oda. A tehetősebbek is próbáltak segíteni a fedél nélkül maradottakon. Az Oxstiern ház hangos volt még hetek múltán is az adományokért folyamodók jövés-menéséről. Jócskán volt még hó az utakon, de a szünet nélküli kopácsolás már arra engedett következtetni, hogy a károsultak megkezdtek újraépíteni otthonaikat. A város élete lassacskán visszatért régi medrébe. Egyik hónap kergette a másikat, mint ahogy az események is követték egymást történetünk jól ismert helyszínein.

Amíg az ifjú Károly úgy vélte, eljött az idő, hogy a cár fölött aratott győzelme után a szász választófejedelmet^{62/} fossa meg lengyel trónjától, addig a francia udvar éppen a szász udvart, Drezdát jelölte ki Besenval báró szolgálati helyeként, ahová Svea is követte hitese urát. Nem sokkal előtte Hilda asszony sűrű könnyhullatás mellett búcsúzott lányától és Párizstól, hogy Charmyde gróf öröme végre hazaérkezzen a kontinensről. A grófné ki nem fogyott a versailles-i udvarban átélt élményeinek meséléséből. Anne-Marie ugyancsak elcsodálkozott azon a sok változáson, amely a hallottak alapján ifjúkora óta szülőföldjén végbement. De nemcsak a családnak jelentett újdonságot az élménybeszámoló, Eleonora Ulrika is szívesen meghallgatta azt. Legtöbbször saját udvarhölgyei között, de ha kíváncsisága elragadta őt, csak felpattant lovára, és bejelentetlenül ott termett a grófék vagy az Oxstiernek palotája előtt. Az ifjú fenség egyre nyíltabban állt ellen az anyakirályné mindenfajta praktikájának, és sok sértett ősnemes családot békített ki azzal, hogy a régensasszony által az udvari életből kiszorított dámákat saját udvartartásába gyűjtötte. Mivel kinézetben és megnyerő modorával sokban hasonlított édesanyjára, a szomorú sorsú dán királylányra, a régensasszonyban ez még inkább növelte az ellenszenvet irányában.

Eleonora Ulrika húszéves korára jellembelileg szöges ellentéte lett testvéreinek. Őt kevésbé érdekelte a politika, de a szomszéd uralkodói udvarok majmolása sem. Belé nem szorult annyi becsvágy, mint Károly bátyjába, sem annyi táncos életkedv, mint nővérébe, a holsteini hercegnébe, aki házassága után is többnyire Stockholmban időzött, és nem a dánok által állandóan fenyegetett kis hercegség viszonylag szűkös rezidenciájában. Hedvig Eleonora kezdettől fogva nehezen tűrte unokáinak szembeszegülését, de, míg korábban Károllyal, a királlyal, kénytelen volt kesztyűs kézzel bánni, addig unokalánya esetében odáig ment, hogy még az udvari intrikáktól sem riadt vissza. Igaz, Ulrika sem volt mentes a lázadozástól. A

királyi udvarban elfogadott angol és francia divatirányzatok helyett ő lengyel szokásokat vezetett be. Kedvelte a lengyel díszruhákat, és felséges nagyanyjának nem kis megrökönyödésére többnyire férfi öltözkébe bújt. Pompásan hímzett köpenyben és térdnadrágban járt, de kék selyemből készült testhez álló kabátkáját brandenburgi vitézkötéssel és holland gombdíszekkel ékesítette⁷⁹. Oly szemrevaló volt, hogy nem volt véletlen amiért a német fejedelmek egyre többször keresték meg az anyakirálynőt, közvetítené házassági szándékukat elsődlegesen nem is az érdekeltnél, hanem a távollévő királynál. De az ifjú fenség nem akart még férjhez menni, így kimondottan kapóra jött neki bátyja folyamatos háborúskodása, amely miatt nem ért rá dinasztikus kérdésekkel foglalkozni. Nem kacsingatott komolyan még egy trón felé sem, sőt a királyi elődei által meghódított hercegségeket egyáltalán nem méltatta figyelmére. Elegendő példa volt számára Holstein szegénysége, amit tekinthetett volna kivételnek is, mert a szász választófejedelemség fényűző udvartartása ugyan ebben az időben már kezdett vetekedni a Napkirályéval. Eleonora Ulrika talán a történelmi összefonódások miatt inkább a lengyelekhez vonzódott. Kislány korában többször vendégeskedett Sobieski⁸⁰ János udvarában, és három fiával azóta is tartotta a barátságot. Minden évben kedves figyelem érkezett tőlük, azután is, hogy apjuk halála után nem közülük választott a lengyel nemesség királyt, hanem Ágostot emelték trónra. A szász választó nem száműzte őket az országból, visszavonulhattak hatalmas birtokukra gazdálkodni.

A hercegnőnek a régensasszony és a Védelmi Tanács tevékenysége mellett nem sok beleszólása maradt a napi politikába. Nem töltötte azonban üres szórakozással napjait. Mint hajdan édesanyja, ő is szívesen jótékonykodott, amivel megint csak kiváltotta felséges nagyanyjának neheztelését. A legnagyobb nemtetszést mégis az okozta, hogy egyre többet érdeklődött minden iránt, ami királyné édesanyjával kapcsolatos volt. Bizonyára homályos gyermekkori emlékeit akarta felfrissíteni a felcseperedett fenség. Amikor Eleonora meghallotta, hogy Oxstiern báróné a királyasszony bizalmasa volt, az udvari etikettet megsértve nem késlekedett, hogy az idős dámat felkeresse otthonában és mesélésre bírja. (Anne-Marie később visszaemlékezett, hogy először akkor volt a fenség az Oxstiern palota vendége, amikor azt tudakolta, igaz volt-e a durva hangnem felséges atyja részéről királyi hitvese irányában?) A bárónét lenyűgözte a fiatal lány közvetlen modora, kedves kérdezősködése, de vigyázott arra, hogy válaszaival régi sebeket ne szakítson fel benne. Látogatásai színfoltot jelentettek életében, kiváltképp azt követően, hogy Svea oly hirtelen elhagyta őket. És lassacskán, ahogy Hilda asszonynak megszürkültek franciaországi élményei, Anne-Marie egyszer csak azt vette észre, hogy a fenség ellovagol a Charmyde palota előtt, és lovásza az ő rezidenciájának kopogtatóján jelzi a magas látogató érkezését. Ezáltal a grófné azon igyekezete, hogy estélyeinek fényét ne csak a palotahölgyek, de a fiatalabbik fenség is emelje megjelenésével, hova-tovább reménytelennek tűnt.

Eleonora Ulrika tudta, hogy a báróné még a régensasszonynál is jólétesültebb a szomszédos uralkodói udvarok történéseit illetően, nem beszélve a svéd haditábor nyílt vagy bizalmas híreiről. Anne-Marie megfigyelte, hogy ha futárposta jött a királytól az udvarba, amelyhez általában Lundberg is csatolt az ő részére levelet, számíthatott a fenség mihamarábbi látogatására. Eleinte zavarban is volt, mert nem egyszer még vőurának sem beszélt Lundberg híreiről, így ugyancsak nehéz volt kibogoznia, mire kíváncsi ez a magas homlokú, királyi

⁷⁹ Eleonora Ulrikát lengyel díszöltözkében festmény örökíti meg, melyet a párizsi Louvreban őriznek.

⁸⁰ Sobieski /Szobieszkij/ III. János lengyel király, uralk.:1674-96 Akkora tekintélyre tett szert, hogy a gyanakvó bécsi politikusok szerint, a franciák és a széthúzó magyarok segítségével, még a magyar szent koronát is megszerezhetette volna. Fiai: Jakab, Konstantin és Sándor

megjelenésű leányzó, aki oly ártatlanul kedveskedve kérdezgeti őt a medvebőrrel letakart szemközti padkán ülve. *Vajon a fenség Svea sorsáról akar megtudni valamit? Talán bizony királyi bátyja bízta őt meg valamilyen óvatos közvetítéssel, melynek formáját még ilyen meghitt - de mégiscsak az etikett által szabályozott - beszélgetés közben sem egyszerű eltalálni?* - tűnődött a báróné, amint el-elnézte a szemben ülő piros csizmába bújtatott feltűnően apró lábat, melyet joggal irigyelt mindegyik udvarhölgy a palotában.

Odakint már tavaszodott, ami a fenség könnyebb ruházkodásán is meglátszott, Anne-Marie mégis a kandalló mellett üldögélt, és medvebőrrel szegélyezett házicipős lábát a kandalló rostélyára helyezte.

- Hallotta asszonyom, milyen hírek terjengenek Lengyelország felől? - kérdezte Eleonora Ulrika. Bár a báróné zsebében ott lapult Lundberg beszámolója, azon túl, hogy várakozóan látogatója felé fordult, óvatoskodott a válasszal. - Végre igazságot szolgáltat a sors a szegény Sobieski fivéreknél - folytatta a fenség, nem is igen várva a válasza. - Nemcsak királyi bátyám, de a lengyel bíboros⁸¹ is Jakabot, a trón legidősebb jogos várományosát támogatja Ágost ellenében. Soha nem értettem a lengyeleket. Lehetett volna továbbra is nemzeti királyuk - egyébként mindhárom Sobieski nyugodtan atyjuk nyomdokába léphetett volna -, nekik éppen egy idegent, a szászok fejedelmét kellett trónra ültetniük. Mít gondol erről, tisztelt báróné? - nézett égszínkék szemével várakozóan vendéglátójára.

- Nem könnyű királynak lenni, fenség - válaszolta átgondolva a szót Anne-Marie. - Még saját országában is gyakran veszélyben van a trón, hát még idegen földön! Nehéz idegen népnek jó és bölcs uralkodójának lenni!

- Nincs két esztendeje, hogy a legkisebb Sobieski ittjártakor azt mondta, Ágost olyan erős, hogy pusztá kézzel eltöri a patkót és meghajlítja a vasrudat. Bátor is, és ha kell, egy csapással szétválasztja törzsétől ellensége fejét, mégsem tudta kivívni, hogy a bojárok tiszteljék őt.

- Talán nem mindig elegendő a testi erő megléte a tisztelet kivívásához, fenség - próbált könnyedén csevegni a báróné. - Úgy hallottam, az elhalt Sobieski a lengyel vitézség példaképe volt, mégis állandóan belviszály volt országában. Svea unokám, akinek férjura nemrég foglalta el követként drezdai állomáshelyét, nemrégiben arról számolt be, hogy Frigyes Ágost rezidenciája pompázatos, és művészetpártolásban is élen jár otthon a fejedelem.

- Maradhatott volna jó szász népe között, és akkor nem szerzett volna annyi keserűséget hat év óta a Sobieskieknek - mondta Eleonora és ökölbe szorította szépen ápolt kezét. - Jól teszi Károly, ha elkergeti őt trónjáról, bár nem nagyon értem királyi fivérem indítékát. Csak nem ő akar a lengyelek királya lenni? - gondolkozott el az ötleten, majd megrázva rizsporos fejét, tovább fűzte a szót: - Nem lesz könnyű ennek az Ágostnak összeszedni a hozzá hű nemeseket, ha egyáltalán vannak még neki, hogy a bátyámmal szembeszálljon - folytatta a fenség, majd teljesen váratlanul témát változtatott és Lundberg iránt érdeklődött.

- Úgy hallottam, szeretett báróné, ön sűrű levélváltásban van az ifjú generálissal, Lundberggel. Bizony, szívesen venném, ha néha nekem is beszámolna felséges bátyámról. Amióta táborba szálltak, Károlyrólunk, nővéreiről mintha teljesen elfelejtkezett volna. Legalább Holstein kis örökösének megszületéséről megemlékezhetett volna, ha már a herceget nem engedte haza a táborból hitveséhez. Avasson be, kérem, kedvelt asszonyom, miről írt legutóbb Lundberg - húzódott közelebb a szózuhatag közben kedveskedve a fenség a dámához. - Az ön nagyra-

⁸¹ Radziejowski /Radzieowski/ bíboros primás, a legfőbb egyházi méltóság viselője Lengyelországban

becsült vőura, Charmyde gróf igen szűkszavúan nyilatkozott legutóbb Königsmark grófné⁸² váratlan látogatásáról Károlynál. Pedig mindannyian égtünk a kíváncsiságtól, hogy többet halljunk az esetről. Fenséges nagyanyám szerint ebben a dologban is Ágost keze volt. Vajon a felség környezete miként vélekedett a grófné nem várt megjelenéséről?

- Königsmark grófné látogatásáról? - ismélte meg a kérdést az idős hölgy vontatottan, míg mérlegelte, mennyit ismertessen a fenséggel Lundberg szeretetteljes soraiból.

- Bár az udvar sem talált különösebb kivetni valót azon, hogy az utazást kedvelő dáma birtokai számbavétele közben egyszer csak Lengyelországban terem, én is osztom fenséges nagyanyám nézetét, hogy Ágost puhatolódzni küldte a felséghez a szép Aurorát. A lengyel király ugyancsak féltheti a trónját, ugyanakkor egyáltalán nem ismeri Károlyt, mert ő nem fogékony a női bájak iránt. Ha ezt tudta volna, inkább egy marcona diplomatát választott volna, hogy megbékítse őt a rigai incidens miatt. Írt erről valamit Lundberg? - tért vissza kitarotán Olafhoz a fenség.

A báróné előkereste lornyettjét és elővette a zsebében lapuló levelet, hogy az ide vonatkozó sorokat felolvashassa Eleonora Ulrikának:

„A felség nem tett kivételt a grófnéval sem, és nem volt hajlandó fogadni őt. Ha látta volna Piper gróft, asszonyom, mily pirulva közölte a dúskeblű szépséggel az uralkodó választát! A grófné, úgy tűnt, nem vette különösebben zokon a visszautasítást, de cselet eszelt ki. A királyt egyik sétalovaglásán megleste, elébe került a keskeny ösvényen, és kiszállva hintájából, már várakozott rá és kíséretére, melynek én is tagja voltam. A felség fejbőlintással köszöntötte az útját álló és féltérde ereszkedő dámát, de egy szót sem szólt hozzá, hanem nyomban megfordította lovát (minket szinte beszorítva az ösvényről a fák közé), és távozott abba az irányba, ahonnan jöttünk. A grófné, ahelyett, hogy zavartatta volna magát e lovagiatlan viselkedés miatt, elnevette magát, és villogó szemét ránk vetve, kijelentette: »Úgy látszik, én vagyok az egyetlen ember, aki elől a svéd király megfutamodik« - mondta és visszazállt hintájába. Amikor mi is visszafordultunk, láttuk, ahogy komótosan, de mégiscsak dolga végezetlenül kocsizik utánunk. A felségnek hamarosan jelentették, hogy a grófné Krakkóban csatlakozott a lengyel királyhoz.”

- Talán bizony liezonja van a vonzó Königsmarknak Ágosttal? - kérdezte bizalmas mosollyal Eleonora, míg a báróné összehajtotta a levelet. Majd komolyra fordítva a szót, folytatta:

- Köszönöm, hogy megtisztelt bizalmával és felolvasta Lundberg levelét, báróné. Bár csak máskor is részesítene ebben a kegyben - mondta kissé elpirulva, és egy óvatlan pillanatban megcirógatta Olaf szépen kalligrafált sorait. Anne-Marie kutató tekintetere a fenség elszégyellte magát. Egyszeriben mindennapi fiatal lány lett, minden királyi máz nélkül, aki akaratlanul felfedte érzéseit vendéglátójának. Oly régen vágyakozott őszinte megértésre, amit az udvar intrikus légkörében mindeddig hiányolt.

- Végre otthonra találtam - szólt egyszerűen, és az idős dáma keze fölé hajolva, oly hirtelen, ahogy érkezett, elhagyta a házat.

Anne-Marie megkövülten nézett a távozó után. A királyi sarj Olaf Lundberget szereti! Nem tudni, hogy a vonzódás régebbi keletű-e, de érzése szerint a generális nem vette azt észre, vagy nem akart tudni róla. A fenség pedig természetesen nem adta ennek jelét a király hadba-

⁸² Maria Aurora Königsmark grófné előkelő svéd származású, művelt szépség, akit az 1690-es években gyengéd szálak fűztek az ifjú Ágost választófejedelemhez. 1696 októberében fiút is szült neki. Ágost elismerte őt első törvénytelen fiaként. (Egyébként 350 házasságon kívüli gyermeket vallott magáénak).

vonulása előtti időszakban. A báróné eltűnődött Ámor igazságtalanságán, vagy inkább az életutak kiszámíthatatlanságán. Eleonora Ulrika Lundberget szereti, aki minden kiválósága ellenére mégis csak rangján aluli nemesember. Választottja ugyanakkor a gyerekkori játszótárs után sóvárog, akinek szíve még a kényszerűen választott házasságban is titkon a koronás főért dobog. A kör itt be is zárul, mivel a király nem enged betekintést szívügyeibe, sőt uralkodóként saját királyi húga érzelmeinek is parancsolhat. *Szegény Svea és szegény Eleonora Ulrika!* - szánakozott magában. Ő, aki elfogult volt Károllyal szemben, biztos volt abban, hogy a felség soha nem fogja áldását adni húga választására, és elsősorban nem a rangkülönbség miatt. A király minden bizonnyal változatlanul tisztában van a gyerekkori barát értékeivel. De... - és ezt Anne-Marie finom ösztönével megérezte - a hadbavonulást megelőző búcsúvacsorán történtek helyrehozhatatlan éket vertek közéjük. A Vasa-ház Pfalz-Zweibrücken-i leszármazottainak is uralkodóházból kell házastársat választaniuk - összegezte a báróné, miközben mélyen elrejtette Eleonora titkát a többi őrzött titok közé.

Nem Königsmark grófné sikertelen békeközvetítésén múlt, hogy Károly és Ágost újból összemérték erőiket. A svéd királyságot tulajdonképpen nem érintették érdemben az egyre jobban elfajuló lengyel belharcok, melyek lassan olyan komolyakká váltak, hogy Ágost kénytelen volt tartományból tartományba sietni, hogy a hozzá hű nemeseket maga köré gyűjtse. Erre a trónra két évszázad óta a környező és távolabbi országok uralkodóinak sora áhítozott, és Károly - akit Ágost és Péter szövetkezése mélységesen felháborított - tisztán látta, hogy a moszkoviták cárja sem önzetlen indítatásból ígért katonai támogatást szövetségésének. A svéd király - aki országa népét egységben tudhatta maga mögött - a nemesek elégedetlenségéből és széthúzásából azt a következtetést vonta le, hogy a lengyel királlyá koronázott szász választófejedelem nem illetékes a koronára, ha nem tudja trónját megtartani. A svéd-lengyel történelmi kapcsolat és a cáron nemrégiben aratott győzelem miatt jogosnak érezte, hogy beleszóljon a lengyel belügyekbe, és saját hatalmi szándéka nélkül visszasegítse a Sobieskieket Ágost ellenében trónjukra. Keményen jelentette ki: „Addig nem kötök békét a lengyelekkel, amíg alkalmas más királyt nem választanak maguknak”.

A felségnek a háborúzás amúgy is életelemévé vált. Mióta megízlelte a győzelmet, csak győzni akart. Egyéni erőpróbával és vitézséggel, egyre tökéletesebb hadsereggel, melynek nincs párja egész Európában. „Ha XIV. Lajos már kivívta a kortársaktól a Napkirály jelzőt, akkor nekem, XII. Károlynak is előlegezhetik a katonakirály megkülönböztetést” - mondta dicsekvően egy alkalommal Lundbergnek.

A két uralkodó 1712 júliusának közepén került szembe Krakkó mellett⁸³. A lengyel király 24 ezer katonával, a svédké, ezúttal is emberhátrányban, csak feleannyival támadt. Az ütközet tűzérségi tűzzel kezdődött, amit a szászok adtak le. Károly király lovas csapata élén az ágyútűzben rohamot indított, amikor a holsteini herceg ágyékon találva, lefordult lováról.

- Meghalt? - kérdezte vágta közben.

- Meg, felség - hangzott Lundberg válasza.

A felség nem szólt erre semmit. Kiugratott a csapatból és testőrségét messze hátrahagyva az ellenségre rontott. Saját serege és a szászok bátran harcoltak, a lengyel katonák azonban szétfutottak. Oly heves volt a harc, és oly gyors a megfutamodás, hogy a két uralkodó még nem is került szemtől szembe egymással a csata alatt, az ütközet sorsa máris eldőlt. Károly harmadszor is győzött Ágost felett. A zászlók, a hadipénztár és a tűzérségi üteg nagy része is a svéd kezére került. Károly azonban nem élvezhette sokáig győzelmét, mert miközben a

⁸³ Kliszov, 1702. július 13

menekülő Ágost után iramodott, lova kidőlt alóla, mely miatt combcsonttörést szenvedett. Kapóra jött azonban Ágostnak a felség halálának álhíre, amit készségesen terjesztett is nemcsak lengyel földön, hanem szövetségesénél, a cár országában is.

A győzelem híre hamarabb jutott el a svéd udvarba, mint a király haláláról szóló álhír, amit szerencsére hamarosan cáfoltak az üzenetek. Lett is nagy jövés-menés a Védelmi Tanács által naponta menesztett futárok és a Krakkóban lábadozó király között! Lundbergtől is gyakrabban érkezett a báróné számára levél, mint annak idején Narva alól. Ilyenkor Eleonora Ulrika is megjelent a bizalmasának tekintett idős hölgnél, hogy az ide érkező hírekből kiegészíthesse Lundbergre és a Sobieskikre vonatkozó értesüléseit. Anne-Marie szívesen osztotta meg a fenséggel az ifjú generális kedves hangú híradását:

„Mire a nap lement, jelentették nekem, hogy a lengyel király Krakkó felé vette útját. A felség kíséretünkben meg egy kis csapattal a menekülő Ágost után iramodott, és Krakkóhoz közeledvén, a város polgárai merészen bezárták a városkaput előttünk, a győztesek előtt. Királyunk egy-kettőre betörtte azt, és lefegyvereztette a helyőrséget, mely nem is igen merte ezután elsütni fegyverét. Ágost, amint meghallotta, hogy csapataink szabadon bevonultak a városba, az éjszaka leple alatt tovább menekült. Sikerült is egérutat nyernie, mert a felség lova az üldözés hevében kidőlt alóla, és ő leesvén, a felcser szerint combnyaktörést szenvedett. Több mint hat hétig nyomta emiatt az ágyat, és ez idő alatt a lengyel király nemcsak hogy lélegzetvételnyi időhöz jutott, de álnokul halálhírét keltette királyunknak. Gondolom, volt otthon is riadalom a hír miatt. Itt a lengyel urak között is bizonytalanságot keltett, olyannyira, hogy Ágost Lublinban megint sereget toborzott, és sikerült a diéta tagjaiból is új hűségesküt kicsikarnia. Sőt, ahogy hallottuk, a bíboros prímás - pirulva bár - de szintén letette az esküt.”

Amint a felség felgyógyult, a svéd udvarban mindenki biztosra vette, hogy a szász fejedelmek a lengyel trónon meg vannak számlálva napjai. A hírek szerint Károly király megelégte a Varsó környéki táborozást és Ágost ide-oda szaladgálását a hű lengyel urak begyűjtésére. Helyzetet uraló fölényében kijelentette: „Ágost nem képes Lengyelország koronáját viselni”, mire az ingadozó diéta is kimondta: „a lengyel trón újra betöltetlen”.

XXI. Lengyel belviszályok

1703

Anne-Marie az egész nyarat Skäfthammarban töltötte a legkisebb Charmyde unokával. Olyan érzés lett úrrá rajta, mintha állandóan várná valakinek a jöttét. Pedig régi bizalmasán, Suzankán kívül alig élt a környéken még valaki a korosztályukból. Ingeborg, a lelkészné, évekkal ezelőtt távozott az égi mezőkre, az öreg lelkészbe pedig már csak háltni járt a lélek, olyannyira, hogy hitbéli szolgálatait sem tudta már ellátni. Érdemeire való tekintettel a báróné az uradalom egyik kis házat bocsájtotta az aggastyán rendelkezésére, hogy a lelkészlakot átadhassa egy távolabbi vidékről itt gyökeret eresztett lelkipásztor számára. Anne-Marie, akinek éveken keresztül égett a keze alatt a sok intéznivaló, most órákon át ült az ámbituson, szemlélődve, miközben tekintetével hosszan végigpásztázta a tájat. Nem tudott szabadulni az emlékektől. Megrohanták őt, akár akarta, akár nem, a jók és rosszak egyaránt. A szemlélődés a tett halála - gondolt vissza Descartes egyik mondására, és megadóan himzőráamája fölé hajolt. Ha himzett, többször kellett már szünetet tartania, mert összefolytak szemei előtt az öltések. Ez már az öregség, vagy csak az ezzel járó szemromlás? - mérgelődött magában, amikor a szál befűzésekor sokadik próbálkozás után végre eltalálta a tű fokát.

A skäfthammari elzárttságban hiányoztak számára a friss hírek. Még jobban vágyott a gyerekei, unokái után, mint egyébkor. Suzanka - látván ezt az ingatag lelkiállapotot - nem egyszer puhatolódzott asszonyánál, míg ringatta a legkisebb dédunokát.

- Csak nem a generális urat várja, asszonyom? Jönne ő szívesen, mondta is legutóbb, de a felség nélküle még a követeket sem fogadja.

- Megelégednék már a levelekkel is, Suzankám, de sajnos nem látom a porfelhőt az azokat hozó futárok nyomában. Magányos fa lettem - kezdett volna bele a panaszkodásba, de a kis gyerek vidáman visítva indult dajkája öléből dédanyja szerető karjaiba, egy csapásra eloszlatta a ború árnyékát a már bizony ráncokkal teleszőtt kedves arcról.

Megvolt az oka a báróné rossz hangulatának. Svea legutóbbi levele kedvetlenítette el őt, mint annyiszor az elmúlt két esztendőben. Ezúttal is legalább harmadszor olvasta már el nemrég kapott híradását:

„Drága nagyasszonyanyám, gondolatban most én is a Skäfthammar-i ámbituson állok, hozzádölök egyik fehér oszlophoz, és elnézem, ahogy egészen a fenyvesig felérnek a ringó árpatablák. Tudom, hogy egyhamar nem jutok haza, pedig kimondhatatlanul hiányzik nemcsak a gabonátbla, hanem a tenger moraja, a cikcakkban ékelt sédek látványa, no meg a pólingok ríkoltozása. Nem szünteti honvágyam az sem, ha nagy ritkán sétahajókázhatom az Elbán. Folyónak ez is folyó, nem is kicsi, de nem hömpölyög olyan haragosan mint a Kalbäcksän⁸⁴, különösen hóolvadás után.

Most, hogy több mint 2 hónap után megint elhagyhattam a házat, kétszeresen tágra nyílt szemmel nézek mindenre, akár újdonság, akár általam már százszor megcsodált dolog. Az Úr nem engedte, hogy egy kis lény enyhítse magányomat ebben a szörnyű helyzetben, amibe belekerültem. A kis Margueret korán jött a világra, sietett, mintha tudta volna, mennyire várom őt. De éppen csak körülnézett és máris távozott karomból. Szörnyű volt, kedves

⁸⁴ Kalbäcksän folyó a Mälaren-tóba ömlik

Nagyanyám, keblemre szorítani ezt a teljesen elkékült, igen aprócska babát, aki minden erőfeszítés ellenére sem sírt fel megszületése után. Némán, csukott pillákkal búcsúzott tőlem. Igen megsajnáltam szegény Besenvalt is, mert valóban megható volt a bánata a kislányunk halála miatt. Nyomorúságomat tetézi, hogy a doktor szerint többé nem lehet gyermekem. Ez adta a végső lökést, hogy Jean Victorral közöljem, nem vagyok képes szeretni őt. Élek egy ember mellett, aki első perctől fogva idegen számomra. Szegény Besenval! De legalább annyira sajnálatra méltó vagyok magam is, nagyasszonyanyám. Tudom, ön kárhoztat engem, amiért nem vagyok odaadó hitves. Kárhoztatom én is magamat előbbi és jelenlegi döntésemért...

Most, hogy felgyógyultam, felpezsdült megint körülöttem az élet. A nagyhercegség udvari összejöveteleire ritkán kísérem el uramat, de Besenval igen jól kiépített kapcsolatainak köszönhetően, az európai uralkodók követeinek színe-java megfordul nálunk. Nem lennék becsületes, ha nem adnék hangot annak, hogy Jean Victort nagyra értékelik követársai. Pedig a követi poszt nem mentes az intrikáktól, sok a köpönyegforgatás, és jaj annak, aki betéved ebbe az útvesztőbe! Eltűnődöm sokszor, Jean bácsi hogyan tudta mindezt kivédeni? Nehéz megszoknom azt is, hogy férjem-uram révén idegen király az uralkodóm^{15/}, és egy hazántól távoli idegen földön élek. De merre van az én királyom? Franciaország ugyan nem áll harcban a választófejedelemmel, svédnek lenni mégsem jó mostanság Drezdában, amikor Ágost lengyel trónját veszélyezteti a mi felségünk. Nem értem a jó lengyeleket, miért nem kell nekik mostani királyuk, ha már elűzték miatta saját vérüket a trónról. Itteni népe tiszteli a nagyherceget, talán szereti is. Ágost ad arra, hogy palotája, udvartartása vetekedjék akár az olaszokéval, akár a franciákéval. Asztalunknál sokat hallunk Lengyelországról is. Az érthető, hogy én minden idegszámmal odafigyelek arra, amit a lengyel követ mesél, de úgy láttam, Besenval is érdeklődéssel hallgatja őt. Csak nem, hogy odakészül követnek? És mikor?

Újólág majd minden futárpostával jön Jean bácsitól valami bizalmas üzenet Jean-Victor számára. Néha tanáccsal, néha előzetes hírekkel. Legutóbb egy mostanában kipattant szégyenteljes ügyről számolt be, egy osztrák császári tiszt kétszínűségéről, akire azért figyeltünk fel, mert franciának született. Besenval szégyellte is jellemtelen honfitársát. Az történt ugyanis, hogy egy kapitány - aki valahol távol, a töröktől nemrég felszabadított magyar földön állomásozott - beférközött az osztrák császár⁸⁵ elleni megmozdulást fontolgató magyar főúr, a fiatal Rákóczi⁸⁶ bizalmába. A herceg, aki, ahogy hallottuk, talán a legnagyobb földbirtokos és magának a császárnak keresztfia, hazája érdekében hajlana, hogy élére álljon a törvényeket be nem tartó I. Lipót ellen indított szabadságharcnak. Ez azonban óvatosságból vagy tapasztalatlanságból nem a francia követ útján küldte támogatást kérő levelét Lajos királyhoz, hanem ennek a császári tisztnek adta, aki egyenesen a bécsi udvarba vitte azt. Mivel itt az udvari méltóságok is neszét vették már, hogy valami készül a rebellisek földjén, kaptak a kétszínűségen. Nem tudom miért, de Jean bácsinak évtizedek óta gyengéje Transsylvánia és a mellette elterülő - szerinte - rengeteget szenvedő magyar föld, ezért aztán kétszeresen elítélte a tiszt kétszínű postás szerepét, aminek meg is lett sajnos az eredménye. A bécsi kormány börtönbe vetette ezt a Rákóczit. Besenval úgy tudja, szász tagja is lett volna a hűtlenségi vádat előkészítő nemzetközi törvényszéknek, de tárgyalásra, Istennek hála, nem került sor. Én is ennek a főnemesnek pártján állok, és nagyon megkönnyebbültem, amikor hites uram hírül hozta, hogy a herceg felesége⁸⁷ a mi Károlyunk közbenjárását is kérte Rákóczi kiszabadításához. Pontosan nem ismerjük, hogy ez miként történt, és azt sem,

⁸⁵ I. Lipót osztrák császár, magyar király; uralk.: 1657-1705

⁸⁶ II. Rákóczi Ferenc (1676-1735), a nevéhez fűződő szabadságharc (1703-1711) vezetője (Kép a mellékletben)

⁸⁷ Hessen-Rheinfels Sarolta Amália hercegnő, II. Rákóczi Ferenc hitvese (Kép a mellékletben)

mi készítette ezt a herceget, hogy koronás ura ellen szervezkedjék⁸⁸. Pár hónappal később azonban hallottuk, hogy sikerült lengyel földre menekülnie⁸⁹. Ki tudja, talán ott összefut a mi uralkodónkkal! Segítene vajon neki? Ha valami közelebbit hall ön erről nagymama anyám, feltétlenül írja meg nekem is.

Jean bácsi nem szokott rólam sem elfelejtkezni leveleiben. Többször hívott, utazzam hozzá, látni szeretne. Most hogy kis csecsemőm nem ad többé gondot nekem, fontolóra veszem meghívását. Könnyen lehet, hogy még a tél beállta előtt Párizsba megyek. A tél errefelé is kemény, de az utazást nem gátolja annyira, mint mifelénk. Bárcsak Skeppsbron is itt lenne a szomszédban!

Vigyázzon az egészségére aranyos nagymama, mert legutóbb nagymama írta, hogy Suzankával együtt betegeskednek.

Ezernyi öleléssel Drezdából, az Úr 1702. évének augusztusában, szerető Sveája”

Anne-Marie többször vette elő lornyonját, hogy újból és újból felolvassa Suzankának a kapott levelet. Amikor a császári tiszti alakoskodásához, és a magyar föld meg Transsylvania említéséhez ért, mindketten felkapták fejüket. Nem mertek egymásra nézni. Minden bizonnyal mindketten arra a régi nyárra gondoltak, amikor erről a messzi tájról hazalátogatott annyi év után az öreg ispán Martin nevű fia és átmenetileg alaposan felkavarta mindennapi életüket.

- Tévedhetett az a felcser Svea kisasszony állapotával kapcsolatban, asszonyom - kezdte a beszélgetés fonálát valahonnan gombolyítani Suzanka. - A mi családjunkban - folytatta nyomatékkal a patriarchális többest - minden kisbaba egészségesen született. Jött is egyik a másik után. Nem tesz jót a kisasszonynak, hogy távol került a tengertől. Nem gondolja, asszonyom?

- Szegény kis angyalom, vajon mikor érti meg, hogy egy álmot nem szabad dédelgetni a valóság rovására. Azért a rosszban az a jó, hogy Svea elismeri Besenval értékeit. De hogy hova vezet egy ilyen házasság, annak csak az Úr a megmondhatója, Suzankám. Minden esetre, ha sok kisgyerek lenne körülötte, a család gondja, öröme ledönthetné a házastársak közötti falat. Nem ilyen életet gondoltam az unokámnak, amikor az új évszázad szilveszterének éjszakáján a Stierhielm versért lelkesedett...

- Ez az állandó háborúskodás talán még a férfi embereknek is sok - mondta témát váltva, kis szünet után Suzanka. - Dagad a keblünk a büszkeségtől egy-egy győzelem után, hogyne dagadna! De évek telnek el és az asszonyok nem látják hitveseiket, a közben megszületett gyerekek nem ismerik meg apjukat. Nem jól van ez így, asszonyom. És a föld művelésénél is nagyon hiányzik a férfikéz.

- Ha a felség nem lenne résen, a dán rokonok meg az ifjú cár is bele-beleharapna országunkba, de - folytatta a báróné -

- sokba kerül bizony ez a mintaszerűen felszerelt hajóhad, és a zsoldosok bére is - vágott úrnője szavába igazgatóan Suzanka. Egy ilyen régi bizalmas bútordarab még ezt is megengedhette magának ilyen magasröptű beszélgetés közben.

- Jól értesült vagy, Suzankám - bólintott a báróné, és átvette a könnyű horgolt takarócskát a játék közben elszunnyadt kislány derekán.

⁸⁸ A török 150 éves uralma alól nagy véráldozattal felszabadított Magyarországon a Habsburg kormányzat a társadalom minden osztályát sújtó intézkedéseket hozott, melyek előkészítették a talajt egy újabb felkelésre, még hozzá egy nagy szabadságharc számára.

⁸⁹ a galíciai Brezan vára

- Azért, hogy öreg vagyok, a fülem jó. És nemcsak énekelgetni szeretek, de megrágni magamban a napközben hallottakat - válaszolta önérzetesen az előbbi.

A levelek, melyek családjának tagjaitól érkeztek, biztosították Anne-Marie számára, hogy skäfthammari elzártágából kitekinthessen a világra. Lundberg, ha nem is gyakran, hosszabb beszámolóival szerzett örömet régi pártfogójának, és az öreg udvarházban valóban esemény volt, ha Hilda asszony, olykor Eleonora Ulrika vagy a gróf híradása mellett a generális sorait is meghozta a futárposta. A Varsó mellől legutóbb érkezettből értesülhettek, hogy nemcsak a szász választófejedelem építi, szépíti székvárosát, de Péter cár is hatalmas építkezésbe kezdett a Néva torkolatánál.

„Ami tény, az tény, tisztelt báróné asszonyom” - futotta át újból a sorokat. „Amíg a felséggel hónapokat, sőt, lassan már éveket fecsérünk el lengyel földön, addig a cár - úgy látom - levonta a narvai vereség után a tanulságokat, és ugyancsak megemberelte magát. Megkezdte újra szervezni a hadseregét, és nem sajnál templomok harangjából százával új ágyúkat öntetni. Az igaz, hogy sokkal nagyobb adókat vet ki a háborús előkészületek fedezésére, mint a mi királyunk, de az eredményeket lemérheti, hogy ellenünkben is voltak nemrég kisebb sikerei. Mostanra már olyan erősnek és hatalmasnak érzi magát, hogy eddigi fővárosától⁹⁰ 700 mérföldnyire, a mi határsávkon szándékozik lerakni birodalma új székhelyének alapjait⁹¹.”

Olaf levele vegyes érzelmeket váltott ki az idős hölgyből. *Hogy merészel a cár jóformán svéd területre építkezni?* - mérgelődött a báróné, miközben a jólismert, határozott vonalvezetésű írást olvasta. Ahogy a levél érdekessé vált, úgy húzódott ezúttal is, mint minden alkalommal közelebb asszonyához Suzanka, hogy egy sort se veszítsen el a felolvasásból. Ahogy a híradást olvasták, hasonlóan a sorok írójához, ők is egyre jobban beleelkesültek.

„Úgy hírlik, a cár maga rajzolta meg erre a lakatlan, megműveletlen területre (mely sártömeg a rövid nyár alatt, és jéggé fagyott mocsár télen) a város, a vár, a kikötő tervét a véderőművekkel együtt. (*Vajon Teodor úr is meg lett volna a tervekkel elégedve?*). Hogy miért éppen ide, a mi őseink által meghódított földre tervezte, még a felség sem tud magyarázatot adni. Ráadásul ezt a területet a moszkovita ország felől csak úttalan erdőkön, farkas- és medvetanyák között lehet megközelíteni. Mondta is a felség, ha kifüstöli Pétert az új székvárosból, gond lesz neki még a sereg elmenekítése is. A cár azonban nagyon bízik elképzelése megvalósíthatóságában. Birodalma különböző vidékéről máris százezer ember-nél többet rendelt oda. Munkásokat, akik szabályozzák a Névat, lecsapolják a mocsarakat, feltöltik az ártereket. A magam részéről becsülöm a cárban ezt az országa javát is szolgáló tennivágyást. A felség nem lelkesedik velem, csak hümmög a hallottakon. Azt is figyelmen kívül hagyja, hogy az egész vezérkar már-már felségsértően pusmogja neki, ennyi év után jó lenne, ha körülnézne a saját portánkon. Károly azonban csak katonai babérokra vágyik, Schlüsselburg is annyiban érdekli, hogy katonái élén kíván majd győztesen bevonulni oda. Ilyen katonai tervek ismeretében, nem tudom, mikor szívhatunk megint hazai levegőt.

Köszönöm minden kedves sorát, az otthoni híreket és az udvari pletykákat. Nem árt, ha az ön szemszögéből is megismerem azokat. A felség lassan teljesen elszokik az olvasástól, még a beszélgetéstől is. Rövid, szüksézáví parancsokat osztogat, és magát sem kímélve gyakorlatoztatja a letáborozott sereget. Ez az éveken át tartó medvebőrökbe burkolt éjszakai nyugovás - magamról tudom - kérgessé teszi a lelket... Áldja meg önt és az otthoniakat a Mindenható. Varsó közeli táborunkból, 1703 szeptemberében”

⁹⁰ Moszkva

⁹¹ Schlüsselburg, a későbbi Szentpétervár felépítése 1703-ban kezdődött. 1705-ben a cár már különböző kedvezményekkel vonzotta oda a külföldieket. Egyeseknek földet, másoknak házat adott, támogatta a mesteremberek letelepedését is.

A bárónét Stockholmba való visszatértekor az a hír fogadta, hogy a felség Sobieski Jakabot akarja visszasegíteni a lengyel trónra. A régensasszony méltatlankodott is ezen, hogy felséges unokája másnak kaparja ki a gesztenyét, és nem ő maga foglalja el a már szinte teljesen behódolt ország trónját.

Az udvarban szélteben-hosszában csak a felség lengyelországi dolgaival foglalkoztak. Egyre több hír, legtöbbjük egymásnak ellentmondóan keringett a dámák legyezője mögött. Egyik reggel, éppen hogy csak felkúszott a bágyadt téli nap a látóhatár fölé, az Oxstiern palota csöndjét váratlanul megzavarta a kapukopogtató erőteljes hangja. Rögtön utána gyors lépések hallatszottak, olyannyira sietősek, hogy a frajlának alig volt ideje bejelenteni a hercegnőt az asszonyának.

- Elrabolták Sobieski Jakabot - szólt lihegve Eleonora Ulrika, beviharozva a báróné ágyasházába, és félretéve minden etikettet, feldúlt arccal odaborult a gyöngélkedése miatt még fekhelyén pihenő háziasszony kezére.

- Fenség, csillapodjék, Kedvesem - ült fel megriadva az idős hölgy, és maga igyekezett felsegíteni királyi látogatóját. A frajla medvebőrrel dúsan borított ülőalkalmasságot emelt az ágyhoz. A fiatal lány szinte leroskadott rá.

- Biztos, hogy Ágost keze van a dologban, higgye el, szeretett asszonyom. Ki másnak a parancsára történhetett ez, mint a lengyel királynak, akinek éppen kapóra jött, hogy a Sobieskik az ő Sziléziájában vannak. Hogy ilyen gyalázat egyáltalán megtörténhet! - méltatlankodott a fenség, és szinte levegőt sem vett, olyan gyorsan lökte ki ajkán a szavakat.

- Ha a hír igaz, fenség - szólalt meg Anne-Marie, miután bölcsen kivárta a szózuhatag végét - gondja lesz Károly királynak rendbe tenni ott Varsóban a dolgokat, még akkor is, ha meg is zavarta őt, de főleg a diétát, ez a nem várt fordulat.

A hír igaznak bizonyult, és ugyancsak felzaklatta a kedélyeket Visztulán innen és a Dvinán túl. Sándor herceg, a harmadik Sobieski, azon nyomban Károllyal akarta megbosszulatni fivére elrablását, de a király, az összekuszálódott eseményeket látva, gyors döntéssel inkább neki ajánlotta fel az éppen megkaparintható koronát. „Semmi sem vehet rá, hogy bátyám szerencsétlenségéből hasznót húzzak, fenség” - hárította el magától a sorsdöntő ajánlatot a herceg, mely szavak nemcsak Károlyból, de a szomszédos uralkodókból is meglepetést váltottak ki. A cárnak sem fért a fejébe, kin csodálkozzon jobban: ellenfelén, Károlyon, aki húsz egynehány évesen csak úgy odaajándékozta másnak a megszerezhető lengyel koronát, vagy Sándoron, aki visszautasítja ezt a készen kapott szerencsét.

Amikor végül is Károly Leszcinszki Szaniszlót választotta meg a diétával nemzeti királlyá⁹², a svéd udvarban még Hedvig Eleonora is megkönnyebbüléssel vette a hírt. A régensasszony örömebe azonban ürmöm vegyült, mert Eleonora Ulrika váratlanul kijelentette, Varsóba utazik a királyválasztásra. De miután szerény kíséretével, rangrejtve a lengyel fővárosba érkezett, nem a pompát nélkülöző ünnepség érdekelte, hanem végig azon mesterkedett, hogy a felséges bátyja közelében lovagló Lundberg közelébe férközzön. A generálist meglepte a fenség ottléte, de Károly szóra sem igen méltatta hűgát. Elhibázottnak és veszélyesnek tartotta a kirándulást. Éppen elég baja volt a bíboros primással, aki váratlanul mégis inkább az egyik

⁹² Szaniszló (Leszczyński) poseni vajda, majd lengyel király. (1677-1766). (Kép a mellékletben) Uralk.:1704-1735 trónfosztással tarkítva, megszakításokkal. A poltavai csata után menekülnie kellett, olyannyira, hogy elhatározta, lemond a koronáról. XII. Károlynak ehhez való beleegyezéséért Törökországba akart utazni, de Moldva hoszpodárja elfogatta és ő vitette Benderbe, ahol 1714-ig tartották fogva.

Lubomirskinek akarta volna juttatni a koronát, de a trónja vesztett Ágosttal is, aki sebtében összeszedett lengyel és kóbor kozák katonákkal megindult Varsó felé, hogy megakadályozza a királyválasztást. Az pedig végképp nem tetszett neki, hogy az ünnepséget követően a gyors hadikészülődés ellenére Eleonora Ulrika mégsem indul haza. Lundbergre bízta hát a hercegnőt, aki nem tudott hova lenni a csodálkozástól, amikor itt az idegen földön a fenséget csábos mosolyú, kedveskedő fiatal lányként látta viszont. Az udvarban eltöltött évekre visszaemlékezve, férfiruhában járó, parancsokat osztogató, megközelíthetetlen lényként könyvelte el őt, aki nemigen vesztegette idejét még a régensasszonynál tisztelgő magasrangú látogatókra sem. És most, szemmel láthatóan pazarolja kegyeit még olyan kis pontra is, mint ő.

- Fenség, megkérdezhetem mi készítette arra, hogy erre a kevésbé biztonságos helyre idelátogasson? Csak nem felséges bátyja utáni vágy hozta ide? - kérdezte Lundberg tiszteletteljes hangon, miután a királyválasztás zajos forgatagából kikerülve a tábor felé lovagoltak. Hétágra süttött a nap és heve hatására lekíváncozott a mente a fenségről, melyet lazán átvetett a lova nyakán.

- Szívesebben vivátoztam volna valamelyik Sobieski megválasztásának, generálisom - válaszolta mosolyogva a hercegnő, és lazábbra engedte lova kantárszárát. Mindkét lovas lassú poroszkálása sűrű felhőkben verte fel az út porát. - De alkalomnak ez is megfelelt, hogy véres csatatéren kívül meglátogassam felséges bátyámat. Királyi nagyasszonyunk sértően hosszúnak tartja már az időt, amit Károly Stockholmtól távol tölt.

Lundberg elnézte az előtte lovagló fiatal nő királyi testtartását, büszkén hátra vetett fejét. *Vajon a legkisebb Sobieski fiú kedvéért tette meg ezt a hosszú utat?* - suhant át agyán, amint hallgatagon követte a fenséget. Úgy érezte, ugyancsak elszokott a fehérneptől, és az állandó fegyverzörgés helyett jól esett ránéznie most a sudár lovasra. Egy pillanatra elfelejtette, hogy koronás lény mögött poroszkál. Sveát képzelte maga elé és belesajgott a szíve. Eleonorának feltűnt a szótlanság. Bevárta kísérijét és kíváncsiskodva próbálta megtörni a csendet.

- Igaz, hogy a táborba asszonynép nem teheti be a lábát, tábornok?

- A felség azon elvet vallja, hogy a gyengébbik nem szétzilálja a fegyelmet, versengést szül a katonák között, fenség. Így aztán még markotányosnőt is ritkán látunk magunk körül.

- Az igaz, hogy Károly serdülőként is inkább vadászott, mint táncolt, de ennyi megtartóztatásra még felséges nagyasszonyanyánk sem gondolt bizonyára. Ön is helyesnek tartja ezt a szigort, generális?

- Ha a svéd hadsereg nagyszerűségének és verhetetlenségének ez az ára, akkor a felség parancsa helyes - válaszolta a kérdező.

Lundberg leszállt a lováról, és az út mentén magát kellettő kikericsből szakított néhány szálat. Odanyújtotta a hercegnőnek. Eleonora Ulrika ragyogó tekintettel vette el, és szó nélkül csipkés inge gomblyukába tűzte a virágot. Kis vártatva ő is leszállt nyergéből, és lépését a férfiéhoz igazítva, gyalogosan indultak tovább.

- Milyen érzés a király barátjának lenni? - firtatta menet közben.

- A gyerekkori barátból időközben uralkodó lett, fenség. Felelős emberi törekvésekkel, de királyi becsvággyal. A tanulószoba hangulata régen köddé foszlott, a trónörökösből hadvezér lett, a tanuló társból pedig generális. Közös gondolataink mostanában csak katonai stratégiában találkoznak.

Eleonora Ulrika megérezte Lundberg hangjában a kiábrándultságot. Fájt neki a szeretett lényt lehangoltnak látni. Megállt, és lova nyakára rádobva a kantárszárat, egy vastagtörzsű öreg fának támaszkodott. A dús lombok szinte leérték a földig. Igen enyhe szellő kerekedett és a megrezegtetett levelek fura árnyékokat rajzoltak a fiatal lány arcára.

- Nem szeretem a fegyvercsattogást, a kiontott vért, a csatateret - szólalt meg a pihenés csöndjében a hercegnő.

- Ez a svéd győzelem ára, fenség.

- Legjobbaink évek óta a felség környezetében vannak. Hiányoljuk őket az udvarban. Ön nem kívánczik haza, tábornokom?

- Az első évben majd szétfeszített a honvágy, fenség. A következőben már itt tartott a kötelesség.

- A dicsőség önnek nem jelent semmit?

- Felesküdtem a király szolgálatára, teszem, ami a dolgom, hercegnő. Követem a felséget, harcolok és győzök, de meg is halok, ha kell az ő hódító elképzeléseiért. Nem tagadom azonban, hogy erősen hiányolom a hajdani penzumokat. Pályatévesszettnek érzem magam. Az életem, minden bizonynyal teljesebb lenne könyvek társaságában.

- Az én életem viszont az ön társaságában lenne teljesebb - szakadt ki önkéntelenül a fenségből a sóhaj.

Lundberg megkövülten meredt rá. Furcsállta ugyan eddig is a hercegnő közvetlenségét, de ami a kijelentés mögött volt, arra gondolni sem mert volna. Eleonora Ulrika lángvörösre gyúlt arccal, de bátran nézett a szemébe.

- Kérdezte, kedves Lundberg, mi készítetett arra, hogy lengyel földre jöjjenek. Nem a felséges bátyám látása, sem a tiszteletre méltó Szaniszló trónra segítése. Ön miatt vagyok itt - suttopta és lehajtotta fejét.

- Fenség - nézett rá elképedve a férfi, - gondoljon a trónra, felséges bátyja haragjára. Irgalmazzon szegény fejemnek, ne játsszon velem, kérem.

- Játsszani? Soha komolyabban nem éreztem, mint most. Hervadjak el, mert királyi ágyban születtem? Várjak soromra, amíg felséges bátyám hazatalál és rangomhoz illő férjet keres számomra? Nem, ezerszer nem! Más a trón, és más a szerelem. Szeretni akarok, és azt akarom, hogy én is szeretve legyek. Nem akarok anyám sorsára jutni - mondta egyre nagyobb hévvel Eleonora. Hangja reszketett, arcán vörös foltok sorjáztak. Esdeklően nézett Lundbergre.

- Ön nem érzi szavainak súlyát, fenség! Ön sokkal tisztább, mintsem képesnek hinném titkos pásztorórákon lopott csókokra a trón árnyékában. Amíg én csak egy porszem vagyok, Ön XI. Károly másodszülöttje, a Vasa-Pfalz-Zweibrückeni dinasztia sarja, akire nagy feladatok és súlyos terhek várnak.

Eleonora Ulrika felszisszent. A visszautasítás fájt neki, de ki is józanította egyben. Egszeriben visszavedlett XI. Károly másodszülöttévé, megközelíthetetlen királyi fenséggé, aki intrikákhoz szokottan, de lehet, hogy csak meggondolatlanságból odavetette a behódolni nem akaró Lundbergnek:

- Azt ajánlom önnek, tábornokom, azután is maradjon a jó lengyeleknél, ha felséges bátyám már rendet teremtett a korona körül. Biztos forrásból tudom, hogy a francia király új követet nevez ki Szaniszló udvarába. És ez az úr, a hírek szerint, az eddigi szász követ, bizonyos Besenval báró lesz - mondta szinte kiáltva, szikrázó szemmel.

Lundberg úgy állt ott megmerevedve, mint akibe villám csapott. A fenség azonban, nem várva be kísérőjének segítségét, felpattant lovára és hatalmas vágtaiba kezdett. Nagyszerű lovas volt. A generális csak a svéd tábor közelében érte be őt. Olyan volt a fiatal lány, mint egy sebzett amazon. Kócsagtollas fővegét a vad iram alatt elvesztette, mézszínű haja hosszan repült utána, amikor Lundberget többé szóra sem méltatva, belépett a király sátrába. A lengyel trón várományosát is itt találta elmerülve egy hatalmas térkép tanulmányozásában.

- Fenséged késett, Eleonora - fogadta őt különösebb érdeklődés nélkül Károly. - Pedig éppen az ön jövőjét tervezgettük húgocskám. Remélem értékelni fogja, hogy választási lehetőséget is nyújtok önnek.

- Választási lehetőség, Károly? Hadd hallom, mi a kínálata, felség - szólt kissé gúnyosan az érkező.

- Azt hittem, Sobieski Sándor kedvéért tette meg ezt a hosszú utat, húgocskám - válaszolta puhatolódzó szándékkal a király.

- Ön is tudhatja, hogy Sándor évek óta igazi barátom, felség - felelte megbántódottan Eleonora. - Ha már a Sobieskik a kínálata, bátyám, akkor inkább Jakabot akarom, nem baj?

- Jakabot? - kérdezte vissza az uralkodó szokásává vált csúnya nevetésével. - Majd kiszabadítom szegényt, ha Ágostnak elhegedültem a nótáját. Addig viszont tekintsen közelebbre maga körül, Eleonora - mutatott széles mozdulattal Szaniszló felé, akit magához hívott a térkép mellől. A hercegnő ránézett a királyra, majd annak vendégére. Úgy érezte, hogy aznapra betelt a pohár. Minden udvariasságot félretéve, hidegen válaszolt bátyjának.

- Remélem, Szaniszló király csak köszönetét akarja kifejezni, amiért vállaltam a hosszú utat, hogy jelenlétemmel emeljem megválasztásának pompáját. Ami pedig az én jövőmet illeti, felséges bátyám, pillanatnyi hangulatom és az ön folyamatos háborús hajlandósága miatt veszélyben látom azt. - Majd kedvesen Szaniszló felé fordulva, így folytatta: - Igen nagyra becsülöm Opalinska grófnőt⁹³, uram. Erősítsen meg abban a hitemben, hogy mint Lengyelország királya sem akarja felbontani az előzetes házassági szerződést vele. Nem érdemelné meg ezt miattam - szólt, és kezét nyújtotta neki.

⁹³ Opalinska Katalin, Leszcinszki lengyel király hitvese. 1704-1709

XXII. Királyi vadászat

1704-1705

Eleonora Ulrika friss lengyelországi hírekkel tért vissza a királyválasztásról, jóllehet nem sietett velük haza. Királyi bátyja bosszúságára még egy-pár hetet kivárt, megtelepedve kíséretével nem messze a tábortól. Amennyire az udvariasság engedte, Lundberg került a hercegnőt, bár a fiatal lány - hacsak tehette - a közelében tartózkodott, és szemmel láthatólag olyan jelre várt, mely alkalmat adott volna neki egy újabb érzelmi ostromra. A felségnek a szívbeli rezzenésekhez nem volt érzéke, ezért az egyre szembeötlőbb románcra sem vetett sok ügyet, sőt azt sem tilthatta meg a húgának, hogy jó szóval, mosollyal ne bővílje el az arra ugyancsak kiéhezett táborlakókat. Mióta Szaniszló választott lengyel király lett, Károly szűknek érezte Lengyelországot és soknak benne a koronás főket. Amikor pedig megbizonyosodott arról, hogy a cár, ha nem is jelentős, de mégiscsak sereggel támogatja ellenükben Ágostot, azon volt, hogy megleckéztesse újfent mindkettőjüket. Rjenksjöld tábornok hamarosan jelentette is a királynak, hogy a sereg fölszedte a sátrakat és indulásra kész. Ekkor a felség egyszerűen hazaparancsolta hűgát.

Eleonora Ulrika tisztességesen még le sem rázhatta magáról az út porát, máris hívatta őt fölséges nagyanyja.

- Igazak a hírek, hogy hatalmas küzdelem volt a koronás fők között, lányom? - szegezte a régensasszony kíváncsian unokalányának a kérdést.

- Királyi bátyám szerint, aki már túlságosan győzelemhez szokott, ez inkább vadászat volt, mint hadviselés - válaszolt a frissen érkező, és Hedvig Eleonorához járult kézcsókra.

- Szemtől szembe találta magát megint Ágosttal, kedvesem?

- A lengyel király egyik hadvezérére⁹⁴ bízta a Károllyal való találkozást, nagyasszonyanyám, mert a rossz nyelvek szerint Ágost nagy sietséggel hazaindult Drezdába, hogy örökletes fejedelemsége fővárosát megerősítse, ha netán a szász katonákat odáig űznék a svédek.

- Ki gondolna ennyi elővigyázatosságot a választófejedelemtől - válaszolta gúnyosan az anyakirályné, és fűrkésző tekintettel nézegette unokáját.

- Egyéb beszámolni valója nincs, Kedvesem? A felség nem beszélt önnel egy esetleges házasságról?

- Házasságról? - nézett kérdőn a hercegnő a régensasszonyra - Melyikről? - ízlelgette tovább óvatosan a szót. - Felséged a Sobieskikre gondol, vagy talán Szaniszlóra? Királyi bátyám ezúttal el is követett volna mindent valamelyik frigy tető alá hozásáért, de a kínálatból Sándor nem kellett, Jakabért pedig előbb Szászországba kell elmennie a felségnek - biggyesztette le ajkát a hercegnő. - Igaz, a Károlynak mindenben engedelmeskedő Szaniszló gondolkodóba esett a felség ajánlatán, magam viszont úgy véltem, a frissen megválasztott király fején nemcsak a korona inog még, de a szavahihetősége is, ha a kezemért versengne.

⁹⁴ Johann Matthias Schulenburg tábornok (1661-1747), a szász hadsereg eszes, igen kiváló hadvezére volt. Előbb Dánia, majd Lengyelország, a német császárság, végül Velence szolgálatában állt. 1715-18 között ragyogó győzelmet aratott a törökökön

- Tehát ön volt az, aki húzódkodott, Eleonora? - vágott szavába hevesen a régensasszony.
- Nem húzódkodtam, felség, csak figyelmeztettem őt, hogy nem vetne jó fényt rá, ha uralkodása kezdetén mindjárt szószegő lenne.
- Szószegő? - ismételte meg sziszegve az anyakirályné.
- Úgy bizony, nagyasszonyanyám. Ön nem hallotta, hogy Szaniszló egy grófnőnek írt alá házassági szerződést?
- Egy grófnőnek, kedvesem! Ez csak nem akadály, ha a svéd király húga is számításba jöhet!
- Lehet, hogy önnél nem, nagyasszonyanyám, de nálam igen - felelte hidegen Eleonora Ulrika és indulni készült.
- Csak nem hagy bizonytalanságban a csata kimeneteléről, Kedvesem - váltott témát hirtelen fordulattal, az unokáinál jól bevált recept szerint a régensasszony.
- Bizonyára meghozták már a futárok a legfrissebb híreket, és Ön fog újdonságokat mondani nekem, felség.
- Szándékozom is, kedvesem. Így nem maradunk egymásnak adósai - válaszolta iróniával Hedvig Eleonora. - Ideje lenne megtanulni önnek is a szavak és a sorok között eligazodni. Még ön is trónra kerülhet, különösen ha nem fog meggondolatlanul választani, így még hasznát veheti tanácsomnak. Másra esik a hangsúly a Védelmi Tanács számára küldött jelentésben, és másra vagyok kíváncsi az ön beszámolójában.
- Kérdezzen, nagyasszonyanyám - csöndesedett meg kissé a hercegnő.
- Igaz, hogy Schulenburg tábornok meghátrált a felség előtt?
- Ahogy vesszük, felség. Annyira félnek a mieinktől, hogy az anyák a svéd katonákkal riogatják gyermekeiket. Károlynak, míg Schulenburg ellenében felvonult, 30 mérföldnyi körzetben minden város tálcán adta át a kulcsait.
- Csúfos vereség ez Ágost számára - mondta elégtétellel Hedvig Eleonora.
- Károly nem így értékelte, nagyasszonyanyám.
- Látja, ez nem volt a futár jelentésében, kedvesem. De az igen, hogy Ágost kénytelen lesz kivonulni országából és átengedni a trónt a felség által kijelöltnek. Mégis meg kellene fontolnia a frigyet Szaniszlóval, Eleonora. Ezzel szolgálatot tenne királyi bátyjának is.
- Csak a cár ne használja fel ürügyül Ágost kivonulását, és ne ő vonuljon be ezután lengyel földre, hogy borsot törjön Károly orra alá, nagyanyám - folytatta a régensasszony gondolatmenetét a hercegnő, elengedve füle mellett a házasságra való célzást.
- Hogy ön milyen képtelenségeket beszél, Eleonora! - csodálkozott az anyakirályné. - Csak nem a felség friss sütetű tábornokától csipegette fel ezt az egyáltalán nem derülátó vélekedést?
- Melyik generálisra gondol felséged? - kérdezett vissza kissé hevesen az unokalány.
- Melyikre, melyikre. Mintha olyan sok új tábornokot nevezett volna ki Károly - csóválta fejét a régensasszony. - A tanulótársára gondolok, Eleonora.
- Olaf Lundbergre? Ha jól követtem nyomon felséges bátyám győzelemsorozatát, nem csak azért állította hadserege élére Lundberget, mert gyerekkori játszótársa volt. Ön is hallotta, mily vitézül verekedett Narvánál.

- Akinek nincs birtoka, annak csak a kardja van, hogy kitüntesse magát, leányom - vonta meg vállát Hedvig Eleonora.

- Nem az ő családja az egyetlen, akit koldusbotra juttatott nagyatyám - válaszolta izgatottságában kissé emelt hangon a fiatal lány. Az anyakirályné szigorúan ráncolta össze homlokát.

- Hogy merészel ilyen hangot megütni, hercegnő, és főleg bírálni azt, amit királyi elődei tettek!

- Megkövetem felségedet - hajtotta le büszke fejét Eleonora Ulrika. Nagy kár, hogy ennek a Lundbergnek felségednél az a bűne, hogy anyám híve volt az édesanyja.

- Hagyjuk ezeket az igazságtalan régi dolgokat, hercegnő. Én inkább azt tartom nagy kárnak, hogy most, amikor a felség már évek óta távol van, ön úgy jön-megy itt az udvarban, mintha nem is a Károlyok leszármazottja lenne. Szenveleg, mint egy pórő, és elodázza a királyi ház iránti kötelezettségeit. Szedje össze magát, hercegnő és viselje jobban szívén a Vasa-Pfalz-Zweibrückeni ház érdekeit - fejezte be a kihallgatást a régensasszony, és bosszúságát leplezve, kegyesen elbocsátotta unokáját.

A hercegnő nem sokkal visszaérkezése után máris átlovagolt az Oxstiern palotába. A báróné ezúttal is kitüntetésnek vette a fenség látogatását és örömmel kalauzolta őt meghitt szalonjába. A szívélyes kapcsolat kölcsönös volt. Eleonora Ulrika kezdettől fogva szívesen csevegett a régvolt időkről, és különösen nagyra értékelte az idős dáma tapintatát, amit annyira hiányolt az udvari körökben.

- Nem jó a csillagok állása ebben az új században, asszonyom - kezdte valahonnan egészen messziről gombolyítani a beszélgetés fonalát Ulrika Eleonora.

- Általában ebben az új században, vagy ebben az évben, fenség? - kérdezte vissza a háziasszony. - A csillagok állása ritkán esik egybe az általunk kívántakkal. Fenséged úgy tartja, a régebbi korok jobban kedveztek az akkor élőknek, mint a jelenlegi a mostaniaknak?

- Vagy többet mertek, vagy merték azt tenni, amit akartak. Gondoljon csak Krisztina királynőre, anyám helyett, anyám - mondta kedveskedve a fiatal lány, és kényelmesen elhelyezkedett a vastag medvebőrön vendéglátója lábainál.

- Való igaz, a királynő uralkodása aránylag nyugodt két évtized volt a svéd történelemben, fenség. És soha nem felejtettem el életem során, hogy országlásának utolsó pár éve számomra is olyan szerencsét hozott, amit otthon, a mi kis városkánkban remélni sem mertem indulásom előtt.

- Kérdezhetem önt, asszonyom, miként került a szolid Normandiából a mi vadabb éghajlatú földünkre?

- Rövid történet, fenség, és számomra érdemtelenül szerencsés. Descartes keresztapám, a híres tudós hívott meg Stockholmba, több mint ötven évvel ezelőtt, akit viszont Krisztina királynő választott kegyesen udvari tudós társasága tagjává.

- Olyan szép volt Krisztina, mint a palotában lévő festményeken? - kíváncsiskodott Eleonora.

- Egy festményre - ha művész a készítője - mindig többet sűrít annál, amit a valóságban lát. Úgy vélem, a királynő mosolyát Ehrenstahl ugyancsak „rámerevítette” a vászonra. Pedig a felség az életben egyáltalán nem volt ilyen hallgatagon fenséges. Gyakran nevetett, és akkor gödröcskék jelentek meg az arcán, melyek meglágyították vonásait. Keresztapám mesélte egy alkalommal, hogy olykor a tudós társaság összejövetelein a vita hevében a királynőnek

szikráztak a szemei. Ha pedig mérges volt, redőkbe rándult márvány simaságú homloka. A mellkép alapján biztosan nem gondolnám, fenség, hogy a királynőnek ennyiféle arca volt. Amikor engem kegyesen fogadott, csak úgy sugárzott az arca a jóindulattól.

- Érdekes amit hallok öntől, szeretett báróné. Nem emlékszem, hogy királyi nagyanyám egyszer is említett volna valami hasonlót vele kapcsolatban.

- A régensasszony figyelmét és idejét lefoglalták az uralkodói gondok. A trónra születettek nem mérhetők a mi köznapi mércénkkel, hercegnő - válaszolta bölcsen Anne-Marie, és szeretettel Eleonora karjára tette kezét. *Bárcsak Svea kuporodna itt előttem* - gondolta és elfelhősödött a szeme. Látogatója finom érzékkel észrevette e hangulatváltozást.

- Felsőges nagyanyám legutóbb azt mondta, úgy viselkedem, mint egy pór nő, és elhanyagolom a királyi ház iránti kötelezettségeimet. Ön szerint a szívemre vagy az eszemre hallgassak inkább - kérdezte a hercegnő váratlanul témát változtatva. A báróné ismét unokájára gondolt, és lassan, elgondolkozva válaszolt:

- Mindkettőre, fenség. A jól megválasztott tevékenykedés csendesíti a szívet és élesíti az elmét. Ha javasolhatom, áldozzon több időt a művészetek pártolására. Gyűjtse maga köré a tudósokat hazánk különböző részéből és külhonból egyaránt, mint azt Krisztina királynő tette. Hogy a felség évek óta távol van az udvarból, megcsöndesedett a szellemi élet, lelassultak az építkezések, pedig ifjabb Tessin, bátran állíthatom, tehetségben mára már túlszárnyalta az apját. Fenséged édesanyja a jótékonykodással írta be az alattvalók szívébe nevét, ön szorgalmazhatná, hogy a pór nép közül, új századba lépve, minél többen tudják elolvasni a hőskölteményeket. - A báróné olyan lendületbe jött, hogy magával ragadta a tervezgetésben a hercegnőt is.

- Gondolja asszonyom, Lundberg is értékelni fogja az igyekezetemet? - kérdezte Eleonora Ulrika és haja tövéig elpirult. - A királyválasztásról a táborba menet kihallottam szavaiból, hogy a fegyverzaj helyett vágyik a szemlélődésre, hiányolja a könyveket.

- Szegény Lundberg! - sóhajtott az idős dáma.

- Mégiscsak rossz a csillagok állása, szeretett báróné - sóhajtott ugyanúgy Eleonora Ulrika, és sietve búcsúzkodni kezdett.

Nem sokkal a lengyel látogatás után az udvari előkelőségek változást tapasztaltak a hercegnő viselkedésében. Bár ő továbbra is előnyben részesítette a férfias lengyel öltözetet, több gondot fordított nőiesebb megjelenésére. Melegebb mosolyt erőltetett arcára, és időnként kimondottan kacérkodott az udvari gálákon, ami felvillanyozta a hódolók harci kedvét, ugyanakkor új tápot adott a sugdolódzásra. Ulrika Eleonora eddig nem sok ügyet vetett palotahölgyei pletykáira, és megpróbálta távol tartani magát a régensasszony köreiből kiinduló intrikáktól is, ezentúl azonban igyekezett, hogy ne csak hallja, hanem meg is hallja, amit az udvarban suttognak. Még égette lelkét legutóbbi kudarca Lundbergnél, de sietve tágra nyitotta szemét a világra, és örült hogy még semmiről sem késett le. Felszabadította udvarának puritán légkörét azzal, hogy táncestélyekkel és vadászatokkal tarkította a hosszúnak tűnő hónapokat. S mivel az anyakirálynénál nem talált követendő példát arra, hogyan kell tudósokat, művészeket a svéd fővárosba csalogatni, kénytelen volt Oxstiern báróné emlékezetére támaszkodni, amikor Krisztina királynő tudós társaságát annyi év után újból életre kívánta keltetni.

A régensasszony nem tudta, csodálkozzék vagy bosszankodjék, amikor a hercegnő meghívóját kézbe vette az évadnyitó vadászatra. Ő a Károlyok melletti hosszú regnálása alatt háborúskodásokhoz és nem vadászatokhoz volt hozzászokva. Így, bár szívesen solymászott volna ő is,

koránál fogva már csak arra vállalkozhatott, hogy udvarhölgyei kíséretében hintajából szemlélje végig az eddig hiányolt vérpezsdítő eseményt.

Amikorra a széles tisztásra értek, örömkre már megcsapta őket a reggel melege, mert pirkadati indulásukkor bizony még deres volt a fű és harapni lehetett a ködöt. A dámák távcsövükkel figyelték, milyen ügyesen kerülgette a lovascsapat a zombékos lapályokat, mielőtt beért volna az erdőbe. A hajtók gyalogoltak legelől, egyre inkább átváltva futólépésbe, hogy követhessék a meg-megiramodó kutyákat. Közvetlenül a vadászok élén Eleonora Ulrika lovagolt izgatottan. Udvartartása könnyű ügetésben sorjázott a fák közötti ösvényeken, nem sok ügyet vetve a svéd udvarba került grúz királyfira, Arcselura, aki vagy három lóhosszal szorosan a fenség mögött járt, egy szempillantásra sem tévesztve szem elől annak ide-oda hullámozó kócsagtollas fővegét. Amint mélyebben beértek az erdőbe, annyira összeborultak a lombok a fák tetején, hogy a lovasok alig vették észre, milyen magasan jár már a nap. A vadászó hölgyek, urak csak annyi ideig álltak meg a keskeny ösvényeken, amíg a solymászok átadták madaraikat nekik. Óvatos, gyors mozdulattal levették a kis børsapkákat a mindedig süket és vak solymokról. Ezután, mintegy jeladásra, az idomított madarak már uruk kesztyűjén kapaszkodva figyelték a közeli mocsárból felröppenő szárnyasokat és az ijedten menekülő apróvadakat. Az izgatott társaság megvárta, míg elsőként a fenség felröppenti ideges solymát. A régensasszony, aki távcsövével az első perctől kezdve követte a solymászok készülődését, megnyugodva dőlt hátra dúsán kipárnázott ülésére. Az etikett itt is betartatott! Majdnem elmulasztotta viszont a látványt, amint a hercegnő madara utolér egy nagytestű vadkacsát, melybe könyörtelenül belekapaszkodott, majd együtt zuhanni kezdtek a bozótba. Az éles sípszóra csaholva nekiiramodtak a kutyák, hogy Eleonora Ulrikát zsákmányához elvezethessék. A hercegnő árkon-bokron keresztül ugratva ért oda solymához, mely addig el nem engedte a földön a már mozdulatlan vadkacsát, amíg úrnője oda nem ért, és meg nem szemlélte a csatlósok által felemelt madarat. Csak ezután volt hajlandó újból rászállni a fenség hosszúszerű kesztyűjére újabb zsákmányszerzés céljából.

A türelmetlenség a pattanásig feszült. Az újabb sípszóra mindenki felröppentette a maga solymát. A régensasszony és izgatott kísérete csakhamar azt láthatta, hogy a megdicsért „jólnevelt” rend egy pillanat alatt felbomlik. A dámák és urak egymástól elszakadva csörtettek át a bokrokon, és ettől kezdve már mindenki csak a saját solymára és zsákmányára figyelt. Arcselu lovag azonnal a fenség mellé ugratott. Megcsapta őt a fiatal felhevült test közelsége, megsédítette az a kiáradó, mégis elutasító nőiség, mely Eleonora Ulrikát körülengte. A hercegnő kegyesen rámosolygott kísérőjére. Ettől a mosolytól előntötte őt a forróság. A grúz királyfiban megszűnt minden józan gondolat. Eleonora Ulrika nyakbodorból kivillanó fehér nyaka, ziháló keble forrósággal öntötte el, eltompította érzékeit és alvajáróvá tette őt.

Az anyakirályné hintaja gyors vágóban került meg a lapályt, hogy az erdő szélén mihamarább a lovasok elé kerülhessen, akik derekasan állták a sarat, és csak az első „terítés” után szálltak le lovaikról egy szusszanásra. A csatlósok a tisztáson nagyság szerint sorba lefektették az elejtett madarakat, és nemcsak a fenség nyugtázta jólesően a gazdag eredményt, hanem a régensasszony is megtisztelte hölgyeivel a zsákmány szemrevételezését. A vadászok jókedvűen, egymást követve indultak hazafelé az ösvényen, szemben a lebukó nappal, mely vörösen világította be az égéljét, és úgy elvakította a lovasokat, hogy mindenki jóformán csak az előtte lovaglóknak a hátát láthatta. Hedvig Eleonora figyelmét nem kerülte el a grúz vendég félreérthetetlen hódolata a hercegnő irányában. Hamarosan a palotahölgyek is románcról példálódzgattak a régensasszony előtt, és nagy volt csodálkozásuk, amikor azt tapasztalták, a fenséges asszony kevesebb kifogást talál a trónjáról elűzött királyi sarjban, mint azokban, akiket unokálánya eddig figyelemre méltatott. Arcselu, az őfelsége, XII. Károly kegyéből vendéggént kezelt hontalan, egy csapásra polgárjogot nyert az udvarban.

XXIII. Békevágy

Charmyde gróf kis zászlókkal jelölte meg a Védelmi Tanács hatalmas tanácstermében felakasztott térképen azokat a helyneveket, ahol a svéd katonaság harcolt. A mesterien kezelt térképen egyre szaporodtak a zászlócskák. Más színnel jelölte a harcok színhelyét, mással a táborhelyekét. Olykor, a futárok jövése-menése nyomán hetente változott a kép, máskor könnyebben kísérhették figyelemmel a szenátor urak a saját és az ellenséges csapatok mozgását. Koppenhága, Narva, Riga, Varsó mellé felkerült egy újra Narvához, majd Fraustadthoz, Grodnohoz és Lützenhez is. Péter cár ugyanis kihasználta a lengyel trón körüli huzavonát, megrohamozta és el is foglalta Narvát, ezt az oroszok számára is fontos stratégiai pontot jelentő várost. Károly király nem tétovázott a válasszal. Grodno közelében termett, hogy a trónját vesztett lengyel királyt most már nyíltan támogató, a koncra is éhes cárnak seregével összecsapjon. A felség és Szaniszló katonái egészen Litvánia belsejéig kergették vissza az orosz ármádiát, majd a nyár elmúltával Károly szinte ellenállás nélkül megszállta Szászországot, ahol az evangélikusok egyenesen vallási szabadítójukként fogadták a svéd királyt. Ágost számára így már csak Krakkó vára maradt, ahová bezárkózhatott volna, de amikor meghallotta, hogy Károly akadálytalanul vonul Lützen felé, haladéktalanul megindult hazafelé, hogy fejedelemségét és családját védelmezze.

A Védelmi Tanács nagytermében lassan csitultak el az indulatok. Csak nehezen akart oszlani a kör, mely a váratlanul Stockholmban tartózkodó Piper minisztert, és Lundberg generálist vette körül. A vezető tisztséget betöltő előkelőségek hangos székhúzogatós mellett foglalták el helyüket a tanácssteremben, melynek pompás faragott berendezése németalföldi mesterek munkáját dicsérte. A falikárpitokat Hedvig Eleonora még királyi ura életében rendelte meg, de mivel a munka lassan haladt, csak pár évvel később, az ő régenssége idejére készültek el. A hatalmas ablaktáblákat a teremőrök sarkig tárták, hogy a júniusi meleg kedvezően mérsékelje a falakba evődött téli hideget.

- Patkul, megint csak Patkul - morogta Sharp szenátor, miközben szuszogva leeresztette hájas testét az egyik magastámlájú székbe. - Megmondtam még előző jó Urunk idejében, hogy ez a livóniai nem nemes ember - folytatta a megkezdett mondatot idegesen fészkelődve.

- Ha már a honi földünkről való kitiltás után Szászország szolgálatába állt, becsülte volna ott meg magát és ne vándorolt volna tovább azokhoz a moszkovitákhoz, hogy most cári követként közvetítsen Ágost és Péter között - kapcsolódott a beszélgetésbe Charmyde gróf is.

- Kérdezhetem generálisom, most éppen hol található ez a himpellér?

- Patkul? - kérdezte vissza udvariasan Lundberg, aki a szenátoroktól sorra rázúduló kérdésözüntől alig jutott szóhoz. - Úgy hírlik, megelégtették szolgálatait, mert Ágost király is hitszegőnek ismerte meg és bevádolta őt a cárnál. Kémeink szerint áristomba vetették és most Königsstein várában raboskodik.

- Régi tanulság, hogy nem lehet büntetlenül két urat szolgálni, különösen, ha trónja-fosztott koronás fő van a dologban - fújtatott a szót vissza véve Sharp tanácsos. - Nem hiszem, hogy ez a Patkul jót akart, amikor Szaniszló király megválasztását követően, már a cár képviselőjében össze akarta békíteni Ágostot a mi felségünkkel.

- Jó a táborhelyük Altranstädtben⁹⁵, Lundberg öcsém? - próbálta a beszélgetést más mederbe terelni Charmyde gróf, miközben egy sűrű számtáblázatos árkust tolt Piper gróf kezeügyébe. Balján Nicodemus Oxstiernt ült, aki Fraustadtnál⁹⁶ esett át a tűzkeresztségen, és fél év elmúltával is büszkélkedett homloksebének rózsaszín hegével, amit Schulenburg tábornok egyik zsoldosának kardcsapása okozott. Kitüntetésnek vette, hogy Lundberg kíséretében hazalátogathatott, így azon volt, hogy beszámolóit - bárhol hallgatták is azt - élvezetesen adja elő. Olaf szívesen engedte át a szót védencének, annál is inkább, mert ő is ugyancsak belefelejtkezett a miniszternek átnyújtott árkusba.

- Tábori életünk úgy kezdődött, hogy a felség kiadta a jelszót: nincs pihenés - kezdte kissé körülményesen Nicodemus. - Őfelsége azóta is hajnali négykor kel, maga öltözik és legfeljebb negyedóráskat engedélyez az étkezésekre, melyeken továbbra sem iszik bort. Naponta háromszor száll lóra és a gyakorlatozásokon kívül szigorú testedzéseket végez.

- Valóban ilyen aszkéta a mi királyunk, miniszter úr? - fordult kérdőn az öreg Gyllenstiern szenátor Piper grófhhoz, miután félbeszakította az ifjú Oxstiernt.

- A táborban annyira lefoglalja a követek nyüzsgálása, a sereggel való naponkénti gyakorlás, hogy talán észre sem veszi, mily megtartóztatóan él - felelte Piper félszemmél felnézve a számoszlopokból.

- Igaz, hogy a felség még álmában is azon gondolkodik, miként válhat tartósan Szászország urává? - vette át a szót Sharp tanácsos.

- A kezdő lépéseket már megtette - folyt bele megint a beszélgetésbe Lundberg. - Letáborozásunk után elkísérhettem én is őt Lützenbe, a felség dédapja győzelmének és halálának színhelyére. Őfelsége tünődve nézett körül a nagy síkságon. Mindnyájunkat megkapott a majd egy évszázaddal korábbi esemény emléke. Ritkán láttam a felséget ilyen ünnepélyesnek. Leszállt lováról és megfontolt lépésekkel gyalogosan nagy köröket írt le. „Megpróbálok úgy élni, miként Gusztáv Adolf tette. Az Isten talán hasonló dicsőséget és halált ad egyszer nekem is” - szólott, és levette fővegét. Szavait ezen a helyen is egy rövidke csönd követte, melyet Piper miniszter tört meg:

- A felség a hosszabb táborozás időszakában igen okosan ügyel arra is, hogy katonáink ne fosszák ki a lakosságot, mint azt a cári csapatok tették legutóbb Narvánál⁹⁷. Nagyszerűen megoldotta a legénység élelmezését is. Letáborozásunkat követően máris bekérte a szászországi rendektől a választófejedelemség bevételeinek jegyzékét. Rám bízta, hogy megállapítsam, mennyi a még elfogadható sarc, ami kivethető Szászországra, mely adón felül a lakosokat is kötelezte arra, hogy minden katonánk számára naponta 2 font húst, 2 font kenyeret, 2 korsó sört és 4 garast adjanak.

- Így már érthető, hogy itthon nem emelte ezúttal a felség a hadiadót - bólogatott egyetértően Charmyde gróf és Lundberghez fordult:

- Jól hallottam, kedves öcsém, hogy a szász házigazdáknak havonta bizonyítványt kell kiállítaniuk a hozzájuk beszállásolt katonáinkról?

⁹⁵ Altranstädt XII. Károly táborhelye 1706-1707 között a Lützeni síkság közelében

⁹⁶ Fraustadt-i ütközet, 1706. február 12

⁹⁷ 1704. augusztus 21-én Péter cár rohammal foglalta el Narvát. A csatában katonái fosztogattak és a legkegyetlenebb szörnyűségeket követték el. A cár személyesen igyekezett megállítani a zavargást, a mészárlást, és előfordult, hogy saját kezével ragadta ki a nőket a martalócok kezei közül.

- Bizony így van, szenátor uram. Sőt, felügyelők járnak házról házra, hogy kártalanítsák a szállásadókat és megbüntessék a mieinket, ha a parancs ellenére azok mégis harácsolnának.

- A moszkovita követek újólag azt híresztelik, a svéd királynak az az egyetlen öröme, hogy Európa reszket tőle - szólt nyögdőcselő kuncogással az idős Gyllenstiern.

- Örülne a cár, ha ilyen fegyelmezett hadserege lenne, mint a miénk - bólogatott Sharp szenátor is, aki már hosszúnak tartotta ezt a tanácskozást bevezető beszélgetést. Pedig a táborból jötteknek sok mondanivalójuk akadt még, a tanácsnokoknak pedig kérdésük hozzájuk annyi, mint égen a csillag. A fiatal Oxstiern nem is hagyta magát nagyon zavartatni, amikor nagybátyja felé fordulva folytatta ott, ahol Lundberg korábban abbahagyta:

- A felség a minap Lipcsében poroszkált, amikor egy szász paraszt a lova elé vetette magát, hogy bepanaszoljon egy gránátost, aki elragadta a pulykát, amelyből családjának akart ebédet készíteni. „Igaz, hogy megraboltad ezt az embert?” - kérdezte katonánkat a felség. Annak ugyancsak fel volt vágva a nyelve és szinte felségsértően azt a választ merete adni, hogy ő bizony kevesebbet ártott ennek a parasztnak, mint őfelsége a pulykásgazda uralkodójának. „Hogy-hogy?” - hökkent meg egy percre a király. „Megkövetem felségedet”, húzta be nyakát a gránátos, „de felséged a szászok királyától egy egész országot vett el, én viszont ettől a paraszttól mindössze ezt a pulykácskát próbáltam. De csak azután láttam, hogy ugyancsak vedlett az istenadta” - hangzott a válasz ott messze, távol a szülőföldtől. Itt a tanácsteremben viszont a keletkező derűtség jótékonyan ébresztgette az éppen bóbiskolni kezdőket.

- Mi lett a büntetése ennek az arcátlan gránátosnak? - kérdezte teljesen felélénkülve Gyllenstiern.

- A felség sajátkezűleg adott 10 dukátot a kárvallott parasztnak - vette át a szót Piper gróf. - A gránátosnak pedig megbocsátott, mivel szellemesen és bátran beszélt. Hallottam, mert vagy két lóhosszal várakoztunk mögötte, amint megjegyezte kegyesen: „vedd tudomásul, barátom, hogy én elvettem ugyan Ágost királytól egy országot, de magamnak nem tartottam meg belőle semmit”.

- Hát ilyen királyunk van nekünk! - kiáltott közbe Nicodemus és a teremben visszhangra talált az ifjú lelkesedése. Csak nehezen burkolódtak méltóságba újból a komor falak.

- Néha egészen egyedülálló sőt megmagyarázhatatlan a felség viselkedése Ágost király irányában - próbálta ismét magához ragadni a szót Piper gróf.

- Megmagyarázhatatlan? - hangzott innen-onnan a magas támlák felől.

- Merem mondani - bizonygatta a miniszter. - Legutóbb engem ért a megtiszteltetés, hogy a felség egészen egyszerű főhadiszállása helyett az én kevésbé puritán szállásomon találkozott a két uralkodó Gütersdorfbán. Királyunk gyors egymásutánban két ízben is meghívta ebédre a választófejedelmet, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy végre lemondásra kényszerítse őt.

- De milyen körmönfontan kezdett hozzá Őfelsége! - szólt bele szelesen újra az ifjú Nicodemus. - És egymástól mennyire elütő jelenség volt a két uralkodó! - Szavaira megint csak érdeklődéssel fordultak feléje a már kornyadozni kezdő honatyák.

- Miért, mennyire voltak különbözőek egymástól a felségek, kedves öcsém - emelte fel kissé már bóbiskolásra hajló fejét az agg Gyllenstiern.

- A választófejedelem uralkodóhoz illően, nagyvilágiasan, csipkés-bodrosan, mint szokott. A mi felségünk, mint rendesen, az aranyozott rézgombokkal kivarrt durva kék posztóruhájában. Egyedüli díszje volt öltözkéének egy fekete taft sál, melyet nyakravalóként csavart a nyaka

köré. Oldalán hosszú kardja, az, melyet a narvai csatában használt. Ahogy sétálva társalogtak, gyakran támaszkodott a kard markolatára - válaszolta fontoskodva a kérdező.

- S talán hallotta is öcsém, amiről a felségek beszélgettek? - kapcsolódott a beszélgetésbe Sharp szenátor is.

- Talán el sem hiszik urambátyáim, de kizárólag királyunk hosszú csizmájáról volt szó. A felség, miközben szívélyeskedve kínálta vendégét, többször hangoztatta, hogy hat év óta állandóan ezt viseli, csak éjjelre kerül az le nehezen a lábáról.

- Eddig még semmi körmönfontosság nem volt e jelentéktelen társalgásban, Nicodemus - mondta csalódottan nagybátyja és körülnézett a teremben, ahová a tárgyalásra lassanként kezdtek beszivárogni a különböző országok meghívott követei.

- Nicodemus megfigyelése eddig helytálló - vette át a szót Lundberg - és később is az lenne, ha hagynám őt beszélni. Amíg ugyanis a felség előzékenyen jobbjára ültette vendégét és semmiségről csevegett vele, addig az egyszerű fogások alatt már egyre keményebb követeléseket közölt Ágosttal.

- Ez már beszéd! - élénkült meg a hangulat a teremben.

- El kell ismernem, hogy a választófejedelem mindvégig igyekezett nagyvilágian viselkedni az egyre keservesebb megaláztatás közepette is - folytatta Lundberg szintén felvillanyozódva. - Miközben a királyi címet kegyesen nem vitatta el tőle a felség, mind erélyesebben követelte, hogy mondjon le hivatalosan Lengyelországról és Litvániáról. Hogy a koronaékszereket és a királyi irattárat késedelem nélkül küldje el utódjának, Szaniszlónak, kívánjon szerencsét neki az uralkodásához; és engedje haladéktalanul szabadon a két Sobieski fivért. Biztosítson továbbá fejedelemségében szabad vallásgyakorlást az evangélikusoknak is. De ami a legmegalázóbb lehetett számára a felség követelése közül, az az volt, hogy Ágostnak meg kell parancsolnia főbb tisztviselőinek, ne szólítsák többé lengyel királynak.

- Amikor ezt a vendég meghallotta, először felugrott székeről, kardjához kapott és támadóan körülnézett szerény szálláson - vette át a szót Piper miniszter - Egy villanásnyi idő után azonban beletörődően mégiscsak a kupája után nyúlt, mintegy tudomásul véve a hallottakat.

- Ennek a vacsorának az eredményét rögzítették aztán az Altranstädti békében⁹⁸? - kérdezte mintegy nyugtázva a tényeket Charmyde gróf.

- Van ám még valami, amiről nem szólt eddig a generális - kottyant közbe ismét az ifjú Nicodemus. - A választófejedelemnek arra már csak a szeme rebbent meg, amikor a felség azzal is megtoldotta követelését, hogy az áruló Patkult adja át neki.

- Halál erre az árulóra - hangoskodtak a honatyák. Beletelt egy kis időbe, amíg lecsendesedtek a kedélyek, és a meghívottak mind elfoglalták helyüket. A teremőrök behajtották a súlyos ablaktáblákat. Hirtelen csönd kerekedett. Kizárták a madárfüttyöt, de megelőzték azt is, hogy a bizalmas megbeszélés szófoszlányait a szabadba sodorja a szél. A felség újabb háborúra készült...

⁹⁸ 1700. szeptember 24. Hírére állítólag a következőket jegyezte meg II. Rákóczi Ferenc: „Ha rabja lett volna Ágost Károlynak, nem csodálnám, hogy ilyen békességre lépett, de így nem fér az eszemhez a gyalázatos cselekedet, különben csoda-e, hogy Isten elhagyja azokat, akik őt elhagyják”.

Olaf Lundberg a fárasztó tanácskozás után egyenesen az Oxstiern palotába hajtatott. A tanácssteremből kijöve, a hosszú folyosóval átellenben Eleonora Ulrika alakját vélte felismerni. Akaratlanul is szaporábban kezdett verni a szíve. A hercegnő végigpásztázta tekintetével a folyosón haladókat és megállapodott a generális egyenruháján. Lundberg érezte, hogy felismerte őt, de még mielőtt fejét meghajtva a távolból köszönthette volna őt, a fenség kísérője felé fordult. Olaf kutatni kezdett emlékezetében az ifjú kilétére vonatkozóan, de csak később, már a hintóban ülve ötlött az eszébe, a grúz királyfi lehetett az, akit Rjenksjöld a narvai csatában kimentett a finn katonák kezei közül. Maga sem tudta miért, de megkönnyebbülten sóhajtott fel.

Anne-Marie a szokott örömmel fogadta Olafot. Csak remélni merte, hogy nem kerül el házuk táját, midőn Charmyde gróftól értesült, hogy az egyik unokájával együtt villámlátogatást tesznek a Védelmi Tanácsnál. Lundberg meghitt otthonossággal foglalt helyet a tábori élet sanyarúságában oly sokszor megidézett aranybrokát kisszállóban.

- Szeleburdi Nicodemusomtól tudom, hogy újabb háború van a láthatáron - kezdte az idős dáma, miközben szeretettel nézegette vendége viharvert ábrázatát.

- A királyválasztáson én meg azt hallottam Ulrika Eleonora fenségtől, hogy Besenval báró lengyel honba készül Lajos király követeként. Azóta is égek a vágytól az igazságot meghallani, szeretett asszonyom - kezdte a társalgást teljesen máshonnan gombolyítani válaszgyanánt az érkező.

- Minden bizonnyal mindkét értesülésben sok az igazság, kedves fiam. Unokavóm valóban Szaniszló udvarába fog kerülni, de van neki egyáltalán udvara? - tette fel a kérdést kényszeredett mosollyal a báróné.

- Amint a felség pontot tesz Ágost trónfosztására, Szaniszló király is birtokba veheti nemcsak a koronaékszereket, hanem a lengyel trónt is, kedves báróné. És ha békét terem, virágzó udvart alakíthat majd ki maga körül.

- Van ennek esélye a közeljövőben, Olaf kedves? - vágott a beszélő szavába az idős dáma kissé izgatottan.

- Azon munkálkodunk most éppen - mondta az ifjú generális és tisztelettel a háziasszony keze fölé hajolt. - Hiányoltam önt, anyám helyett anyám. Amikor csüggedt voltam, az ön meleg otthonát képzeltem a rideg tábori élet helyébe. A hajdani sajátomtól oly korán meg kellett válnom - tette hozzá magyarázatképpen, nehogy érzélgősnek tűnjék.

Anne-Marie megértette látogatóját, és azonnal visszaterelte a beszélgetést a lehetséges háborúra.

- A háborúhoz - tért vissza engedelmesen Lundberg az idős dáma első kérdéséhez - sok pénz kell és a felségnek még ennél is több. Ön is hallott arról, hogy a szász hadisarc szerencsére nagyjában fedezi altranstädti táborunk költségeit. A kilátásba helyezett háború valódi célja azonban, szerintem, soha nem Ágost volt, hanem a cár fölötti győzelem. Az én meglátásom szerint a felséget kezdettől fogva ez a kihívás vezérli. A lengyelek és Ágost király csak intermezzók voltak a terveiben.

- No, és honnan fogja előteremteni királyunk a hozzá való aranyakat? Újabb hadiadó kivetés a láthatáron?

- Ön biztos hamarabb meg fogja tudni, mintsem hogy az nyilvánosságra kerül, asszonyom - hangzott a válasz. - Biztosat én sem mondhatok felelősséggel még, hiszen a tárgyalások zárt ajtók mögött zajlottak délután. Remélem Nicodemus is felnőtt már feladatához és nem kotyog feleslegesen - mondta kissé kényszeredetten a vendég.

- Tudja, hogy nagyon jók a forrásaim, fiam - biccentett finoman mosolyogva a báróné, és elgondolkozva kavargatta teáját.

- Kérdezhetem, hogy Svea is elkíséri Varsóba Besenvalt? - tért vissza Olaf a társalgás első mondatához.

- Ha Besenvalnak mennie kell, minden bizonnyal. Csakhogy mikor, azt nem tudom. Ahogy Svea legutóbbi levelében írta, Jean öcsémhez készül Párizsba. Szó van arról, hogy akadt feladat a számára is, így elkíséri őt arra a távoli magyar földre.

- Úgy tűnhet, vagy legalábbis a dolgoknak olyan a színezete, mintha Besenval báróné olyan uralkodók udvarában élne, akikkel a felség éppen hadiállapotban van - ragaszkodott makacsul Lundberg a témához.

- A Teremtő és az uralkodók parancsai kiszámíthatatlanok, kedves fiam. Még szerencse, hogy Lajos király nem volt ellenségünk, amikor Svea Besenval bárót választotta hites urául. Biztosan hallotta ön is, hogy a Napkirály támogatja azt a Rákóczi herceget, akinek kiszabadításához annak hitvese a mi királyunk segítségét kérte. Hogy valójában sikeres volt-e a svéd legfelsőbb közvetítés ehhez, nem tudom, de Eleonora Ulrika fenség igencsak kíváncsi lett a hercegnére, és most kapóra jönne számára, ha Svea valóban elkísérné az öcsémet, hogy puhatolódzhatna, miként lehetne szorosabb kapcsolatot kialakítania a két dámának...

- Ha értesüléseim jók, azóta ez a Rákóczi herceg nemcsak kiszabadult fogságából, de Transsylvánia vezérő fejedelmévé is választották őt⁹⁹ - vágott Lundberg a báróné szavába.

- Transsylvánia! - mélázott el Anne-Marie. - Egész életemet végigkísérte ez az ismeretlen ország, és most, úgy néz ki, legkedvesebb unokám eljut oda!

Lundberg meglehetősen értetlenül nézett a bárónéra, akinek kezében idegeskedő mozdulata miatt megkoccant a teáscsésze. De ő sem kérdezett semmit. Felnőtt már ő is ahhoz, hogy megérezze, egy másik ember élete tele van megfejthetetlen talánnyal, amit tiszteletben illik tartani.

- Emlékszik, asszonyom, egyszer a magyarok egyik nagy uralkodójáról beszélgettünk, Matthias Corvinusról. Nemrég olvastam újra az olasz történetíró róla szóló nagyszerű művét. Nem sok könyvvel olthatom tudásszomjamat a táborban, de a nagy emberekről szólókba mindig szeretek belelapozni. Egy időben még a felségnek is volt türelme meghallgatni felolvasásaimat.

- Még össze is hasonlítottuk trónra kerülését a mi felségünkével - kutatott emlékezetében az idős hölgy és szemei felragyogtak, mivelhogy Károlyról volt szó

- Emlékezete még most is kifogástalan, asszonyom - bókolt jogosan a vendég, és szavaiban egy kis ünnepélyesség bujkált. Mindkettő fejére túlon túl ifjan került a korona, és úgy tűnik, a személyes dicsvágyból áradó fény nemcsak Corvin Mátyás idejében kápráztatta el Európát. XII. Károlyról is ez lesz a véleménye az utókornak. Mindketten hősök, becsületesek, de makacsok a végtelenségig. Ahogy a magyar királyt, úgy a mi felségünket is sokkal inkább a vér és az indulat vezeti, mint a politikai higgadság. A mi királyunk is hajlamos arra, hogy egy rossz döntést felismerve inkább hibát halmozzon hibára, semmint hogy bevallja tévedését.

⁹⁹ 1704 nyara. Gyulafehérvári országgyűlés

- Kemény szavak ezek, generálisom - csóválta fejét a báróné. - Ennek a történetírónak könyve váltja ki magából e szavakat?

- Inkább a lehetőség, szeretett asszonyom, hogy van, akinek elmondhatom aggodalmamat, kiönthetem a szívemet. Félek, hogy amíg a felség a lengyel kérdéssel bíbelődik, nem figyel kellőképpen Péter cásra. Corvin Mátyás annak idején a törökök helyett a csehekkel, napjainkban Károly az oroszok helyett Ágosttal foglalkozik, pedig ott lenne számunkra a figyelmeztető magyar példa. Ha a felség sokat kivár, a cár fokozatosan beteszi a lábát Európába, ami komolyan veszélyeztetheti mostani nagyhatalmi helyzetünket. Azt a hegemoniát, melyet elődeinek komoly politikai előkészületei és nem a véletlen kegye hagyott rá.

- Túl sötéten lát, fiam - tette nyugtatólag kezét az idős dáma az egyre inkább indulatba jövő beszélőnek a karjára. Bár, ahogy olvasom Jean öcsém beszámolóit és hallgatom vőm-uram hangos tűnődéseit, valóban nagyon átrendeződtek a politikai viszonyok Európában.

- Pedig a felségnek éppen ezt az átrendeződést kellene kamatoztatnia. Ha nem teszi meg ő, megteszi a cár - mondta lehangoltan Lundberg.

- A XVIII. század rossz csillagzat alatt kezdődött, hallottam a minap Eleonora hercegnőtől. Vagy nem is a minap, hanem régebben? - ráncolta össze homlokát Anne-Marie és magától értetődő bizalmassággal folytatta - Kinek mondjam el, ha nem önnek, kedves Olaf, hogy néha úgy érzem, kicsúsznak a hónapok a lábam alól. Repül egyik év a másik után, és én egyre inkább vágyom a békességre.

- Békére, szeretett báróné? Amikor Svédország most készül csak igazán háborúra?

- Bizony, békére - bólintott Anne-Marie. - Ha őszinte akarok lenni, elsősorban nem is a Krisztina királynő viszonylagos békéjét sírom vissza, vagy a felség nagyatyjának hódító hadjáratokkal kevert békeéveit. Úgy érzem, kedves fiam, ha őszinte akarok lenni magamhoz, az én korosztályom a saját fiatalságát, tetterejét, élni és alkotni akaró vágyát sírja vissza, melyet valamilyen vonatkozásban megtépázott nemcsak öregedésünk, hanem az elmúlt 50 esztendő.

- Elgondolkodtató, amit most megvallott nekem, tisztelt asszonyom. Magam a felség nagyhatalmi törekvései miatt aggódom, mely az új erőviszonyok miatt sok tekintetben már túlhaladtak, a hercegnő a rossz csillagzatot okolja a nem bársonyon futó eseményekért, és ön már viszonyít, mert rálátása van a történetekre. Önben még most is bámulatra méltó a vitalitás.

- Vajon mindig az erősebbnek van igaza? - kérdezte kissé izgatottan a háziasszony. - Vagy az imént említett Rákóczi fejedelem harcának is van igazsága, ott a távolban, ahová Svea készül?

A szeretett név felidézése megakasztotta a beszélgetés fonalát. A frajlák összeszedték a teázó edényeket, és - bár a késői „nyárközép”¹⁰⁰ jótékonyan ellensúlyozta a hosszú tél alatt nélkülözött világosságot - összehúzták a drapériákat. A báróné felállt, igaz, már nem a szokott fűrgességgel, és rejtkedobozából valami régi írást nyújtott oda vendégének.

- Magányomban gyakran felsejlenek keresztapám megnyilatkozásai. A descartes-i emlékek között böngészgetve került kezembe ez a feljegyzésem, amit ideérkezésem után írhattam le, mert magam is idegennek éreztem még a svéd földet. Olvassa csak, kedves fiam.

¹⁰⁰ A június 24-i Midsommarnatt (Szent Iván-éj) az év leghosszabb napja. Stockholmban este 10 óra felé amolyan alkonyi szürkület dereng. Ilyenkor táncol, vigad az egész ország. Örülnek az annyira áhítozott és nélkülözött fénynek.

Lundberg érdeklődve vette át az írást, melyen látszott, hogy sokszor lehetett már kézben. *Újabb adalék - gondolta - mely betekintést enged ennek a szeretve tisztelt idős dámának gondolkodásába, mily kár, hogy a harctéri kötelesség oly messzire repített a régi szerdai összejöveletektől!* „Utazásaim során felismertem, hogy akiknek a mienktől egészen eltérő nézeteik vannak, azért még nem barbárok, sem nem vademberek, és gyakran éppúgy vagy még jobban élnek eszükkel, ahogy mi..., hogy ugyanaz az ember ugyanazzal az elmével, ha ifjúságától fogva franciák vagy németek közt nevelkedik, milyen más emberré lesz, mint lenne akkor, ha kínaiak vagy emberevők között élne”.^{/9/}

Ahogy Lundberg átfutotta a sorokat, Svea jutott az eszébe, aki egyre messzebb kerül tőle, és akit megváltozott körülményei mind távolabbi országokba sodornak otthonától. Csönd zuhant közéjük, melyet csak a nyugovóra készülő madarak hangja zavart meg.

- Szeretnék én is találkozni Besenval bárónéval, ha majd visszatér a magyar földről - vette fel ismét a beszélgetés fonalát Olaf. Vajon hol leszünk mi akkor a felség seregével, és hová fog megérkezni Svea? - kérdezte tűnődve a látogató, ahogy indulni készült.

- Kívánom, hogy kellemes legyen majd a találkozásuk, kedves Olaf - mondta búcsúzóul a báróné, és anyásan megsimogatta a távozni készülő fejét.

Röviddel ezután Nicodemus viharzott be a kisszalomba. Anne-Marie felélénkült. Kedvtelve szemlélte unokája megemberesedett vonásait.

XXIV. Látogatás Rákóczi fejedelemnél

Már az ókori bölcsek is óvták kortársaikat a pénz megrontó erejétől. Ennek ellenére ez volt évszázadokon keresztül a mozgó rugója életnek, halálnak. Jól tudták ezt a svéd uralkodók közül a Károlyok is, különösen, amikor országgyarapító hódító hadjárataikhoz kellett azt előteremteniük. A jelenlegi felségnek is a szenátushoz küldött három üzenete közül kettő a hadiadók növelésének szükségessége körül forgott. Pénzre, egyre több pénzre volt szüksége. A jelek szerint azonban nemcsak Károly királynak, de Eleonora Ulrika hercegnőnek is.

A régensasszony megérte, hogy napjai ámulat és bosszankodás jegyében teljenek. Míg ő minden igyekezetével a kincstári bevételek növelésén fáradozott, addig unokalánya annak elköltésén mesterkedett.

A hercegnő egyik napról a másikra feladta a korábbi évek józan, megfontolt, már-már puritán életvitelét. Palotaszárnyában pezsgő élet színesítette meg a hétköznapiakat, és az udvari hoppmester mind sűrűbben jelent meg a kincstárnoknál az egyre költségesebb mulatozások fedezetéért. Eleonora Ulrika megváltozott. Ő maga is úgy érezte. Mióta a lengyel királyválasztás alkalmával belelátott felséges bátyjának tábori és újabb harcra készülődő életébe, hazatérése után egyszeriben hátat fordított eddigi énjének, viszonzatlan szerelmes ábrándozásának. A vadászatok sejtelmesen bizsergető élményei nyomán figyelmével egészen a grúz királyfi felé fordult. Arcselu hangjára ébredt, az ő képével tért nyugovóra. Bár tudat alatt Olaf Lundberg lénye még vissza-visszatérően próbálta lehervasztani életkedvét, gondolataiban már a trónjáról elűzött királyi sarjat vallatta közös jövőjükről.

Az udvartartás, sőt a régensasszony is tudomásul vette, hogy a hercegnőnél viszonzásra talált a grúz lovag hódolata. Már azon sem botránkoztak meg, hogy a déli tájakról svéd honba szakadt tüzesszemű ifjú állandó lantost tartott, akinek közreműködésével napkeltekor, napnyugtakor lantkísérettel köszönthette szíve hölgységét. E szokatlan, errefelé ismeretlen udvarlási forma hamarosan sóvárgott vágya lett a palotahölgyeknek is, és a hadviseléshez még zöldfülű ifjak sem gúnyolódtak, ha Eleonora Ulrika magas ablaka alatt felzengett Arcselu lanttal kísért szárnyaló hangja. Sorra kinyíltak a palotaszárny ablakai és kandi tekintetek pásztáztak titokban az ének irányában:

„Lelkem hő tűz szállta meg
testem borzong és remeg,
lángolok szent révületben...
Tűnj tömeg - Ő lép elélem!
Boldog, kit megpillant éppen
s boldogabb, ki őt szívében
hordja, miképp hordom én.”¹⁰¹

A hercegnő a nap minden órájában Arcselut kívánta maga mellett látni. Így Oxstiern bárónéra sem jutott annyi ideje, mint annak előtte, de tengernyi intézni valója ellenére sem felejtkezett el arról, hogy egy ritka délszaki virágszállal, vagy ínycsiklandó illatú szörbettel ne kedveskedjék a kedvelt idős dámának. Anne-Marie megkönnyebbülve tért napirendre Eleonora Ulrika

¹⁰¹ Pierre de Ronsard (1524-1585) a francia reneszánsz költészet kiváló képviselője. Új műfajokat, új lírai versformákat honosított meg. Verseit főleg Tóth Árpád, Illyés Gyula és Lothár Zoltán tolmácsolta magyarra.

megváltozott életvitelén, és óvakodott attól, hogy a Lundberggel történt levélváltásokban utaljon erre. Továbbra is megtiszteltetésnek vette, ha a hercegnő sebtiben leugrott kapujuk előtt lováról, hogy néhány jótanáccsal gazdagodva folytassa útját a palota felé, vagy éppen csatlakozzon a vadászatra indulókhoz.

Stockholm álmos polgárai egyre gyakrabban ébredtek hajnal felé vidám dudaszóra, hangos búcsúzkodásra, és a palota környékén élőkre - ha álomittasan résnyire kinyitották szobaablakuk fatábláit - fényözön köszöntött a hercegnő épületszárnyának minden emeletéről.

A tavasz első fuvallatára az egész udvartartás láztól égett. Maszkabálra készülődtek. Maga Eleonora is izgatottan figyelte, miként változtatja meg a lampionerdő a bálterem megszokott képét. A terem úgy tündökölt, akár egy hatalmas ékszer. A magas ablakokon beáradó napsugár, majd éjszaka a gyertyák százának fénye megcsillant a csatajeleneteket ábrázoló, arannyal hímzett falikárpitokon. A teljes fegyverzetben harcoló lovagok ezüstpáncélt és vörös-arany köpönyeget viseltek rajta. A kárpit készítői aranszállal szőtték keresztül-kasul a lengő, lobogó zászlókat. A terem végében szélesen elterülő, díszes kandalló állt, akkora, hogy akár főhajtás nélkül be lehetett volna lépni aranyozott párkánya alá. Tűzfogórácsának mintázata arra készítette a hölgyvendégeket, hogy selyempopánkás táncos lábukat gyakorta megpihentessék rajta. A táncról felhevülteket jótékonyan hűtötte le a kandalló fölötti falikárpit kék virágokkal telehintett rétvéneke látványa, melynek közepére tekintélyes tavat hímeztek, melyen méltósággal hatyúk vonultak.

A bál fényesen sikerült. El is tartott kivilágos virradatig. Tánc táncot követett. A hagyományos tüzes talp alá valót egyre sűrűbben váltotta fel a lassú zene. Olyan volt a táncterem, mint egy kecsesen mozgó virágoskert. Eleonora Ulrika és Arcselu körül megszűnt az idő. A két szerelmes csak egymást látta. Egymás szemvilágában elveszett a sok díszes öltözék, a hajlongó párok sokasága. A hercegnő boldognak érezte magát, Arcselu viszont egyre kimerültebbnek. Újólág mind többet köhögött. Nehezen, igen nehezen tudta már kivárni a hótörzsek olvadását, az édes napsugár olyannyira nélkülözött melegét.

A hercegnő gondolatban a jövőjüket kovácsolta. Nem akarta még észrevenni, hogy hódolója egyre sápadtabb, hogy a lovaglás és a vadászás mindjobban kifárasztja őt. Csak az elkövetkezendő boldogság lebegett a szeme előtt, melynek érdekében ő, aki eddig még semmit sem kért királyi fivéréől, ezúttal levélben fordult hozzá:

„Felséges bátyámnak, XII. Károlynak, a Svéd föld, Estónia, Karélia, Finnland, Livónia, Ingria etc. kegyes Uralkodójának.

A jövőmről szólnék. Kérném ezért önt, Felség, segítse vissza trónjára a krími tatárok által trónfosztottá vált grúz királyfit, Arcselut, akinek életét Ön Narvánál nagylelkűen megmentette, majd az ifjút kegyesen udvarunkba küldte. Akinek elfogadtam hódolatát, akire jövőmet építeném. Tudom, ön neheztelhet rám, amiért keresztettem terveit a lengyel koronát illetően, de nekem továbbra sem kell egyik Sobieski fivér, sőt Szaniszló sem. Csak ez a tűzesszemű, édes hangú, nincstelen hazátlan, az Arcselu.

Felséges nagyasszonyanyánk legutóbb számon kérte tőlem, miért nem viselem szívémen Házunk érdekeit. Oxstiern bárónétól, illetve áttételesen Lundberg leveléből értesültem, hogy a szász földről Felséged Kelet felé viszi majd a hadsereget. A csillagokban meg van írva, hogy végig győzelem kíséri majd Felséged útját. Segítsen engem is a trónra felséges Bátyám, oda, abba a távoli országba, ahol annak ellenére, hogy a miénkhez hasonló hatalmas hegyek vannak, télen is süt a nap és virágzik a természet. Talán a hazai föld kigyógyítja beteg királyfimat köhögési rohamából.

Ugye megteszi nekem? Az ön Eleonora Ulrikája, az Úr 1707. évének egyik tavaszi napján, Stockholmból”

A hercegnő másodszorra is átolvasta a levelet. Újabb törlések és módosítások után végre kedvtelve forgatta, majd aranyporral felitatta a tintát. Senkinek sem szólt a felségnek készült levélről. Legmegbízhatóbb emberét menesztette, hogy az Altranstädt-i táborból távozni készülő királyt utolérje.

Károly király negyvenháromezer emberével, több mint egy esztendő után, végre kivonult Szászországból. A svéd katonák, akik az idegen földön megszedték magukat arannyal, ezüsttel, azt hitték, hogy az uralkodó hazafelé akarja őket vezetni. Nemcsak ők, de az egész hadvezetés, köztük Lundberg is sóvárogta a hazatérést, a felségnek azonban ez eszébe sem jutott. Remélte, hogy egy éven belül legyőzi a cárt is. Amikor a tábor felszámolására a király parancsot adott, a főszállásmester kijelölte azokat az útvonalakat, melyek Lipcséből a Balti-tenger felé vezetnek. Amikor a jegyzéket átadta Lundbergnek, az ifjú generális észrevett egy végig nagybetűkkel megjelöltet, a Lipcséből Stockholmba vezető utat. A király forgatta, egyre forgatta a lajstromot, majd csúnya nevetésével odafordult várakozó hívéhez: „Jól van, főszállásmester uram. Látom már, hova szeretne vezetni bennünket. Ám egyhamar nem térünk vissza Stockholmba”. A vezérkar kelletlenül vette tudomásul az uralkodó döntését, és kiadta a parancsot, hogy a legénység minél későbbben szerezzen erről tudomást.

A sereg már Drezda magasságában menetelt, amikor Eleonora Ulrika futára lóhalálában átadta a királynak a titkos levelet. A felség előlről hátulról megnézte az alig ismert írást, majd leszállt a lováról, hogy zavartalanul belemélyedjék annak tartalmába. Rövid idő múlva csettintett nyelvével, majd gondosan zubbonya zsebébe süllyesztette azt, miközben a mellette várakozó Lundberghez fordult:

- Újabb hadicél, generálisom - szólt olyan hanghordozással, hogy Olaf nem tudta eldönteni, gúny vagy öröm adja a hallott felhangokat.

- Újabb hadicél, felség? - kérdezte vissza türelmetlenkedő lovának kantárát rövidebbre fogva Lundberg.

- Úgy bizony, tábornok. Fenséges húgom a Krími kánságba vezényel bennünket. Nem titkoljuk, magunk is vonzónak találjuk a Bahcsiszeráj háremeiben való pihenést - vetette hátra diadalittasan fejét az uralkodó. - A minap ugyan kijelentettük, hogy Péterrel csak Moszkvában vagyunk hajlandóak tárgyalni, de mátol kezdve távolabbi célpontot kell kitűznünk magunk elé. Meg sem állunk a Krímig. Meg kell leckéztetnünk a tatárokat is, hogy visszaültsük trónjára a grúz királyfit - dörzsölte össze kajánul tenyerét a felség, és hirtelen mozdulattal máris a lován termett.

Lundberg még magyarázatot várt volna, de a király gyors irammal az élre ugratott. Szokása szerint 2-300 méterrel testőrei elé lovagolt. Egyszerre csak eltűnt a szemük elől. A felségnek kedve támadt Ágostot meglátogatni. Lundberg és Piper gróf az egyik tábornokkal előre-vágtatott, és sikerült még lóhalálában utolérni őt. A város sorompóját hamis néven lépték át. A szász hadügyminiszter, amikor felismerte a svéd királyt, lélekszakadva futott Ágosthoz, aki éppen házikábtan üldögélt, mert gyengélkedett. A választófejedelmet sebtében hárman is öltöztetni kezdték, hogy váratlan látogatóját illően fogadhassa. Károly Drezda erődítményét kívánta megtekinteni. A vendéglátó betegsége dacára kötélnek állt, és díszes kísérettel végig-haladtak bástyákon, mellvédeken. Itt a szász hadseregben szolgált egy livóniai is, aki felismerve a látogatóban a svéd királyt, kérte Ágostot, közvetítene kegyelemért, hogy visszatérhessen hazájába. A választófejedelem Lundberghez fordult:

- Azt hiszem uralkodójuk nem fogja közvetítésemet elutasítani - mondta.

- Akkor nem ismeri őt felséged. Itt sokkal inkább nemet fog mondani, mint bárhol másutt - válaszolta a tábornok.

Ágost értetlenkedve tekintett rá, és még jobban meglepődött, amikor Károly olyan hangon tagadta meg tőle a katona kegyelemkérését, hogy másodszorra már meg sem kísérelte, hogy az étkezésnél előhozakodjon vele. A hátralévő pár óra viszonylag kellemesen telt el, ezúttal Károly semmiféle követeléssel nem állt elő, sőt a váratlan látogatás végeztével meg is ölelte vendéglátóját.

A király visszafelé menet megint csak elugratott három fős kíséretétől. A szűk, ismeretlen sikátorokban Lundbergék csak nehezen tudtak a nyomában maradni. A felség mindig élvezte az ehhez hasonló álszabadságok ízét, így ezúttal is kihasználta a girbegurba utcácskákat, hogy bújócskát játsszon velük. Egyszerre az utca hirtelen kiszélesedett és Károly egy kis téren találta magát. Alig volt emberi mozgás az új házakkal takarosan koszorúzott terecskén, melynek közepén vékony sugárban csordogált egy pazar szökőkút. A délutáni napsugárban szivárványosan csillogtak a vízcseppek.

Az egyik háznak, a követi rezidenciának ablakán - mint újólátt többször - a fiatal Besenval báróné tekintett ki. Belefáradt a csomagolásba. Harmadnap indul Jean bácsikájához Párizsba. Az útikosarak és a ládák még kinyitva várták az újabb ruhahalmokat, melyeket a frajlák szünet nélkül hordtak válogatásra asszonyukhoz. Svea ingerültségét még a meleg szél is fokozta, mely befűt a nyitott ablaktáblákon. Alig volt tenyérszerű árnyék a kövezeten. Fájó fejét a hűvös ablaküveghez szorította és önfeledten a szabadba feledkezett. Egyszerre erősödő patkócsattogást hallott. Láttá, hogy egy lovas közeledik a Miasszonyunk temploma felől. Jobbra-balra tekintéséből látszott, hogy nem idevalósi. Az ifjú asszony éppen visszafordulni készült, amikor a lovas a házuk elé ért. Érdektelenül felnézett a dús függönyökkel redőzött ablakra. Svea mozdulata abbamaradt. Megigézve meredt rá a jövővényre. Az is delejes vonzást érzett a zöld szempár láttán. Mindez a perc töredéke alatt játszódott le és a lovas folytatta útját. Lova patkójának hangja hamarosan elhalkult a macskaköveken. Svea ekkor fejezte csak be megkezdett mozdulatát, és még mindig szinte kábultan lépett el az ablaktól. Egyikőjük sem hitte, hogy a helyszínen lehet a másik...

Estére már az egész udvar tudta, hogy a svéd király meggondolatlan ötlettől vezérelve, alig három kísérelővel látogatást tett a fejedelemnél. A menetelő sereg élén haladó Rjenksjöld tábornok viszont már ostrom alá akarta venni Drezdát. A vezérkar is mély megdöbbenését fejezte ki a veszélyes látogatás miatt, mikor a felség váratlanul újra a sereghez csatlakozott. Lova tajtékos volt, maga - amióta elhagyta a kis teret - meglehetősen zavart. A riadt dorgálásokkal kissé hangoskodva hárította el magától:

- Bízunk jó szerencsénkben. Igaz, volt néhány meleg pillanat, amikor észrevettük, hogy a kirándulás kedvezőtlenül végződhet.
- A hadügyminiszternek bizonyára nem volt ínyére, hogy felséged ugyanolyan gyorsan eltávozzon a városból, mint ahogyan váratlanul ott termett - válaszolta Rjenksjöld még mindig komoly arccal.
- Talán bizony el akart fogni engem is, mint annak idején tették a Sobieski fivérekkel - vágott a tábornok szavába az uralkodó, majd gyorsabb iramot diktált katonáinak, hogy a késedelmet behozza.
- Elmenőben még figyelmeztettem Ágostot - szólt oda a király a melléje ugrató Lundbergnek - nehogy elfelejtse azt az áruló Patkult átadni kapitányomnak, ha az parancsomra jelentkezik érte Königsstein várában. A választófejedelem hajlamos a feledékenységre, különösen, ha nem vagyok a sarkában. Minden livóniainak lakolnia kell álnokságáért.
- Felségednek bátorodom ismételni, hogy Patkul a cár követe - válaszolta Lundberg és megpróbált lépést tartani a király ficáncoló lovával.

- Meglehet, hogy a sok ide-oda hajladozás után a cár követeként vetette áristomba őt a szász fejedelem, de mégiscsak a mi alattvalónknak született. Kiadattuk már a hadbírónak a parancsot. Büntetése a legkönyörtelenebb ítéletünk lesz - vetette oda a felség, de mielőtt elhúzott volna a generálistól, hátraszólt neki:

- Tudja tábornokom, milyen épület volt Drezdában az a sokoszlopos fehér, azon a csinos kis téren, amelybe a zegzugos utca torkollott?

- A követek háza, felség - válaszolta röviden a kérdező. A király nem szólt erre semmit. Megvonta vállát, majd megsarkantyúzta a lovát és a sereg élére lovagolt.

Charmyde gróf a király legutóbbi híradása alapján felvázolta a térképen a Szászországból kivonuló és a lengyel föld irányába tartó svéd sereg útját. A felség 43 ezer fős hadsereg élén hagyta el az Altranstädt-i tábornokot, Lengyelországban pedig 35 ezer emberrel már várta őt Löwenhaupt gróf. Az uralkodó parancsára a Védelmi Tanács beleegyezése után Charmyde szenátor svéd újoncokat is menesztett a seregbe. Az uralkodó egyre újabb hadiadó kivetését rendelte el, miközben bizakodó hangon üzent hazai népének, ekkora sereggel már elég erősnek érzi magát, hogy az orosz cárt legyőzze és letaszítsa őt is trónjáról.

A királyi futárral egyidőben francia honból is megérkezett Oxstiern bárónéhoz Svea régen várt levele. Anne-Marie kapkodva törte fel a pecsétet és türelmetlenségében Suzankát szalasztotta a lorngettjéért. Az idős frajla nehézkes mozgással, sűrű sóhajtozás közben igyekezett vissza a pótszemmel. Igyekezeteiben, hogy minél hamarabb olvashassák kedvencük beszámolóját, mint szárnyát vesztett madár botorkált végig a szobákon a lorngettért. Asszonyát és őt is súlyos csúsz gyötörte, melyen már a fürdőzés sem segített Medeviben. Bármennyire is hiányolta volna őt, a báróné mégis felajánlotta Suzankának, hogy Falaise-ban valamelyik rokonának gondjaiba beajánlja őt. A régi „bútordarab” azonban hallani sem akart arról, hogy ennyi év után elhagyja asszonyát. A hosszú hideg telek és a szélsőséges időjárás ellenére évről évre maradt Stockholmban.

„Édes kedves nagyasszonyanyám, nemrégiben érkeztem meg Jean bácsihoz és hamarosan indulunk is titkos küldetésben a magyar fejedelemhez^{86/}. Az időpontot nemcsak azért tűzte ki a közeljövőre Jean bácsi, mert el kell vinnie a Lajos király által Rákócziának küldött kardot, hanem mert a fejedelem hitvese is az idő tájt érkezik felséges urához, akivel a találkozás viszont az én tisztem lenne. Azon leszek, hogy fenségünknek, Eleonora Ulrikának meghívását ügyesen közvetítem a fejedelemasszonynak. Ha ösztönöm nem csal - és ezt megint csak fővesztési titoktartással mondom - hercegnőnknek politikai hatalma nem lévén, minden valószínűséggel asszonysegítségben bízok általam, hatnék a fejedelemasszonyra, ő pedig Rákócziára, járjon el a törököknél, hogy az a grúz királyfi, Arcselu, visszakerülhessen a trónjára.

Láttam a hét lakat mögött őrzött egyszerű, de mégis becses kardot, mely ajándékra a Napkirály jóindulata jeléül a következőket vésette: »Ok nélkül ne húzz ki, becsület nélkül ne dugj vissza«. Nemes üzenetnek tartom. Bácsikánk a minap mondta, de Besenval is említette korábban, hogy a fejedelem - akire mód felett kíváncsi vagyok - komoly támogatást vár Lajos királytól. Hírlik, hogy sokoldalú, művelt ember, aki kiterjedt diplomáciai kapcsolatot tart fent a franciákkal meg a lengyelekkel, és csodálójá a mi királyunknak is. Hites uramtól pedig azt hallottam, mielőtt Drezdát elhagytam volna, hogy Rákóczi levélben ki is fejezte háláját a felségnek, amiért lépéseket tett kiszabadulása érdekében. Sőt, láttam az arcképét a palota kisfogadótermében, ahol a követek várakozhatnak. Nagyasszonyanyám, beleszerettem abba a festménybe! Eggyel több ok, hogy Jean bácsit elkísérjem...

Többször elgondolkozom azon, vajon mi készítette a fejedelmet, hogy főúr létére koronás uralkodója ellen forduljon? Bizonyára megtudom, ha megérkezésem után egy kicsit belelátok a kulisszák mögé.

Ember legyen a talpán különben, aki kiismerkedik a diplomácia útvesztőjében. Besenval szerint a követek, tanácsosok mosolyognak szemtől szemben, de intrikálnak, ha felálltak a tárgyaló- vagy a terített asztal mellől. Legalább is ezt támasztja alá az a történetke is, amit a madarak még Drezdában csiripeltek a bécsi svéd követtel kapcsolatban. A báró, aki mellesleg Besenval jóbarátja, összetűzött egy lakomán az osztrák császár¹⁰² kamarásával, mert az nem volt hajlandó a svédek királyának egészségére üríteni a poharát. Pedig a Habsburgok nem is a mi felségünkkel állnak harcban, hanem Besenval királyával. Hogy tovább pletykálkodjak (magamról amúgy sem sok jót írhatok, szeretett nagyanyám), ez a kamarás még többet is megengedett magának idegen uralkodókkal kapcsolatban. Azon a bizonyos lakomán még azt is bátorkodott kijelenteni, hogy »három izgága ember van Európában: az egyik Szaniszló, a másik Rákóczi, a harmadikat nem nevezem meg«, de gúnyos mosollyal svéd követünk felé biccentett. Hallott már ilyet, nagyasszonyanyám? Még szerencse, hogy annak volt annyi esze, hogy nem értette a mi királyunkra, amit a kamarás mondott, így nem lett becsületbeli ügy belőle. A követ urak inkább szó-, mint fegyverforgató emberek, óvom is eleget ezért Besenvalt a párbajozástól. Ennek ellenére ősz elején golyót kapott a jobb combjába. (Csak félig-meddig énmiattam!) Bízom abban, hogy ha hosszabb időre most magára hagyom őt, élve megússza ezeket a duellumokat. Úgy számítja, hogy tavasszal fogja új állomáshelyét elfoglalni Szaniszló király udvarában Lajos király követeként. Persze, ha minden a mi felségünk terve szerint alakul, és Szaniszló végül ténylegesen rá is ülhet a trónjára.

Ahogy én Drezdában is tapasztaltam, a diplomáciának nemcsak útvesztői, hanem igen fonák dolgai is vannak. A hosszú utazás alatt bőven lesz alkalmam, hogy erről csevegjek Jean bácsival, aki szerint Szaniszló királynak, megválasztása után három évvel sem lesz könnyű dolga rendet teremteni a bojárok között, mert ahogy hallani, Péter cár is szítja az elégedetlenséget ott, lengyel földön. A mi felségünk győzelme ellenére Lengyelországnak névlegesen még mindig két királya van, és csak egy paraszthajszálon függött, hogy legutóbb nem választottak egy harmadikat is. Kitalálja-e, drága nagyanyám, ki lett volna az? Sose fogja! Hát Erdélynek fejedelme, az a Rákóczi!

Kár, hogy csak levélben mesélhetek. Gondolatban sokszor ülök a kis zsámolyon a lábainál, mint hajdanán, amikor még azt hittem, hogy boldog lesz az életem. Gyönyörű az idő, és én szívesen kocsizom Párizs ódon épületei között. Kissé szorongok a hosszú utazás miatt. Tartok a háborúzó magyar vidéktől, de meg kell vallanom, félttem Besenvalt is, akinek nemes a szíve és talán túl becsületes is. Ha magamba nézek, sokszor érzem, nem érdemelte meg, hogy szerencsétlenné tegyem őt is. Félttem ezért őt a bizonytalan lengyel állomáshely miatt, mégha a követek személye a nemzetközi szokásjog alapján sérthetetlen is. Ezt ugyan éppen a mi királyunk cáfolta meg a cár követének, Patkulnak személyével kapcsolatban. Mire a bizonyosságot megírhatnám, addigra apám-uramtól is meghallják nagyasszonyanyámék, mi is történt vele. Ezért kötöttem a lelkére Besenvalnak is, hogy jó lesz óvatoskodnia, ha szász földről Lengyelországba érkezik.

Ne aggódjanak értünk az utazás miatt. Én is hallottam annak viszontagságairól, a rázós, nehézkes batárokról. A túlnyomóan hideg étekről, melyekkel útközben élhetünk. De minket véd majd a francia király pecsétje, a Dechanel diplomatának kijáró tisztelet. És időnként nemcsak piszkos útmenti fogadókban, hanem remélhetően kolostorokban fogunk megszállni.

Kérem, szeretett nagyanyám, olvassa fel leveletem asszonyanyáméknak is. Újabb beszámolómat majd nekik címzem. Vajon sok érdekességet látok majd az utazás alatt, amit megoszthatok az otthoniakkal?

Egyelőre még Párizsból küldök ezernyi kézcsókot, 1707 júniusában

szerető Sveájuk”

¹⁰² I. József osztrák császár. Uralk.: 1705-1711

Amikor a cár tudomást szerzett arról, hogy Károly király követelésére Ágost beleegyezett diplomáciai képviselőjének, Patkulnak kiadatásába, Péter levelek sokaságát küldte szét a szomszédos udvarokba követe érdekében. Egyetlen hatalom sem tett azonban érdemben lépéseket a moszkovita nagykövetért. A svédek uralkodójának hatalma így nemcsak győzelmein, de azon a visszhangtalanságon is lemérhető volt, amellyel az európai uralkodók csöndben tudomásul vették egy másik koronás főn esett sérelmet. Akkoriban Oroszország még nem jelentett nagy veszélyt számukra. Mivel a német császár, a hollandok és Anglia már amúgy is évek óta költséges háborút viseltek Franciaország ellen, nem akarták még a svéd királyt is magukra haragítani. De a cár nagykövete is megtapasztalhatta, mily kevésbé számíthat egy alattvaló az uralkodók jóindulatára, még akkor is, ha elismerték azon igyekezetét, mellyel egyidőben egyengetni kívánta saját hazája és más nemzetek érdekét.

Ha a szász választófejedelem kénytelen is volt teljesíteni a svéd felség követelését, Ágost azzal a titkos paranccsal is ellátta a königsteini várkapitányt, hogy miközben kiadja a svédeknek a cári nagykövetet, teremtsen lehetőséget annak szökésére. Patkul bízott a nemzetközi jogban és különben sem hagyta magát a szabadulás reményében zsaroltatni a várkapitány által. Így, amikor a svéd tisztek megérkeztek érte, nemesi adott szava ellenére a súlyos vasláncos bilincselés ellen tiltakozott, melyben szégyenszemre az Altranstädt-i főhadiszállásra vitték. Három hónapig várta itt szabadulását törvénytelennek tartott fogságából. Károly király ezúttal azonban feledte, hogy a gyűlölt livóniai a cár követe, ő csak arra volt hajlandó emlékezni, hogy Patkul az ő alattvalójának született. Hadbíróság elé állíttatta és hazaárulás címén - melyért már felséges atyja is meg akarta büntetni - a legkönyörtelenebb ítéletet szabatta ki rá: bűneinek megtorlására és mások elrettentésére kerékbe töretést és testének felnégyeltetését. Patkul, a livóniai nemes, minden oroszok cárijának tábornoka és nagykövete így a legszörnyűbb kínok között múlt ki. Akik lázadónak tekintették, azok büntetését megérdemeltnek tartották, akik viszont az évtizedeken keresztül nemzete jogorvoslásáért küzdő hazafit látták benne, azok a vértanút siratták benne. Európa is elítélte a kegyetlenséget, de csak utólag hangoztatta, hogy a cár nagykövetének címét viselvén, még az önkényuralmi elvek szerint uralkodó Károlynak is tiszteletbe kellett volna tartania személyének sérthetetlenségét.

A jogtisztelő szenátorokat, így Charmyde grófot is megdöbbenette a felség ítélete. Oxstiern bárónéval együtt a részletekről Lundberg leveléből értesültek:

„Szeretett asszonyom, oly régen nem jelentkeztem, de gondolatban sokszor időztem az ön barátságos kisszalójában. Különösen mostanság volt nagy szükségem erre, mert a felség hadiambícióit már egyre kevésbé tudom követni. Még mindig csodálom szárnyalását, miközben mind jobban szárnya szegettnek érzem magam mellette. Megviselt az Altranstädt-i tábor egyhangúsága is. Végre útban vagyunk Lengyelország felé. A sereg sietség nélkül vonul a felség eddig még alig körvonalazott újabb hadicélja felé.

Mielőtt elhagytuk volna a főhadiszállást, két küldetésem volt. Az egyik Drezdába szólt, a másik, sajnos, Königssteinbe. Jó és rossz hírek, amelyről ezúttal csak sebtében tudok beszámolni.

Mivel a felség titkos parancsot bízott rám, nem tudtam, hogy többet magammal én viszem a cár nagykövetének kiadatására irányuló parancsot. Addig reménykedtem, hogy a felség megváltoztatja döntését a livóniával kapcsolatban, de őfelsége makacsul elzárkózott minden józan érveim előtt, amit bátorkodtam felvázolni neki. Katona vagyok, hóhár azonban semmi esetre sem. Ezt a Patkult olyan férfinak ismertem, aki sok csatában jeleskedett, és nem volt megvesztegethető. Valahogy még a közömbösök is arra a következtetésre jutottak, hogy a felség inkább bosszút állt a livóniain, mintsem igazságot szolgáltatott volna. Ez egyszer szégyelltem magam, hogy svéd vagyok.

Talán mindez kimaradt a hivatalos tudósításokból, ezért kérem önt, Charmyde szenátornak is mutassa meg levelem, mert híreim érdekelhetik a gróf urat is. Bosszúból a cár most 60 ezer katonával betört lengyel földre, erőltetett menetben mi is igyekezünk oda. Kémeink szerint a lengyel városok sorra megadták magukat Péter cárnak, aki Leopolisban, ahol nem volt svéd helyőrség, máris diétát¹⁰³ hívott össze, hogy Szaniszló királyt trónfosztottá nyilvánítsa. A felség még a tél beállta előtt szembe akar nézni a cárral.

A hadidolgok helyett a továbbiakban kellemes hírrel szeretném megörvendeztetni önt, kedves báróné. Drezdai utam alkalmával szerét ejtettem, hogy tiszteletemet tegyem a francia követnél, Besenval bárónál, aki kedvező benyomást tett rám. Rövid ottlétem alatt becsületes, nemes férfiúnak ismertem meg őt, akire egy hölgy építhet, támaszkodhat. Hódolattal beszélt hitveséről, dicsérte jó diplomáciai érzékét, bár nem titkolta, hogy félti őt a háborúzó magyar földre való utazás miatt. Talán örömet szerzek önnek, ha közvetítem Besenval ígését, ha hitvese visszatér Dechanel úrral, ő maga fogja elkísérni őt Stockholmba. Vendéglátóm szavaiból úgy vettem ki, hogy közel az idő, amikor át kell vennie lengyel állomáshelyét. S mivel hallotta, hogy hosszabb időt töltöttem már Lengyelországban és hamarosan újra oda készülök, kíváncsi volt tanácsaimra. Meglátásom szerint Svea méltó férjet választott, és ez becses hír lehet Charmyde grófnak is, szeretett asszonyom.

Bízva az Úr irgalmában, tisztelettel köszöntöm Varsó felé menetelve

A.D. 1707 júliusában, hűséges Lundbergja”

Miközben a svéd sereg elhagyta Szászországot, Jean Dechanel fogata Krakkó magasságában közeledett Nyitra vára felé. A nyár pazarul szórta maga körül az évszak ajándékait. Amerre elhaladtak, az út lombbal sátorozott virágszőnyegre hasonlított. A nap gyorsan felszárította az éjszaka harmateppeit, és Svea mind gyakrabban szakította meg bácsikájával az utazást, hogy valamelyik dombtetőre érve megcsodálhassa a szép kilátást.

Lassan harmadik hete voltak már úton, de Svea még mindig lankadatlan érdeklődéssel figyelte a tájat, a falvakat, városokat, ahogy a lengyel földön keresztülhaladtak. Nem tudta elhessegetni magától a tényt, hogy Besenvalt előbb-utóbb csak követnie kell új állomáshelyére. Időnként aggodalmaskodva fordult kísérőjéhez:

- Bácsikám, roppant sajnálnám, ha nem találkozánk Rákóczi hercegnével.
- Bizony az könnyen előfordulhat, Kicsikém - simított végig gyöngyöző homlokán az idős Dechanel, aki koránál fogva már nehezen szánta rá magát erre a hosszú utazásra, és bizony egyre kényelmetlenebbnek találta azt.
- Talán még utolérhetjük ugye Sarolta Amália hercegasszonyt valamelyik kimondhatatlan várunkban? - tudakolta Svea.
- Nyitrán vagy Tapolcsányban? Meglehet. Bár indulás előtt azt hallottam a kurucok követétől, hogy a fejedelemsasszonyt nem sokkal érkezése után elkapta egy eperoham, és emiatt Karlsbadba akarja küldeni őt a fejedelem orvosa.
- Karlsbadba? - kerekítette el szemét Svea és anyáskodóan megigazította az útitakarót nagybátyja elmacskásodott lábain. - Melyik honban van ez a helység, bácsikám?
- Ha nem tévedek, a csehek híres fürdőhelye az, ahol annak gyógyvizével mindenfajta nyavalyát kúrálják.

¹⁰³ országgyűlés régiesen

- Ha nagyasszonyanyám nem élne olyan messze, talán eredményesebb lenne ott egy fürdőkúra, mint Medeviben - válaszolta elgondolkozva az unokahúg, majd hízelkedve újból kérdezősködni kezdett idős rokonától:

- Mit hallott a kurucok követétől, bácsikám? Milyen ember az a Rákóczi? És valóban olyan a fejedelemasszony, mint egy két lábon járó finom porcelánbábu?

- Rákóczi fejedelem ugyancsak kíváncsatos férfi az asszonykép szemében. Azt tartják róla, hogy aki előtt már megállt délcegen, királyvörös bársony mentéjében, és akire ránézett dűsbarna nézésű szemével, az nem bír egyhamar szabadulni ígérete alól.

- Ilyen csodáltnivalóan asszonybűvölő lenne ez a fejedelem? - pillogott Svea és kissé lebiggyesztette finom ívelésű száját.

- Emellett az egyik legkiválóbb harcos és népének, országának szabadságot akaró főúr - bólintott rá Dechanel.

- Kíváncsiságom így egyre nő a megtett út hosszával - felelte Svea mosolyogva.

- A kíváncsiság legtöbbször hasznos, kedvesem - bólogatott az öregúr, és útitársnője elgondolkodott ezen a beálló csöndben a hintó párnájára hátradőlve.

Hatalmas hegykoszorúzta vidéken jártak. A lovak fűjtatva kapaszkodtak fölfelé. Amerre néztek, jövő-menő fogatokat, igavonó állatokat, lovukat ösztökélő kocsisokat láttak. Közeledtek a határ sorompójához. A postaház előtt néhány hintó már várakozott, hogy ellássák őket forsponttal¹⁰⁴. A sorompónál hosszú rúdon zászlót lengetett a szél. Svea érdeklődve betűzte ki szövegét: „Pro libertate”¹⁰⁵.

- Tudja bácsikám, miért tört ki ez a szabadságharc? - kérdezte Svea. Hogy elüssék a hosszúra nyúló várakozást, az idős úr egyszerre beszédesebb lett.

- A kuruc követől hallottam, akit Lajos király kegyesen a színe elé engedett, hogy a magyar nemzetet a százötven éves török uralom teljesen szánalmassá tette. Pusztaságot csinált a megművelt földekből és elsilányította az emberi lelkeket. Kicsinyesek és összeférhetetlenek lettek maguk a főurak is. Mivel a bécsi udvar semmibe vette az ősi jogokat, Rákóczi felismerve a helyzetet, segíteni akart népének. Négy esztendeje abban a reményben harcolnak, hogy az uralkodóház végre a törvényesség útjára lép. Hiszen a magyaroknak van saját alkotmányuk, kormányzatuk, kincstáruk, hadseregük, Ausztria mégis úgy bánik velük, mint Angolország Irlanddal.¹⁰⁶

- Mint egy hódított tartománnyal? - értetlenkedett Svea.

- Valahogy ez a lényege, húgocskám - válaszolta a kérdező.

- És mit gondol, bácsikám, győzelemre fogja a fejedelem vinni ezt a harcot?

- Ahogy hírlík, az esztendő eleje¹⁰⁷ a kurucoknak kedvez. A császáriak keresztet vethettek arra a néhány várra, melyet sikerült nekik előző évben megkaparintaniuk.

¹⁰⁴ Pihent váltólovak

¹⁰⁵ II. Rákóczi Ferenc 1703 májusában Brezan várából Esze Tamással „Cum Deo pro patria et libertate” (Istennel a hazáért és a szabadságért!) feliratú zászlókat küldött haza, hogy a lelkesedést szítva segítse a népfelkelők toborzását

¹⁰⁶ Bercsényi Miklós véleménye

¹⁰⁷ 1707

- Úgy érte bácsikám - emelte rá fáradt tekintetét Svea - hogy előzőleg már kudarckok érték a fejedelem seregét?

- Bizony, eléggé váltakozó győzelmekről számolt be nemrég a fejedelem kimondhatatlan nevű követe az udvarban¹⁰⁸. Ennek ellenére a császáriak nem tudták megakadályozni, hogy amint a harci helyzet azt megengedte, a fejedelem fényes kísérettel be ne vonuljon Transsylvániába, és ott le ne tegye esküjét az erdélyi fejedelemségre - folytatta Dechanel és szavaiban káröröm bujkált.

- Jó, hogy nem utunk végeztével meséli el mindezt nekem bácsikám - válaszolta kissé neheztelő hangon Svea.

- Nem titok, hogy felséges urunk évek óta rokonszenvvel viseltetik a magyar főúr és szabadságharca iránt. Küldött is neki pénzt, jól kiképzett tiszteket, de - ahogy ez már lenni szokott - a kurucok szerint mégsem eleget - folytatta az idős diplomata, és kialvatlan szemére ráborította csipkés kendőjét, mintha pihenni készülne. Rövidke csönd után megint felvette a beszélgetés fonalát. - Tudom, hogy Anglia és Hollandia is közbenjárt az érdekükben, sőt, úgy hírlik, a csak nemrégiben megalakult porosz királyság is kacérkodna egy esetleges unió gondolatával a magyarokkal kapcsolatban.

Svea szótlankul hallgatta nagybátyját, miközben egy villanásnyi időre el-elkalandozott a témától.

- Nincs könnyű helyzetben a fejedelem, kishúgom - folytatta krárogva Dechanel. - A kuruc vezérek többsége nem járatos a hadvezetésben, és bizony néhányuk hűségében is csalatkoznia kellett már Rákóczi úrnak. Nagy bajuk ezeknek a magyaroknak, hogy egymás ellen is acsarkodnak, akkor is, amikor nyakukon az osztrák, de akkor sem nyughattak, amikor előzőleg vagy másfélszáz évig a török ígát nyögték.

- Rosszabbak, mint a livónok? - riadt vissza Svea, aggodalmaskodva kifelé tekingetve a hintó ablakán, megtudni, mikor indulhatnak már tovább. Por, kiabálás, sokadalom mindenfelé. Türelmetlenül dőlt vissza a hintó párnáira.

- Az ilyen fárasztó utazás nem nagyon tűri az elhamarkodott válaszokat - dünnyögte a kérdezett, és megtörölte porlepte homlokát. - Nekem, sajnos, egyre inkább az a véleményem, hogy túl sokan és igen sokféle érülettel fordulnak meg a francia udvarban, így Lajos király is ellentmondó képet nyer Rákócziról és erről az egész szabadságharcról.

- Csak nem a küldött karddal kívánja elvenni a felség az élet annak a kellemetlen ténynek, hogy támogatását megvonja a fejedelemtől?

- Még az is megtörténhet most, hogy komolyra fordult az a fránya örökösödési háború. D'Ailleurs márki¹⁰⁹ amúgy is többször hangoztatta Lajos királynak, hogy már túl sok volt eddig is a támogatás, amit a széthúzó kurucoknak juttatott.

A vámtiszt végre odaért a Dechanel fogathoz. Kezét egyensapkájához lendítve, beadta az ablakon a diplomata papírjait. Sietős mozdulata azonban nem akadályozta abban, hogy az útitárs hölgy szépségének csodálattal adózzék. A kocsis végre sűrű csettintgetéssel vissza-

¹⁰⁸ Kökényesdi László, II. Rákóczi Ferenc követeként többször megfordult a szabadságharc kezdete óta nemcsak XIV. Lajos, de a bajor Miksa Emanuel udvarában, akinek neve fölmerült azok között, akinek fejére a Habsburg ház trónfosztása után felkerülhetne a magyar korona

¹⁰⁹ D'Ailleurs (máshol Des Ailleurs) márki, Comte de Clinchamp, XIV. Lajos megbízottja II. Rákóczi Ferenc udvarában

ülhetett a bakra. Megbiccentette kissé a kalapját a hivatalnok felé. A sorompó felnyílt. Végre folytathatták útjukat.

Magyar földre érve, hasznát látták, hogy Svea kitűnően elsajátította a német nyelvet drezdai tartózkodása alatt. Igaz, az első napokban még a főúri környezetet - ahová ajánló levelükkel betértek - sem igen tudták német szóra bírni, inkább a franciával boldogultak. Idő kellett, amíg megvilágosodott előttük, hogy a kuruc udvarházak művelt asszonyainál ennek nem a nyelvismeret hiánya az oka, hanem a tény, hogy az osztrák császárral együtt a német nyelv használatát is megtagadták.

Várról várra, táborról táborra voltak kénytelenek utazni, míg a fejedelmet végre a tapolcsányi kastélyban utolérték. És az első sértődött ember, akivel az érkezést követően összefutottak, D'Ailleurs márkí volt, aki igencsak szívére vette, hogy királyuk nem általa, hanem az idős Dechanellel küldte el a kardot a fejedelemnek. Amikor azonban meglátta ifjú kísérijét, Besenval bárójét, annak kedvessége láttán hamarjában gáláns udvaroncá enyhült.

- Lám, nem gondoltam volna, hogy ezen a távoli földön ér a szerencse, hogy megismerhetem önt, bárójé - bókolta a márkí és apró sündisznószejeivel leplezetlen érdeklődéssel vette szemügyre Sveát. - Emlékszem, mennyire irigyeltük Besenval kollégát, hallva szerencsés házasságának híjét.

- Bármennyire is kitüntetés nagybátyám számára, hogy a felség rábízta a kard elhozatalát, nagyon megviselte őt ez a hosszú utazás. Aggódom is érte - válaszolta Svea kissé kényszeredetten, a kellemetlen mustrálgatást érezve.

A követ azonban nem sok ügyet vetett a visszafogott magatartásra, és lankadatlan igyekezettel vitte tovább a társalgást:

- Milyennek találja a fejedelmet, asszonyom? - firtatta.

- Olyannak, amilyennek bácsikám utazásunk alatt lefestette - villantotta rá csábos mosolyát Svea. - Bár küldetésem szerint a hercegnével kellett volna találkoznom, melyről, fájdalom, lekéstem, a fejedelem megnyerő személye máris kárpótolt az utazás kellemetlenségeiért.

- Igazat adok önnek, bárójé - bólogatott a márkí, miközben csipkezsabójának igazgatása elvonta figyelmét egy sóhajvásnyi időre Svea bámulásától. - Én a fejedelem emberi nagyságát nem vonom kétségbe, meghajlok érve előtt, de javíthatatlan álmodozónak tartom őt.

- Álmodozónak egy véres háború közepette? - ingatta fejét hitetlenkedve az ifjú dáma.

- A fejedelem sajnos nem álmodhat olyan álmot, amelyet szeretne, csak amelyet lehet - válaszolta sima mosollyal a márkí. Választania kellett az Ausztriai házhoz fűződő lojalitása és őseinek földje között. És ő nemzetéhez kötötte sorsát...

- Szegénységet láttam már más országban is - vágott szavába nem kis hévvel Svea. - A nép ott is nyögve él, ahol nem viszi el mindenét a hadiadó. De ami nyomort itt láttam míg Tapolcsányba jöttünk, az minden képzeletet felülmúl. Kezdem átérezni, mekkora az a hazaszeretet, mely rávette Rákóczi fejedelmet, hogy elégtételt vegyen népe szenvedéséért.

- Csakhogy több is forog kockán, mint Erdély függetlensége - folytatta a márkí, akit kifejezetten szórakoztatott az ifjú hölgy heveskedése. - Magyar királynak megkoronáztatni, manapság sem elképzelhetetlen több hercegi udvarban sem, ahol feszülten figyelik a hadiszerencse forgandóságát. Könnyen előállhat olyan helyzet, hogy „ki nevet a végén?” - fejezte be hirtelen a márkí a helyzet boncolgatását, kissé rádöbbenve, hogy talán a kelleténél többet is mondott. - Szabad remélnem, hogy az estebédnél újra élvezhetem társaságát, bárójé? - kérdezte, és diplomáciai sietséggel úgy eltűnt, mintha nem is lett volna a szálában.

Svea nem ok nélkül aggódott Jean bácsikája egészsége miatt. Az idős úr magas lázzal ágynak esett, és a fejedelem orvosa, akit a vezér azonnal vendégéhez küldött, egyre komolyabban csóválta a fejét. A kistapolcsányi vendégházban lábujjhegyen jártak a frajlák is, akik Besenval bárónénak segítettek a beteg ápolásában. Svea példamutató pontossággal cserélte a jeges borogatásokat a tűzforró homlokon, hörgő mellkason, de a beteg állapota egyre csak romlott. Augusztus második hetében jártak, amikor hajnaltájt örökre elszenderedett Lajos király hűséges embere. Svea magába roskadva tekintett a távolba. Az áttetszően kék égbolton pár rózsaszín felhőcske lebegett céltalanul. Teljesen magányosnak érezte magát, idegennek egy ismeretlen kastélyban, ahová éppen csak megérkeztek, Jean bácsit máris levette a láz a lábáról. Egyedül az vigasztalta, hogy kegyes volt hozzá az ég, teljesíthette küldetését, és a rábízott kardot átadhatta a fejedelemnek. Ő már nem mondhatta magát ilyen szerencsésnek. A fejedelemasszonyt nem érthette Tapolcsányban utól, most pedig magára maradt bizonytalan körülmények között gyászában, távol szeretteitől. Kezdte Besenval hiányát érezni. A szűk körű temetést követően - melyen a fejedelem is részvétet nyilvánított - Besenval báróné az éppen hazainduló angol követ társaságában hagyta el a véráztatta magyar földet, hogy hites urához csatlakozzék. Amikor ismét Krakkó magasságába értek, ahol Szaniszló király ideiglenes udvart tartott, elgondolkozva nézett ki hintájából a már messziről hívogató karcsú tornyok felé. *Ha Jean bácsi nem esik ágynak, és nem lepi meg váratlanul a fejedelmet újból Sieniawska¹¹⁰ hercegné, talán én vagyok az, aki néhány felhőtlen órával próbálom könnyebbé tenni ennek a társtalan, bús embernek az estéit, akit olyan elmélyülten találtam írópultjánál dolgozva, mintha kőbe vésték volna. Pedig hogyan várta nem is olyan régen hites asszonyát a fejedelem Nyitrára - hallottam legutóbb Károlyi úrnőtől. Az ő véleménye volt az is, hogy a fiútos fejű, kényeskedő bubát az osztrák udvar küldte Rákóczi megtörésére. A grófné még azt is észrevette, miként mélyült el az a két fájdalmas vonás a fejedelem szája szögletében, amikor átlátott a szitán. Úgy mondta: nagy dióbarna szemei hitetlenkedve pihentek hitvesén, mintha azt kérdezte volna, Erdély lenne az ára, hogy annyi év után újra együtt lehetnek? A fejedelem-asszony karlsbadi elmeneteléig bizony a fejedelemnek arra is ügyelnie kellett, nehogy mulatozó, csacsogó asszonyának viselkedése miatt folt essék férji becsületén. Így aztán magam nem is botrányoztam meg a lengyel hercegné megérkeztén - tűnődött Svea és mindjobban igazat adott azoknak, akik úgy vélték, az ember sorsa a csillagokban lenne megírva. Mégiscsak jó, hogy minden úgy történt, ahogy.*

Besenval olyan gyöngédséggel fogadta asszonyát, hogy Svea elszégyellte magát. Nem viszonzozhatta hideg közönyösséggel figyelmességét, sőt jól esett neki, hogy széles vállán kipihenheti az utóbbi hetek zaklatottságát.

- Jó, hogy itthon tudom megint, Kedvesem - emelte hitvesére meleg tekintetét a báró. - Éreztem, hogy a borús napok után jönnie kell néhány naposabbnak is.

Svea szótlánul nyújtotta kezét urának. Mozdulata közben felcsúszott karjáról csipkeszegélyes köntöse és csábosan kivillant alóla fehér karja. A férfi tekintete leplezetlenül feljebb és feljebb kúszott.

- Meghalt Jean bácsi és nem sikerült találkoznom a fejedelemasszonnyal - szólt bánatosan Svea megzavarva a meleggé vált pillanatot.

- Eleonora Ulrikát is mély gyászban találták az ön Rákóczinéről szóló sorai - válaszolta kényszeredetten a férj. Meghalt Arcselu, a hercegnő szerelme. Elcsendesedett a palotaszárny, vége szakadt a nagy vigadozásnak.

¹¹⁰ Sieniawsky lengyel palatínus hitvese

- Nem vágyakozhat többé vissza a grúz ifjú elűzött királyi atyja magnóliafákkal szegélyezett udvarába? - kérdezte döbbenetén Svea és szinte elnémult a hír hallatán. Besenval nem zavarta meg a csöndet.

A fiatalasszony volt az, aki felvette ismét a beszélgetés fonalát:

- Rossz hír, rossz hír hátán - szólt elgondolkozva. - A fejedelem is több támogatást érdemelne az európai uralkodóktól.

- Jó a meglátása, Kedvesem - bólogatott az előbbi. - Európa hadszínterei kezdenek elcsendesülni, és az ön Rákócziának ügye már egyre kevésbé érdekli Lajos királyt.

- Ront még az is a helyzetükön, hogy a bécsiek is emiatt mind több katonát tudnak átcsoportosítani a magyarok ellen. Jean bácsi is azt mondta, amikor odafelé utaztunk, megérdemelné a fejedelem, hogy több szerencséje legyen.

- Az ókori görögök szerint a győzelmeket és a vereségeket is a párkák szövik a földi halandóknak - szólt Besenval, és könnyű csókot lehelt hitvese csuklójára.

XXV. XII. Károly és Péter cár csatája

1709

Szaniszló lengyel király koronáját elismerte a német, a francia, az angol és a spanyol uralkodó, sőt a török szultán is. Egyedül a pápa nem adta még rá áldását. Péter cár sem akarta tudomásul venni szövetségesének, Ágost királynak trónfosztását. Hogy neheztelésének súlyt adjon, csapatai húsz alkalommal nyomultak be lengyel földre Litvániából. A svéd felség kénytelen volt tízezer embert adni Szaniszlónak, hogy új országát megvédelmezze. A cár szinte csalogatta maga után a svéd sereget. Mocsarak, pusztaságok, erdőségek mögé vonult vissza, Károly szorosan a nyomában. Ahogy korábban, most sem hátrált meg semmiféle akadály előtt. Éhező seregének, az oroszok gyakorlatát ellesve, úgy szerzett élelmet, hogy a lakosság előlük elásott élelmét hosszú póznák segítségével kideríttette és kiásatta.

Nem sokkal azután, hogy Besenval követné otthonossá tette a krakkói rezidenciát, egy érem került a kezébe, mely a felség legutóbbi csatájának emlékére készült. Svea érdeklődve olvasta mindkét oldalának feliratát: „Erdők, mocsarak, torlaszok, ellenség legyőzve” állt az egyikén és egy Lucanus idézetet véstek a másikra: „A győztes fegyvereket elviszem magammal egy másik világba”. Miközben tenyerére fektette az ezüst érmét, elhessegetett egy képet, mely újfent emlékébe tolakodott. Nem a győztes felségét, hanem annak a búcsúvacsorának emlékét, amelyen az ifjú király leszegett fejjel ül az asztalnál, miközben ő elhagyja a régensasszony felszólítására a termet. Még most, annyi év után is arcába szökött a vér.

Amikor Besenval a szobába lépett, összerezzenve fordult feléje. A tárgyat leejtette a földre.

- Az ön számára küldte édesatyja az emlékérmét, Kedvesem. Csak az imént érkezett - szólt és felvette az elgurult plakettet.

- Ez egy újabb csata emlékére készült? - kérdezte Svea és igyekezett közömbös arccal forgatni azt az asztalon.

- Ahogy mondják, talán ez volt az önök ifjú királyának a legdicsőbb tette eddigi pályafutása alatt - hanzott a válasz. Januárban történt, hogy a felség a Borüszthenész¹¹¹ közelében szokása szerint nem várta be a gyalogságot és testőrsége élén a vízbe vetette magát...

- Télvíz idején? - kapta fel fejét Svea

- Nemcsak jeges volt a víz, hanem a hírek szerint a vállán felül ért neki a mocsaras folyó. És a csata kellős közepén, amikor a lovasság áttört az ellenségen, a fiatal Gyllenstiern megsebesült, de az ön királya azon nyomban saját lovára ültette őt, és ő a köréje felzárkózott lovasságot gyalog vezényelte tovább. Ilyen veszélyes körülmények között is csillogtatta katonai tehetségét.

- Neki nagyobb szerencséje volt, mint szegény Teodornak, aki viszont a felségnek adta át a lovát és a paták között odaveszett - válaszolta csendesén Svea, és hangos koppanással visszaejtette az érmét az asztalra. - Ezt a katonai bravúrt megörökítendő csináltatta a Védelmi Tanács ezt az emlékérmét? - kérdezte kis idő múlva némi zavarral küzdve.

- Elsődlegesen ennek a hősiességnek, de annak a makacs kitartásnak is, amivel Károly király a cár legyőzésére készül, és mereven visszautasítja a békeajánlatok minden fajtáját.

¹¹¹ Lengyelország és Oroszország közötti folyó

- Miért, tett ilyet a cár? - hitetlenkedett az asszonyka.

- Ez is megesett, de ahogy figyelemmel kísértem a lengyel eseményeket, nem ez volt az első eset - válaszolta Besenval, és hitvese keze után nyúlt. - Amikor a felség által hajszolt orosz csapatok átkeltek a Borüsztthenészen, a cár ugyancsak megijedt, mert attól tartott, hogy a féltett gonddal odatelepített mesterek és kereskedők munkája a háború martalékává válhat. Ez kényszeríthette arra, hogy békét ajánljon Károlynak, de a felség kijelentette: csak Moszkvában hajlandó a cárral tárgyalni.

Csata csatát követett és össze a nehéz előzmények ellenére a svéd sereg már 100 mérföldnyire megközelítette Moszkvát. Ukrajnán keresztül talán el is érhetne volna azt Károly, ha előre nem látott események láncolata nem keresztezi tervét. Ha Lövenhaupt tábornok megérkezett volna az utánpótlással és a lőszerezellel (de 16 ezer emberéből alig maroknyival tudta csak magát áttörni az ellenségen); ha a hirtelen beköszöntött zimankóban nem a király szeme láttára pusztulnak el több mint kétezren; ha a lovasoknak nem állatbőrből lett volna a zubbonya; ha a gyalogosoknak lett volna bakancsa; ha az ellenséges ország közepén megmaradt volna a kapcsolat a lengyelekkel, és a hírek, a toborzott katonák meg az adókból befolyt pénzek meg is érkeztek volna otthonról. A nem is oly rég még ragyogó hadsereg létszáma 24 ezerre csökkent. A katonák közel voltak az éhhalálhoz. Az ágyúkat a mocsárba süllyesztették, mert a sereg megette az ágyúvontató lovakat.

Lundberg az eseményekről kénytelen volt naplószerű feljegyzéseket készíteni, mert reménytelennek látszott, hogy hóolvadás előtt friss üzenetváltást létesítsenek a már 500 mérföldnyi távolságba vesző otthoniakkal:

1709. január 18. Ma a felségnek egy tiszt panaszkodni merészelt a tarthatatlan körülmények miatt. „Bánkodik, hogy oly távol van az asszonytól?” - reccsent rá a felség és szava vágott, mint a penge. „Ha igazi katona, fiam, akkor olyan messzire vezetem, hogy háromévenként egyszer is csak nehezen kap majd hírt otthonról”.

Máskor az árpából és zabból sült fekete, penészes kenyér láttán biztatón szolt a zúgolódó katonákhoz: „Nem valami jó, de meg lehet enni” - és kaján mosollyal nagyot harapott az elégedetlenkedő amúgy is sovány fejadagjából.

Amúgy bámulatos a felség iránti bizalom. Időnként még tréfálkozni is van kedve uralkodónak. Nemrég, amikor hallotta, hogy a cár 70 ezer főnyi hadsereg élén közeleg Poltava alá, megjegyezte: „Résen kell lennünk, mert ennyi év után már látom, az ellenség eltanulta tőlünk a hadviselés művészetét.” Sok igazság van ebben a megállapításban, különösen, hogy egy magyar-földi protestáns-küldött¹¹² táborunkban járva kijelentette, nincs az egész világon fegyelmezettebb, edzettebb, királya iránt odaadóbb sereg a svédekénél.

1709. május 27. Ma van a felség születésnapja. Csatával ünnepeltük. Megvertük az ellenséges alakulat egyik szárnyát. A felség csizmáját egy golyó átfúrta és szétzúzta a sarokcsontját. Egyetlen rezzenéssel sem adta tudtunkra, hogy megsebesült. Úgy kommandírozott, mint eddig. Le kellett lováról emelni, amikor inasa látta, hogy csizmájából ömlik a vér. Jölberg le akarta vágni a felség lábát, de a másik felcser, akit eddig figyelemre sem méltattunk, merészebb volt nála. Vállalta, hogy mély bevágásokkal megmenti a roncsolt végtagot. A felség sziszegve biztatta: „Akkor lásson rögtön munkához. Vágjon nyugodtan, ne féljen semmitől”, s maga fogta a lábát, figyelve a műtétet.

¹¹² Krman Dániel

1709. június 10. Ha merészném összehasonlítani a felség és Péter cár kilenc év óta tartó versengését, azt mondanám:

Károly sorozatosan győzött és csak a dicsőségért verekedett, (még a koronát is másnak adta), míg a cár döntően azért háborúskodott, hogy országát és tanulatlan bojárait európaibbá tegye.

Királyunk mértékletes, józan, (csak egyszer volt barbárnak mondható Patkul esetében), ezzel szemben Péter kicsapongó, bővérű, félelmetes alattvalóival. Bízom ezért abban, hogy az utókor „győzhetetlen” jelzővel fogja illetni katonakirályunkat, de a cárt is megtiszteli majd esetleg a „nagy” jelzővel.

1709. július 7-8-ra virradóra halljuk, hogy a Boriszthenész és a Poltava melletti folyó közötti lakatlan puszta terület felől jön a cár egész hadseregével. A felség sebesülten, magatehetetlenül fekszik, a sereg lőszer nélkül van. Táborunk a folyótól délre nyúlik kelet felé, a málhaskocsik körülbelül egy mérföldnyire mögöttünk.

A cár átkelt nyugat felől a folyón és szintén táborot vert.

Tüzérségünknek mindössze 4 öntött vaságyúja van, a cárnak 72. Emberünk 24 ezernyi, de ebből négyezer a málhát őrzi. Valamivel fel kell ráznunk a katonákat. Mindnyájan, Rjenksjöld, Löwenhaupt, Slipenbak, a württembergi királyi rokon valamint jó magam azt a narvai dicsőséget idézzük fel tisztektől le a közlegényekig, amikor mi nyolcezeren 80 ezer oroszot győztünk le. Tudom, hogy most sajnos más a helyzet. A felség a sebesülése miatt mintha kapkodna. Haditanács összehívása nélkül adta ki a parancsot a holnapi támadásra. Rjenksjöld a jobb szárnyon, szokás szerint én a balon, Slipenbak a felség mellett. Holnap virradatkor támadás.

Július legvégén egy agyonhajszolt katona kereste Charmyde grófot a Védelmi Tanácsban. A szenátor alig ismert az előtte állóban Gieta ezredesre. Egykori egyenruhája rongyos, piszkos. Megviselt oldaltáskájából átázott, gyűrött papírlapokat halászott elő, Lundberg tábornok megmaradt feljegyzését.

- Csatát veszítettünk, gróf - kiáltotta kétségbeesve, köszönés helyett.

- A felség?

- Elmenekült. Törökország felé - hangzott leverten a válasz. - Amikor sebesülten átadtam neki lovamat, még megparancsolta, hogy ha életben maradok, induljak haza beszámolni a történetekről.

A gróf hellyel kínálta a jövevényt. Az ezredes kezébe temette arcát. Kis ideig csönd hullott közéjük.

- Július 8-án pitymallatkor kiugrottunk a lövészárkokból - kezdte beszámolóját akadozva az ezredes. - Előrenyomulásunkkor a menetet a gyalogság élén a felség vezette, hordágyon fekve. Királyunk gyaloghintóban, a cár tüzes paripán. Nem volt valami lelkesítő látvány! Lundberg és Slipenbak generálisok a lovassággal jobbról-balról előretörtek Mensikov herceg ágyúkkal megrakott földbástyái között. Oly nagy volt a kavarodás, hogy láttuk, a cár maga rohant rendezni gyalogsága sorait az elsöprő roham után. Hallottuk az emberektől, hogy csákóját átfúrta egy ágyugolyó, a herceg alól pedig háromszor is kilőttük a lovat.

- Veszteség? - kérdezte kurtán a gróf.

- Nagy volt, de ekkor még a felség biztosra vette, hogy megnyertük az első menetet. Várta nagyon Kruze tábornokot, akinek előző este azt a parancsot adta, hogy ötezer lovassal kapja oldalba az ellenséget.

- Kruze késett?

- Úgy eltévedt, uram, hogy meg sem jelent a harctéren. Ezalatt viszont a cárnak sikerült új hadrendbe szedni a lovasságot és új támadásba lendülnie. Ők 72 ágyúval tüzeltek ránk, mi csak négygel tudtunk felelni nekik. Csak ennyink volt. Slipenbak fogságba esett

- Tovább - sürgette a beszélőt egyre izgatottabban a szenátor.

- Közben az orosz gyalogság újra a miénkre támadt, sőt a hátul állomásozó mintegy háromezer tartalékosunkat is pozdorjává lőtte. Ahogy én akkor láttam, ez volt a döntő lépés a csatában, mert a cár jó taktikával utasította Mensikovot, foglaljon állást a folyó és a mi katonáink között. Így onnan az orosz gyalogság csatarendben tudott előrenyomulni a síkságon, ráadásul emberszámban hihetetlen túlsúlyban voltak. Hiába sorakoztatta fel a felség kettős vonalban középen a gyalogságot, és rendezte újra a lovasságot Lundberg tábornok a két szélén, már alig voltunk egy negyed mérföldnyire az ellenségtől.

- Folytassa, ezredes - kérte őt feszülten a gróf.

- Reggel kilenckor újból megkezdődött a harc. Az orosz tüzérség sortüze leterítette a felség gyaloghintója elé fogott 2 lovat, a következő a hordágyat érte. A király a földre esett.

- Szörnyűség - szakadt ki a szenátorból.

- És a java még csak ezután jött, amikor a felség kénytelen volt felváltva 24 darabont által cipeltetni magát. És a huszonnégyből huszonegy ott esett el a felség közelében. Közben a támadók tízezernyi gyalogsága megingatta hadrendünket. Az első vonalak visszazilálódtak a másodikba, és eközben szünet nélkül ágyúzott bennünket az ellenséges tüzérség. Ott voltam a felség közelében, amikor jött a hír, hogy a lovasság balszárnya szétmorzsolódott, Lundberg tábornok eltűnt. Már át volt löve a jobb karom, vérzett a térdkalácsom, de még igyekeztem látótávolságban az uralkodó mellett lenni, aki önerőből sem védekezni, sem menekülni már nem tudott.

- Elképesztő, hogy ez megesett - mondogatta szinte magának Charmyde gróf.

- Poniatowski¹¹³ tábornoké az érdem, hogy ebben az igen meleg helyzetben felvállalta a felségsértő megoldást: intett a két még életben maradt darabontnak, hogy nyúljanak a király hóna alá, és bár rettenetes fájdalmai voltak, lóra emelték és futva támogatták kétoldalról a felséget. Ő volt az is, aki ebben a felbolydult rendben összegyűjtött mintegy ezer lovast, válogatás nélkül tiszteket, darabontokat, közlegényeket, hogy a felségnek akkor, és nem sokkal később a menekülés alatt közvetlen védelmezői legyenek.

- Már látszott, hogy a csatát elvesztettük? - kérdezte tompán a szenátor.

- A lovasok szétverve, Lundberg, Rjenksjöld generálisokról semmi biztos hír, és bár a gyalogsági csata folytatódott, a felség alól - akit kétoldalról támogattak - kilőtték újból a lovat. Ekkor jött az a felemelő pillanat, hogy átadhattam neki az enyémet, miután én már több sebből véreztem, a felség pedig életveszélybe került.

- Derék tett volt, ezredes. Nemzetünk hálája nem fog elmaradni - nyújtotta kezét elismerőleg a gróf. - Hogyan sikerült ezután hazáig elvergődni?

¹¹³ Poniatowski tábornok, Szaniszló testőrségének parancsnoka, aki önszántából, parancs nélkül követte a csatavesztés után XII. Károlyt

- Még láttam, hogy a felséget újra rásegítik az én lovamra, és hallottam, amint aránylag erőteljes hangon megkérdi: „Piperrel mi történt?” - „Fogságba került az egész kancelláriával, uram. - „Lundberg?” - „Eltűnt.” - „Rjenksjöld?” - „Fogoly a württembergi herceggel” - felelte a mellette lovagló Poniatowski. „Fogságban az oroszoknál?” - kérdezte fogcsikorgatva a felség, és ott a kavalkád közepette megvonta a vállát. Arca a sebesülése és a sok rossz hír ellenére sem árult el levertséget, és azt sem, hogy legyőzték. „Akkor mi menjünk inkább a törökhöz” - mondta és megpróbált átkiabálni hozzám. A szélben és a kavargó porban nehezen értettem szavait: „Ha tudsz, hívem, igyekezz haza veszteségünk hírével”. Íme megtettem, amit a felség rábízott. Hogy miként, azokat a viszontagságokat később kérdezze szenátor uram - szólt elhalóan, és a grófnak oda kellett ugrania a megingó alakhoz, nehogy eldőljön a gyöngeségtől.

Stockholm hitetlenkedve fogadta a poltavai csatavesztés¹¹⁴ hírét. Gieta ezredes után egyre másra szivárogtak haza a fogságot valamilyen csoda folytán elkerült katonák, akik a csatavesztés utolsó perceiről számoltak be. Mind másként. Ki amit, és ahogyan azt megélte. A következő hetekben maga Károly király is adott életjelt magáról, miután szerencsésen sikerült neki török honba menekülnie. A felség csak nagy nehezen tudott üldözői elől egérutat nyerni. Amikor a teljesen szétlőtt tűzéréség jobb szárnyához értek, Bengt Oxstiern megtalálta Piper gróf elhagyott hintáját. Az ereje fogytán levő királyt - aki Stockholmból való eljövele óta seholy sem használt kocsit - minden ellenkezése dacára beültették a még mozgásképes alkalmatosságba. Miután az árkon-bokron való vágatást a hintó mégsem bírta sokáig, a király újra lóra kényszerült. És hogy a balsors teljes legyen, még el is tévedtek. Gieta lova kimerülve összerogyott, és a felség is olyan összetört volt, hogy Poniatowski ellenkezését figyelmen kívül hagyva, lepihent pár órára egy fa tövében, vállalva azt is, hogy elfogják őt. És a borzalmak borzalma még hátra volt. Menekülés közben sem vizet, sem kunyhót, sem segítő embert, de még leölni való állatot sem találtak a pusztaságban. A lovak fáradtan bukdácsolnak, a kíséret szomjazott. Bengt kénytelen volt a felségnek is az iszapos csermelyből megmeríteni a tömlőt. Öt napig vándoroltak, mígnem a török határállomáshoz értek. Rettenve látták, hogy a cár emberei már várták őket, hogy elfoghassák még orosz földön a királyt. Oxstiern volt az, aki vállalta, hogy elnyargal a török kormányzóhoz, fogadja be a menekülő svéd királyt és kisserű kíséretét. Amíg a kedvező válasszal vissza nem ért, az oroszoknak módjuk volt, hogy 500 svéd harcost elfogjanak a várakozók közül. Ocsakóvi pasa keleti lassúsággal végre mégis intézkedett, hogy a felséget Bender városa fogadja be.

A svéd nép nem akart hinni a híreknek. Lehetetlennek tartotta, hogy a királyuk által vezetett hadsereg kilenc év megszakítatlan győzelemsorozata után teljes vereséget szenvedjen. A királyi udvar, a kormány, a Védelmi Tanács és maga Charmyde gróf is értetlenkedve hallgatta az egymásnak néha ellentmondó beszámolókat, mely ártott a svéd katonai nimbusznak is. Az európai uralkodók ugyanis idáig, ha svéd katonaságról volt szó, mind hozsannáztak, és úgy emlegették a „katonakirály” személyes vezetése alatt álló mozgékony lovascsapatokat, mint koruk legfegyelmesebb, legyőzhetetlen hadseregét. És amikor az uralkodó 1701 után egyre keletebbre tette át győzelmei színterét, a nyugati részekben folyó csaták sem veszítettek rangban semmit ebből a megítélésből. Most viszont Poltavánál közel kilencezer katona esett el, részben svéd, részben szövetséges kozák. Hetezren kerültek fogságba, a megmaradt 16 ezer ember Löwenhaupt tábornok vezetésével a Borüszthenész felé menekült, és ott kerítették be őket. Az orosz seregnek sikerült megkaparintania a Poltava előtti málhástábornak is a hadsereg poggyászával. Elkobozta a királyi hadipénztárat a hatmilliót tartalmazó készpénzzel.

¹¹⁴ Poltavai csata 1709. július 8.

Hedvig Eleonora régensasszony már évek óta nem nézte jó szemmel, hogy felséges unokája egyre inkább távolodik a Baltikumtól, ahelyett, hogy az európai rész felé terjeszkedne. Ez nem illett bele abba a tervbe, amit még az előző Károlyok szántak Svédországnak. Minél távolabbra vitte a felség a svéd sereget Ukrajna ingoványos mocsaraiba, annál körülményesebb lett az újonc-utánpótlás odaszállítása, a hadiadók szerencsés odajuttatása, és megérződött a közhangulaton is, hogy a harcoló katonák már évek óta távol voltak otthonuktól. A kormányzásban is álltak már be zökkenők, mely mérhetetlen hatalomvágya ellenére sem tetszett a régensasszonynak. Tudta, hogy ennek a nemzet látja kárát.

Az ország élén még az a kormányzótanács állt, melyet a felség elindulása előtt nevezett ki, majd egy évtizede. A századfordulón kinevezett magas rangú tisztségviselők közül többen meghaltak, kiöregedtek, és azok is, akik még posztton voltak, mindjobban hazavárták az uralkodót, hogy a trón körül rendet teremtsen. Charmyde szenátornak is egyre terhesebb lett feladatának ellátása a Védelmi Tanácsban. Súlyos köszvény gyötörte, olykor hetekig nem tudott lábra állni. Ráadásul a tanácsnokok és a testület között is mind élesebb lett a véleménykülönbség. Megpróbálta többször is visszaadni megbízatását, de a régensasszony minden alkalommal azzal odázta el, hogy meg kell várni a felség hazatértét. És most a nemzeti tragédián túlmenően, várhatják, hogy a felség hazakerüljön török földről!

Oxstiern báróné is szótlanul járt-kelt botjára támaszkodva ágyasházában. Mindkét unokájáról, Bengtről és Nicodemusról semmi biztos hír. *Meghaltak, netán fogságba estek?* - törölgette könnyes szemét hímzett keszkenőjével. Újólág sokszor és könnyen kibuggyant szeméből a könny. Úgy érezte, az öröm és a boldogság messze elkerülik őt, annál több bánat éri szeretteinek elvesztése és távolléte miatt. Miután belefáradt a járkálásba, nehézkesen behuppant medvebőrrel kibélelt karszékébe. A gyöngyház berakásos asztalkáról újból kézbe vette azt a megviselt papírköteget, melyet elkeseredettségében az imént odadobott. Vőúrától kapta azt. Lundberg tábornok megmaradt feljegyzéseit tartalmazta, melyeket viszontagságosan Gieta ezredes juttatott el Charmyde grófhhoz. Felvette, letette, lornyettjével bele-beleolvasott és magában egyre csak kérdezgette: *Vajon él-e még a sorok írója? Hová vetette őt a csatavesztés forgataga? Szégyenteljes volt-e ennek az ütközetnek az elvesztése, vagy annyi győzelem után törvényszerű volt a bukás?* Az ellenséges túlerő megléte mellé számos mentséget sorakoztatott fel az ifjú Károly védelmében. Szíve mélyén érezte, hogy Lundberg meglátásában a felség mérhetetlen dicsőségvágyát és már-már elbizakodottságát illetően sok az igazság, mégsem akarta beismerni elfogultságát. *Ha ez a dicsőség iránti vágy nem hajtotta volna a felséget, neveztek volna-e a szomszédos uralkodók őt a svéd katonakirálynak?* - okoskodott. *Vajon fogolyként vagy vendégként bánnak vele Törökországban? És meddig jutott el sebesülten, az ellenség által kergetve az ő szíve gyermeke? Elvesztette volna egy nap alatt száz ütközet eredményét? Szegény svéd hon? Hogyan lesz ezután? És Lundberg fogságáról, netán haláláról lesznek-e biztos értesülések?* - nézett búsan a megviselt papírcsomóra. Gondolatai csapongva kergetőztek redős homloka mögött. Hirtelen Sveára gondolt. Néma reménysugár a bajban. *Megmarad Besenval követi tiszte Lengyelországban, ha Szaniszló király nem tudja védeni hatalmát többé, hogy nem áll mögötte a felség? Hazajön-e akkor végre kedvenc unokája, ha már annyi országhatár lesz közte és Károly között?* A báróné tudta, hogy Svea titkon összegyűjtötte a felségnek minden hadviselésére vonatkozó hírét, azokat a leveleket is, melyeket ő kapott Oláftól, és igen megrostálva továbbított neki. Csak amikor a svéd sereg kelet felé vonult, akkor csappantak meg a híradások az eseményekről. Feltételezte, hogy unokájában bosszúvágya ellenére sincs egy csepp káröröm most, hogy a váltakozó hadiszerencse után a nagy csatavesztést is el kell viselnie a felségnek.

Anne-Marie megrázta kis ezüstcsengettyűjét. Megelégelte a délutáni egyedüllétet, annak ellenére, hogy szerette megőrizni a perc hangulatát. Eltúrta rövid ideig a magányt, de közben is igényelte maga közelében a mozgást, vagy azt, hogy beszédet, sertepertélést halljon. És ahogy korosodott, az Oxstiernek és Charmyde-ok nem voltak tekintettel rá. Sokasodtak, de fogytak is. Csak őt felejtette volna itt az Úristen, viharezzett, lombhullató vén faként?

XXVI. Legyőzve

1710-1711

1710 januárjában minden oroszok cárja díszbe öltözött utcákon, kettős diadalív alatt vonult be Moszkvába. A menet élén gárdaezred, mögöttük skarlátpiros nyeregtakaróval ékesített lovak, melyeket a svédektől Poltavánál zsákmányolt ágyúk, zászlók és dobok követtek. A cár azt a lovat ficánkoltatta, amelyen győzelemittasan száguldott végig az elesettektől beborított csatatéren. Az egyik kocsin a svéd királynak a csatatéren megtalált hordszékét mutogatták, mely két ágyúgolyó által ugyancsak össze volt törve. Aztán a hadifoglyok következtek hosszú, kígyózó sorokban: Piper gróf, Svédország minisztere, Löwenhaupt, Slipenbak generálisok az ifjú Lundbergtől és a hírneves Rjenksjöld tábornoktól követve, majd tisztek, közkatonák, akiket a diadalmenet után úgy széjjelszórtak Oroszország roppant területén, hogy az otthoniak évekig nem hallottak felőlük. Voltak, akikről azt sem tudták, életben maradtak-e? A menet legvégén a Poltavánál zsákmányolt lőszerszállító szekerek nyikorogtak. Moszkva összes harangja kongott, iszonyú volt a dobpergés és a trombiták zaja. A félmillió ember tömeg éljenzését kétszáz ágyú sortüze harsogta túl. A felvonulást népünnepély követte. Tellett a svéd király zsákmányolt hadipénztárából.

Nem is olyan régen Károly király tervezett hasonló, ünnepélyes bevonulást a legyőzött Moszkvába. Helyette kénytelen volt megelégedni azzal a dízsátorral és néhány tatár tiszttel, akiket Ocsakovi pasa diszkíséretként Benderbe való bevonulásához rendelkezésére bocsájtott, miután III. Ahmed szultán¹¹⁵ biztosította az uralkodót a vendéghez illő tisztességes bánásmódról.

A felség, kíséretével alighogy berendezkedett, igyekezett minél hamarabb futárszolgálatot kiépíteni országával. Birodalmával az összeköttetést Transsylvánián és a magyar földön keresztül tartotta fent. Különösen Brassóban, a nyugat-európai porta akkori végállomásánál fordultak meg sokan a király emberei közül. Bár Károly soha nem volt annak híve, hogy mondanivalóját papírra vesse, most a helyzet úgy hozta, hogy Bender és Stockholm között levelezés induljon meg.

„Kedves királyi Nagymatyám” - mondta tollba sorait a király Bengt Oxstiernnek - „Pénzzel bőségesen ellát a Porta. A napi 500 tallér elegendő a nagyvezérek kegyeinek megvásárlásához és a testőrséghez tartozó török tisztek meg janicsárjaik ajándékára. Egyelőre a mi udvartartásunk sem szenved semmiben hiányt. Sok látogatónk van, a környék török és tatár bégei szívesen megbámulnak, ha a táboron kívül vagyok. Már nem is zavarja ez felséges személyünket. Egy alkalommal azt mondták leginkább kedvelt hívünknek, Grothusennek: »Látjuk, idegen királyotok igaz mohamedán, mert megtartóztatja magát a bortól és naponta kétszer is részt vesz nyilvános istentiszteleten«. No, ezen bosszankodva neveltünk egyet, remélve, hogy hamarosan újból katonakirályként fognak tisztelni.

Fájlaljuk, hogy betegség gyötri Felségedet. Javasoljuk, osztaná meg az ország gondjainak intézését Eleonora Ulrikával, aki fokozatosan átvehetné a kormányzótanács irányítását öntől. Írta felséged, hogy a dánok újra acsarkodnak ellenünk. Háború esetén ajánljuk a kormányzótanács figyelmébe Steinbock tábornokot. Saját kiképzésünk, nyugodtan rábízható a délvidék védelmére.

¹¹⁵ III. Ahmed szultán, uralk.:1703-1736. (Kép a mellékletben)

Napjaink egyhangúságban tellenek. Szorgalmazzuk az egyik pasa közvetítésével a nagyvezírnél, támadja meg az orosz cárt, és bosszulja meg poltavai csatavesztésünket. Maroknyi seregünkkel mi is kivennénk ebben a részünket. Ha a törökök mégis késlekednének, Péter keze hamarosan elnyúlik akár Konstantinápolyig is.

Poniatowszki egész ügyes diplomata lett. Ahol csak tudja, behízelgi magát. Törökös ruhát hord, ezer dukátos ajándékkal kedveskedik a nagyvezírnél, és közben fülel. Hozza, viszi a híreket. Még csak kétszer fordult elő, de ha pénzsűkébe kerülünk, kénytelenek vagyunk a konstantinápolyi kereskedőktől kölcsönt felvenni. Szükség van rá, mert Grothusen szívesen költekezik. Kezdünk nem idegenkedni a pompától, már csak a pasa kedvéért is, aki sokszor a vendégünk.

Felségednek jó egészséget kívánunk Benderből, 1710 tavaszán. Rex Carolus”

A régensasszony nem olvasta kitörő örömmel felséges unokafia sorait. Nem tetszett neki, hogy a svéd király törökök és tatárok kénye-kedvének van kiszolgáltatva. Három uralkodót is kiszolgált régenskedése alatt, volt ideje tökélyre vinni az eligazodást a politikai cselszövés labirintusában. Sok mindenre talált mentséget, kivéve a restséget. És a levél alapján most úgy érezte, a felség ennek lett a rabja. Évtizedek alatt az ő energiájának javát saját hatalmának megtartása, és nem egyszer újból való megszerzése kötötte le. Ahogy idősödött és fáradt, már nem tartotta ezt annyira fontosnak. A korona jövője, a királyi utód késése azonban kezdte őt aggasztani. Megbocsátotta eddig felséges unokájának, amiért nem hevült a gyöngébb nem szépsége láttán. Türelmes volt míg őt a csatatereken harcolni tudta. De a benderi tétlenkedésre nem talált mentséget. Asszonyi praktikát, koronás szigort mind igénybe vett, de Károly mindenfajta házasságközvetítési - és ezzel új szövetséges megszerzésének - próbálkozását mereven visszautasította.

Eleonora Ulrika lenne most már a megoldás kulcsa? - tűnődött egyre türelmetlenebbül, és kezdte magát hozzászoktatni a szomorú tényhez, hogy át kell adnia a régensi hatalmat unokalányának. Akadozva meg is tette ehhez a kezdő lépéseket, amikor magas korára való hivatkozással a gondolatot elhintette a koronázótanácsban.

A Hedvig Eleonora szerint benderi restségnek tartott királyi távollétnek egyre komolyabb háborús vetülete lett a Baltikumban. A győzelemittas cár Livónia és Finnország felé kacsintgatott, a dán uralkodó pedig 12 ezer katonát hajózott ki, hogy partra szállva elfoglalja Helsingborg városát. A hírre a kormányzótanácsban nyomban megszűnt minden féltékenykedés, és az idős és ifjabb szenátorok teljes összhangban láttak a védekezés megszervezéséhez. Az elmúlt kilenc év csatái 200 ezer emberébe került Svédországnak. A kiképzett katonaság megfogyatkozott, sokukat felszippanthatta az Ingriát, Livóniát, Brémát, Verdent védő helyőrség. Miután a Védelmi Tanács megbízta a felség akaratának megfelelően Steinbock tábornokot a hadsereg parancsnokságával, 1710 márciusában megindult a maradék nyolcezer kiképzett és a 12 ezer népfelkelő katonával a dánok ellen, akik a partvidék feldúlása után ugyancsak mélyen betörték már a szárazföld belsejébe.

Sem idő, sem elegendő pénz nem volt az újoncok egyenruhába bújtatására. Charmyde gróf úgy vélte, jó hogy a felség nem látta, miként vonult hadba a földművelők legnagyobb része hosszú vászonköpenyben, kötéllel rögzítve a lebernyeg övére a pisztolyokat. Lelkesedésben azonban nem volt hiány. Az ország egyik végéből a másikig nem is volt másról szó, mint azokról a győzelmekről, melyeket a felség és tábornokainak vezetése alatt a katonák már eddig véghezvittek. Ezt kellett most Steinbock generálissal az élen megismételniök! A tábornok nem is hagyta kihasználatlanul a frissen toborzottak lelkesedését, melynek eredményeképpen már az első összecsapásban olyan rettenthetetlenül rohamozták meg a régi

ellenséget, mint harcedzett apáik tették. A sebtében felfegyverzett parasztok két ezrede rövid idő alatt darabokra aprította a dán királyi gárdaezredet, amelyből jó, ha tíz ember megmaradt.

Ez idő tájt történt, hogy a dalecarliai parasztok közé, a sűrű erdők mélyébe eljutott királyuk török fogságának híre is. Annak ellenére, hogy jócskán kitettek magukért az újonctoborzáskor, azonnal küldöttséget menesztettek a kormányzótanácsához, felajánlva, hogy saját költségükön mintegy húszezren elmennek a távoli földre visszahozni urukat. A felséget meghatotta népe szeretetének megnyilvánulása, de lehetetlennek tartotta, hogy eljussanak ideig, és katonai sereggént számolni tudjon velük.

A benderi tábor kisszámú harcosa, mely a poltavai szétvert seregből a király kíséretét adta, testben, lélekben kezdett a lejtő útjára lépni. Tespedésben múltak a napok. Hiányolták a napi fegyveres gyakorlatozást, mert a kán parancsára letáborozásukkal egyidőben a janicsárok elvették mindenfajta fegyverüket. Mivel a felség is felhagyott tornagyakorlataival, a tisztek sakkjátszmákkal csapták agyon a hosszúra nyúlt időt, a legénység pedig hangos tetszésnyilvánítás mellett kockázott a janicsárokkal. Károly király is egyre nehezebben tűrte a kétértelmű státust, amellyel őt és kíséretét a törökök kezelték. Még a minden hájjal megkent Poniatowski sem tudta, hogy vendégként vagy fogolyként kezelik-e a felséget. Az uralkodó, hogy helyzetüket jobbra tegye, fűnek-fának ajándékot küldött, és amit azelőtt mélységesen elítélt, beleszokott a vesztegetésbe. E szokása szép sorjában kezdte felemészteni a szultán által kiutalt, de egyre karcsúbbá váló járandóságot. A legtöbb arany a királyi kegyenchez, Grothusenhez gurult. És amikor az egyik kivénhedt katona bátorkodott ezt felpanaszolni a királynak, ő éles hangon utasította rendre az öreget: „Olyanoknak adunk pénzt, akik élni is tudnak vele. Költekezzél te is, régi hívem, és akkor Grothusenünk neked is juttat a morzsákból”.

A tétlenség nem volt jó tanácsadó a felség számára sem. A cártól elszenvedett vereség miatti bosszú nőttön nőtt benne. Ugyanakkor meg kellett szívélnie Bengt Oxstiern azon megjegyzését, hogy ötszáz hű katonája sem a nagyvezír előtt, de a külföldi udvarokból odaszivárgott diplomaták előtt sem látszik olyan hadseregnek, mely Péter cárnak visszavágót adhatna. Egy megoldás maradna, ha a szultán üzenne hadat a cárnak. Poniatowski bégek, kánok, egyszerű szpáhik sorát környékezte meg, hogy elhintse közöttük: nyakukon az orosz. Péter cár keze hosszú, és hatalmi vágya már az ő birodalmukat fenyegeti. Mily szűgyen lenne, ha a vendégszeretetüket élvező svéd király élete is veszélybe kerülne.

S míg a felség bizonyos egykedvűséggel vette tudomásul Steinbock generálisnak a dánok felett aratott győzelmét otthoni földön, addig egészen felvillanyozódott, amikor a törökök végre beadták a derekukat és hadat üzentek az oroszoknak. Az új nagyvezír serege 1711 júliusában megütközött a drinápolyi síkságon Péter cár katonáival. Károly 50 mérföldet lovagolt egyhuzamban Benderből Jašiig, hogy ő is harcba vethesse magát régi ellenfelével, de elkésett. Mire odaért, a nagyvezír már békét is kötött a cárral. A felség mérhetetlen haragra gerjedt és azon melegében számon akarta kérni tőle ezt a feltételek nélküli békekötést. Meggondolatlanul, kockáztatva az oroszok által való elfogatását, átvergődött az ellenséges táboron és Poniatowski kíséretében a nagyvezír sátránál termett:

- Hogy köthetnél békét harc nélkül, vezír? - kiáltotta a svéd uralkodó köszönés helyett. Szemrehányására a török hadúr némi éllel, de udvariasan válaszolt magából kikelt vendégének:
- Jogomban áll háborút indítani és békét kötni, uram.
- De hiszen kezdedben volt mindenestül az egész orosz armádia!
- A mi törvényeink azt rendelik, hogy kössük meg ellenségeinkkel a békét, ha irgalomért esedeznek.

- És azt is rendelik, hogy kössél rossz békeszerződést, holott olyan feltételeket kényszeríthetnél volna a cásra, amilyeneket akartál volna? Hiszen rajtad múlt, hogy elfogd és rabodként Konstantinápolyba vidd a cárt! - mondta lángoló arccal a király.

- És ki kormányozta volna a birodalmát az ő távollétében? - válaszolta már kissé türelmét veszítve a nagyvezír. - Nem volna jó, ha hozzád hasonlóan, minden uralkodó távol tartózkodna országától, uram.

Poniatowski alig tudta lecsillapítani haragvó uralkodóját. Az lekicsinylő mosollyal mérte végig vendéglátóját, mintha bizony joga lenne valamit is számon kérni tőle. Neveletlenül végigvetette magát a hadúr heverőjén, és csizmás lábát szándékosan úgy nyújtotta feléje, hogy sarkantyúja beleakadjon annak köntösébe, és végigszakítsa azt. Csak a keleti udvariasság mentette meg a kétélű helyzetet. Károly villámló szemekkel ugrott fel a heverőről és szó nélkül felpattant lovára. Ahogy jött, ugyanolyan vakmerően lovagolt végig az orosz táboron. Baltadzszi nagyvezírt is sikerült ellenségévé tenni!

Lassanként a benderi táborban gyanakvás hatalmasodott el a svéd katonák és a török harcosok között. A nagyvezír hamarosan azt jelentette a szultánnak, hogy svéd vendégük úgy építkezik, mintha örökre Törökországban akarna maradni, és olyan fényűzően él, mintha otthonról kapná a pénzt. De a felség sem találta már helyét, hiányzott mellőle a megfontolt Piper miniszter és a régi jóbarát, Lundberg.

A cár viszont a vértelen csatát és a kedvező békekötést követően sietett vissza Moszkvába megdicsérni asszonyát¹¹⁶, amiért ékszereinek odaajándékozásával megnyerte a nagyvezír jóindulatát. Péternek tulajdonképpen nem volt a törökökkel baja, nem is dél felé akart terjeszkedni, de ha már hadat üzent neki a török, fogadni kellett azt. Az események ilyen kedvező alakulása most már lehetővé teszi számára, hogy a svéd tartományokat végleg bekebelezze. A sebtében hazainduló cárt azonban serege szétszóródva, rendezetlen egységekben követte. A katonák egy része kénytelen volt harácsolni is útközben. Voltak, akiknek sikerült útba ejteniük a pskovi kolostort, ahol megpihenhettek és jóllakhattak a szerzetesek sovány konyháján. Egy ilyen étkezés közben figyelt fel az egyik laikus testvér¹¹⁷ az érkezők beszámolójára:

- Jaši mellett volt az ütközet, de nem volt komoly verekedés - kezdte csámcsogva az egyik orosz hadfi.

- Kik ellen harcoltatok? - kérdezte a csuhás barát, és jószívvel még egy kanállal mert a levesből a mesélőnek.

- Hát a török nagyvezír ellen. A mi seregünk és az övék között ott volt a Prut folyó. Hát csak farkasszemet néztünk és vártunk a támadásra. De éppen hogy megkezdődött volna az összecsapás, máris lefűjták a harcot. Ekkor ért oda egy főrangúféle ember, aki sebbel-lobbal a mögöttünk levő török táborhoz akart eljutni. Abból gondolom, hogy sietős volt az útja, mert nem a Prut fölött vert hídon lovagolt át, amely úgy 3 mérföldnyire volt tőlünk, hanem belevetette magát a vízbe, és a szemünk láttára bátran átúsztatott a folyón.

- Pedig nem lábszárig ért a víz - toldotta meg harsányan a társa. - Bele is fulladhatott volna, elhiheti nekünk.

- Maguk nem lőttek rá? - kérdezte egykedvűen a repetát mérő barát.

¹¹⁶ Katalin cárné, aki I. Péter halála után I. Katalin néven kerül trónra. Uralk: 1725-1727

¹¹⁷ Fogadalmat tett, de fel nem szentelt szerzetes

- Lefűjták már addigra a támadást. Olyankor már nem becsületes dolog puszkavégre kapni az ellenséget. És különben is, azt mondták, a sietős lovas nem tartozott a közönséges emberek közé. A svédek királya lett volna.

- A svéd király? - kapta fel fejét az eddig csendben tevékenykedő laikus testvér. A kérdező, az oroszok fogságába került és a pskovi kolostorba száműzött Olaf Lundberg generális volt, aki így tudta meg, hogy a poltavai csatatérről elmenekült felségről, az ő uralkodójáról, a török nagyvezír környezetében hallhat híreket.

Hogy hogyan került a generális Pskovba? Minden bizonnyal szerencsés csillagzata, no meg a Hansson magiszterrel eltöltött hajdani tanulóórák segítették hozzá. Ugyanis 1710 elején, Péter cár dicsőséges moszkvai bevonulása után, a fogoly svéd tábornokokat őrző őrök között hamarosan híre ment, hogy az egyik generális nemcsak hogy megérti nyelvüket, hanem írnokféle is. El is árasztották Lundberget mindenféle kérvények megfogalmazásával, mellyel úgy megnőtt az „ázsioja”, hogy a cár füléhez is eljutott az írástudó híre. Az oroszok uralkodójának mulhatatlan érdeme volt, hogy mindenfajta tudást értékelt, legyen az kézművesség, kereskedés, pénzváltás, vagy akár írni-olvasni tudás. Felséges színe elé hozatta tehát a foglyot, és miután töviről hegyire kikérdezte, fellelkesedett a belőle sajnálatos módon hiányzó műveltségen. Mindjárt döntött, hogy azt az orosz kultúra javára fogja kamatoztatni, ezért a svéd generálist száműzte a pskovi kolostorba. Megparancsolta a rend főnökének, hogy szerezzen be antik történelmi munkákat, melyeket a latin nyelvben járatos és oroszul is értő hadifogoly majd lefordít nyelvükre.

Kezdetben Lundberg nehezen tűrte a bezártságot, az egyedüllétet, a teljes hírzárlatot, a sovány kosztot és a testi szenvedéseket. Hogy a parancsot teljesítse, belemerült a történelmi forrásokba, és csakhamar újra elhatalmasodott rajta a tudásszomj. Miután a perjel meg volt elégedve munkájával és viselkedésével, apró örömök is akadtak mindennapjaiban. Egy idő múlva észrevette, hogy nem zárják rá cellája ajtaját. Időnként már egyedül levegőzhetett a kolostor kerengőjén, és szerény étkezését sem kellett már mindig egymagában elköltenie. Hónapok múltával a szerzetesek szóra érdekesítették, és a rendfőnök engedélyezte az elmélkedéseken való részvételét is.

A kolostori légkör lassanként megváltoztatta Lundberg egyéniségét is. A kezdetben kényszernek tartott tevékenységek szokásává váltak. És egyszerre csak rádöbbsent, hogy neki, Olaf Lundbergnek, XII. Károly hadsereg-tábornokának nem is olyan terhes már a kolostori élet. Kezdte magát mind közelebb érezni ehhez a szerzetesi közösséghez. És a bizánci hit? - merült fel időnként lelkében a kétség, de úgy érezte, hogy nem talált áthidalhatatlan akadályt a keleti keresztény tanok és saját lutheránus vallása között.

Szívesen emlékezett vissza az általa oly igen tisztelt Oxstiern bárónéval folytatott levélváltásokra, melyekben arról írt egyszer szász földről, mily szívesen merülne penzumok írásába a tábor állandó nyüzsgése helyett. És lám, annyi év után most megadta neki ezt a Sors, igaz, vesztett csata, veszélyes sebesülés és arcpirító fogság árán. A fordítandó föliánsok által évezredes múlt nyílt meg előtte. Ahogy visszatért lelki nyugalma, már nem gyötörte annyira a vágy az otthonélők után. Kezdte azt is hinni, hogy bárhol van most a király, jó tanácsadók kerültek melléje, felséges személye elboldogul most már nélküle is. Ismerte az uralkodó becsvágyát, ezért mindjobban remélte, hogy új sereget gyűjt maga köré, hogy minél előbb kiköszörülje a katonai dicsőségén esett csorbát.

A bizonytalanság azonban továbbra is megkeserítette napjait. Vajon hogyan dönt a két uralkodó? Kicserélik-e a fogságba esett tisztikart, és mikor? Mi lesz az ő további életével? És ekkor váratlanul választ kap a kolostor konyhájában csámcsogó orosz katona által a magának

feltett kérdések egyikére. Ez hatalmas változást jelentett eddigi életéhez viszonyítva. Nagy gonddal próbálta összerakni a hallott hírmorzsákat, és lesni kezdte az átvonuló katonákat, hogy ellenőrizze az első információt. Megkísérelt maga is üzenetet küldeni a kolostorukban megpihenő és Konstantinápolyba tartó zarándokokkal. Meg kellett találnia az utat a török nagyvezír környezetéhez a Károly királlyal és a megmaradt sereggel kapcsolatos biztos hírekért. És azáltal, hogy a személyével kapcsolatos szigorú felügyelet enyhült, várni kezdte azt a napot is, amikor a perjel engedélyt ad arra, hogy hazájába végre életjelt küldhessen magáról. *Barátai főként a felség kíséretéhez tartoztak, és többségük, mint ő, fogságba esett. Hiszik-e még azt, hogy ő életben van? Vajon mit vélnek felőle az otthoniak? Ismerőseit, Oxstiern bárónén kívül alig hiányolta már. A Besenval hitvesévé lett örök szerelme pedig ki tudja, melyik országban él. Tudásán kívül vagyona nincs. Ősi birtokait még az előző uralkodó olvastotta vissza a királyi földekbe, így a megművelendő föld sem hívja haza őt. Pedig atyja, miként ő is, a Károlyokért hullajtotta vérért. A pskovi kolostor lesz az otthona ezentúl? - tette fel magának újból és újból a kérdést. Megtalálja itt végre lelki nyugalmát, és elfogadja, hogy hazájától távol fog szerzetesként a tudománynak élni?*

XXVII. Száműzetésben

1711 - 1714

A naptárak 365 elefántesontból készült lapocskáit kétszer fordították már meg tengelyük körül. Több mint két esztendő telt el Stockholmban, a pskovi kolostorban, a benderi svéd táborban és magyar földön is, Rákóczi fejedelem fegyverletételét követően.

Amint elmúlt a nagy pestisjárvány ezernyi borzalmával, a svéd előkelőségek asztalánál vagy az egyszerű konyhákban újból beszédtema lett a dánok ellen fellángoló csata. Steinbock tábornoknak előző évben még sikerült frissen toborzott paraszti csapataival kiűzni Scaniából a betolakodókat, de Poltava óta mintha megkopott volna a svéd fegyverek félelmetes híre. A Védelmi Tanács öregjei is mind többször csóválták aggodalmasan fejüket, ha veszteségekről hallottak a csaták során. Tudták, hogy több hadiadóval nem sújthatják a népet, és újonctoborzásra is mérsékelten számíthatnak, mert a pestis igencsak megtizedelte a falvak lakosságát. Más lenne a helyzet - mondogatták -, ha a felség hazajönne, és újból személyesen venné kézbe a hadak vezetését, mert seregének maradványát annyi év óta még mindig az ő szelleme fűtötte.

1712 decemberében ismételten szembekerültek Steinbock tábornok katonái a szász és dán egyesült sereggel. A régi gyűlölködés szárnyat adott mindkét harcoló félnek. Steinbock tábornok azonban minden hadvezéri erőfeszítése ellenére sorra csatát veszített, ő maga is fogságba esett. Hedvig Eleonora régensasszony komoran számolt be az uralkodónak a svéd korona elveszített tartományairól. A védtelen Pomeránia, Stralsund és Rügen sziget immár a porosz király¹¹⁸ ellenőrzése alá került, a brémai hercegség területeinek felügyeletét a dán helyőrség vette át. A baltikumi svéd birtokokat fokozatosan kezdték megszállni a cár seregei¹¹⁹.

„Benderbe, felséges unokafiamnak, Károlynak!

Törvényes uralkodóként Ön felelős népének jövőjéért. De ha Felséged továbbra is megmakacsolja magát és késlekedik a hazatéréssel, kockára teszi Svédország nagyhatalmi létét, amelyet Ön és királyi Elődei győzelmeikkel megszereztek. Felséges atyjának és nagyatyjának is voltak csatavesztései, de egy koronás fő nem engedheti meg magának, hogy évekig önkéntes száműzetésben vagy félig fogoly vendégként(?) várja a dolgok önmaguktól való megoldását. Európa nagyhatalmi helyzete szinte évenként változik, melyet nagyobb nyomatékkal kellene Felségednek figyelemmel kísérnie. Fogadja meg tanácsomat, szeretett Fiam. Ne Péter cárt akarja megbosszulni a hitetlen törökök igénybevételével, hanem keressen európai szövetségest, hogy baltikumi hegemoniánk fényét legalább részben visszaszerezze.

Ha Felséged továbbra is vár a visszatéréssel, agg koromra való tekintettel kénytelen leszek valóban átadni fenséges húgának, Eleonora Ulrikának a régensnői tisztet, amit pedig nem tennék jó szívvel. Talán az Ön számára sem közömbös, hogy Hessen-Kassel hercege¹²⁰ érdeklődik a hercegnő iránt.

Felségednek jó egészséget és több munkakedvet kívánok.

Stockholmból, az Úr 1713. évének augusztusában.

Hedvig Eleonora, Svédország régense”

¹¹⁸ I. Frigyes, Uralk.: 1701-1713. (Hamburgi választófejedelemként III. Frigyes).

¹¹⁹ 1710-től Livónia és Észtország, 1714-ben Finnország kerül megszállás alá

¹²⁰ Frigyes hessen-kasseli herceg, aki svéd uralkodó lett 1720-1751 között

Károly király duzzogva olvasta felséges nagyanyja levelét, noha hírnökei útján már értesült a német területek elvesztéséről. Grothusennek minden leleményességét össze kellett szednie, hogy ellensúlyozza nemcsak a hazai földről jövő lehangoló híreket, hanem Poniatowski jelentéseit, melyeket Baltadzi nagyvezír környezetéből szerzett, melyek szintén nem voltak valami szívet derítőek. Kétszínűségben ugyan Poniatowski túltett minden diplomatánál, és jó érzékkel súgott a felségnek, ezúttal azonban minden mesterkedése ellenére a jelek arra engedték őt következtetni, hogy a Porta szabadulni kíván a svéd uralkodótól. Hiába tudta, kinek, mikor kell ajándékokkal kedveskednie, és mikor kell az arannyal telt bőrerszényt megvárnia, a csukott kapuk egyre kevésbé tárultak ki előtte. Ahmed öszultánsága arra várt, hogy Károly király maga kérje a török honból való távozását, de a felség nem adta jelét ennek. Álnokságra gyanakodott, arra, hogy vendéglátói ki akarják őt ellenségeinek szolgáltatni. Várt és nem mozdult. Pénzt azért kért a Portától az útikészületeire, de miután Grothusen hamar a nyakára hágott az aranyaknak, újabb erszényre lett szüksége.

A szultán mérgében utasította a nagyvezírt, fogassa el „vendége” leveleit. Poniatowski mi más tehetett, ő is elfogatta a törökökét.

- Várják, hogy felséges személyünk kérelmezze a távozást - mondta a király egyik lustálkodással töltött délidőn Poniatowskinak.

- Az elfogott levelek szerint a nagyvezír már lépéseket tett a bécsi kormányzótanácsnál, ne gördítsenek akadályt, ha felséged Pomeránia felé akarna hazamenni. Nehéz eligazodni ezeken a hitetleneken, uram - válaszolta Poniatowski, és meglobogtatta az írást, melyet valamelyik svéd katona kaparintott meg a nagyvezír futárjától.

- Mégis idemenekül aki csak tud - füstölgött ajkbiggyesztéssel a lustálkodó.

- Mert tudják, hogy fogoly-vendégként eltűnhetnek szem elől e hatalmas területen - fűzte tovább a szót a tanácsadó. - Emlékszik felséged a transzylvániai fejedelemre?

- Rákóczi hercegre? - ült fel hirtelen fekhelyéről a király szinte lesöpörve maga mellől ott heverésző két kutyáját. - Hogyne emlékeznék rá. Volt levélváltásom is szabadulása érdekében a bécsi imperátorral.

- Úgy hallottam a benderi pasától, menedékjogért fordult volna a Portához.

- Csak nem hogy elvesztette a háborút?

- A bécsi udvar volt az erősebb. Ocsakovi pasa még azt is tudta, hogy a császár visszaadta volna neki temérdek elkobzott birtokát és elfelejtette volna neki, hogy detronizálta¹²¹, ha lemond cserébe erdélyi fejedelmi címéről...

- Megértjük a fejedelmet, amiért inkább a száműzetést választotta - vágott a felség a beszélő szavába. - Bár ha kellő seregünk és pénzünk lenne, mi már lemondanánk a Porta vendégszeretetéről - szólt és megrántotta vállát.

A szultán végül mégiscsak megsokallta svéd vendége végeláthatatlan útikészülődését, és keleti lassúsággal ugyan, de parancsot adott a benderi tábor felszámolására. Nehezen meghozott döntéséhez kikérte még az államtanács beleegyezését is. A hasznos információt még aznap kicsalta Poniatowski a főmuftiból

- Felség, valamilyen formában jeleznie kellene a szultánnak, hogy felséged foglalkozik a távozás gondolatával - mondta gyöngye korholással hangjában, amikor bejelentés nélkül meglepte sátrában az uralkodót. Szokás szerint Grothusent és a kutyákat találta nála. A király

¹²¹ detronizáció = trónfosztás

karbafont kézzel, mereven maga elé nézve üldögélt kerevetén, kegyence unottan legyeket fogdosott, amennyiben azok hagyták magukat leütni a légycsapóval.

- Csak nem ég a ház, kedves hívünk, hogy ajtóstól rontasz sátrunkba - emelte fel álmosan tekintetét az érkezőre a felség.

- Még nem, de a sok rossz között még az is előfordulhat, felség - válaszolta a belépő és úgy csinált, mintha nem vette volna észre az ott lebzselő Grothusent. - Miközben Effendi béggel kockáztam, feltűnt nekem, hogy a török olykor szánakozóan végigmér engem.

- Csak nem, hogy sokat veszítettél - nevetett gúnyosan a kegyenc. A kérdezett megint úgy tett, mint aki nem hallotta a közbeszólást.

- Bár zavart a tekintete, szótlanul szórtam a kockákat a forró köré, és volt, amikor ugyancsak kedvezett nekem a szerencse. A bég egyszer csak megszólalt: A fényes padisah megneheztelt a királyodra, uram. Hallottam, hogy ezer erszénynél is többet utaltatott ki kegyesen költségei fedezésére, majd újabb ezret, mégsem hajlandó útnak indulni. Hallottam azt is, amikor így szólt az államtanácsban: „Megsértem-e a vendégbarátság törvényeit, miután három és fél esztendeig elhalmoztam Svédország királyát ajándékaimmal? És mint igazhitű mohamedán minden segítséget megadtam neki. Befogadtam minisztereit, tisztjeit, katonáit, és nem sajnálom további adományaimat sem, ha szabadulhatnak már tőle”.

- Újabb pénzt kértél a padisahtól? - kérdezte váratlanul a felség és Grothusenre nézett.

- Az előző adomány ráment a hátszlóra, melyet a minap kötöttem be az istállóba, felség - felelte kelletlenül a kérdezett.

- Ezer arany egy hátszlóért? - dörrentett a kegyencre Poniatowski.

- Meg a négy szőnyegért, a két új sátorért és az apróságokért, melyek mindennapjainkat megédesíthetik - vont a vállát rezzenéstelen arccal Grothusen.

A szócsatát hangos kutyacsaholás és lőnyerítés szakította félbe. Az ajtónálló szélesen felhajtotta a sátor szőnyegszárnyait. Mögötte a pasa lépett be sűrű hajlongással. A szultán parancsát hozta a benderi tábor felszámolásáról. A király úgy ugrott fel a kerevetéről, mint akit darázs csipett meg. A padisah üzenetét meg sem hallgatva, vörös arccal hátat fordított vendégének és kísétált a sátorból. A pasának a megrökönyödéstől tátva maradt a szája. Egyszeriben viszketni kezdett a nyaka. Csak nem, hogy a faragatlan svéd király miatt selyemzsinórt küld számára a szultán?

Az orosz katonáktól nyert értesülés után a pskovi kolostorban Olaf Lundberg heteket töltött azzal, hogy megfelelő személyt találjon, aki a nagyvezír környezetébe férkőzve megbízható híreket hoz XII. Károlyról, a svédek menekült királyáról. Igyekezetét várakozáson felül siker koronázta. A szálak el is vezettek Benderbe. Nemcsak a felség táborába, hanem - amint a testőrök között híre ment a svéd fogoly tábornoknak, aki az uralkodó iránt érdeklődik - hamarosan levélváltás is kezdődött egyikőjükkel, Bengt Oxstiernnel:

„Benderből köszöntöm 1712 augusztusában, kedves Barátom. Sorai olyan becsesek voltak számomra, mint az elképzelt otthoni simogatás. A poltavai csatavesztést követően (mily réginek tűnik!) Ön is eltűnt a szemünk előtt, és az itt töltött keserves éveket még keserűbbé tette, hogy önön kívül sem Piper grófról, sem a többi generálisról nem hallottunk. Számomra még elviselhetetlenebbé tette azokat, hogy arám, az egyik Gyllenstiern kisasszony, nem várta meg míg hazaérek...

Hála a Teremtőnek, hogy ön él, ha nem is tetszik nagyon nekem, hogy a kolostori életet már egyre kevésbé érzi fogságnak. Váratlan híradását jelnek tekintem, mely lökést ad mindnyájunknak, akik a felséget elkísértük, hogy mihamarább hazaindulhassunk. Vajon önöknek, akiket nagy Oroszország különböző részeire szórt szét a cár haragja, meddig tart majd hadifogságuk?

Nicodemus, mint annyi katonatársunk, ott maradt Poltavánál. Még láttam, hogy ott a felség személye körüli nyüzsgésben vérezve, utolsó erejével rákapaszkodik egy gazdátlan lóra, de később, amikor a sebesült királyt védve, ügyel-bajjal menekültünk, elvesztettem őt a szemem elől. Az utóbb hozzánk csatlakozók közül valaki látta, hogy kilőtték ezt a lovat is alóla.

Csak nagy vonalakban kívánok beszámolni itteni életünkről, nem azért, hogy fájdítsam szívét, hanem mert legtöbbünk számára világos, hogy tarthatatlanná válik itteni táborozásunk. Csak a felség nem kegyeskedik elismerni, hogy a szultán vendégszeretete fölött eljárt az idő. A felség újólapon többször kap dührohamot, ő, aki a legnagyobb golyózáporban nem vesztette el lélekjelenlétét. A pasát is, aki a szultán parancsát hozta a tábor felszámolásáról, szó szerint kidobta. Nem volt hajlandó tudomásul venni a padisah üzenetét. Nagy sebtiben védőművet és sáncokat építtetett a tábor köré. Maga járt elől jó példával. Mi is, a testőrök, a cselédek, a kincstárnokkal és a titkárokkal mind vele együtt izzadtunk a munkában. Még élveztük is a régóta hiányolt testmozgást, mert amúgy nem gyakorlatoztatja már a felség a katonákat. Válaszul, pár nap múlva a pasa is felvonult, széles láncban körbefogva a tábort. Az itt tartózkodó külföldi követek megpróbálták közvetíteni a felség és a pasa között, de urunk szóra sem méltatta őket, sőt engem is áristomba záratott, amikor merészeltem emlékeztetni felséges személyét, hogy már az ellenállás látszatával is megsérti a török vendégbarátság törvényét. A Poltavát túlélők szerencsés csoportja térdre borulva mutatta sebeit, bizonygatva, hogy meghalnak királyukért, de legalább indokoltabb alkalomból kívánja ezt tőlük. Magam nem voltam jelen tömlöcbe záratásom miatt, de mondták nekem, hogy a felség szigorúan rámondott a kérelmező társaságra: »A ti sebeitektől, no meg a sajátjaimból is lemérhetem, mennyit harcoltunk együtt. Mindaddig teljesítettétek is kötelességeket, teljesítétek tehát most is«.

Mi háromszázan voltunk, szinte teljesen fegyvertelenül. Surluli pasa török-tatár serege 10 ágyúval és 2 mozsárral kezdte meg ellenünk a szultán parancsát végrehajtani. Repkedtek a lófarkak, de egy ócsárló kiáltás sem hallatszott királyunkra, csak innen is onnan is az Allah, Allah buzdítás. A felség most látta csak, hogy nem volt az a sok ajándék sem hiába való, amit az évek során Poniatowski széjjelosztott a szpáhik és janicsárok között. Látszott, hogy csak ímmel-ámmal támadnak, és szívesen vennék, ha a király harc helyett megadná magát. Erről a felség részéről szó sem lehetett, mindaddig, míg az égő szalmacsóvától lángrakapott sáncból ki kellett törnünk. Ekkor már a felségnek sem volt más választása, így szinte besétáltunk a minket körülvevő janicsárok karjaiba, akik személyét óvva, tüstént a pasa elé vitték őt és valamennyiünket.

A pasa lóhátról fogadta uralkodónkat. Nem tudtam leolvasni keleties mozdulatlan arcvonásából, hogy őszintén beszél vagy csak színleli szavait: »áldott legyen Allah, hogy felségedet életben tartotta. Mélységesen kétségbeestem, hogy felséged rákényszerített az én legfenségebb uram parancsának végrehajtására.« A király tépetten, véresen, de derűs arccal hallgatta végig a pasát. Most már kénytelen volt azt is eltűrni, hogy Benderből felséges személyét és minket, a kíséretét, átkísérjenek egy másik kisvárosba, Dimotikába, új táborhelyünkre, ahol látszólag csak ögyelgő törökök felügyelnek arra, nehogy ok nélkül elhagyja valamelyikünk a tábort. Poniatowski minden képmutató mesterkedése ellenére is a szultán keményen érezteti haragját. Igaz, élelemben nem láttunk hiányt, de csak napi 25 tallért utalt ki a felségnek, Grothusen nagy bánatára. Tartson meg barátságában, és várom, hogy mielőbb viszontláthassam. - Bengt Oxstiern”

Lundberg, akinek a kapcsolatot a világgal az ifjú Oxstiern beszámolója jelentették, itta a híreket, akár a dimotikai, akár svéd honi eseményekről szóltak. A legutolsó híradás már szinte jajkiáltásnak tűnt neki:

„Kedves Olaf. Elképedtetlenítő híreket kell közölnöm önnek: a Védelmi Tanács jelentése szerint az anyaországon kívül minden tartományunk elveszett. De aggasztó a felség erőnléte is, és mindazon szokása, melyekhez az utóbbi hónapokban ragaszkodik. Felségsértésnek tűnhet, amit bizalmasan közlök önnek, de minél szerencsétlenebbül alakul itt a sorsunk, a felség annál sértettebb és büszkébb arcot mutat kifelé. Már tíz hónapja alig kel ki az ágyából, beteg, vagy betegnek tekinti magát, nem igazán tudom eldönteni. Szaniszló király szerint - aki szintén ide menekült, miután Ágost király visszavette tőle a lengyel trónt - a felség azért nem lép ki sátrából, hogy ne kelljen érintkeznie a pasával és mindenféle béggel. Hát el is maradtak a látogatások, úgy kerülgetnek ezek a hitetlenek, mintha bélpoklosok lennénk. Félek, hogy a színlelt betegségből még valódi nyavalya lesz, és akkor még inkább kitolódik hazaindulásunk időpontja. Hiába jönnek lóhalálában a régensasszony futárai, kérlelő levelekkel vagy korholó sorokkal, a felség a másik oldalára fordul és nem kegyeskedik meghallgatni, ha azokat felolvasom. Jó, ha úgy el tudom rejteni őket, hogy nem kerülnek Poniatowski, vagy a selma Grothusen kezébe.

Ön, barátom, a felségnek tanácsadója és igaz híve volt gyermekkorától. Csak ön segíthet a felségnek! Önre bízom a megoldást. Kérem segítsen.

Dimotikából, 1713 áprilisában, Bengt Oxstiern üdvözlétével”

Nemcsak Oxstiern és a felség szűkebb környezete mesterkedett azon, hogy az uralkodót kóros semmittevéséből kiragadja, még Hedvig Eleonora szigorú hangú levelei sem érték el a kívánt hatást.

„Talán bizony azzal a hiú reménnyel kecsegteti felséged magát, hogy a törökök majd pénzzel, sereggel fogják önt támogatni, hogy visszaszerezhesse azokat a tartományokat, melyeket sikerült felségednek hosszas távolléte miatt elbitangolnia. Lassan már a svéd anyaföld is veszélybe kerül! Felséged oly régen bevette magát a török rengetegbe, hogy egész Európa szinte halottnak hiszi önt. Ez is baj, de ennél nagyobb szegény, hogy Steinbock veresége óta - akit pedig ön javasolt királyi személyünknek - a kormányzótanácsot is úgy kezeli felséged, mintha elfelejtené, hogy a szenátus egykor a királyokkal együtt kormányozta az országot. Az ön felséges nagyatya idejében ugyancsak évekig intézte az ország ügyeit a kormányzótanács, míg ő a csatatereken küzdött és a dolgok nem hagytak annyi kívánni valót, mint manapság. Ne feledje felség, ha a szenátorok személye változott is az elmúlt években, Ön volt az, aki számos fontos jogkört átruházott a tanácsra Stockholmból való elmenetelekor. Igazságtalan és nem indokolt megbántani őket, mert a sértettség nem jó tanácsadó.

Így történhetett, hogy a szenátus testületileg járult az ön fenséges húga elé, vállalná el a régensnői tiszteletet, amelyre én, magas koromra való tekintettel áldásomat adtam. (Nem kívánom felséged emlékezetébe idézni azt a napot, amikor ön ifjonti lelkesedése kezdetén először fosztott meg egy délután leforgása alatt e jogkörömtől.) Eleonora Ulrika a tisztség átvételébe beleegyezett és nagy előrehaladást mutat az erőviszonyok átlátásában. Rám így nyugalmasabb napok várnak. Bár egyengetem fenséges unokáim lépéseit, úgy látom, a szenátus máris győzködi őt, kössön békét ellenségeinkkel, a cárral és a dán királlyal. Ez lesz az a fontos döntés, melyben nem kívánom a fenséget befolyásolni, mivel a tisztséggel együtt jár a felelősség is!

Lepjen meg bennünket felséged mihamarábbi hazatéréssel. Az ország érdekében is várjuk felséges személyét.

Nagyanyai jóindulattal Stockholmból, az Úr 1714. évének januárjában, Hedvig Eleonora, Svédország anyakirálynéja”

Eleonora Ulrika régenskedése nem volt hosszú életű. Tetszett neki, hogy belekóstolhatott a hatalomba, de a döntések meghozatalához hiányzott belőle felséges nagyanyja gyors felfogása és éles ítélőképessége, így szívesen elodázta azokat. Még idős kegyeltjéhez, Oxstiern bárónéhoz is át-átjárt tanácsért, legyen az szívbéli magánügy vagy országot érintő kérdés. A fenség nem felejtette, hogy milyen bizalommal fordult annak idején a bárónéhoz, és ő milyen tapintattal próbálta helyes mederbe terelni érzelmeit Olaf Lundberg és később a grúz királyfi esetében. Nagy szenvedélye és mély bánata elmúltával a vadászatok még izgalommal töltötték el, de fényes vigasságoknak nem adott többé otthont széles homlokzatú palotaszárnya. Annál nagyobb volt a nyüzsgés az anyakirálynénál, aki élvezettel fogadta az európai udvarok követeit, akik nem rejtették véka alá jövetelük célját: uralkodójuk érdeklődését a fiatal régensnő iránt. A hercegnő azonban ezúttal is bosszúságot okozott felséges nagyanyjának finnyás válogatásával. Minden ráhatás ellenére sem volt hajlandó a dinasztikus érdekekért agg vagy éppen serdülőkorú vőlegényt elfogadni.

Bizony, Oxstiern bárónénak minden bölcsességére szüksége volt, ha a fenségnek is elfogadható tanáccsal akart szolgálni. A rostán akkoriban a hessen-kasseli herceg, Frigyes akadt fenn, akinek miniatűr arcképét kritikus szemlélgetés mellett nyújtotta át neki Eleonora Ulrika. A matróna kézbe vette a finom elefántcsont képet, mely pompás vadászöltözékben örökítette meg a kérőt és kérdően nézett vendégére. Kis idő után a hercegnő megszólalt:

- Tudom, hogy oly szenvedélyben nem lesz részem, mint amilyet Arcselu királyfi iránt éreztem - mondta a hajdani pironkodást nélkülözően. - De vajon megérdemli ez a herceg, hogy kegyeibe fogadjam? Mi a véleménye a kép alapján, báróné?

- A hercegnek valószínűleg tudomására jutott, hogy fenséged kedvenc időtöltése a vadászat, ezért kedveskedett ilyenformán. És ha a miniatűrán látható színes vadászöltözék valóban szenvedélyes vadászt takar, akkor már van egy közös érdeklődési pont, mely sok nehézséget áthidalhat egy királyi házasságban is - válaszolta Anne-Marie és közben Sveára gondolt. Eleonora Ulrika mintha csak belelátott volna gondolataiba, hirtelen témát változtatott:

- Jól hallottam, kedves báróné, Besenval bárót Varsóból Pétervárra küldi Lajos király, miután Szaniszlótól újból visszavette Ágost a trónt?

- Egy követ oda megy, ahová a hivatala szól, fenség - szólt lassan, elgondolkozva a háziasszony. - Úgy tudom azonban, hogy unokavőm kérelmezte királyánál, mentse fel kegyesen a megbízatás alól. Minden bizonnyal Péter cár udvarában is jól képviselné a francia érdekeket, de lelkiismeretével nem tudja összeegyeztetni, hogy hitvesét abba a királyi udvarba vigye, melynek uralkodója hadban áll asszonyának királyával.

- Karakán ember ez a Besenval, és a jelek szerint még szereti is az ön unokáját, asszonyom - mondta őszintén, de egy kis irigységgel hangjában a hercegnő. - Kíváncsi vagyok erre az emberre! Majd lépéseket teszek, hogy Pétervár helyett a mi udvarunk francia követe legyen.

Ulrika Eleonora úgy vélte, ezzel nagy örömet szerez az idős dámának. A báróné arcán azonban öröm helyett inkább zavar tükröződött. Levelében ő is lelkesen helyeselte Besenval döntését, Sveánál mégis honleányi érzelmekre kellett hivatkoznia, amikor arról értesült, hogy unokája unszólna férje-urát az orosz követi poszt elfogadására. De csak addig értetlenkedett a híren, míg fel nem derengett előtte Svea megérkezése arról a bizonyos búcsúvacsoráról, a fenség hadbavonulását megelőző éjszakán. Még mindig fülébe csengett, amikor a fiatal lány szinte magán kívül kiabálta: „Ha már nem lehetek mellette, ellenére fogok tenni”. Ez volt a kulcsa Svea viselkedésének. Ő mégsem óvakodott megírni neki, egy daczból kötött házasság sem mentség arra, hogy ennyi év után a fenség ellensége mellé álljon.

A látogató nem tudta mire vélni a báróné elmerengését. Idős korának tudta be és nem akarván tovább zavarni őt, távozni készült. Már búcsúzkodott a dámától, amikor szóba hozta:

- Erős késztetést érzek, hogy lemondjak frissen szerzett régensnői tisztemről és sürgősen férjhez menjek - mondta némi éllel, és, mielőtt elhagyta volna a kis szalont, kedveskedve átkarolta a matróna vállát. Már nem csókolt kezét neki, mint korábban tette. Talán akaratlanul ezzel is jelezte, hogy változtak az idők. Ez az Eleonora Ulrika már nem az a hercegnő, aki öreg barátnőjéhez betoppanva szabadon elsirathatta szerelmét. Ő Svédország régensnője lett.

Hamarosan futár vitte váltott lovakon döntését Dimotikába:

„Felséges fivérem, tudatom felségeddel, hogy nem egészen mennek rendjén az ország dolgai. Próbálok az ön kedve szerint ellátni tisztemet, beleképzelve magam felséged döntési helyzeteibe. Egyre inkább úgy látom azonban, nagyobb a felelősség Önt helyettesítve vállalni tetteimért az utókor által való megmérettetést, mintha a saját fejemen lenne a korona.

Az ország érdekeire való hivatkozással a szenátus erőnek erejével azon van, hogy kössem meg a békét a cárral és dán rokonunkkal. Felséges nagyanyánk elzárkózott attól, hogy segítsen a döntés meghozatalában. Nehéz eset. Tudom, hogy egy megkötött béke új szárnyakat adna a gazdasági életnek. De ön - ha tehetné - béke helyett már biztosan újabb hadat üzent volna a régi ellenségeknek, és azok is csak az alkalmat várják, hogy megint beleharaphassanak Svédország testébe. Bár felséged évek óta csak a háttérből irányítja országunk dolgait, egyetérttek önnel abban, hogy még nem időszerű a békekötés. Mivel ez a se nem háború, se nem béke állapot nem tartható sokáig, remélhetően gyűjti felséged az erejét és a seregét a visszavágóra. Nincs más megoldás, minthogy szembeszálljak a Felséged által kinevezett szenátussal. Nem kötöm meg a békét. Döntésem minden bizonnyal csak növelni fogja a széthúzást a kormányzótanácsban, és könnyen elveszthetem a szenátorok támogatását is. Ebben a helyzetben csak egy megoldást látok, ha lemondok régensi tisztemről. Mivel felséges nagyasszonyanyánk előrehaladott kora miatt e tiszteet visszavenni nem tudja, bízom abban, hogy felséged nem engedi ki kezéből a gyeplőt és hamarosan rendet tesz trónja körül.

Stockholm, AD 1714 januárjában. Felséged fenséges hűgától, Eleonora Ulrikától”

Károly király, aki kétes helyzetében sem tűrte el, hogy saját akaratán kívül másé is érvényre jusson, a régensnő híradása után sértő hangú levelet küldött a kormányzótanácsnak. Kérdőre vonta őket, hogyan merészelték ilyen helyzetbe hozni a hercegnőt? A szenátorok csak suttogva merték a levél fölötti rosszallásukat kifejezni. Még az igen lojális Charmyde gróf is megbántottan mesélte anyósának: a felség nehezményezi, hogy a tisztelt tanácsnokoknak van mersze az ő beleegyezése nélkül kormányozni. Ezért, hogy felséges személyét ne hiányolják a döntéseknél, és valaki megbízhatóan helyettesítse őt, azt üzente, saját csizmáját kívánja ezentúl parancsaival a szenátusba küldeni. Ilyet egyik felséges elődtől sem hallott a sokat megélt kormányzótanács. Mi következhet ezután?

XXVIII.

A csel

1714

A pskovi kolostorban látszólag a szokott rendjén múltak a hétköznapiak. A szerzetesek kórusban zümmögve vetették el a babot, borsót a földeken, és nagyokat sóhajtvá vették hátukra a krumplival telt zsákokat, hogy a kapanyomhoz lehajolva egyenként a gödörbe engedjék az elvetéshez előkészített gumókat. Esténként azonban a kerengőn szabadabbra engedhették hangjukat, lelkesen énekelhettek, sőt a beszélgetés is engedélyezett volt számukra. Ilyenkor derűs mosollyal köszöntötték a titokzatos módon idekerült svédhoni laikus testvért, ha az hozzájuk csatlakozott.

A kora tavasz azonban nem kedvezett a veteményezésnek, és a melegebb időre is még várniok kellett a fagyoskodó barátoknak. A hóolvadást lábszárig érő sárdagasztás követte, mert heteken keresztül sűrű esőfelhők takarták el a gyengélkedő napot. Váratlanul újból jeges szél söpört végig a vidéken, besüvítvé a félhomályos, barátságtalan cellák minden kis részén.

Lundberg testvér is gyakran lehelt rá kezére, miközben a fóliánsokat forgatta. Ismerős történet került kezébe, Hannibál király győzelme Róma városa felett. Annak idején szívesen olvasták együtt a hatalmas tanulószobában Károly herceggel és Teodor Oxstiernnel, Hansson magister felügyelete mellett. A barát gondolatai mind gyakrabban kalandoztak el a fordításra váró szövegről, és néha újra kellett azt kezdenie, annyi hibát vétett benne. Bengt Oxstiern legutolsó híradása a dimotikai helyzetről őszinte riadalmat keltett benne. Szinte lehetetlennek tartotta, hogy a felség ennyire megváltozzék, hogy ennyire megfélemedezzen mindazon példákról, melyekért tizenötévesen lelkesedett. Úgy érezte, ki kell most lépnie a kolostor védett világából, hogy felrázza a felséget nemtörődomségéből. Szót kell értenie vele! Ha nem a királlyal, akkor a hajdanvolt gyerekkori baráttal.

Megpróbált teljes bizalommal a perjelhez fordulni, és ékesszólóan ecsetelni a szent embernek, miért lenne fontos, hogy uralkodójához mihamarább eljuthasson. A rendfőnök megértést tanúsított, és hamarosan kérelemmel fordult a moszkvai előljáróságához, adjanak felvilágosítást az 1710-ben hadifogolyként rendjébe száműzött svéd generális büntetésének hátralévő időtartamáról. Jelezte, hogy a tábornokot a legfelségesebb cár atyuska parancsára irányították kolostorába, meghatározva feladatául a latin történelmi munkák orosz nyelvre való fordítását. Ő maga a foglyot rendkívül alkalmazkodó magatartása miatt már eddig is mind több engedményben részesítette, és saját kérésére felvette őt a laikus testvérek sorába. Mivel Lundberg, a volt generális, önszántából vetette magát alá a szerzetesi közösség szigorú követelményeinek, ő, a rend főnökeként már szükségtelennek tartja őrzését. A perjel a kérvényére csak hónapok múltán kapott választ, az is igen szűkszavú volt: a legyőzött és a török földre menekült svéd király nem mutat hajlandóságot a békekötésre, ezért a svéd hadifoglyok további sorsáról hivatalos intézkedés nem történik.

Az idő viszont haladt, és a hírekre jobban odafigyelő Lundberg egyre türelmetlenebb lett. Elérte, hogy a rendfőnök beleegyezzék, titokban ő is csatlakozhat a Drinápolyba igyekvő zarándokok csoportjához. A bizánci pátriárka bűnbocsánatot ígért minden odaigyekvőnek, így maga a perjel is jó néven vette, hogy a népe ellen fegyverrel támadó volt generális zarándokútra indul.

Lundberg szerencséjére meglehetősen nagy volt a zavar. Egyik zarándokcsoport követte a másikat, volt, amelyik sietősre vette útját, volt, amelyik letáborozott az útbaeső templomkertekben, hogy hosszas imádkozással készítse fel lelkét a bűnbocsánatra. Nagy tábortüzek jelezték pihenőhelyeiket. Élelmezésük a lakosság jóindulatától függött. A pskovi kolostorból négy szerzetessel indult el Lundberg. Őszvéreik jobban voltak táplálva, mint gazdáik, így egyik csoportot a másik után hagyták maguk mögött. Őket is fűteni kezdte az igekezet. A csuhások, akik évek óta ki sem léptek rendházuk falai közül, szótlán elismeréssel adóztak a velük együtt igyekvő laikus testvér jó tájékozódó képességének, kevésbé koldulás fellépésének, ami hozzásegítette őket, hogy olykor a bolhás szalmapadlás helyett dunyha alatt éjszakázzanak. Hagyták magukat vezettetni általa, úgyhogy csak akkor ocsúdtak fel, amikor a laikus testvér váratlanul elbúcsúzott tőlük, hogy úti céljuk előtt egy vargabetűt téve Dimotikába menjen.

A szélesen elhúzódó városkában nem volt nehéz Lundbergnek rátalálnia a svéd király táborára. Kockázó török örök, néhány ögyelgő svéd katona között jutott el a királyi sátor előteréhez. A felség körül szolgálatot teljesítők nem tudták mire vélni a szerzetes érkezését, aki anyanyelvükön jelezte, hogy haladéktalanul az uralkodó színe elé akar kerülni. Azt gondolták, hogy a szultán ezúttal a pasa helyett egy vallási előljárót küldött királyukhoz. A felség is aznap olyan kedvében volt, hogy hajlandó volt fogadni a jövevényt.

Lundberg megütközött azon, amit látott. A szőnyegekkel borított helyiségben mindenfelé heverésző kutyákat, elszórva drága lomokat kellett kerülgetnie. A király medvebőrrel leterített lócán pihent, előtte félig térdeplő helyzetben kegyence ült. A kutyák és a felség várakozóan fordultak a belépő felé.

- A svédek királyát keresem - szólt tisztelettudóan a jövevény és sarus lábával finoman arrébb tolta az egyik farkcsóváló, szokatlanul barátságos ebet.

- Itt fekszik ön előtt, uram - nevetett fel idétlen hangon Grothusen.

- Ismerem a királyt - válaszolta éles hangon a csuhás. - Emlékszem rá tanulókorából, amikor Julius Caesarért lelkesedett. Látom magam előtt, amint a seregét győzelemre viszi, és ott voltam azon a napon, amikor győztesekből legyőzöttekké váltunk. Ez nem az az uralkodó, akinek én hűséget esküdtem! Egy igazi király még száműzetésében is megválogatja barátait - tekintett szét undorkodva a szobában.

Károly a látogató érkeztekor még teljes közönnyel nézte a mennyezetet, egyik kezével hízelkedő kutyáját simogatva, de a kemény szavak hallatán mindjobban odafordult a szerzeteshez, és annak mondandója végére már fel is ült sértődötten heverőjén.

- Ki ön és mi járatban van ezen az átkozott vidéken? - kérdezte.

- Felség, azért jöttem, hogy kiszabadítsam önt ez átkozott helyről - lépett közelebb a királyhoz Lundberg.

- Kiszabadítani? - szólt fogcsikorgatva Károly. - Megpróbálkozott ezzel jóakarónk, a francia király is, hogy kedvébe járjon a szultánnak, de felséges személyünknek nem akarózik elhagyni ezt a kies vidéket. Egyébként ellenség ön, vagy barát? - állt fel hirtelen és odalépett Lundberghez.

- Ha nem tetszik felségednek a barát csuhája, kipenderítem innen, mint ahogy a pasával tettük - tápázkodott fel Grothusen is ültéből, és fenyegetőleg közeledett a látogatóhoz.

Ekkor lépett be az ifjú Oxstiern, akinek jelentették a váratlan, titokzatos látogatót. Egy röpke pillantással tisztába jött a helyzettel, de megvárta, amíg a felség ráismer a jövevényre.

- Nézd, kedves hívünk, a fényesarcú szultán már svédül beszélő barátot küld hozzánk, hogy végre rábírjon, szedjük sátorfánkat és hagyjuk el országát - szólt a belépőhöz.

- Honnan tudja felséged, hogy látogatónkat a Porta küldte? - kérdezte Bengt alig észrevehető huncut mosollyal.

- Csak rá kell nézni a csuhájára. Azelőtt bizton kard lógott az oldalán - élcelődött Grothusen, és újból visszakuporodott a felség kerevete mellé.

- Olaf Lundberg jött köszönteni felségedet - lépett egész közel a királyhoz a látogató, aki nevének említésével egy csapásra megfejtette a rejtélyt.

- Te élsz, kedves hívünk? - szólt örömmel az uralkodó és ölelésként meglapogatta a durva csuhát. - Ennyi év után honnan kerültél hirtelen erre a tájra? Mondd gyorsan az újdonságokat, itt úgy sincs egyébről szó, mint hogy mikor térünk vissza svéd földre.

- Jogos a kérdés, felség - válaszolta Lundberg, és leült az egyik ülőalkalmatosságra, melyről csak az imént ugrott le az egyik eb, bizonyítva, hogy udvariasabb Grothusennél.

Oxstiern kamarás úgy vélte, eljött az idő, hogy a felséget egyedül hagyja látogatójával. A kegyenc kelletlenül követte őt.

A társalgás azonban nehezen, vontatottan indult a király és Lundberg között. Bizonyos időnek kellett eltelnie, hogy a felség érdeklődéssel hallgassa, miként került generálisa éppen a pskovi kolostorba. Sok mindent ő is hallott a csatavesztést követő hónapokról, de Lundberg volt az első szemtanú, akinek szavát komolyan is vette. A király arra már kevésbé volt kíváncsi, hogyan talált ide látogatója, sőt szándékosan elodázta azt is, hogy jövedele céljára rákérdezzen.

- Sohse gondoltuk volna, hívünk, hogy zarándok barátként fogunk viszontlátni - mondta a király, és kedveskedve cirógatta macskaként hozzádörgölődő kutyáját.

- Hosszas előkészület előzte meg azt, felség, és a nemesi becsületszavam, melyet elég biztosítéknak fogadott el a perjel, amikor engem, a kolostorába ki tudja meddig száműzött hadifoglyot, drinápolyi zarándokút ürügyén elengedjen - válaszolta minden szavát megfontolva Lundberg.

- Addig értjük, hogy a cár, akit Isten süllyesztene el a pokol fenekére, száműzött téged egy kolostorba - vonta fel álmos szemhéját a felség, mely csodálkozónak tette arckifejezését. - De ezt a csuhát csak nem erőltette rád az a pokolfajzat?

- Azt hiszem, még a perjel sem, felség - szólt vonakodva a kérdezt. - Csak a feladatomat határozták meg, ami az elején igen nehéz és fárasztó volt.

- Csak nem, hogy moslékosedényt kellett a mi dicső generálisunknak az orosz disznók elé cipelnie? - kérdezte aggodalmaskodva Károly, és kényelmesen ismét hátradőlt a kereveten.

- Lám, ezt is csinálhattam volna, felség, de hála a Hansson mágiszterrel eltöltött óráknak, az azokon elsajátított latin tudásomnak és némi szláv nyelvismeretemnek, mely lehetővé tette, hogy mostanra már kedvemre elmerülhessek a római történetírók munkáiba. Ezeknek orosz nyelvre való átültetése mára mind könnyebben sikerül.

- Hogy-hogy nem pusztultál bele, kedves barátunk a kolostori élet keserveibe? - faggatta őt tovább a felség.

- Felséged kegyeskedik már elfelejteni, hogy egy hadifogoly kitartóan küzd az életéért. Bizony pokoli volt az első hónapok bezártsága, a cellák sötétsége, az éhezés, a fázás és a némaság, amelyre kárhoztatva voltam.

- Hiányzott a harci ménék nyerítése és a győzelmi csatakiáltás, ugye, hívünk? - kérdezte kis gúnnal az uralkodó.

- Ez hiányzott a legkevésbé, felség, ha őszintén szembenézek a tényekkel. Tettem a dolgom és egyszer csak azon vettem észre magam, hogy nem idegenkedem már a kolostori élettől. És maradok ott hadifogolyként mindaddig, amíg felséged meg nem köti a békét, hogy utána szerzetesként éljem le hátralévő életemet...

- Ott, Pskovban, Lundberg? - képedt el Károly.

- Ott, ahol megtaláltam lelki nyugalmamat, felség. Nagy árat fizettem érte. Merem remélni, hogy felséged viszont megelégtelte már a Porta vendégszeretetét és mihamarább útnak indul hazafelé. Rossz hírek keringenek hazulról, hosszú idő telt el azóta, hogy elhagyta felséged Stockholmot.

Kis szünet hullt a beszélgetők közé. A király konokul a kutyájára tekintett.

- Emlékszik felséged, milyen huszárvágással ragadta magához a felséges régensasszonytól a kormányzást? - folytatta bujkáló mosollyal ajkán Lundberg, de a szeme komoly maradt. - Most is ez a feladat várna felségedre.

A múlt felidézése közelebb hozta őket egymáshoz, a felségnek is jól esett a rég hiányolt beszélgetés Grothusen állandó hízelkedése helyett. A látogató lassan elérkezettnek látta, hogy jövetele célját szóba hozza. Emlékkép emlékképet követett, míglen egyszerre újból elakadt közöttük a szó. Mintha a háttérben a hajdani zöltszemű játszótárs csengő kacagása zavarta volna meg a visszaemlékezést. Nem néztek egymásra. Az ifjúkor összetartozásának érzése váratlanul - mint az már korábban is előfordult - megszakadt. Ezúttal ugyan már nem voltak vetélytársak, a társalgás mégis átváltott a király és alattvaló kapcsolatra.

Az odakint várakozóknak végeláthatatlannak tűnt a jövevény időzése a királynál. Jövemenéssel próbálták megzavarni a beszélgetésbe mélyedőket. Grothusent és Poniatowskit más-más indíttatással furdalta a kíváncsiság. A kutyák azonban ezúttal Lundberg malmára hajtották a vizet, és olyan csaholásba kezdtek, ha valaki hosszasan időzött a szőnyegkárpit előtt, hogy a kémkedők kénytelenek voltak onnan arrább állni.

Amint Lundberg arra terelte a szót, hogy ideje lenne a felségnek országa dolgaival is foglalkoznia, Károly sértődötten hevert újra végig a kereveten és hátát mutatta a látogatónak. Olyan messziről jött a hangja, mintha egy mély kútból beszélne.

- Te sem akarsz hazamenni Lundberg - szólt recsegő hangon. - Te szerzetesi csuha mögé bújsz, mi betegnek érezzük magunkat.

- Kettőnk között az a különbség, hogy felséged Svédország királya, aki arra esküdött, hogy országának nemcsak hatalmat, de népének földet és kenyeret ad. Én viszont csak nemesi szavamat adtam a perjelnek, hogy ha felségeddel szót értettem, visszatérek a kolostorba.

- Te nem esküdtél fel a mi hűségünkre is, hívünk?

- Mikor indulunk, felség? - kérdezte vissza gondolkodás nélkül Lundberg.

A király meghökkent a váratlan fordulaton.

- Majd értesítünk Pskovban, ha mégis rászánjuk magunkat - fordult egykori generálisa felé olyan mozdulattal, mintha kegyesen befejezte volna a kihallgatást.

Lundberget mélységesen letörte, hogy az ifjú Oxstiern és az ő erőfeszítése hiábavalónak bizonyult. Saját szemével győződhetett meg, mily közömbössé vált Svédország uralkodója a kötelességei iránt. Egy darabig került is Bengtet, hogy ne kelljen rögtön a kudarcról beszé-

molnia neki. Beletellett némi időbe, amíg hirtelen sugallatra ráértett, ki lehet az egyetlen személy, aki még felrázhatja a felséget az országra nézve is veszélyes eltunyultságából. Így, mielőtt elhagyta volna Dimotikát, levelet menesztett az otthoniaknak. Élt a lehetőséggel, hogy híradását Oxstiern báróné életjelként, de egyben segélykiáltásként, sőt burkolt utasításként is fogadhatta. A felség kamarása jónak találta a régi barát ötletét, és különfutárral küldte el nagyanyjának a levelet.

Oxstiern báróné először csak forgatta-forgatta a nagy pecséttel lezárt küldeményt. Nem akart a szemének hinni a régóta hiányolt ismerős betűket látva. Egyszerre igen gyöngének érezte magát a nagy meglepetéshez. A szíve szaporán, összevissza kalimpált, és a nyári melegben kiverte a jéghideg veríték. Sajnos, az utóbbi években túl sok rossz hírt hozott számára a futárposta, így várnia kellett, míg megnyugszik kissé. Húzta az időt, miközben arra gondolt, mily nagyszerűen értett Suzanka ahhoz, hogy segítse levezetni az ilyen pillanatok feszültségeit. Körülményesen feltörte a pecsétet papírvágó késével, szeméhez igazította lornyettjét és olvasni kezdte a levelet. Végtelen hálával töltötte el, hogy az Úr Olafot is életben hagyta szerettei közül. Úgy gondolta, egy későbbi napszak alkalmasabb lesz a beszámoló boncolgatására. Ami sürgette őt, az egy döntés volt arra vonatkozóan, hogy elfogadja-e a régi barát érvelését, és közreműködik-e tervének végrehajtásában? Nem látja-e Olaf a kelletténél sötétebben a felség közömbösségét a dimotikai helyzet adott körülményei között? Tény, hogy vőura is komolyan aggódott az ország vezetésében előállt gondok miatt, melyeken a felség késlekedő hazatérése egyre csak rontott. Szabad-e neki igénybe vennie Sveát Lundberg tervének végrehajtásához? Szabad-e nyugodt lelkiismerettel megzavarnia unokája életét azzal, hogy - bár országos érdekeket szolgálna - mégiscsak újból régi vonzalmának bűvkörébe kerülne akkor, amikor Besenvallal kötött házassága, sok év múltával, jó értelemben nyugvópontra került? Átgondolta-e Olaf, mi lesz a következménye, ha kiszabadítja a szellemet a palackból? Anne-Marie gondolatai ide-oda ugráltak, majd megállapodtak a felségnél, az elfecsérelt évek miatt vakvágányra futott sorsánál, és hirtelen elhatározással, néhány sor kíséretében továbbította Olaf levelét. Olyan aggódó tekintettel nézte a távolodó lovasfutárt, amelyben belesűrítve tükröződött az „ügy” minden kockázata. Nem szólt senkinek, még Charmyde grófnak sem a levelekről. Fáradtnak, elgyötörtnek érezte magát, mely érzést még csak fokozta Lundberg sorainak többszöri elolvasása. Nehezen tudott belenyugodni, hogy Olaf szerzetesként ott akar maradni orosz földön, Pskovban, a kolostorban. Vajon azért, amiért ő is gondolja?

Anne-Marie levele még Párizsban érte Besenvalékat. Mivel a betegeskedő Lajos király korábban kegyesen elfogadta Besenval érveit arról, miért tartotta lelkiismereti okokból elfogadhatatlannak a szentpétervári poszt elfoglalását, utazó nagykövetté nevezte ki őt. A báró Bécsbe készült, hogy átvegye újabb állomáshelyét. A futár a házaspárt éppen délutáni teázásnál találta. Amíg a jövevény a sietség okát kapkodva magyarázta a bárónak, Svea boldogan törte fel a pecsétet nagyanyja híradásán. A sorok olvasásakor azonban fokozatosan komorult el tekintete, hogy csodálkozással elegyített izgatottsággal folytassa Lundberg mellékelt levele miatt. Első gondolata az ismerős írás láttán neki is az volt, hogy annyi év után végre életjelt küldött a gyerekkori barát. Amint azonban belemélyedt a tartalmába, arcszíne a pirostól a sápadt szürkéig minden változaton keresztülment.

„Szeretve tisztelt báróné! Dimotikából küldöm első híradásomat. Bengt unokafia volt olyan szíves, hogy gyorsfutárral eljuttatja önhöz azt soron kívül. Orosz kolostorban töltött hadifogságomról talán sikerül a későbbiekben írni, most a lényeggel kezdem, a legfontosabbal, amitől meglátásom szerint Svédország jövője, hatalmi pozíciója függhet. Anyai jóindulatába ajánlva magam, kérem támogassa tervemet, mely ugyan abszurdnak tűnik, de mostani személyes tapasztalatom alapján egyetlen megoldásként jöhet szóba.

Charmyde szenátortól bizonyára önnek is tudomására jutott már, mekkora bel- és külpolitikai kárt okoz a felség késlekedő hazatérte. Ezt itt, a távoli török táborban érzékeltem csak igazán. A felség hónapok óta való hazakészülődését a Porta már egyre türelmetlenebbül nézi, ezt a király és kísérete is tudja. A felség azonban, aki árkon-bokron, vizeken keresztül vezetett bennünket az ellenség elé, most betegnek érzi magát. Kutyákkal és kegyencsel veszi körül magát, és napokig ki sem mozdul királyi sátorából. Váratlan megjelenésem (ennek szála messzire nyúlik vissza, de Bengt keze is benne van), kemény szavaim és minden rábeszélésem falrahányt borsó volt nála. Az ifjúkori emlékek felidézésétől azonban mintha fényt kapott volna az uralkodó közömbös tekintete. Ekkor fogalmazódott meg bennem, egyedül az ön unokalánya mozdíthatja ki királyunkat a dimotikai restség holtpontjából, hiszen a felség oly nagyra hivatott. Ön biztos megtalálja a módját, szeretett asszonyom, hogyan közvetítse segélykiáltásomat Besenval bárónénak. A tél beállta előtt nemcsak hogy ide kellene érnie Sveának, de a felségnek is kézbe kellene vennie az ország dolgait otthon, Svédországban.

Besenvalt talpig úrnak ismertem meg drezdai látogatásomkor, így bízom abban, hogy megérti levelém lényegét és talán nem gördít akadályt hitvese országos horderejű látogatása elé. Diplomáciai rutinjában és összeköttetésében bízva, reménykedem abban is, hogy a báróné megbízható kísérettel mehet a borotváltfejű, copfos harcosok országába. Magam máris indulok vissza, valamelyik Drinápolyból Moszkva felé tartó zarándok-csoporthoz csatlakozva. Orosz hadifogságba esett rabként, csak Isten végtelen jósága és rendfőnököm bizalma - becsületszóm súlyát illetően - tette lehetővé, hogy a felségről szóló hírekről saját szememmel meggyőződhessem, és legalább e levél erejéig ennyit tegyek a haza érdekében...

Dimotikából, A.D. 1714 áprilisában”

Lundberg levele hosszan folytatódott még, de Svea már csak éppen átfutotta a hátralévő érdekes beszámolót. Úgy érezte, mindez felér egy kalandregénnyel. Szemei égtek, szíve kalapált és teljes bizonytalanságban nézett férje-urára, aki nem zavarta meg őt az olvasásban. Időnként szeme sarkából azért csak oda-odasandított hitvesére. Svea szó nélkül nyújtotta oda a levelet. Felállt és az ablakhoz ment. A táj még nyári öltözékben pompázott, de az ősz lehetete már benne volt az esti alkonyatban. A báró elolvasás után körülményesen összehajtotta a papírlapokat, és feleségéhez lépve visszaadta azokat. Mindketten zavarban voltak annak tartalma miatt. Végül Besenval könnyedén maga felé fordította Sveát és rekedten kérdezte:

- Mikor indul, kedvesem?

- Ha ön is úgy gondolja, a legrövidebb készülődés után.

- Azonnal intézkedem a menlevél elkészítésére és a megfelelő kíséret kiválasztására - szólt, könnyű csókot lehelve asszonya kezére.

Besenval betartotta szavát, amikor állomásról-állomásig egyengette török földre tartó hitvese utazását. Sveának némely vidék és határsorompó ismerősnek tűnt. Jean bácsikájával járhatott arra, amikor Rákóczi fejedelemhez igyekeztek. Az időjárás kedvező, a kíséret is megbízható volt, de a feladat - úgy érezte - erőt meghaladó. Így aztán nagy kő gördült le lelkéről, amikor Dimotika közelébe értek. Még a brassói forspontváltásnál öröm érte, mert svéd beszédet hallott. A stockholmi futárposta érte őket utol. A futár iszákját édesapjának, Charmyde szenátornak aktái is duzzasztották. Innen kezdve még gyorsabban és biztonságosabban haladhatott, mert a felség embere úgy ismerte a vidéket, mint a tenyerét. Többször megtette az utóbbi években az utat a török föld és Svédország között.

Még indulása előtt hallotta férje-urától, és később maga is megbizonyosodott arról, hogy francia részről ismételten megpróbálták az indulás időpontját közvetíteni a felség és a nagyvezír között. Károly itt-tartózkodása alatt királyként is nyomorúságos menekültnek érezte magát, távozni viszont uralkodóhoz méltóan akart. Megbízta ezért Grothusent, hogy fényes

búcsúlátogatásokat tegyen Konstantinápolyban. Poniatowski azzal nyilvánította ki újfent felséges barátja iránti odaadását, hogy megpróbált kölcsönt szerezni zsidótól, angol kalmártól, sőt nem áttallott negyvenezer tallért legombolni a francia követtől sem a búcsúzás költségeinek fedezésére. Miután a nagyvezír is gazdag ajándékokat küldött, a felség kegyence 80 főnyi pazarul felöltöztetett darabonttal járhatta végig a Porta előkelőségeit.

Svea Besenvalnak a frajla még a batárban megigazgatta gyöngyökkel ékesített főkötője szalagjait. Illatos kendőcskével felfrissítette, majd rizsporos pamaccsal végigsimította az úrnő arcát. A tükörben izgatottan ragyogott smaragdzöld szeme. Kezét rá kellett szorítania keblére, úgy zakatolt a szíve. Annyi év után kivel találja majd szemtől szembe magát? Az uralkodóval, vagy az ifjonti tanulótárssal, Károllyal? Az emlék lesz-e erősebb feladatának teljesítésekor, vagy virágzó asszonyságának vonzereje, melynek akkorának kell lennie, hogy az uralkodót ne csak kiemelje tunyaságából, hanem mihamarább ismét svéd földre röptse Dimotikából. Megtapogatta ruhaujjában azt az átadásra váró zörgő kis papírlapot is, melyen a finnek költője¹²² hívja haza néhány verssorral a király: „... Károly, hírneves királyunk, / Térj hazádba vissza, édes; / Hozd meg jöttöddel a békét!”

Az előkelő hölgylátogató legalább annyira felborzolta a kedélyeket a felség táborában, mint nemrégiben a titokzatos szerzetes érkezése. Károly király testőrei azon nyomban körbefogták a sátrak elé begördülő batárt, és bizalmatlanul mustrálgatták a francia felségjelű nyeregtakarós lovakról leugráló darabontokat. Nagy volt a csodálkozás nemcsak a testőrök, de a kockázó török örök között, amikor Oxstiern kamarás, akinek már jelentették a futárposta érkezését, ismerősként köszöntötte a hintóból kiszálló úrhölgyet. Meg is várakoztatta a posta átvételével a felség gyorsfutárát.

Bengt Oxstiern tanult a Lundberg-féle látogatás buktatóiból, ezért sebtében meg akarta tisztítani kutyáktól, talpnyalóktól a felség sátorát. Alaposan megorrolt rá Grothusen, amiért nemcsak hogy beléfojtotta a szót, amikor berobbant a királyhoz, de csak az ő felséges fülébe volt hajlandó belesúgni a titokzatos rendcsinálás okát. Besenval báróné viszont, aki járatos volt a kényelmetlen helyzetek megoldásában, a kínos várakozás helyett a tett mezejére lépett, és az alabárdosokat fennkölt mozdulattal félretolva, fellibbentette velük maga előtt a súlyos szőnyegajtót.

- Ön itt? - hökkent a belépőre a felség, és korábbi mozdulatába bénulva rámeredt látogatójára.

- Ön itt, felség? Még mindig itt? - kérdezte vissza régi csengő hangján a fiatalasszony, miközben, mint hajdanán, sikerült tökéletes meghajlása.

A csöndet a helyiségben csak egy betévedt darázs zümmögése törte meg. A földre visszahulló szőnyegek újból kizárták a betóduló napsütést. A félhomályból a kamarás megnyugtató alakja magasodott a háttérben. Grothusen - mint mindig - a felséges barát lábánál kuporgott, és ugyancsak nehezen szánta el magát, hogy Oxstiernnel kihátráljon a fogadóteremből. A magukra maradottak megbűvölten tekintettek egymásra. Másfél évtizede nem látták egymást. Svea a legszebb asszonykorba került, az ifjú király tündöklését azonban erősen beárnyékolta a törökhoni évek. A felség végre megmozdult. Egy lépést tett Svea felé és kitárta a karját. Az asszony röptülve borult a férfi keblére...

¹²² Vhael Bartholdus finn költő (+1723)

A nap még félve éppen első sugarait lövellte a vöröslő égboltra, amikor Károly hívatta a haditanácsot az udvarában tartózkodó követekkel és a nagyvezír híveivel együtt. A hajnali tanácskozástól rég elszokott udvari emberek morcos kíváncsisággal gyülekeztek a királyi sátor előtti gyér fűvön, melyet keresztül-kasul felszántottak a lópaták. A felség izzó tekintettel, pattogó hangon közölte az egybegyűttekkel, hogy harmadnap hajnalban szándékozik hazaindulni kíséretével. Késlekedést nem tűrően adta ki a parancsot a tábor felszámolására. Oxstiern kamarás rávillantotta szemét Poniatowskira: „A felség megint a régi”. Megállapítása futótűzként terjedt szét a szedelődzködő hadnép között és jutott el a fényes szultán füléhez. A Porta fellélegzett.

1714. október 1-jén széles sorokban indult el a felséget a poltavai csatavesztés után török földre kísérő, mostanra már alig 300 főt számláló sereg. Mögötte nyikorgott hatvan társzekér, melyből tíz a szultán ajándékától roskadozott. De a felség ügyet sem vetett az arannyal hímzett skarlátszínű hatalmas sátorra, a drágaköves markolatú kardokra, a ficáncoló nyolc csodálatos arab telivérre. Minden elmúló nappal egyre türelmetlenebbé vált.

A törökök tiszteletük jeléül a határig kívánták elkísérni a királyt, aki azonban megkurtította a menet éjszakai nyugovását is, és már hajnalhasadáskor talpig felöltözve adta ki a továbbindulási parancsot. A csauszok kényelmeskedő modorát zavarta ez a sietség, ami viszont mulattatta az uralkodót, és ugyancsak gyenge bosszúnak tekintette azt a Benderben elszenvedett kellemetlenségekért. A kaftános vitézek így mindinkább elmaradoztak a felség menetéből, de voltak olyanok, akik egész hazáig kísérték a svéd katonákat, mert a felség megígérte hitelezőinek, amint svéd felségterületre érnek, Grothusen kifizet minden adósságot nekik. Később így is történt.

A király személyes testőrségének kíséretéből egyik fiatal tisztét, Düringet választotta útitársul, mivel kamarását Besenval báróné szolgálatára hagyta hátra, Grothusen állóképességéről pedig meglehetősen lesújtó véleménye volt. A felség ráérezett választásánál arra, hogy Düringben, aki szinte gyerekként élte túl a poltavai szörnyűségeket, hozzá hasonló türelmetlenség munkálkodik a hazautat illetően. Amikor elérték Targovistét¹²³ a török kíséretből mindössze tíz csausz maradt, akiket a felség királyhoz méltó ajándékkal bocsájtott vissza. A következő hajnalon a kíséret hűlt helyét találta az uralkodónak. A csűrben, ahol éjszakai nyugovóra tért, hadiparancsot hagyott hátra a fekhelyén, melyben a felség Poniatowskira bízta a sereget és közölte, hogy felséges személyével most ne törődjenek, hanem minél hamarább kövessék őt a pomerániai Stralsundba, ahol ő már várni fogja hű katonáit. Grothusen szóhoz sem tudott jutni a felség többrendbeli árulása miatt. „Megszökött előlünk, és közülünk ezt a senkit, ezt a Düringet választotta maga mellé”- panaszkolta Poniatowskinak, aki maga is csóválta a fejét az előttük álló 300 mérföldnyi útra gondolván, amelyet a különböző országokban királyuk távollétében, talán támadó szándékú fogadtatás mellett kell majd megtenniük.

A felség fekete parókával álcázta magát, aranszegélyű kalpagot csapott a fejére és galagonya szürke ruhát öltött, melyre utolsó percben csak rákanyarította elmaradhatatlan kék köpenyét, majd az éj beálltával útitársával a legjobb lovakon elindulva, hátrahagyta katonáit. Indítékát még magának sem volt ideje megvallani, mert egész nap, pihenés nélkül lovagoltak. Az ifjú Düring, aki nem volt szokva ehhez, elájult amikor leszállt lováról az útjukba eső postaállomásnál. A király megvárta, míg híve magához tér.

- Mennyi pénz van nálad, Düring? - kérdezte türelmetlenül.

- Ezer tallér aranyban, felség - válaszolta még mindig kábultan a kérdezt.

¹²³ Erdély határvárosa

- Felét add ide. Nem vagy olyan állapotban, hogy követni tudj, fiam. Magam teszem meg a hátralévő utat.

Bár igen gyengének érezte magát Düring, azért nem annyira, hogy ne folyamodjon azonnal cselhez. Amíg a felség a lovakat mustrálgatta, odafordult csöndben a postamesterhez és két dukátot csúsztatott a markába: „látja a fivérem, hogy beteg vagyok, mégis itt hagyna, pedig azonos ügyben sietünk mindketten. Adja neki, uram, a legrosszabb lovat, nekem pedig szerezzen valami szekeret vagy postakocsit, amin utolérhetem majd gonosz testvéremet.” A postamesternél, bár csodálkozott, a dukátok csörrenése megtették a kellő hatást. A király alá sánta, makrancos lovat adott, melyen el is indult azon nyomban, a koromsötét éjben, viharban. Düring pár óra alvás után jó erős lóvontatta szekérrel néhány mérföldnyire hajnalban beérte a felséget, aki, mivel kimúlt alóla a sánta pára, gyalog igyekezett a következő postaállomásra. Haraggal eltelve ugyan, kénytelen volt mégis a szekérre felülni, ahol mindjárt mély álomba merült a zizegő szalmán. Ettől kezdve így utaztak tovább. Nappal lóháton nyargalva, éjszaka a szekéren, melyen felváltva bóbiskoltak, de sehol sem időztek. A felség, amennyire lehetséges volt, elkerülte nyílt és titkos ellenségeinek területét. Az állandó elfogatás veszélyétől tartva ezért megkerülte majdnem egész Németországot és Franciaországot, így majdnem a felével meghosszabbította útját. 14 napi száguldás után értek Stralsund város kapuja elé, 1714. november 21-e éjszakáján.

Magát a felséget is meglepték azok az elszomorító jelentések, melyeket a koronázótanács eljuttatott hozzá. Nehezen tudott megbarátkozni a ténnyel, hogy országa a távolléte alatt ennyire elszegényedett. A dimotikai tunya évek után most ismét tettvágy feszítette, hiszen ígéretet tett Besenval bárónénak, hogy kiveri az ellenséget, mely már az anyaföldre is bemerészkedett, és újra győztesen vonul majd be a fővárosba, ahol az őt ünneplők között legelől Svea fogja lengetni kék selyemkendőjét.

Eleonora Ulrika is félretette neheztelését, melyet rövid régenssége alatt felséges bátyjának makacs békekötés-ellenessége váltott ki. Díszes kísérettel azonnal Stralsundba készült az uralkodó köszöntésére. Hedvig Eleonora élemedett kora miatt maga már nem vállalkozott az útra, de - szokása ellenére - igyekezett minden akadályt elhárítani unokalányának indulása elől. A felség azonban egyenesen megtiltotta a hercegnőnek, hogy útra keljen. Nem ért rá saját ünnepi köszöntésével foglalkozni, hiszen török földről való megérkezése óta ugrásra kész ellenséggel találta szemközt magát. Sereget és pénzt kellett szereznie, hogy ezt a birodalma számára oly fontos stratégiai várost megtarthassa. Sőt, rákényszerült a hamis pénz veretésére is, amiről csak a legbennfentesebb honatyák tudtak. Csóválták is emiatt a fejüket. Szükség, törvényt bont - üzenté vissza az uralkodó, és rászorította őket, hogy még több hadiadót préseljenek ki az otthonmaradottakból.

A felség megérkezése Stralsundba¹²⁴ a fagyos kora téli idő ellenére tavaszi reménykedéssel töltötte el a svéd lakosságot. Az ínség dacára lakodalmi hangulat uralkodott el. Ki-ki éléskamrájának bősége szerint rendezett lakomát, melyre hivatalos volt barát, sógor, rokon, hogy megtárgyalják a király hosszú távollétét befejező örvendetes eseményt. Három, néhány kivételes családban négy nemzedék ülte körül a masszív faasztalokat, és a felcseperedők csillogó szemmel hallgatták nagyatyaik csataemlékeit. Kezdetektől fogva a svéd néplélek erőssége volt az az önfeláldozó bátorság, mellyel királyaik sorát szolgálták, ha felharsant a falvakban a katonakürtök toborzó hangja. Nem volt ez másként most sem. Asszonyok álltak egyazon akarattal az erősebb nem mellé, amikor azok a gyenge lőrével töltött kupákat

¹²⁴ A történet itt ér össze a regény I. fejezetével

szorgosan emelgetve azon tündöktek, miként tudják testi és anyagi erejüket összeszedni, hogy a hazatért felség zászlaja alá siethessenek. Egyre-másra kerekedtek fel a szedett-vedett öltözékű, égő szemű ifjancok is, akik lelkesedésükön kívül atyáik sok vért látott kiszolgált fegyverét vitték magukkal. És a király újra elemében volt. Reggeltől sötétedésig gyakorlatoztatta katonáit.

Lassan országszerte visszazökkent az élet a megszokott kerékvágásba. Az a várakozás, mely a felség visszaérkezte miatt oly magas hőfokon izzott a lakosságban, lassacskán lohadni kezdett. A svéd sereg győzelmeinek híre azonban váratott magára. A balsikerek hasonló gyors ütemben követték egymást, mint egykor a győzelmek. Pedig a svéd peremtartományokat ugyanolyan odaadással védték még azok a tisztek, akik abban a szerencsében részesültek, hogy a századelőn az ifjú felség személyes irányítása mellett kaphattak kiképzést. A Védelmi Tanács tárgyalótermének falán található térképen - melyet évekkal korábban még Charmyde szenátor készíttetett - újra megsokasodtak a vereséget jelző zászlócskák.

XXIX. A trón kötelez

1714-1716

A svédek mögött hagyott tél, az 1713-as, a szokottnál is keményebb volt. Nemcsak a Botteni-öböl fagyott be, de még a legöregebbek sem emlékeztek arra, hogy Öland keleti felén a szélről védett apró sziklaszigeteket sem nyaldossák a hullámok. Jéggé dermedt csipkegallérok fogadták estéről hajnalra virradóra a halászokat. Bárkáikat csak nagy körültekintéssel, hosszas körbecsáklázással tudták a jég fogságából kiszabadítani és ügyel-bajjal a lépcsőzetesen megdermedt víztükrön a partra vontatni. Már amelyiket sikerült.

Évek óta rossz termést még rosszabb követett. Elszegényedett, lerongyolódott a föld népe. A régi félelmetes hírű svéd hadsereg zöme elpusztult a király távollétében is hőiesen küzdő tábornokok vezette harcokban vagy a nyomorúságos rabságban. Ennek is Poltava az oka! - szakadt ki a sóhaj az emberekből, és ez csengett ki a dúsan telerakott asztal körül beszélgetők szavából is.

Oxstiern báróné - hála szívós szervezetének - túlélte az állapota miatt aggódó látogatók népes seregét. Minden akaratával azon volt, hogy mihamarább újra talpra álljon. A felség megérkeztenek híre, és kedvenc unokájának, Sveának mihamarábbi betoppanása jótékonyan befolyásolta erősen ingadozó egészségét. Puha takarókkal és előmelegített téglákkal körberakva üldögélt ágyasháza medvebőrrel díszített kényelmes karszékében. Amennyire fiatalabb korában előnyben részesítette a helyiségben terpeszkedő hatalmas fekvőhelyet, annyira irtózott matróna korára az ágyban való fekvéstől. Pedig a halványlila selyembrokáttal letakart nyoszolya sok meghitt emlék tanúja volt az elmúlt évtizedek alatt. Nemcsak a Teodor által nyújtott gyönyör színhelye volt, de ezen tanítgatta kényelmesen elhelyezkedve gyerekeit, és fogadta meghitt barátait, miután Suzanka szakavatott kezekkel elsimította ruhája ráncait, vagy megigazította rakoncátlankodó hajfürtjeit. Hilda és Suzanka halála óta azonban egyre többet üldögélt magányosan ebben a teremnek is beillő szobában, ahol még nyáron is tűz pattogott a kandallóban. Magányát csak a beáradó fény enyhítette. Nem is engedte a frajláknak összehúzni a súlyos függönyszárnyakat mindaddig, amíg az est teljesen rá nem borította fátylát a kertekre, házakra.

- A huszonnegyedik órában tért haza az uralkodó - kezdte egy vacsora alkalmával kissé vontatottan a házigazda, a legidősebb Oxstiern. Szavait csönd követte, olyan helyzet-latolgató szünet. Csak a tálalóasztal felől hallatszott az étkezés szolid csörgése, amint szakavatott kézzel a tányérokra szervírozták a roston sült rénszarvast. Amália ma különösen kedvezni akart anyósának, aki számára normann fogást, tejszínesen készített borjúérméket tálatatott.

A Stralsundból érkező híreket főleg Sharp szenátor hozta, de az étkezéseknél, melyeken egészségi állapotától függően az idős báróné is részt vett, Charmyde gróf is beszámolt a király koronatanácsnak küldött utasításairól.

- Úgy hírlik, a cár a tőlünk elhódított tartományokból erőszakkal áttelepíti az ország belsejébe az iparosokat. Gazdag fafeldolgozó üzemei és vaskohói mára már versenyre kelnek Falun-i üzemeinkkel - törte meg a csendet Jörg Oxstiern, bosszúsan összeráncolva homlokát.

- Nem elég, hogy elveszítettünk majd minden tengeren túli tartományt, a dánok nyugatról, Péter keletről akadályozza a kereskedést. Nincs az országnak sem pénze, sem hitele többé - bölintott egyetértően Charmyde. - Ha így haladunk, romba dől mindaz, amit a Károlyoknak köszönhetünk.

- A svéd hegemoniát Észak-Európában - kapcsolódott a beszélgetésbe a báróné, és szeretettel nézett a családi asztalnál ülőkre. *Fogyunk, egyre kevesebben vagyunk* - állapította meg, és újra tudatába hasított lányának, Hildának előző évi halála. *Bárcsak Svea megérkezne már a kényszerű „vargabetűs” utazásról. A tavasz is késik, a dánok pedig hol itt, hol ott szítják fel a háborúskodást. Nehéz idők* - sóhajtott megadóan, és körülményesen nekifogott az apró falatokra felvágott roueni borjúérmék fogyasztásához.

- A felség jelenléte sorsfordító lesz - mondta váratlanul Amália, aki nem igen szokott beleszólni a férfiak beszélgetésébe.

- Igazad van, Kedvesem, én is ezt várom tőle - fordult feléje bátorítóan anyósa.

- A király iránt az alattvalókban oly erős a tisztelet és a csodálat még mindig, hogy vidéken máris tömegesen jelentkeznek katonának a legifjabbak - hagyta abba a beszélgetés kedvéért rövid időre az étkezés örömeit a gróf. - Károly személyesen ellenőrzi az erődítési munkálatokat Stralsundban.

- Bárcsak atyátok élne még - vágott vőura szavába gyöngye állapotát meghazudtolva a báróné - őrá bizton támaszkodhatna az uralkodó.

- A felség az itthoni seregek főparancsnokául nyomban kinevezte újdonsült sógorát - ragadta magához a beszélgetés fonalát Charmyde gróf, majd - mintha nem is komoly országos dolgokról lenne szó, eddig még igen ritkán tapasztalt udvariassággal - sógornője felé bókolt: Pompás ez a rénszarvas, Amália.

A háziasszonyt mindig elgyöngítette, ha konyháját dicsérték, különösen, ha nemvárt módon a szenátor tette ezt. Oly sok éven keresztül próbálta utolérni a báróné és a Charmyde ház gasztronómiai tökélyét, hogy a végén ő csodálkozott a legjobban, hogy ez sikerült is neki. (Sharp kincstárnok középső lányán - jelentékeny hozományán kívül - nem sok dicsérni való volt kezdetben. De nagyszerű érzékkel sajátított el minden számára előnyt jelentő mozdulatot, szokást, konyhai titkot. S mivel ebben tapintatosan valóban sokat segített neki a báróné, senki nem sejtette, hogy házassága alatt elsősorban nem is urának, hanem anyósának kereste a kedvét. Olyan szeretett volna lenni, mint a normann föld szülötte, Anne-Marie Dechanel.)

- Ha már a felség Stralsundban jobban is érzi magát, ki gondolta volna, hogy egyetlen húga házassági szertartására sem jön haza - mondta kis éllel hangjában Amália. - Önnek mi a véleménye, asszonyanyám? - fordult az étkezést éppen befejező bárónéhoz.

- Biztosan nehezebbre esett a királynak, hogy annyi év után nem ő fogadja a násznépet Eleonora Ulrika lakodalmán. De, szerencsére, ahhoz képest, hogy a régenskirálynő az én koromban jár, ragyogóan látta el a beszámolókról szerint az örömanya tisztét. Annak idején Jean öcsém már kedvezően nyilatkozott az új férjről, az akkor még ellenség Frigyesről.

- A hessen-kasseli hercegről? - nézett fel tányérjából Jörg.

- Hallott róla valami különösebbet anyám? - vágott szavába kissé izgatottan az egyik ifjú Oxstiern.

- Csak annyit - szólt lassan tagolva a szavakat a kérdezett - hogy katonai képességei is hozzájárultak ahhoz, hogy a felség nőül adta hozzá Eleonora Ulrikát.

- Mi lehet az oka, hogy Károly még mindig Stralsundba időzik, és nem népe között a fővárosban - tűnődött hangosan korábbi kérdésén még mindig Amália.

- Az ifjú király dicsőségsorozatának hajnalán hagyta el Stockholmot. Biztos vagyok benne, hogy újból csak győztes hadviselés után tér vissza közénk - mondta búcsúzóul a báróné, és bölintott az asztalnál ülők felé. A hátramaradottak a szavak igazságát boncolgatták.

Anne-Marie hónapok óta szinte ki sem mozdult otthonából. Amióta néhány évvel azelőtt Jörg fia pompás épületszárnyat építtetett ifjabb Tessinnel az Oxstiern palotához, végig üveggel fedett folyosókon tipegetett át Amáliához, ha a közös étkezéseken részt kívánt venni. Az üvegkalickákra hasonlító télikertek, télen is virágzó délszaki növényeikkel, a bólogató páfrányokkal, részben pótolták számára Skäfthammart. A vidéki birtok felidézése mindig több emléket zúdított rá, mint stockholmi otthona. Pedig két kezén összeszámolhatná a kedves napokat, melyet hitese urával együtt töltött ott. Viszont Skäfthammarban született első gyermeke, Jörg, és ott temette el a negyediket, a kis Yostát. Kemény küzdelme volt a földdel, de végül is úgy érezte, ő győzött. Az Oxstiern birtokok legalább olyan jövedelmezőek lettek, mint a rokonokéi. Vajon kora megengedi, hogy meglássa még egyszer az udvarházát? *Amúgy nincs panaszom az életre. Amália, példás menyként, naponta átjár hozzám egy kis tereferére, és most, másfél évtized után, Svea ismét hazajön* - tért vissza a mához gondolataival Anne-Marie, és köszvényes ujjait hátatelt szívvel kulcsolta össze. Az öröm rátört érzése után azonban ismét elfelhősödött a tekintete, és ami rossz szokásává vált, ingatni kezdte kissé a fejét. Főköttőjének aranyba foglalt boglárka-díszei csilingelve verődtek össze minden szaggatott mozdulatánál.

A Szent Jakab-templom harangjainak zúgása ismét visszazökkentette őt a nap gyászos hangulatába. Vőurát, Charmyde gróft kísérik utolsó útjára, aki nem tudta már kivárni egyetlen életben maradt gyermekének, Sveának megérkezését. A harangok mély kongása újabb emléksort indított el a matrónában. Úgy peregtek a képek Anne-Marie szeme előtt, mint ahogy a szitán átesúsznak a homokszemek. Egyenletes iramban, időnként egy kissé felakadva a szűrő apró lyukjain. Az emlékező ilyenkor nagyobb figyelmet szentelt egy-egy kimerevített képnek: Esküvői sokadalom, Hildának gratulálnak. De a kedves emlék közé szomorúak is betolakodtak: ifjabb Teodort ravatalozzák fel a Szent Jakab-templomban a narvai csata után. Majd újabb gyászolók: végső búcsú a rokon Oxenstierna kancellártól, akinek oly meghatározó szerepe volt Teodorral kötött házasságában.

Hirtelen megszakadt a múlttal való találkozás. A báróné gondolatai visszatértek vőúrához, akivel a Dél-Franciaországból származó Charmyde-ok férfiága halt ki. Ki gondolta volna, hogy túléli fiait, Kristiánt és Friedriket?

Szegény Kristián, ifjúsága teljében halt meg Poltavánál három árva lánykát és beteges feleséget hagyva maga után. Friedriknek pedig ideje sem volt még a családalapításra. Egykettőre elvitte a láz, mely annak a meghűlésnek volt a következménye, melyet 1702-ben szedett össze, amikor a felség mellett a tengerbe ugratott, hogy ők legyenek az elsők a Helsingor-i partraszállásnál. Az Oxstiernnek és Charmyde-ok bőven hullatták vérüket a haza szolgálatában - fűzte tovább gondolatainak fonalát Anne-Marie. *Vajon a felség újabb csatái melyik Oxstiern hősi halálát követelik majd?* Összeborzadt, de szerencsére baljós érzései megfogalmazását rövid szunyókálása félbeszakította. Kis idő múlva azonban folytatta ott az emlékezést, ahol szendregését megelőzően abbahagyta. Idősb Teodor atyja Gusztáv Adolfot védve esett el Lützen alatt, ifjabb Teodort a narvai csatában, Kristián és Nicodemus unokáit Poltavánál vesztette el. Szerencse, hogy az Oxstiern fiúknál, különösen Borgéknál, egymást váltva

születik unoka és már dédunoka, akik közül a lányok mellé fiúkat is hoz időnként a gólya. Igen, Borg családjában, akikről sok évig alig hallott valamit - merengett el újból az idős dáma. Hítes ura mondta, talán igazságtalanul is, hogy ez a fiúk volt a család fekete báránya. Kiütközött belőle az Oxenstierna közös ős nyughatatlan vére. Mint ahogy hajdanán Erik bátyja tette, ő is nyakába vette a világot. Mire Pomerániában dolgozó atyjától megkapta volna rá az engedélyt, Borg már hetedhét országon is túl járt, és alig húszévesen a tadzsik földig jutott el. Onnan választott magának feleséget. Egy gazdag lótenyésztőnek lányát hozta haza a hideg északra, az Oxstiern családba. Régi történet ez is - komorodott el Anne-Marie, és szomorú is, de azért így utólag is meg volt győződve, hogy fiának szerencsés hazatértében az ő aggódó anyai szeretetének nagy szerepe volt. A széles járomcsontú, álmatag szemű, holló-fekete hajú asszony nem tudott, vagy nem akart beilleszkedni a családba. Borg elhagyta érte a szüleit. Miután atyja kiadta másodszülött fiának az örökséget Gävlaban telepedett meg, ahol jólmenő hajógyárat létesített. Stralsund alatt most az ő hajóival próbál új hajóhadat szervezni a felség. Borg egyik fia híres versenystállójából főleg Anglia tartja számon a paripákat. Ők így, és nem a katonai helytállással öregbítik az Oxstiern nevet. De öregbítik! - mosolyodott el nem kis büszkeséggel a matróna.

Jeges szél söpört végig a Södermalm felől. Egész napon át szünet nélkül rázta a vastag ablaktáblákat. Estére kelve azonban hirtelen megélné a bárónénál. Megérkezett Svea. Épphogy kitáncolta egy kissé elgémberedett lábait, azon mód bundában, máris szaladt nagyanyja ágyasházába. Miközben a sietségtől kivágódott az ajtó, az érkező besodorta a kinti hideget a matróna köré.

- Visszahoztam őt, nagyasszonyanyám! - kiáltotta köszönés helyett a fiatalasszony, és jéghideg kezeivel megragadta az örömtől repdeső idős hölgy köntösének ujját. A kijelentés súlyát mindketten jól érzékelték. Anne-Marie nem kérdezett semmit, és Svea is szó nélkül borult a törékeny kis alak elébe.

- Jó, hogy a tél előtt megérkeztél, kicsikém - szólalt meg végre a báróné és gyöngye szemei elé emelte unokalányának a szőrméktől már kiszabadított arcát.

- Hadd nézzelek! - mondta reszkető hangon. Mindkettejük szemében könny csillogott. Anne-Marie a régi ismerős vonásokat kereste a fiatalasszony arcán, de alig bukkant rájuk. A másfél évtized - bár nem ejtett csorbát a csillogó zöld tekinteten - a szemek zugába már apró ráncokat varázsolt. Svea is kutatva nézett nagyanyjára. Őt ugyancsak elszomorította a főkéntől alól kikandikáló parányira aszott arc.

- Levél vár az uradtól - próbálta a beszélgetést értelmes mederbe terelni a báróné.

- Szegény Besenval, hiányozni fogok neki - válaszolta kertelés nélkül Svea, és ledobta magáról hosszú prémkabátját.

- Tudta, hogy ide, és nem Bécsbe fogsz megtérni Dimotikából?

- Sejtette. Hirtelen indultam el, és ő úgy viselkedett, ahogy elvártam tőle. Ő a leglovagiasabb ember, akit csak ismerek.

- Atyád haláláról már értesítettem őt. Bármennyire is késleltette egyik napot a másik után, nem tudott már megvárni téged. Amália nénéd a megmondhatója, mennyire figyelte az érkezők hangját, hátha ráismer a tiédre. Szegény kis angyalom, szembesülnöd kell a nagy veszteséggel.

Anne-Marie csöndben simogatta zokogó unokalányát. Megvárta, míg a vihar lecsendesedik lelkében.

- Besenval sejtette, hogy az út befejeztével nem hozzá fogok visszatérni - folytatta Svea a korábban megkezdett beszélgetést.

- Nem hozzá térsz vissza? - vágott a beszélő szavába elképedve az idős hölgy.

- Van egy titkom, nagyasszonyanyám. Egy titok, amit ezentúl ketten fogunk tudni. Ön meg én - suttogta, és lehajtotta a fejét. Megbontott hajzuhataga befedte sápadt arcát.

A báróné nem válaszolt. Az eshetőségek kuszán követték egymást agyában, és a félelemtől durván összeszorult a torka. Svea végre megszólalt. Hangja mélyen, örömtől átítatva csengett:

- Gyermeket várok, nagyanyám.

Hány és hány beigazolódtott sejtést élt már meg Anne-Marie, de mind között ez a pillanat ejtette legjobban ámulatba.

- Biztosan tudod már, Kicsikém? - kérdezte minden teketória nélkül.

- Nagy utat tettem most meg, drága nagyanyám, és nem kíméltem magam azalatt. De egy hang azt súgja bennem, hogy annyi év után mégis igaz lesz - kulcsolta össze kezét izgalmában a fiatalasszony. - Szeretném Skäfthammarban világra hozni gyermekemet. Ugye elkísér engem? - folytatta kis szünet után Svea.

Az idős hölgy nem kérdezte, az unoka pedig nem ejtette ki a leendő apa nevét.

- Olyan nagy kuszaság van a lelkemben, nem is tudom, tehetek-e még rendet benne? - töprengött a fiatalabbik.

- Skäfthammar tavasszal és nyáron a legszebb - válaszolta csöndesen Anne-Marie. - A szem messze ellát az erdők aljáig, és a lekaszált széna illata felkúszik esténként az udvarház ámbitusára. Én is ott szültem meg első gyermekemet, Kicsikém, és nem tudtam, mikor adhatom először apja kezébe őt. - Szavai úgy fonódtak lassan egymásba, mint amikor gyöngyszemet fűz a gyermek, hogy láncná formálja őket. - Talán erőt is ad nekem az örömhöz és a feladathoz az Úr - gondolta, és mintegy befejezve a beszélgetést, kis csöngőjéhez nyúlt. A frajla sietve lépett a szobába.

A Hedvig Eleonora régensasszony halála miatt elrendelt udvari gyász egyhangúvá és csöndessé tette a téli hónapokat. A Stockholmba visszatért Besenval báróné rendre eleget tett az előírt látogatásoknak. Az etikett szabályait betartva még eljutott a gyöngélgedő felséges asszony színe elé is, de a kegyes megbocsájtást, melyre éveken keresztül vágyott, nem kapta meg. Közbeszólt a fenség halála. Ulrika Eleonora pedig - valószínűleg házasságának varázsa miatt - mérsékelt érdeklődésben részesítette a látogatót. Márcsak fanyalogva gondolt vissza arra az időre, amikor Svea közvetítésével akart Rákócziné fejedelemasszonnyal közelebbi kapcsolatot teremteni, elsősorban azért, hogy imádját, a mindinkább köhécselő Arcselut a hazájához közelebb fekvő, melegebb éghajlatú udvarba meghívassa. Oly régen történt mindez, hogy néha zavarta is, mi volt az igaz, és mi volt az, amit szeretett volna akkor valósággá varázsolni.

Alighogy az uralkodó kegyesen felmentette Bengtet felséges személye körüli további szolgálat alól, anyja azonnal megfelelő feleség után nézett számára. Ha Amália nem is volt olyan ügyes háztűznézés dolgában, mint annak idején sógornője, Hilda, sokkal körültekintőbb volt, melynek meg is volt rövid időn belül az eredménye. Bengt meglegedésére, választása az előkelő Svenstorpok szolid lányára, Karinra esett, akivel meg is tartották a kézfogót.

Amália kedvesnek tartotta, hogy az annyi év után várandóssá lett unokahúga hazajött svéd földre megszülni gyermekét. A családban is nagy volt a csodálkozás, nem is indokolatlanul, amikor az idős hölgy közölte, hogy a hóolvadás után hosszabb időre elhagyja a fővárost. Skäfthammarba indul Sveával. Az unokalány is érezte, mily nagy áldozatot hoz érte idős nagyanyja, aki viszont nem is tekintette azt annyira nagynak. Titokban még hálálkodott is a Sorsnak, amiért megengedte, hogy ismét megláthassa ifjúsága aktív színhelyét. Skäfthammar eléggé elhagyatott volt az utóbbi években. A kiterjedt rokonságból csak átutazóban időztek itt a család férfitagjai, ha üzleti ügyekben úti céljuk Falun vagy Gävla volt. Már Jörg is ritkán járt erre, mert koránál fogva egyre fáradtabbnak és erőtlenebbnek érezte magát a fejlettebb gazdálkodási módok ellenőrzéséhez. Igen meglegedettnek látszott, hogy végre átadhatja hazatérő fiának, Bengtnek a stafétabotot, ahogy azt anyja tette vagy negyedszázaddal korábban. Anyósáék távozása kezdetben nem nagyon illett bele Amália számításába, jóllehet tisztában volt azzal, hogy a hatalmas udvarházban Bengt is kényelmes otthonra talál majd ifjú hitvesével. Mivel azonban sokat adott férje-ura véleményére, aki szerint fiának csak hasznára fog válni, ha tanácsot kérhet nagyanyjától, - megnyugodva bocsájtotta útra számos társzekértől követve a báróné hintáját.

Besenvál bárót nem érte váratlanul hitvese levele, melyben közölte, hogy egyelőre családjánál marad. A törökhoni utazás következményeiről ugyan még nem tudott, de sejtette, hogy az Svea életében maradandó változást hoz. Őszintén szerette asszonyát, és időt adott neki, hogy rendezze lelkében a történeteket. Anne-Marie sem siettetten ebben unokáját. Titokban mindketten valami életjelre vártak Stralsund alól, de a híradás ezúttal is váratott magára. Svea szótlanként bolyongott vagy tétlenül üldögélt az árnyas fák alatt, kezét cirógatóan szelíden domborodó szoknyája ráncain pihentetve. Még nagyanyja társaságát is kerülte. Nem akarta még vele sem megosztani a növekvő magzatával átélt élményt. Ahogy azonban múltak a hetek, mindinkább mosolytalanabb, szenvedőbb arc kifejezést öltött. Fájdalmai voltak, amelyek egyre tartósabbak és nagyobbak lettek. A báróné komolyan aggódni kezdett. Visszagondolt saját szorongására, magányban töltött várandóságára, melyet egyedül Ingeborg, a lelkész felesége enyhített jelenlétével. Tudta, hogy az első szülés természetes kínjai mások huszonéves korban, és mások a harmincas éveket taposva.

1715 júliusának végén Sveának vékony hangú, porcelánarcú kislánya született, akit karjába szorítva Zelmának¹²⁵ nevezett el. A szépen fejlődő csecsemő sivalkódva követelte jussát, de a fiatal mama csak nem akart lábra kapni. Anne-Marie aggodalma fokozódott, látván, hogy unokája egyre gyöngébb lesz. A városba menesztett orvosért, de a tudós ember csak ingatta a fejét és szomorúan tárt szét karját. Ő is helyben hagyta a drezdai kollégának hajdani diagnózisát, mely szerint a korosodó asszonykának már nem lett volna szabad gyermeket szülnie. Nehéz napok következtek. Amitől a matróna annyira rettegett, bekövetkezett. Mint egykor Yosta lánya, most Svea unokája is örök nyughelyet talált a fűzfákkal övezett sírkertben.

Az Oxstierneket mindkét hír váratlanul érte. A gyermekáldás legalább annyira, mint Svea halála. Őszintén talán egyedül Bengt siratta meg unokanővérét. A családból a férfiak és a jó állóképességű ifjabb hölgyek időben megérkeztek a fővárosból a temetésre. „Mert porból vagy és porrá leszel” ragadta ki Anne-Marie az utóbbi években egyre gyakrabban ismétlődő szavakat a tiszteletes búcsúbeszédéből. A perzselő napsütésben megelevenedett benne egy másik temetés vigasztalansága. Akkor is éretten ringott a gabona és a pólingok rikoltozása az alkonyat közeledtét jelezték. S, bár „legyen meg a Te akaratod”, hajtotta meg fejét a matróna, magában perlekedni mert az Úristennel: *Ha feladatot adsz, erőt is kell adnod hozzá, Uram! Mi lesz ezzel a kis árvával, ha én is lehunyom a szemem?*

¹²⁵ Zelma Besenval (1715-1775), Karl Oxstiern (1700-1770) Anne-Marie Oxstiern dédunokái

A neheze azonban még hátra volt. Anne-Marienak meg kellett birkóznia a gyászjelentések szétküldésével. Értesítenie kellett Besenvalt is Svea haláláról és a kis Zelma születéséről. Nem tudta, hogy unokavejét hol és egyáltalán mikor fogja utolérni a kettős hír. Mivel magának már neheze esett az írás, Bengt segítségét kellett kérnie, hogy tolmácsolja gondolatait. A két nemzedék képviselője elgondolkozva ült az ámbituson. Akaratlanul csak a legszükségesebb társalgásra szorítkoztak, pedig az idős dámat furdalta a kíváncsiság, hogyan zajlott le a felség és Svea találkozója, Bengt pedig azt szeretne volna tudni, mit mondott el mindabból unoka-húga, amit ő is csak kikövetkeztetett. De kíváncsiságuk kielégítetlen maradt. A felkerekedett meleg szél megsusogtatta az öreg jegenyét, melynek levelei szelíden hagyták magukat ringatni. Néhányan megadóan hulltak le a porba. Anne-Marie arrafelé nézett:

- Tudod-e fiam, hogy ez a jegenye több mint 150 éves. Még az öreg Storman ispán mondta nekem, mikor annyi idős voltam, mint te - törte meg a csendet az idős hölgy.

- Szép kor, nagyasszonyanyám - bólintotta Bengt. - A mi férfainknak sokkal kevesebb adatik meg. Hallotta, hogy Karl^{125/} a felség testőre lett? - kérdezte minden átmenet nélkül.

- Borg unokája? - nézett hitetlenkedve rá a nagyanya. Egész kicsi korában láttam őt egyszer, amikor nagyapád temetésére Borg elhozta egész familiáját. Sokan voltak. Úgy sorakoztak fel, mint az orgonasípok. Gyászom ellenére mosolyogva szorítottam akkor keblemre azokat a nevetős szemű, széles arccsontú csemetéket. És már háborúba mennek? Ő is?

- Ő sem gyávább, mint mi voltunk, nagyasszonyanyám. A felségnek minden kardra szüksége van Stralsund alatt - válaszolta Bengt, és nehézkesen újból a készülő levél fölé hajolt.

A fiatal Besenvall báróné halálhíre eljutott Eleonora Ulrikához is. A hercegné jól emlékezett arra az időre, amikor bizalmasává választotta Oxstiern bárónét. Már az akkori beszélgetésekből kitűnt, milyen megkülönböztetett helyet foglalt el az unokalány az idős dáma életében. Mélyen átérezte így veszteségének súlyát is. Szeretetteljes sorokkal kereste meg Skäfthammarban időző kedves hívét. Levelének olvasása tűnődésre készítette Anne-Mariet és Bengtet is. Vajon eljut a felséghez is Svea halálhíre?

Búcsúzásakor Bengt, mielőtt lóra szállt volna, érdekes megállapítással próbálta vigasztalni nagyanyját: „Ugye nem tévedek sokat, ha önt a királyasszonyok kegyeltjének nevezem, nagyasszonyanyám?” A báróné elgondolkozva bólintott, míg köhécselve nyelte a lópaták felverte port. Sok igazságot érzett unokafia szavaiban, amikor most Krisztina és Ulrika Eleonora királynéknak a személye iránt kifejezett jóságára, vagy Eleonora Ulrika bizalmára gondolt.

XXX.

Újra a poroszok ellen

1715 és a következő évek

1715 augusztusában a poroszok kemény ellenállás után tudták csak elfoglalni az Odera partján fekvő Peenemünder erődöt. A kellemetlen hírt az agg Guillenstiern a térképen egy újabb zászlóval jelezte, amikor az ifjú Karl Oxstiern hozzálépett:

- Elbukásunk szomorú, de a fegyelmezettség és a bátorság példája - szólt váratlanul. A foglalatosskódásába elmerülő idős úr összereszt a hangra.
- Slepp az utolsóig védte az erődöt - válaszolta. - Kiváló katona volt. Még előző királyunk seregében harcoltam együtt vele.
- Igaz, hogy levelet találtak nála a felségtől? - halkította le hangját a fiatalabbik.
- A hadijelentés szerint igaz. Amikor a megmaradt száz katona az egy száz tiszttel megadta magát, az elesett parancsnok zsebében a felségtől neki szóló parancsot találtak, melyet tanulságul továbbítottak a porosz királynak¹²⁶.
- Tudja-e, uram, mi állt abban a levélben? - kérdezte nem titkolt kíváncsisággal Karl.
- „Sleep, védekezzenek utolsó csepp vérükig. Ne kezdjenek addig tüzelni, amíg az ellenség nem ér közvetlenül az árok szélére. Jó szerencsájukra bízom önöket. Károly”. Sleep elolvasta az üzenetet és meghalt az uralkodó utasítására - recsegte az agg Guillenstiern.
- Valóban csak akkor nyitottak tüzet, amikor az ostromlók az árok széléhez értek? - kérdezte a puskaport még nem szagolt ifjú.
- Sleep az egyik bástya mellett elsáncolta magát, és azokkal az emberekkel, akikben volt elég bátorság és hűség, úgy állította fel csapatát, hogy nem lehetett őket bekeríteni. Az árok már megteltek elesettekkel, és az ellenséges túlerő szakadatlanul özönlött. Egy órai verekedés után a katonák fele elveszett. Maguk a poroszok is elképedtek, hogy a védők nem kérnek kegyelmet. Miután Sleep is elesett, a maradék megadta magát - fordult vissza a térképhez lehangoltan Guillenstiern.
- Elveszítettük Usedom szigetét a szomszédos kicsikkel együtt. Wiesmar sem tudja már tartani soká magát. Nincs kellő hajóhadunk és az ellenség közvetlenül már itt a szárazföldön fenyegeti hazánkat. Megmondtam apámnak, hogy a felségnek szüksége van rám is - húzta ki magát büszkén az Oxstiern dédunoka.
- Ha ön is Stralsundban lesz, sokadmagával fiam, visszatér a régi szerencséje a felségnek. Bevehetetlen a sáncmű meg a fellegrvár, hiszen Pomeránia legjobb erődítménye. Még az ön dédapja munkáját dicséri - mormolta az agg szenátor és szeretetteljesen figyelte, ahogyan az ifjú a hosszú folyosón elviharzik.

Az amúgy jelentéktelen város, Stralsund, hirtelen az európai figyelem középpontjába került, hiszen a svédek legendáshírű katonakirálya állt annyi év után újra személyesen katonái élére a dán és a porosz sereg ellenében. A 36 ezer főnyi ostromlót is határozottan ösztökölte ez a tudat, melyet még erősített a kémektől nyert jeladás, hogy szemben velük, a város fölött

¹²⁶ I. Frigyes Vilmos porosz király, uralk.:1713-1740

magasodó fellegvárat és a sáncművet mindössze kilencezres helyőrséggel védi a király. Jelenlegi testőrsége és vezérkara az előkelő családok legifjabb nemzedékéből tevődött össze, mert akik Dimotikába kísérték uralkodójukat, és oly hosszú idő után visszatértek végre, azok kegyesen egy-két évre felmentést kaptak. Családalapításról kellett gondoskodniuk.

A király hódító harcai során számos megerősített várost foglalt már el személyesen, de a győzelemmámorban is érezte, hogy soha nem szabályos harcban. Mindig alábecsülte ellenfeleit, mert számított a svéd fegyverektől való félelem erejére.

1715. október 20-ára virradóra az ostromlók rendkívüli erőfeszítéseket tettek, hogy minél hamarabb bevegyék az erődöt. A várost védő sáncmű nyugat felé járhatatlan mocsárra támaszkodott, kelet felé pedig ott volt a tenger, így valóban bevehetetlennek látszott. Sikerüket a sáncműveknél mégsem elsődlegesen bátorságuknak, hanem egy különös véletlennek és az ezt felhasználó árulásnak köszönhették. Egyik fél sem gondolt eddig arra a jelenségre, hogy a Balti-tengeren nincs apály sem dagály. Még a felség sem figyelt fel arra a körülményre, hogy ha nagyon heves nyugati szél fúj, akkor az visszatartja a tenger vizét kelet felé, és a sáncművek szélén mindössze 3 láb mély víz marad akkor, amikor a hadvezetés azt hitte, hogy ott feneketlen mély a tenger. A különös véletlen az volt, hogy az egyik svéd katona vigyázatlanul leesett a sánc tetejéről és csodálkozott, hogy a lába feneket ért. Kimarjult bokája volt szerencséjének ára. Megszökött a seregből és felfedezésével egyenesen a porosz főhadiszállásra igyekezett. A gróf éppen haditanácsot tartott, amikor jelentették neki, hogy egy dezertőr kéredzkedik színe elé.

- Nem szeretem sem a kémeket, sem a szökevényeket. Vessék tömlöcbe a jövevényt - válaszolta a gróf, és nem zavartatva magát, újból térképe fölé hajolt. Fővezérei azonban tanácsolták neki, talán még is meg kellene hallgatni a svéd felség seregből szökött katonát. Végül is maga elé hozatta az erősen sántikáló embert.

- Uram, nagy hírrel jövök. Életemet kockáztattam érte - mondta meghajolva, melyben nyomokban még megtalálható volt egy svéd katona felsőbbrendűségi tudata.

- Talán bizony hősies küzdelem nyomait viseli a sántasága - vetette oda kimérten a hadvezér. Szavait a vezérkar derűtsége kísérte.

- Hősiesség csak a tengeren való átgázolásom volt, uram - kezdett volna mondókájába, de a gróf szavába vágott.

- Ne beszéljen nekem sületlenségeket - legyintett mérgesen

- Pedig uram, ha a szél nyugat felől fúj, az visszatartja a tenger vizét a sánc alatt. Alig pár láb mély ott a víz, kimarjult bokám a megmondhatója.

- Talán bizony mérőónnal mérte meg a mélységet? - kérdezték nagyobb odafigyeléssel a tiszturak.

- Az erős szélben lecsúsztam az oldalsáncról, amikor a töltést erősítettem, uram. Míg zuhantam, azt hittem, végem. De nemcsak hogy megmaradtam, de sekély vizet találtam, és azon nyomban sikerült átgázolnom a tengeren. Könnyen meg lehet kerülni nyugati áramlásnál az erődítményt - felelte várakozásteljesen, míg áttette testsúlyát fájós lábáról a másikra.

A gróf a biztonság kedvéért tömlöcben tartotta a szökevényt, aki csak a csel sikere után köthetett útilaput a talpára. Mit ért azonban szerencséjével az áruló? Pénzt kapott, nem is keveset, de mihez kezdjen vele? Haza nem mert menni dannemori kis falujába, beállt hát a porosz gárdába, bízva jó szerencséjében, hogy nem kerül soha királya szeme elé.

A poroszok pedig úgy döntöttek, hogy a maguk hasznára fordítják a hallott érdekes földrajzi jelenséget. Másnap az éj leple alatt, amikor még mindig nyugati szél fújt, az egyik alezredes ezernyolcszáz ember élén belegázolt a vízbe. Kétezer embere ugyanakkor a sáncokhoz vezető töltésen nyomult nagy hanggal előre. A porosz tüzéség lőtt, a dánok a másik oldalon szintén igyekeztek minél nagyobb riadalmat kelteni. Amikor ezt jelentették Károlynak, nem is akart személyesen belekeveredni a csatába, oly biztos volt abban, hogy a töltésen vakmerően feljűk tartókat mind visszaverik. De ekkorra a szászok már a sáncok mögé kerültek a tenger felől. A meglepett és bekerített svédek nem tudtak ellenállni. Nagy öldöklés után elfoglalták állásaikat. Néhány svéd katona a város felé menekült, és amikor az ostromlók üldözőbe vették őket, két szász tisztnek sikerült is feljutniok utánuk a felvonóhídra. Szerencsére az őrség velük együtt felhúzta a hidat, és lefegyverezte a benyomulókat. A város ezzel megmenekült.

A zsákmányolt 24 ágyút az ellenség ezután mind Stralsund ellen fordította. Szinte szakadatlanul lötték, bombázták a fellegvárat és a várost. A szász tábornokot bizakodóbbá, katonáit szívósabbá tette az első siker. A felséget ugyan nem törte le még a kudarc, de őt is elgondolkoztatta az árulás és a Balti-tenger szeszélye.

Az ostrom változó állásáról meglehetősen sűrűn érkezett hadijelentés a Védelmi Tanácshoz. Annál lassabban jutottak el azonban a hírek Skärfthammarba. Anne-Marie minden váratlan lovasember érkezésére összerezsent. Érdekelte még mindig a csata kimenetele, de a dicsőségnél már többre tartotta az ott harcolók életét. Reszketett a felségért, akire csak nem akart újra rámosolyogni szerencsecsillaga, és a gyermekcipőit katonabakancsra váltó dédunokájáért, aki nemcsak a király testőreként, de a vezérkar íródeákjaként ugyancsak a harcok sűrűjében volt. Dicséretére vált Jörgnek, vagy inkább Amáliának, hogy továbbították Stockholmból Karlak a család számára írt beszámolóit. Látszott azok megviselt állapotán, hogy sok kézben megfordultak előzőleg. Egyiket a körülzárt Stralsundból sikeresen kijutott francia követ hozta a fővárosba. Colbertet igen nagyra becsülte a felség bátorságáért, és képes volt a követtel órák hosszát eszmecserét folytatni, míg közöttük és mögöttük hulltak a katonák. Megosztotta a királlyal a veszélyeket és fáradalmakat, sőt gyakran aludt szabad ég alatt egy köpenyen vele. A követ, aki Besenvalnak is jó barátja volt, nemcsak magával hozta az ifjú Oxstiern híradását, hanem fel is kereste a családot. Amália báróné megkülönböztetett udvariassággal fogadta a viszontagságos körülmények között Stockholmba érkezőt, és bizony ki nem fogyott a kérdezősködésből.

- Valóban olyan komoly a helyzet Stralsund környékén, ahogy unokafivérünk leveléből kitűnik? - tette fel a háziasszony a kérdést, miközben jó forró teával kínálta vendégét.

- Még annál is komolyabb, asszonyom - bólintott a hírhozó, míg el volt foglalva csészéjével. - Az önök királya csodálatos hőstetteket hajt végre, mégis azt kell mondanom, hogy balszerencse kíséri. A hadsereg ereje tovább csökken, a veszteségek egyre nagyobbak.

A háziasszony szótlanul várta a folytatást.

- Miután a túlerő miatt a felség visszakényszerült a városba Rügen-szigetéről, Poniatowski szerint hasonló közönnyel viselkedik, mint annak idején Benderben. Nem döbbsenti meg semmi. Bezárkózott a város falai közé, nappal árkokat, sáncokat építtet a várfalak mögé, éjjel pedig kirohanásokkal próbálja távol tartani az ostromlókat. Bátorságánál csak a hidegvérét csodáltam jobban - tette le csészéjét halk koppanással a vendég.

- Bengt fiam, aki a poltavai vereség után Dimotikába kísérte a felséget, ugyanígy nyilatkozik róla - vette vissza a szót Amália, kihasználva a lélekzetvételnvi szünetet. - Másik fiam, Nicodemus ott maradt a csatatéren. Családunk most az ifjú Karlért aggódik.

- Jó tűzkeresztség a fiatalembernek a felség melletti titkárkodás - fűzte tovább udvariasan a szót Colbert. - Egyik nap a király levelet diktált neki, amikor ágyúgolyó zuhant a házra. Átszakította annak tetejét, és közvetlenül az uralkodó hálósobája mellett robbant fel. A bomba dörrenésére, a hatalmas recsegésre, ropogásra én is berohantam a helyiségbe. Láttam, hogy az ifjú Oxstiernek kiesett a kezéből a toll. „Mi történt?” - fordult felém legnagyobb nyugalommal a felség, míg korholóan titkárára nézett. „Miért nem ír tovább?” - kérdezte rezzenéstelen hangon tőle. „Felség, a bomba...” - hebegte az ifjú. „Hát aztán?” - volt a felelet. „Mi köze a bombának ahhoz a levélhez, amit kegyeskedünk diktálni. Folytassa fiam” - dörögte, engem pedig kitessékelt a szobából.

- Ha ezt az anyósom, az idős báróné meghallja, még büszkébb lesz dédunokájára - lelkesedett Amália jogosan.

Amália megérzése igen találó volt a levél skäfthammari fogadtatását illetően, mert a beszámoló ugyancsak bővelkedett a szörnyűségekben:

„A dánok egyre kegyetlenebbek, a poroszok pedig mind bátrabbak a támadásokban” - írta Karl. „Nem is gondoltam odahaza, hogy a háború ennyire veszélyes. A felség mindenütt ott van, ahol kell. Csodálatos katona, és ami a legfontosabb, mindnyájan bízunk benne.

November közepén¹²⁷ partra szállt a szigeten az anhalti herceg 12 ezer emberével. Úgy hírlett, három hónapig építtette a bárkákat, és várt a kedvező időjárásra, hogy meglepjen bennünket. De ez nem sikerült neki. A felség éppen a szigeten tartózkodott alig három mérföldnyire onnan, ahol az ellenség partra szállt. A legnagyobb csöndben, királyunkkal az élen, elindultunk feléjük az éj kellős közepén. Bár a tisztek nem igen számítottak arra, hogy támadás érheti őket éjszaka, fővezérük ismerte királyunkat, hogy az mindenre képes, ezért mély árkokat ásatott és az árok partjára spanyollosokat állíttatott. Úgy két óra körül értünk az anhaltiak közelébe, anélkül hogy legkisebb neszt csináltunk volna. Akkor vettük észre az akadályt. A felség kiadta a parancsot, hogy a katonák döntsék fel a spanyollosokat. Valószínűleg nem voltunk teljesen hangtalan szellemek, mert azonnal riasztották az egész táborn. A keletkezett fegyverropogásban a felség személyesen is döntögetni kezdte a spanyollosokat. Nem messze tőle serénykedtünk mi is Poniatowskival, amikor szinte egyszerre megláttuk a széles árkot. A felség odakiabált hozzánk: »No de ilyet! Erre igazán nem számítottam«. Hadvezetésünknek sejtelve sem volt a partraszállt ellenség létszámáról, de szerencsére azok sem tudták, mily maroknyian vagyunk mi. Az éj sötétje nekünk kedvezett, és a felség nyomban határozott. Beugrott az árokba, majd ő és a legrettenthetlenebb tisztek egymás vállára hágva törtek felfelé, mintha várfalat ostromolnának. Én sem maradhattam hátul.

Rohamunk először nagy zavart keltett az ellenséges táboron belül. Hallottuk a dánok és poroszok kiabálását, de azt is tudtuk, hogy az erőviszonyok nagyon egyenlőtlenek. Vagy negyedórai küzdelem után visszavertek bennünket. Az anhalti herceg ekkor üldözőbe vette csapatunkat, bár nem tudta, hogy magát a királyunkat üldözi. A sík terepen a felség rohanvást újrendezte a kis sereget. Mindkét oldalról tartós, elkeseredett harc kezdődött. A legborzasztóbb mégis az lehetett a király számára, amikor Düringet, egyetlen kísérijét Dimotikából haza a szeme láttára ölték meg. A kézitusában egy dán hadnagy ráismert a királyra. Félkézzel megfogta a felség kardját, a másikkal a hajába markolt. Hallottuk, ahogy rákiáltott: »adja meg magát felség, vagy megölöm önt«. Királyunknak helyén volt a szíve és övében a pisztolya. Még mielőtt a segítségére értünk volna, bal kezével kirántotta fegyverét és rásütötte a tisztre, aki másnap belehalt sérülésébe. Ám, ahogy a dán kimondta a svéd király nevét, egy egész csapatot csődített köréje, akik pillanatok alatt körülvették őt. Poniatowskival csak nagy bajjal tudtuk megközelíteni, pedig addigra meg is sebesült a

¹²⁷ 1715-ben

felség. A golyó két ujjnyira a bal mellbimbója alatt fúródott a testébe, de ő, amikor észrevett minket, csak zúzódsról beszélt. Gyalogosan küzdöttem én is mellette. Végül Poniatowski-nak sikerült őt felültetnie egy odaszabadult lóra. Ő mentette meg most is a királyt, mint egykor Poltavánál. A gróf nem feledkezett meg rólam sem, míg fedeztem a felséget, nekem is szereztetett lovat. Nagy vágtában, de csak néhányad-magunkkal sikerült visszatérnünk a városba.”

Bengt, miután felolvasta Karl beszámolóját, vegyes érzelmektől fűtve fordult nagyanyjához:

- Ennyire személytelenül megírt harci beszámolót még nem olvastam a család tagjainak tollából. Mintha nem is ő harcolt volna a király nyomában. Vajon az atyjának is ilyeneket küldöz?

- Ne légy igazságtalan Bengt - korholta őt az idős hölgy. - Jó szeme van Karl-nak, és ahogy látom, helyén van a szíve. Szép lenne, ha a következő híradása győzelemről számolna be.

Mire az előző hadiesemények híre eljutott a fővárosba, aközben Stralsund erődítményeit alaposan szétrombolták az ostromlók. Záporként hullottak az ágyúgolyók a házakra, a város fele is már romokban hevert. A polgárok mégsem zúgolódtak, inkább csodálták uralkodójukat, annak józanságát, fáradhatatlanságát. Hogy a kétharmad részben elesett helyőrséget pótolják, az asszonyokon és a gyerekeken kívül még az öregek is vele tartottak az ostromkitöréseknél. November végére azonban annyira össze volt már löve a város, hogy a visszavonulás legalább olyan veszélyessé vált, mint az ottmaradás. Így a vezérkar erős nyomást gyakorolt a királyra, hogy az ostrom színhelyét elhagyja. A felség végre hallgatott a rábeszélésre és rászánta magát a visszavonulásra. December 20-án éjjel hajóra szállt mindössze tizedmagával. A kikötőben már jég borította a vizet, törni kellett a jégtáblákat, mely keserves munka órákig hátráltatta, hogy nekivágjanak a tengernek. A porosz tábornok - aki figyelte a készülődést - parancsot adott tengernagyjainak, hogy a svéd királyt ne engedjék ki Stralsundból, kerítsék be őt élve vagy halva. Szerencsére az üldözők szembe kapták a szelet, így nem tudták a kis hajót befogni. A matrózok minden vitorlát felvontak és teljes erőből eveztek a vízi alkalmatosságon, hogy minél hamarabb eltávolodjanak a legveszélyesebb helyről. Egy ágyúgolyó megölt két matrózt a felség mellett, egy másik darabokra törte a bárka árbócrúdját. Ilyen körülmények között sikerült mégis elérniük azt a két hajót, mely a Balti-tengeren cirkálva rájuk várt.

Stralsund a következő napon megadta magát, és a maradék helyőrség a poroszok fogságába kerültek. Stralsund elestével Svédország utolsó németországi támaszpontját veszítette el.

A felség a viszontagságos hajózás után partraszállt Ystadban, ahonnan hamarosan a biztonságosabb Karlskronába ment tovább. Bizony, ezúttal egészen más körülmények között, mint tizenöt évvel korábban. Akkor egy 120 ágyús hadihajón készült arra, hogy rákényszerítse akaratát egész Észak-Európára.

Mivel Karlskrona közel volt a fővároshoz, mindenki azt hitte, hogy az uralkodó hazatér a hosszú távollét után. De a felség nem tudta rászánni magát, hogy találkozzon népével. Csak győztesen akart visszatérni Stockholmba. 1716 januárjától a király ebbe a kikötővárosba tette át országlása színterét. Meghatározott időközökben ide rendelte a szenátust ülésezni. A kormányzótanács elhalt vagy kiöregedett tagjai helyére végre újakat nevezett ki, és a már hivatalban lévők nem kis megrökönyödésére, első miniszterévé Görtzt nevezte ki¹²⁸. Minden megbízható régi hívét visszarendelte udvartartásába, azokat is akiket jutalmul eddig szabadságolt. A felség látni akarta kedvelt kamarását, Bengt Oxstiernt is, aki a királyi hívásra

¹²⁸ A frank származású Henrik Görtz (Goertz), birodalmi báró számos szolgálatot tett Károlynak a benderi tartózkodás idején, majd Grothusen halála után a király kegyence lett

lőhalálában érkezett Skäfthammarból Karlskronába. Az uralkodó megszakítva a követekkel folytatott tárgyalását, azonnal fogadta őt.

- Hiányoltunk kedves hívünk - fordult a belépőhöz, és intett az ajtónállóknak, hogy ne zavarják felséges személyét a beszélgetés alatt.

- A skäfthammari látóasszony szerint felséged szerencsecsillaga feljövőben van és a rossz hamarosan jóra fordul - szólt bizakodóan Bengt, titokban megriadva a király sovány, cserzett arcától.

- Magunk is ebben bízunk, csak ne késlekedjék a jóslat sokáig - válaszolta egykedvűen a felség és kérdően hívére nézett.

- Stockholmból jöttél?

- Skäfthammari birtokunkról felség. Családot alapítottam, és hitvesem egészséges fiút szült a minap.

- Szükségünk is van jó katonákra - válaszolta vontatottan az uralkodó. - Oxstiern báróné egészsége? - faggatta kis idő múlva tovább a kamarást, óvatosan kerülgetve, amire kíváncsi volt.

- Nagyasszonyanyám is Skäfthammarban van. Nagyon megviselte Svea unokanővérem halála.

- Besenval báróné meghalt? - meredt a felség döbbsen Bengtre.

- Röviddel gyermeke megszületése után - válaszolta rövid szünet után a kamarás.

- Mikor történt mindez? - kérdezte tompán a király.

- A múlt nyáron, felség.

- A gyermek?

- Lány.

A felség elfordult hívétől. Jobb hírekre számított. A harctéri halálhoz hozzáedződött, de ez a közlés megsajdította lelkét. Győzelmet ígért, és ezentúl nincs aki számon kérje ezt rajta. Rossz előjelnek érezte, hogy győzelme esetén a számára egyetlen fontos valaki sem fogja már kendőjét lobogtatva várni őt Stockholmban, a palota előtti téren. De a király nem volt a bánat embere. Rövidesen hivatalos hangra tért át és közölte hívével, hogy haladéktalanul el kell foglalnia újra a tisztét. Bengt ifjú asszonyára meg igen koros nagyanyjára gondolt, és nagyot sóhajtott. A birtok gazdátlanságára még nem is volt ideje gondolni. Tudta, hogy az Oxstierneknek elsődlegesen a királyi házat és nem saját érdekeiket kell szolgálniok.

A király a telet Karlskronában töltötte. Parancsot adott az általános sorozásra egész királyságában. Hitte, hogy összes alattvalója csakis azért van a világon, hogy háborúskodjék, és nem tévedett, mert ezt a szemléletet mintegy száz éve nemzedékek adták át egymásnak. 15 éves fiúkat vittek katonának, és számos faluban csak aggastyánok és asszonyok maradtak megművelni a földeket. Az uralkodó keserű tapasztalatból viszont azt is tudta, hogy nagy kincs a vitézség, de csak emberi virtussal nem lehet tartósan háborút viselni. A kormánynak ezért szabad kezét adott a pénzszerzésre. A király számlájára az országban található vasanyagot felvásároltatta a fegyvergyártáshoz, melyért kényszerűségből nem ezüsttel, hanem papírpénzzel fizetett. A haderő pótlásán kívül új hajóhadat is ki kellett állítania. A hajózási vállalkozások azonban csak kiváltságok ellenében voltak hajlandók felszerelni néhány sorhajót. Egyedül Borg Oxstiern Gävla-i hajógyarából ereszkedtek úgy tengerre hajók, hogy ellenszolgáltatást nem kértek érte.

Görtz miniszter szorgalmazta a diplomáciai kapcsolatok felélénkítését is, mert látta, hogy a szomszédos országok uralkodói csak arra várnak, mikor tehetik végleg tönkre Svédországot. Az eredetileg hármass svédellenes szövetség¹²⁹ először a poroszokkal négyesre bővült, majd 1715-ben hetes szövetséggé alakult a hannoveriak, hollandok és az angolok csatlakozásával. Egy angol hajóhad meg is jelent a Balti-tengeren, sőt, úgy hírlett, a cár ígéretet tett a dán királynak, hogy egyesült csapataikkal már a következő tavasszal lerohanja a svéd földet. A hír, hogy minden pillanatban partra szállhatnak a szövetségesek, olyan aggodalommal töltötte el a tehetősebb svéd állampolgárokat, hogy pénzüket, értékes ingóságait elásták a földbe, amire eddig még nem volt példa.

A király bokros teendői között elérkezettnek látta, hogy végre találkozzék fenséges hűgával is. A királyi találka a Völtern-tó partján létre is jött, ahová a felség csak első kamarása kíséretében érkezett postakocsin. Mindössze egyetlen napot töltött itt. A testvérpár annyi év elmúltával sem köszöntötte egymást bensőségesen, és a rövid együttlét alatt sem igen találták meg a hangot egymással.

- Jól csiripelik a verebek, hogy felségednek nemcsak minisztere, hanem kegyence ez a Görtz?
- kezdte mindjárt ellenségeskedve Eleonora Ulrika.

- Bizalmi emberünk - hagyta helyben egy kis helyreigazítással a király.

- Talán bizony ő súgja felséged fülébe, hogy külön megadóztassák azokat az úrasszonyokat, akik selymet használnak ruhájukhoz, vagy akik díszes parókát viselnek, nem is beszélve az aranyozott kardot felcsatoló urakról?

- Fenséged talán valami kolosszális megoldással jött, amellyel Svédország kimerült tartalékait pótolhatnánk? - lökte ki a szót kelletlenül fogai közül Károly.

- Lehet, hogy itt Karlskronában nem tekintik sarcolásnak e sokféle adó és illeték kivetését? - kérdezte vissza a hercegné lassacskán visszanyerve nyugalalmát.

- Fájdalom, fenséges hűgomasszony, de a háború óriási költségeit csak a lakosság létfenntartásának terhére lehet előteremteni.

- A kormányzótanács egyebet sem tesz, közel tíz esztendeje, mióta felséged török földre menekült, mint növeli az adókat. Minden házat sorba járnak, hogy a megtalált élelem felét a királyi raktárakba vigyék. Súlyosak a kéményadók is. Ezt is jelenti felségednek a minisztere?

- Az ország veszélyes helyzete háttérbe kell hogy szorítsa az egyes emberek bajait - válaszolt kurtán a király. - Más kiszarolt nép már uralkodója ellen fordult volna bizonyosan, de a legnyomorultabb parasztunk is tudja, hogy királya még nála is szerényebb és szigorúbb életmódot folytat.

A felség keresetlen szavai átmenetileg lecsendesítették ugyan Eleonora Ulrikát, de kis idő múlva csak folytatta:

- Súgta azt is a bizalmi embere felségednek, hogy kössön mihamarabb békét legalább a cárral? Érdeklődött legalább egyszer is ez a Görtz, hol senyvednek felségednek olyan kiváló tábornokai, mint Rjenksjöld vagy Lundberg?

Az utóbbi név olaj volt a tűzre. A király dacosan nézett testvérhűgára.

¹²⁹ A dán-lengyel-orosz hármass szövetséget az északi háborúban (1700-1706) a 24 esztendő XII. Károly hat év alatt szétrobbantotta és győzött ellenfelei fölött.

- Ha már fenséged kellemetlen kérdést kérdésre halmoz számunkra, mi is kérdezzük, miért csak lányokat szül hercegséged?

- Ha fiam lenne, az lenne az ön veszte, Károly - tekintett igen jelentőségteljesen királyi bátyjára Eleonora Ulrika. - Akkor joggal törnék az ön trónjára. S ha már felséged volt kegyes gyermekeim iránt érdeklődni, hódolatteljesen emlékeztetném arra, önnek viszont kötelessége, hogy fiú utódot nemzzen az országnak.

- Van már fenségednek megfelelő menyasszony a tarsolyában? - nevetett fel a felség. Csúnya nevetése betöltötte az egész termet.

- Még nincs, de követeim munkálkodnak ezen - válaszolta nyugodtan a hercegné.

- Tegye, ahogy jónak látja hercegséged - vont vállat a király, és néhány kevésbé kényes mondat után komolyra fordította a szót:

- Szükségem lenne viszont nagyrabecsült sógorom támogatására Eleonora. Hamarosan újra hadra kelek, és terveim között szerepel, hogy a hesseni fejedelemséget visszaszerezsem fenségtek számára.

Eleonora Ulrika egyszerre érdeklődve tekintett feléje. Oly régen elűzték már a poroszok kis birodalmából a herceget, hogy a felség hadviselése hirtelen reményeket ébresztett benne.

- Nemcsak fegyverrel, hanem tárgyalásokkal akarunk ez ügyben eredményt elérni. Hamarosan hívatni fogjuk ez ügyben a herceget - mondta búcsúzóul a felség és kegyesen útra bocsátotta hűgát.

Amíg a felség újabb hadviseléssel, addig frissen kinevezett minisztere az egyik legfőbb ellenség megpuhításával akarta talpra állítani Svédországot. Görtz azon mesterkedett, hogy a királyt kibékítse a cárral. A diplomáciai jelek is arra engedték őt következtetni, hogy ennek most jött el az ideje. Egyre több jel utalt arra, hogy a cár kezd kihátrálni a hetes szövetségből, mert tisztán az orosz érdekek szerint szeretné megoldani a „svéd” kérdést. Az ország védelmi helyzetének hiányosságait tekintve ugyanis már két esztendővel korábban partra szállhatott volna Svédországban, mégsem tette. Görtz gyanította, hogy nem tudott megegyezni a féltékenykedő szövetségeseikkel, akik nem nézték volna jó szemmel a hatalmi egyensúly megbillenését. A miniszter azt is észrevette, hogy a felség az ellene szövetkező számos uralkodó közül az angol királyra haragszik leginkább, mert Károly annak nem ártott soha, ennek ellenére György¹³⁰, békéltetés ürügyén, azért avatkozott be a svéd-dán viszályba, hogy azonnal olcsón megvásárolja Brémát és Verdent tőlük, miután a svédek elvesztették azt.

Görtz ezekre a körülményekre alapozott egy vakmerő tervet, melynek lényege a szövetségeseik egymásnak ugrasztása volt. Ha a cár valóban neheztel a lengyel és az angol királyra, akkor egy különbség nem is elképzelhetetlen. Az egyesült svéd-orosz hadsereg erejétől újra remeghetne Európa. A miniszter nem vesztegette tehát az időt. Tanácsaival és jó érzéssel időzített hízélgéssel hamarosan akkora befolyása lett a királyra, mint azelőtt egyetlen elődjének sem. A felség, aki már húsz évesen parancsokat osztott Piper grófnak, most, amikor rákényszerítette a balszerencse hogy mások tanácsára hallgasson, leckéket vett Görtz bárótól.

- Felséged is kegyeskedik tapasztalni, hogy a pénzszűke nemcsak a mi háborús elképzeléseinkbe, de az ellenünk szövetkezőkébe is beleszól. Cáfolhatatlan jelzéseim vannak, hogy lazul a vérszerződés közöttük. Bátorodom megkockáztatni, hogy Felségednek előnyt kellene ebből kovácsolnia. Újból fontolóra kellene vennie azt a „nemszeretem” békekötést az orosz uralkodóval - kezdte óvatosan a miniszter.

¹³⁰ György, Anglia királya. Uralk.:1714- 1727. (Hannoveri választófejedelem,)

- Nem látod eléggé jól a dolgot, kedvelt hívem. Péterrel még mindig nem tárgyalásokkal, hanem fegyverrel akarjuk megkötni a békét.

- Moszkovita Oroszország közel van ahhoz, hogy úgy beszéljünk róla mint Európa egyik leghatalmasabb de egyben legszegényebb birodalmáról. A sorra meghódított tartományok ugyanis egyelőre csak a cár dicsőségét és hatalmát növelik, a bevételeit nem.

- Mondom, hogy rosszul látod a dolgokat, Görtz. A tartományok, melyeket felséges személyünktől bitorolt el, nem voltak szegények.

- Akkor nem, felség. De vegyük Livóniát, melyet majdnem 15 évnyi háborúskodás után sikerült csak a cárnak megszereznie. Most járványok sújtják, szinte lakatlanná vált a terület, nincs megművelve a föld, mégis neki, mint győztesnek kell azt eltartania.

- Úgy hírlík, a cár feltáratott ott arany-, ezüst- és vasbányákat.

- A hírek igazak, felség. De a hozam bizonytalan és a kiaknázás költséges. Ezt is a győztesnek kell állnia - felelte meggyőző hangon a kegyenc, majd újból kerülgetni kezdte a forró kását: - Tudom, hogyha kegyeskedne fontolóra venni a békekötést, figyelembe kellene felségednek vennie a cár követeléseit is, és jó esetben, ettől a teljesen szétzüllesztett Livóniától, rossz esetben Ingria és Karélia egy részétől meg is kellene válnia...

- A Balti-tenger keleti és északi partján fekvő tartományainktól? Soha! - vágott a miniszter szavába mérgesen az uralkodó.

- Bátorkodom emlékeztetni felségedet, hogy ezek a területek amúgy is már a cár fennhatósága alatt vannak, és pillanatnyilag remény sincs azok visszaszerzésére.

A király nem szólt erre semmit. Tanácsadója annál inkább. Addig kell a vasat ütni, míg meleg - gondolta.

- A cárral való béke nemcsak nyolcezer hadifogoly orosz földről való visszatértét jelentené hadseregünkbe. Azzal is a felséged dicsőségét szolgálná, hogy az egyesített svéd-orosz haderővel visszasegíthetné a lengyel trónra Szaniszló királyt, II. Jakab fiát pedig Anglia trónjára. De lenne elég katonája ahhoz is felségednek, hogy György királytól visszaszerezze a hannoveri és brémai birtokokat.

- És mi lenne a dánokkal? - kezdett érdeklődést mutatni az uralkodó.

- Felséged cári támogatással végre pontot tehetne a dán kérdésre - folytatta sunyin Görtz. - De lecsendesíthetné a poroszokat is sok-sok évre.

- És mit nyerne Péter?

- Pro primo: nem kellene többé reszketnie felséged támadásaitól. Pro secundo: amire a cár oly régen vágyik, és aminek szerény személyem egyáltalán nem örülne, svéd támogatással megvethetné hosszú időre a lábát Európában. Hogy a cár színeváltozása enyhébbnek tűnjön, Felséged elhíresztelhetné, hogy szándékában van kegyesen megkérni Katalin cárné egyik leányát.

- Ezek pillanatnyilag felséges személyünk számára rossz álmok, kedves hívünk - válaszolta lehangoltan a király. Mivel azonban hiúságának tetszett, amit minisztere felvázolt, hamarosan szabad kezet adott neki, és teljhatalmú rendkívüli követté nevezte ki minden olyan uralkodó mellé, akivel az ő megbízásából tárgyalásokat akart kezdeni.

A teljhatalmú követ pedig hol itt jelent meg, hol ott. Tárgyalt, fogadkozott, és ígéretett igazat, hamisat egyaránt. Hajlékonynak, ötletesnek, sőt nagyvonalúnak mutatkozott tervének érdekében, melynek végrehajtásába bevonta Svédország angliai követét is. Addig keverte

kártyáit és levelezett vele, míglén a királyi udvarokban gyanút keltettek a titkos tárgyalások és a futárpostai küldemények. Görtz cselszövései csakhamar kiszivárogtak, a leveleket is megtalálták nála. A követet György király parancsára Londonban, Görtzöt pedig egy holland tartományban tartóztatták le. Hosszas diplomáciai manőverezéssel sikerült csak Károly királynak kiszabadítania a kegyencét.

Az eljárás igazolására, miszerint a svéd követ nemzetközi jogot sértett, mert összeesküvést szőtt az ellen az uralkodó ellen, aki mellé kiküldték, az angol udvar kinyomtatta a két követ levelezését, és okulásul minden szövetségesének megküldte azt, mely nem csak az érintett uralkodók körében keltett nagy felháborodást.

XXXI. A király? Halott!

1717-1719

Amíg a teljhatalmú miniszter, Görtz, azon igyekezett, hogy akkora hírnévre tegyen szert a diplomácia berkeiben, mint királya a hadsereg élén, addig Skäfthammarban igen csöndesen csordogáltak a napok. A változatosságot többnyire az érkező levelek jelentették, az egyhangúságot pedig Bengt hitvesének, Karinnak igen változékony hangulata törte meg. Az asszonyka nem volt megelégedve az időjárással, a cselédséggel, de saját magával sem. Szentségtörően neheztelt a felségre, amiért kegyeskedik egyre messzebbre vinni hites urát Skäfthammarból. Ugyancsak zokon vette Bengtől, hogy addig is ritkán látogatott haza, amíg Karlskronából tehetne volna. Mióta pedig a felség újból háborúzik, hír is alig jön felőle.

Titokban nagyanyósa számlájára írta azt is, amiért nem hajlott Amália hívó szavára, és nem ment vissza Svea halála után Stockholmba. Akkor most ő is otthon lehetne a szülői házban, ahol a téli hónapokban biztosan nagyobb a mozgás, mint itt a birtokon. A hercegasszony udvarában valószínűleg most is rendeznek táncmulatságokat, és az ő lábában sok tánc maradt, hogy oly hamar bekötötték az Oxstiernek a fejét! És most újabb babát hoz a gólya. Karin haragba került az egész világgal! Lelke mélyén ugyan érezte, hogy kevés dologban van igaza, mégis megkönnyebbült, ha panaszáradatát rázúdíthatta a ház népére. Pedig tudta, hogy neki is már Skäfthammar az otthona, hiszen Bengt idehozta őt az esküvő után, ide, ebbe a kényelmesen terpeszkedő udvarházba, a távolba nyúló égerfasorhoz, a békésen legelésző juhok közé. Elismerte, mert el kellett ismernie, hogy a báróné még mindig igyekszik kézben tartani a háztartást. Frajlákban sem volt hiánya, mégis gondot csinált magának a kis árvából, Zelmából.

Anne-Marie idős kora és egyre gyengébb egészsége ellenére is tudott még magán uralkodni, bár olykor nehezen tudta magát beleélni unokamenye kedélyhullámozásába. Miközben figyelte a durcás arcot, óhatatlanul is párhuzamot vont az ő mostani, és a saját hajdani skäfthammari otthonteremtése között. Elfogadta ugyan, hogy Karin az új század gyermeke, aki már megengedheti magának, hogy valamivel ne legyen megelégedve, miközben ő még mindig hálálkodva ébred reggelente, amiért egy újabb napot kapott a Sorstól, hogy lecsendesítse a sivalkodó legkisebbet, hogy normann mesékkel szórakoztassa Zelmát, és hogy tréfával üsse el Karin mérgét, ha a felséget vagy Bengtet hibáztatja ilyen-olyan dolgokért.

Amikor a tél szigorú szorítása engedni kezdett, és a jégpáncél felülete nagy ropogással tördelte ezernyi darabba a legelők pocsolyáit, Karin kedve is fokozatosan vidámra fordult. Szorgalmasan körmölte a báróné diktálta leveleket. Mióta Amália egyre komorabban számolt be Jörg egészségéről, bizony aggódó sorok kerültek ki az íródeák kezei közül.

- Még soha nem írtam ilyen meleghangú szöveget, nagyanya - szólalt meg egyik alkalommal elismerően a fiatalasszony. - Az én fejemben is ilyen gondolatok fognak születni, ha az én fiamnak írok majd?

- A szeretet vezeti a pennát, amikor írsz, kisleányom - válaszolta csöndesen a kérdező. - Más kifejezések tolulnak tollad hegyére ha haragszol, ha izgatott vagy, és mások ha annak írsz, akit szeretsz: szerelmesednek vagy nagyon beteg gyerekednek. Amíg látásom engedte, bizony sok levelet küldtem szanaszét. Haza Normandiába, és hites uramnak azokba a meghódított tartományokba, ahol éppen a birodalom védelmi vonalát erősítette vagy építette.

- Csodálom ezeket a tökéletes svéd kifejezéseket, nagyasszonyanyám - mondta egy másik alkalommal Karin. - Nem hiányolta, hogy nem beszélgethetett senkivel hazai nyelven?
- Bizony az elején igen fárasztó volt, hogy helyesen és szépen fejezzem ki magam az itteni nyelven, kedvesem. De pár év múlva már nem jelentett ez semmi nehézséget. És itt volt Suzanka, akivel kedvemre beszélhettem az anyanyelvemen.
- Suzanka? - kérdezett vissza az előbbi. - Ismerem én őt?
- Már évekkel korábban meghalt, mielőtt te a családukba kerültél volna. Nem sokkal azután jött át Normandiából, hogy az apósod megszületett. Majd ötven éven át a legmegbízhatóbb jobbkézem volt. De társaloghattam franciául az ifjú Lundberggel is, miközben súlyt helyeztem arra, hogy Hilda lányom és idősebb fiaim is megismerjék az anyanyelvemet.
- És ki volt az ifjú Lundberg, dédus? - kapcsolódott a beszélgetésbe a cserfesszájú Zelma, aki eddig elmerülve egy csipkés szélű falevelet próbált kisimíthatni, mely a szélben odatévedt az ámbitusra.
- Régi história ez, kicsikém - válaszolta akadozva a matróna. - Lundberg Teodor fiam gyerekkori barátja volt, és úgy járt házukhoz, mintha haza jött volna.
- Megmaradt a ragaszkodása ön iránt később is? - kíváncsiskodott Karin.
- Csak mióta a cár fogságába került, azóta nem válthatunk leveleket egymással - emelte fel fejét kissé bágyadtan az idős hölgy, hogy jobban szemügyre vehesse dédunokája ügyeskedését. - Ha igaz, hogy komolyak a felség békétárgyalásai a cárral, akkor talán hamarosan ő is hírt fog adni újra magáról - folytatta örvendezve.
- Úgy hírlik, hogy végre megindult az orosz földön sínylődő hadifoglyok szállingózása hazafelé. Atyámék is biztosan nagyon várják már a bátyám hazatértét. Mégis, mi volt olyan különös ebben a Lundbergben? - tért vissza makacsul Karin az abbahagyott témához.
- Volt valami többlet az érdeklődésében, ami miatt olyan dolgokról is el lehetett vele beszélgetni, ami kevésbé volt kedvelt a saját fiaimnál. Nemcsak gazdálkodásról és sáncépítésről, hanem régi királyok életéről, győzelmekről meg vereségekről...
- Hősökről és árulókról - egészítette ki a hallott mesék tanulságával, felnőttes arckifejezéssel a kis Zelma. A báróné egyetértően bólintott, és vaksi szemeivel régmúlt emlékekbe révedt.
- És hol tanult mindezekről, nagyasszonyom? - fűzte tovább a gondolatot Bengt hitvese.
- Ennek igénye bizonyára descartes-i örökség nálam, kedvesem - hagyta abba a beszédet hirtelen Anne-Marie, mert a fáradtságtól elakadt a hangja.
- Nálunk, Svenstorpoknál, főleg arra fektettek hangsúlyt, hogy jó háziasszonyok és anyák legyünk. A penzumokkal mindig hadilábon álltam - szólt kissé pironkodva a fiatalasszony.
- Ezért lettél olyan kiváló gazdasszony, akire nyugodtan rábízhatom majd Skäffthammart - válaszolta lágyan a báróné, és könnyedén megsimogatta a most egyáltalán nem durcás arcot.
- Önről is azt hallottam, hogy példaszerű gazdája volt a birtoknak - adta vissza a dicséretet az unokameny.
- Rákényszerítettek a körülmények. Megtanultam mindent, ami kellett, amikor átvettem a teljesen elhanyagolt gazdaság irányítását - vont a vállát az idős hölgy.
- Ez is descartes-i örökség volt? - incselkedett Karin.

- Igen is, meg nem is - nézett maga elé elgondolkozóan a báróné. - Bizonyára ezt a szellemi pluszt vehette észre bennem a kancellár rokon, és talán ezért egyezett bele, hogy unokafivére elvegyen engem, az idegen földről idelátogató hozománytalan leányt.

- Érdekes dolgok, melyekről Bengt nem tett említést soha - jött egész lázba Karin attól, amit hallott.

- Oly régen megesett dolgok, kedvesem, hogy nemcsak Bengtnek, de az ő atyjának sem igen szóltam ezekről.

- De azt már Bengt is hallotta, amit Amália néni megemlített, miközben az én kelengyémet mustrálta, hogy nagyanyát Krisztina királynő staffirozta ki. De honnan tudta a királynő, hogy ön házasodni készül?

- A tudós Descartes, az én keresztatyám, meghívott magához Falaise-ből, - ó, mily régen - még a múlt század közepén. Az ő társasága körében ragadt rám a sok okos beszéd. Descartes kedvelt híve volt a királynőnek, és említhetett engem is a felségnek, mert keresztatyám temetésén Oxenstierna kancellár tolmácsolásában fejezte ki nekem részvétét, nekem, aki itt maradtam teljesen egyedül, idegen földön, alig tizenhat évesen. Az ő felséges kegye révén juthattam volna az első tavaszi postahajóval haza, Normandiába. De engem már akkor is a tenyerén hordott a Sors - húzódott mosolyra Anne-Marie ezer ráncsal felszántott arca, - mert ott a temetésen ismertem meg a kancellár unokafivérét, a te Bengted nagyapját, aki nem engedett többé el magától. A hazautazás költségeit ekkor a királynő kegyesen fényes staffirungra váltotta át.

- Azt is hallottam Jörg bácsitól, hogy nemcsak Krisztina királynő tüntette ki nagyasszonyanyámat kegyével, hanem Ulrika Eleonora királyasszony, sőt annak fenséges lánya, Eleonora Ulrika is.

- Elöl Ulrika, hátul Ulrika - dűnnyögte a kis Zelma és azon volt, hogy elkéredzkedjen játszani. Karin közben tovább faggatta a bárónét:

- Igaz volt Jörg bácsi megállapítása, nagyanya?

- Abban a szerencsében részesültem, hogy Ulrika Eleonorának lelki támasza, később hercegnő lányának tanácsadója lehettem - bölintott egyetértően Anne-Marie.

- De jó lenne, ha minderről bővebben mesélne ön nekem! - kiáltott fel Karin.

- És az én édesmamámról is - szaladt vissza az ajtóból hízelegve Zelma.

- A te édesanyádnak megkülönböztetett helye volt a szívemben a fiúk között - simogatta meg erőtlenül a kislány fejét az idős hölgy, majd Karinhoz fordult:

- Ha majd te is olyan magas kort megérsz, mint én, fokozatosan bölccsé válsz, kedvesem. Jót és rosszat egyaránt észreveszel majd. Légy azon, hogy a rosszat ne tedd mindig szóvá. Segíts akkor és ott, ahol kell és ahol lehet. Talán nálad is ez lesz a titka annak, hogy nyugodtan visszanézhess magad mögé - szólt Anne-Marie, de tovább már nem folytatta. Szokása szerint hirtelen elszenderedett. Főköttje félrebillent a csipkekölteményű fejealjon.

Miközben a királyi udvarok el voltak foglalva a Görtz-féle botránnyal, addig a svéd király sorsát figyelő európai közvéleményt ugyancsak meglepte, amikor a felség, ahelyett, hogy a szomszédok által fenyegetett országát védelmezte volna, 1716 márciusában Norvégiában¹³¹

¹³¹ Norvégia akkor dán-norvég királyság volt.

termett. Váratlanul átkelt a veszedelmes hegyszorosokon, és húszezres hadserege élén, sógorának, a hesseni fejedelemnek kíséretében betört az ellenséges ország kellős közepébe. Azért döntött egy újabb hadviselés mellett, mert a háborúzáshoz nagyobb érzéke volt, mint a diplomáciához. Az utóbbit, vesztére, ráhagyta kegyencére, annak ellenére, hogy kezdettől fogva nem hitt minisztere megérzéseinek csálhatatlanságában.

A felség hadvezetési képességeit még mindig nagyra értékelték, de az uralkodói udvarokban megindult a találgatás. A német választófejedelmeket az gondolkoztatta el, mi készíthette a svéd királyt az idegen földön való háborúskodásra, akkor, amikor saját birodalmában nem tudott ellenállni az ellenség támadásának, aminek következtében ők tekintélyes darabot haraphattak ki abból. A svédellenes szövetségesek pedig arra kerestek választ, miért tétlenkedik a cár, miután Károly elhagyta az országát.

A tartományt akkor tizenegyezer dán katona védte, több, egymástól elszigetelt hadtestben. A svéd csapatok, miközben Christiana¹³² felé nyomultak, súlyos harcokban egymásután kardélre hányták a védőket. Károly király kezdte már úgy érezni, hogy újra rámosolyog a szerencse. De beleesett régebbi hibájába, és az előrenyomulásnál nem tett óvintézkedéseket csapatai élelmezésére. Ekkor érte villámcsapásként Görtz báró hollandiai letartóztatásának és a brit követtel való levelezés kinyomtatásának híre. A felség sok rossz tulajdonság ellen küzdött uralkodása során, a kétszínűség azonban távol állt tőle. Így eshetett, hogy nem igen tudott Görtz hintapolitikájáról, és az ügy kipattanásakor a csírájában leleplezett tervvel nem azonosította magát.

Károly volt annyira optimista is, hogy túllépjen azon a diplomáciai veszteségen, amit annak kudarca okozott. A felség hű emberei is igyekeztek a sok szóbeszédnek nem hitelt adni, de a királyt mégis szíven ütötte főként a cár magatartása a botrányt követően. Az ifjú Oxstiern jelentése pedig egyenesen olaj volt a tűzre:

- Úgy hírlik, hogy a cár hosszú levelet küldött György királynak - kezdte óvatosan a titkár.
- Levelet? - kerekítette szemét bosszúsan a felség. - Hiszen ő is tudott arról, hogy követem Jakab trónkövetelő fiának párthíveivel tárgyalt Londonban.
- Minden bizonnyal értesült erről, felség. Bátorkodom azonban azt mondani, a cár színváltását megkönnyítette az a tény, hogy Görtz és Gyllenburg levélváltásában az ő személyére csak homályos célzások voltak - válaszolta a kérdező, szavait jól meggondolva.
- A szégyentelen - dühöngött az uralkodó. - És tudhatjuk, hogy mi állt abban a hosszú levélben?
- Ha igazak az értesüléseim, felség, örömét fejezte ki a cselszövés leleplezése miatt - nézett a titkár pillái alól aggodalmaskodva a nagyúrra.
- Teringettét! Csak nem, hogy a barátságáról is biztosította azt az álnok Györgyöt?
- Méghozzá őszinte barátságáról, felség. És a leggyűlöletesebb az egészben az, hogy az angol uralkodó úgy tett erre, mintha elhitte volna a cár ártatlanságát - hangzott egy kis szünet után a felelet.

¹³² A norvég királyság fővárosát, Christianát, a mai Oslót, IV. Keresztély dán-norvég király (1588-1648) építtette fel több tűzvészt követően. A svéd-norvég államszövetség 1905-ben szűnt meg, és Osló 300 év után (1924-ben) ismét királyi székhely lett, (először V. Hakon (1299-1319) alatt volt.) Ekkor visszanyerte eredeti nevét is. (Oslo ónorvég jelentés: Isten ligete)

A felség hallgatásba burkolódzott. *Talán bizony azon gondolkodik, hogyan torolja meg ezt az álnokságot?* - tűnődött a királyi titkár, míg írásra készen tartotta jól hegyezett lúdtollait. A felség azonban nem akart ezúttal azonnal bosszút állni a cáron. A dánoktól nemrég elszenvedett vereség jobban izgatta őt. Meg akarta mutatni, hogy még mindig van olyan erős, hogy győztes ellenségtől is elhódítson egy királyságot.

1718 októberében ezért másodszor is elindult Norvégia meghódítására. Szívesebben vitte katonáit a hó- és jégmezők birodalmába, mintsem hogy visszaszerezze a poroszok által elvett németországi tartományokat. Ott már háborúzott, emitt idegen terep várta. És ő kedvelte az ismeretlen kihívásokat!

December elejére seregével elérte és megkezdte az előkészületeket a jól megerősített Fredrikshall¹³³ ostromára. Az agyonfagyott katonák alig tudták a jégkéreggel borított földet felszaggatni a futóárkoknak. Nem mertek azonban zokszót ejteni, mert ott látták a sereg élén királyukat, aki minden fáradságot, kegyetlen megpróbáltatást megosztott velük. A felség szervezete olyannyira megedződött az elmúlt 18 év során, hogy tél derekán is kint aludt katonái között szalmán, vagy deszkán, köpenyébe burkolódzva, akkor, amikor sokan megfagytak az őrhelyükön.

A két Oxstiern fejcsóválva nézte a király önsanyargató életmódját. Ők is fáztak és nélkülöztek, mint a közvetlen kíséret minden tagja, de ők aggódtak is az uralkodóért. Bengtnek titokban az volt az érzése, hogy a felség bosszút akar állni önmagán a dimotikai évekért.

- A felség már ötödik napja nem vesz magához ételt - szólt egy alkalommal Karl az unoka-fivéréhez.

- És nem volt hajlandó inni a felolvasztott jégből - toldotta hozzá Bengt. - Nem mehet ez sokáig így.

- Pedig eltökélt szándéka a felségnek, hogy úgy fog tenni, mint az a scaniai asszony, aki állítólag hónapokig élt csak vízen. Étél nélkül...

- Nem nő volt az, hanem boszorkány - vágott fivére szavába az idősebbik. - A felség már így is kipróbálta, mennyit bír el a szervezete. Remélem, ha holnap felkeresi Frigyes, hercegi sógorát, újból farkasétvágya lesz a hosszú lovaglástól - dünnyögte.

Úgy is történt. A két mérföldnyi száguldás után a király rengeteget evett, de acélos szervezetének a sok napos koplalás után még ez a lakoma sem ártott meg.

Szent András napján¹³⁴ a felség szűk kíséretével kiment megsejlelni a készülő árkokat.

- Nem halad kedvünk szerint az ostromárok mélyítése - szólt oda a sarkában igyekvő Bengt Oxstiernnek. - Oly lassú az iram, hogy alig emelkedett még ki a várfal - toldotta hozzá türelmetlenül.

A francia mérnök, aki a sáncsás munkálatait vezette, erélyesen félrelökte a kamarást, és emelt hangon, hogy az egész kíséret hallja, megnyugtatta a királyt:

- Nyolc napon belül bevesszük a várost, felség.

A máskor annyira magabiztos uralkodó csak ennyit válaszolt:

¹³³ Fredrikshall jelentős város volt a Dániától elválasztó tengerszoros közelében, a Tistendall folyó torkolatánál

¹³⁴ A feljegyzések szerint abban az időben az András napot december 11-én ülték

- No, majd meglátjuk - szólt, és feltérdelt az árokfal belső lejtőjére, könyökével a mellvédre támaszkodva. Úgy nézte a csillagfénynél katonáinak serénykedését.

Bengt Oxstiern és a hadsegéd azon nyomban testükkel fedezni próbálták a királyt. A felség gyors, szinte durva mozdulattal lökte őket hátrább, mely azt eredményezte, hogy ő lett a legfedetlenebb a mellvéden. Hirtelen az árokfallal szemben egy ágyúüteg kartáccsal lőtt a mozgó alakokra. Mindhárman a sötétben csak annyit láttak, hogy a király nagyot sóhajt és a mellvédre roskad. Bengt hirtelen oldalt fordult, hogy fedezzen, de a felség már halott volt. Abban a pillanatban őt is találat érte. Hamarjában nem volt más, mint a hadsegéd, aki parancsot adhatott a király halálhírének titokban tartására, mindaddig, amíg a hesseni herceg meg nem érkezik. Hiányzott Bengt határozottsága, aki vérbe fagyva várt arra, hogy valaki őróla se felejtkezzék meg.

Svédhonban az otthon maradtak feszülten várták a híreket. Természetesen egy újabb győzelemének, de elviseltek volna egy átmeneti csatavesztést is, ha a bizonytalanságnak ezzel vége szakadt volna már. Ami azonban végigdübörgött országszerte, az maga volt a döbbenet: Meghalt a király! A lakosság egyszerűen nem hitte el, hogy ez megtörténhetett az ő bátor, vitéz, életerős királyával. A népnek az volt a természetes, hogy királyuk folytatni fogja a háborúskodást, melyet a poltavai csatavesztést követő kényszerű törökhoni évek megszakítottak. Annak ellenére, hogy már három nemzedék háborúzott folytonosan a király zászlaja alatt, csak az anyák és a hitvesek vágytak a békére. A férfinép győzelmet akart az orosz cár és az ősi ellenség, a dán király térdre kényszerítésével. És ennek a reménynek vetett véget a felség halála!

Amikor az ereje fogytán levő futárt Eleonora Ulrika hercegné elé támogatták, első kérdése az volt:

- A herceg?

- Él, de a király meghalt! - volt rá az elfúló felelet. A hadijelentést úgy kellett az udvarnagynak az elalélt hírhozónak görcsbe rándult kezei közül kierőszakolnia.

A sebtében összehívott kormányzótanács a megdöbbenés bénító percei után újból és újból felolvasta Karl Oxstiern titkár gyöngybetűkkel írt, de itt-ott már elmaszatolódott beszámolóját.

„Kelt Fredrikshall falai alatt az Úr 1718. évének december 12-ik napján. Az én Istenem legyen irgalmas lelkemnek a következő híradásért:

Legfelségesebb uralkodónkat, XII. Károlyt a minap este 9 óra után egy fél font súlyú golyó jobb halántékon eltalálta. Homlokán három ujjnyi lyuk tátongott. Amikor a kartács a fejébe hatolt, abban a pillanatban meg is halt, de utolsó mozdulatával még kardja markolatára tette kezét. A felség ebben a helyzetben halt meg.

Bengt Oxstiern kamarás és a hadsegéd volt közvetlen mellette. Mivel az előbbi is súlyosan megsérült, az utóbbi rohant értesíteni a hesseni herceget. A király testét szürke köpenybe burkolták, és a hadsegéd a saját parókáját meg a fekete kalapját tette a felség összezúzott fejére. Így álcázva, két oldalról támogatva vonult el a felség katonáinak sorfala között, akik nem is sejtették, hogy halott királyuk halad el előttük...”

A halálhírral berobbanó futár után nem sokkal a hesseni herceg embere kért azonnali bebocsátást Eleonora Ulrika hercegnéhez, hogy átadja a rendkívül titkos üzenetet a trón várományosának.

- Hercegi hitvesem? - érdeklődött kurtán a hercegné.

- Elrendelte, hogy senki nem hagyhatja el a tábornokot. Üzeni általam, hogy fenséged haladéktalanul küldjön őrséget minden Svédországba vezető útra. Rövid az idő, biztosítani kell felségtek számára a koronát. Istennek hála, a herceg egyébként jó egészségnek örvend - válaszolt a lényeg elmondása után Frigyes herceg belső embere.

- Veszélyben a korona? - tette fel a kérdést kapkodva a hercegné.

- Uram ennyit üzent, fenség. De én hallottam, amikor a herceg Oxstiern titkárnak azt diktálta, hogy óvakodni kell a holsteini sógortól, mert szintén igényt tarthat a trónra.

- Egek! - kiáltott fel izgatottan Eleonora Ulrika. - Csak nem lesz trónviszály Károly halálával?

A kormányzótanácsba menet a tanácssterem előtt fojtott hangú beszélgetésbe csöppent.

- A felség halálát a vakmerőségig eltúlzott bátorsága okozta - hallotta az egyik szenátortól.

- Olyan uralkodó volt, aki soha nem mutatott gyöngeséget - szépítette az előbbi kijelentést a poltavai csatát is megjárt Sparre tábornok egyik fia.

- Csata előtt és után maga volt a szerénység - utalt Narvára a Piper család legfiatalabb sarja.

- Viszont vereség után sem lehetett letörni a bizakodását - bizonygatta az egyik frissen kinevezett tanácsos, aki fiatal koránál fogva maga szerencsére nem tapasztalhatta ennek ellenkezőjét ott, Dimotikában.

- Elsőnek soha nem támadott meg senkit - fűzte a szót tovább egy negyedik az egybegyűltek sorából.

- Mégis bosszúvágyában olykor bizony könyörtelenné vált - jegyezte meg szinte felségsértő módon valamelyik Patkul rokon.

Az odaérkező hercegnét elgondolkoztatták a hallott vélemények. A végszót ekkor ő adta meg a tiszteletteljesen elhallgató szenátoroknak: „Felséges fivérem megjárta a szerencse legmagasabb fokát és megízlelte a legkegyetlenebb balsorsot, anélkül, hogy az egyik ellágyította, a másik pedig akár csak egy percre megtörte volna őt.”

Az ország nagyjai szótlanként sorjáztak be az ódon tanácssterembe, hogy megtárgyalják a tragikus esemény adta feladatokat. A hercegné a sok tanácsadó ellenére hirtelen magányosnak érezte magát. Rátört egy eddig soha nem tapasztalt érzés, a jövőtől való félelem érzete. A jövő, mely a titokban áhított koronával azt a sok feladatot és gondot is jelentette, amellyel megkísérelhető lesz a teljesen megkeseredett, elszegényedett, megtizedelt ország talpra állítása. Hercegi hitvese megérkeztéig biztató szóra, önzetlen tanácsra vágyott. S ekkor egyszerre eszébe jutott régi bizalmas kegyeltje, a bölcs Oxstiern báróné. Talán először érzett vágyat a távolság legyőzésére. Skäfthammarba készült...

A svéd király elestének híre vegyes érzelmeket kiváltva, futótűzként terjedt el az európai udvarokban is. A szomszédos koronás főkre nagyobb hatással talán csak a pár évvel korábban elhunyt XIV. Lajos halálhíre volt. Ellenfelük bátorságát még a Károly ellen szövetséget kötő uralkodók is elismerték.

Ágost király sajnálkozva adózott régi riválisa emlékének: „Szenvedélyes becsvágya, harciassága, bosszúszomja lehetetlenné tette, hogy jó politikus legyen. Márpedig e képesség nélkül nem lehet senki hosszú időn át hódító”. Péter cár szerint Károly „inkább kivételes, semmint nagy, és inkább csodálatra méltó uralkodó volt”.

Egyedül Szaniszló király méltatta hajdani jótevőjét még halála után is: „Nem saját magának akart birodalmakat hódítani, hanem hogy ajándékba adja azokat”.

Skäfthammarba szinte a felség halálhírével egyidőben jött meg Bengt súlyos sebesülésének híre. A báróné és az ifjú hitves is tudta, hogy a kemény zimankóban hetekre lesz szükség, míg sikerül betegüket gondos ápolásra hazaszállítani. Anne-Marie rossz előérzetei ellenére is reménykedett, hogy ez a norvégiai hadjárat már nem fogja követelni egy újabb unokája halálát. Annál mélyebben élte át a felség elvesztését, akinek életútját 36 év óta szinte anyai figyelemmel kísérte végig. Méltatásakor azonban lehangolta az a felismerés, hogy a király egész uralkodása alatt nem érzett rá arra, minden dicsőségnél többet ér az alattvalók számára a biztonságot és békét ajándékozó kormányzás. Jól látta azt is, hogy a felség tekintélyfenntartó törekvései, különösen az utolsó években, még királyi atyja zsarnoki vonásait is túlszárnyalták. A matróna óhatatlanul eltöprengett Svédország jövőjén is. Unokáinak, dédunokáinak sorsán. Tanúja volt hosszú élete alatt, mily nagy árat kellett a lakosságnak fizetnie Svédország tündökléséért. Hitt azonban abban, hogy békésebb éveknek kell következni. Ismerte Eleonora Ulrika béketörekvéseit még a hercegnő rövid régenssége idejéből, és ezt, valamint a svéd lelkület tartalékait elég biztosítéknak tartotta a hanyatlásból való kiemelkedéshez.

Anne-Marie nem akart elvarratlan szálakat maga után hagyni. Időben mindenről intézkedett, és Bengt távollétében unokamenyével közölte hagyatkozását. A fiatalasszony példaértékűnek tartotta, amiről a matróna beszélt és ahogy tett az utolsó hónapokban. A matróna boldog volt, hogy legalább legkisebb dédunokáját, Zelmát maga mellett tudhatta, és Karint is, aki egyre őszintébb ragaszkodással vette körül az idős hölgyet. Elérkezettnek látta az időt, hogy cserébe megismertesse vele legféltettebb kincsének, az ébenfa ládikónak tartalmát. Megsárgult levélkötegeket, szalaggal átkötött hajtincseket, préselt virágszirmokat, gyermekkézzel írt ákom-bákomokat varázsolt elő belőle. Falaise-ből, Pomerániából kapott életjeleket, mely közül talán számára a legmegrázóbb a Dimotikából érkezett volt. Anne-Marie reszkető kezekkel rakosgatta ki egymás után a számára oly kedves emlékeket.

- Kislányom, úgy érzem, e ládikó legjobb helyen a te kezeidben lesz. Őrizd ezentúl te, és add tovább lányodnak, ha eljön annak az ideje - nézett szeretettel Karinra. A fiatalasszony szótlanul hajolt az ajándékozó keze fölé.

Előkerült a ládikó mélyéből a díszes bársonykötésű Stierhielm-kötet is, melyből a századforduló éjszakáján Svea olvasta fel a költő versét az újesztendőt és az új századot köszöntő társaságnak. Anne-Marie elmerengett, miközben szüneteket tartva lapozgatott a könyvecskében. Karin nem zavarta meg e bensőséges perceket.

- Kedvesem - fordult kisvártatva unokamenyéhez. - Ha nem érném meg már a békekötést, rád hagyom a feladatot, juttasd el utolsó köszöntésemül ezt a verset az ország újonnan felkent királynőjének.

- „A föld új életre ébredését” az új királynőnek? - kérdezte vissza értetlenül a fiatalasszony.

- Igen, Eleonora Ulrika hercegnének. Tudom, hogy a rendek őt fogják a trónra emelni. Olvasd csak! - nyújtotta át az idős hölgy a színes selyemfonállal megjelölt oldalt. Karin átfutotta a sorokat. Hangja egyre melegebbé és elfogultabbá vált:

„Ha rövid ideig bú bántott és betegség,
s most frissnek láttok és gyönyörűnek megint,
ne álmélkodjatok. Háborútól, viszálytól
fakó arcomat a béke gyógyítja meg.”¹³⁵

¹³⁵ Georg Stierhielm: A föld új életre ébred békekötés után. (Ford.: Eörsi István)

A báróné senkiről sem feledkezett meg. Sveára gondolva, fényes hozományt biztosított Zelmának, akit Besenval gondjaira szándékozott bízni. Nem mintha az Oxstjern család nem nevelné őt fel ugyanolyan gonddal, mint felnövekvő nemzedéke bármely tagját, Anne-Marie mégis úgy érezte, hogy a kislány legigazibb otthonra Besenvalnál fog rátalálni. Tudta, hogy dédunokáját sok jótulajdonsággal ruházta fel a sors, és Besenval megérdemli, hogy öröme teljék a növekedésében. Karin közreműködésével útjára bocsájtott tehát egy levelet a báró számára, abban a reményben, hogy az valamelyik állomáshelyén utol fogja őt érni.

És Lundberg? Őrá Descartes néhány értékes levelével gondolt, és azokat a saját naplófeljegyzéseit szánta neki, melyeket évtizedeken keresztül maga, és egy idő óta Karin segítségével vezetett. Kifejezte azon óhaját is, hogy - amint a cárral megkötik a békét és megindulhat a levélváltás - Karl legyen az, aki a család régi barátjával tartja majd a kapcsolatot.

Karl pedig szorgalmas íródeáknak bizonyult. Úgy megszokta az írást a felség haditudósítójaként, hogy szívesebben fejezte ki magát már papíron, mint szavakban. Nem is fukarkodott a családot ellátni fővárosi hírekkel. Talán bizony a dédanyja stílusérzéke ütközött ki rajta? - gondolta az egyik idős Sharp rokon, amikor jó szívvel beajánlotta őt a koronatanács jegyzői posztjára.

„1719 márciusa. Tudatom Stockholmból mindnyájukkal kedves dédanyám, hogy tisztul a zűrzavar a koronatanácsban. Azonban nem minden hírem szívvidítő. Görtz bárónak, mint hazaárulónak, fejét vették a város bitófájának tövében. A felség kedvelte - talán túl is - Görtzöt, ő viszont őszintén csodálta a királyt, és, szerintem, vele szemben nem volt soha aljas. Tiszteltem azt a reménytelen igyekezetét, mellyel a felséget és a cárt szövetségessé akarta tenni.

Eleonora Ulrika hercegné megkoronázása a küszöbön áll.

Következő beszámolóimig a legjobb egészséget kívánom szeretett dédanyámnak, és üdvözlöm Bengtéket. Szerető dédfia Karl.”

Már 364-et fordított Karin Anne-Marie irigyelt naptárának kis elefántlapocskáin, amikor a báróné egy jégvirágos reggelen többé nem köszöntötte kedveseit. Nem érte már meg Lundberg igen várt levelének megérkezését, sem Besenval báró válaszát. Bengtéken kívül csak a dédunokák állták körül a ravatalt, mert a kemény télben a betegeskedő Jörg sem mert útnak indulni. Amíg 1714-ben az úri társaság Stockholmban aggodalommal vegyített érdeklődéssel kísérte figyelemmel Teodor Oxstjern kedvelt özvegyének gyöngélgései, addig Skärfhammarban bekövetkezett haláláról ugyancsak késve értesültek barátai.

Lundberg is csak a békekötés nyélbeütését követően tudta őszinte szavakkal kifejezni gyászát Bengtnek, akivel óhatatlanul is cinkos barátság szövődött azóta, hogy a felséget országérből ki akarták mozdítani Dimotikából. Ha valaki, akkor Lundberg régtől fogva valóban tanúja volt a báróné mindazon erényeinek, amelyekről a leszármazottak talán nem is vettek tudomást.

„Pskovból írom 1720 júliusában, kolostori cellámból önnek, kedves Bengt részvételtjes soraimat. Tudatában vannak önök egyáltalán, mily nagyszerű asszony volt ő? Hogy most viszonylag jólétben élhetnek mindnyájan, akik Teodor Oxstjern utódai, az mind az ő kitartó munkájának, összetartó erejének köszönhető. Műveltsége mindig lebilincsel, bölcsessége bámulatba ejtett. Fájjalom, hogy több, mint 12 éve kényszerűségből hiányolnom kellett a báróné közelségét. És most már reményem sem lehet további levélváltásokra vele...”

(Karl évtizedeken keresztül levelezik majd vele, és az öreg szerzetes hozzá fogja visszajuttatni nemcsak Anne-Marieval való levélváltásuk kötegét, de igen színes naplója is így kerül vissza svéd földre, az Oxstiernekhez).

„Köszöntöm Olaf bátyám, innen Stockholmból” - írta válaszát közvetlen a koronázást követően, 1720 szeptemberében Karl. „Eleonora Ulrika hercegné múlt évi megkoronázásával újból asszony került Svédország trónjára!

Hogy önről még mindig gyakran szó van a családukban (legtöbbször kedvező megvilágításban), alátámaszthatom egy családi pletykával, melynek napvilágra kerülése számomra is meglepetés volt: Jörg nagybátyám feleségétől, Amália nénémtől hallottam a minap, hogy ön, Olaf bátyám, a kis Zelma édesanyját szerette egykor. De Svea tanti a felségért rajongott. Vajon mennyi az igazság ebből? Idős hölgyek szívesen áskálódnak, és ez Amália néniről hatványozottan elmondható. Vajon önnek ezek a dolgok már igen távolinak tűnnek? Nem lennék igazságos azonban a nénémhez, ha eltitkolnám, hogy az egyetlen lény, akiről mindig dicsérően nyilatkozik még mindig, az a dédanyám, akihez egész életében hasonlítani szeretett volna.

Besenvál báró - ugye tudja, ő volt Svea tanti hitvese - végre jelentkezett, sajnos már dédanya halála után. Szentpétervárról hazafelé (ahol a francia érdekeket képviseli) fogja útba ejteni Skälfthammart, hogy a kis Zelmát magához vegye.

Hogy ne csak az elmúlt idők Oxstierneiről írjak, Borg-ági unokafivéreim közül, van, aki versenyistállót tart, kettő közülük acéláruk gyártásával és eladásával próbálkozik. Mivel megszámlálhatatlanul sokan vannak, hajóskapitánynak is jutott belőlük. Bengt gazdálkodik, magam jegyzősködöm a kormányzótanácsnál. Még megérjük, hogy nem kell mindönknek katonáskodnia!

Kérem, válaszoljon mihamarább, mert nagyon érdekel, hogyan halad a szótárszerkesztésben. Bár józan életet élek, kérhetem mégis arra, mondjon fohászt az érdekemben, hogy még soká írassak önnek? Ifjú barátja, Karl.”

Zelma, ahogy Anne-Marie Dechanel kívánta, visszakerült az ő szülőföldjére. A matróna és Károly király halála után már csak két ember tudta, ki a kislány természetes atyja: Besenvál, aki lovagiasan a nevére vette, és Olaf Lundberg, aki kikönyörögte Zelma édesanyjánál, Sveánál, hogy a svédek királyát visszahozza országának a törökök földjéről.

Utószó

A béke már nem sokáig váratott magára. Mivel a cár hirtelen megnőtt hadi sikerei aggodalmat ébresztenek az eddigi szövetségesekben és Angliában is, a svédellenes koalíció fokozatosan felbomlik, és a hatalmi viszonyok lassanként átrendeződnek. A hadviselő felek sorra különbékét kezdeményeznek a svéd kormánnyal.

1719-től, Eleonora Ulrika megkoronázásával megszűnik az abszolutizmus. Svédországban rendi alkotmány lép életbe. A nemesi köztársaság következő fél évszázada ugyan nem mentes továbbra sem a széthúzástól, mégis vezető szerephez jut a megalkuvást nem ismerő nemzeti politika.

A svéd kormány odadob majdnem mindent, hogy annál nagyobb erővel fordulhassanak Péter cár ellen, és visszaküzdjék tőle a Balti-tenger mellékének minden talpalatnyi földjét. Az asszonykéz nem volt azonban elég erős a kormányzáshoz. Eleonora Ulrika lemondott férje, Frigyes javára, akinek átmenetileg sikerült is visszaszorítania a cári seregeket.

Svédország a stockholmi békében (1720) II. Ágostot elismeri lengyel királynak, Hannovernek visszaadja a westfáliai békében (1648) nyert Bement és Verdent, Poroszországnak Pomerániát Stettinnel, Dániának pedig Schleswiget.

A nystadi béke (1721) megkötésével fejeződik be az északi háború, mely hivatalosan is véget vet Gusztáv Adolf alkotásának, a svéd baltikumi hegemoniának.

A regényben említett Vasa és Pfalz-Zweibrücken koronásfők uralkodásának időtáblázata

I. Gusztáv uralk.: 1523-1560
II. Gusztáv Adolf 1611-1632
Krisztina 1632-1654
X. Károly Gusztáv 1654-1660
hitvese: Hedvig Eleonora régensnő (+1715)
XI. Károly Gusztáv 1660-1697
hitvese: Ulrika Eleonora (+1693)
XII. Károly 1697-1718
Eleonora Ulrika 1719-1720
férje: Frigyes hessen-kasseli herceg,
aki királyként:
Frigyes 1720-1751

=====

A regényben említett Rákócziak leszármazása férfiágon a 16. századtól¹³⁶

I. Zsigmond (1517-ben szerzi Felső-Vadászt) - testvére: Ferencz
I. János (likovai kapitány 1588) - testvére: György
II. Zsigmond (1544-1608) erdélyi fejedelem - testvére: I. Ferencz
2. feleségtől (Gerendi Annától):
I. György (1630-1648) - testvérei: Erzse, III. Zsigmond, Pál
2. feleségtől (Lórántfy Zsuzsannától):
II. György (1621-1660) erdélyi fejedelem (som. Gáthori Zsófia) - testvérei: **IV. Zsigmond**
(Pfalz-Reihni Henrika hercegnő), Ferencz [gyermekként meghalt]
I. Ferenc (1645-1676) választott fejedelem (Zrínyi Ilona)
II. Ferenc (1676-1735) a szövetsk. fejedelme (Hessen Wanfriedi Carolina Amália hercegnő) -
testvérei: III. György, Julianna-Bora
gyermekai: József (+ 1738), IV. György (+1782)

¹³⁶ Nagy Iván: Magyarország családai. (CD-ROM) Arcanum Adatbázis Kft., é.n. (Családfa a mellékletben)

A regényhez hasznos adalékul ajánlhatom:

- Szakály Ferenc: Virágkor és hanyatlás (1440-1711). Bp. Háttér. 1990. /Magyarok Európában/
Márki Sándor, dr.: Újkor és legújabb kor története. 1-2 köt. Bp. Athenaeum. é.n.
Benda Károly: XII. Károly. Bp. Akad. Kiad. 1967.
Voltaire: XII. Károly svéd király története nyolc könyvben. Ford.: Justus Pál. Bp. Európa. 1965.
Tamussino, Ursula: A szerelem gyermekei. Híres fattyúk. Bp. Merhavia. 1996.
Bertényi Iván - Gyapay Gábor: Magyarország rövid története. 4.kiad. Bp. Mecénas. 1997.
Keserű Gizella: II. Rákóczi György háborúi és politikai hátterük. p. 197-236. In: Rákóczi eposz. Bp. Európa. 1988.
Herczeg Ferenc: Pro libertate! Bp. Szépirod. Kiad. 1984.
P. Gulácsi Irén: Pax vobis. Bp. Singer és Wolfner Irod. Int. 1931.
Dávid Margit: A divat története. Bp. Pantheon. 1924.
Mialkovszky Erzsébet: Korok, divatok. Bp. Móra. 1978. /Kolibri könyvek/
Gerő László: Magyarországi várépítészet. Bp. Művelt Nép. 1955.
Lagerlöf, Zelma: Nils Holgersson csodálatos utazása. Bp. Esély Mozaik Kiad. 1998. /Esély mozaik könyvek/
Skandinávia. Bp. Panoráma. 1988. /Útikönyvek Skandinávia/
Závodszy Ferenc: Svédország. 2. jav. kiad. Bp. Panoráma. 1979. /Panoráma külföldi útikönyvek/
Kertész Klári: Korhű öltözetben, a pápa áldásával = Magyar Nemzet, LXIII. 2000. (jan. 15.)
Lovastúra Európán át = Magyar Nemzet, LXIII. 2000. 214. sz. (szept. 12)

A képek forrásai:

- Márki Sándor, dr.: Újkor és legújabb kor története. 1-2 köt. Bp. Athenaeum. é.n.
Voltaire: XII. Károly svéd király története nyolc könyvben. Ford.: Justus Pál. Bp. Európa. 1965.
Dávid Margit: A divat története. Bp. Pantheon. 1924.
Mialkovszky Erzsébet: Korok, divatok. Bp. Móra. 1978. (Kolibri könyvek)

A borítólap képei:

- XII.Károly svéd király benderi tábora törökországi száműzetésében
Philips Wouwerman (1619-1668): Indulás sólyomvadászatra